

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI KÜTÜPHANESİ

18-453-2-1-2

konusu önemli olmasına rağmen

KURTULUŞ SAVAŞI İSTİHBARATINDA ASKERÎ POLİS TEŞKİLÂTI

GNKUR ATASE P. K.
KÜTÜPHANESİ

Giriş T : 7.4.92

Kayıt No : 157: 453/2

Dr. Hamit PEHLİVANLI

ANKARA 1992

Demirbaş.: 00002559

355.13323 06

PEH

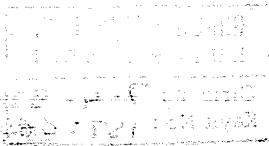
1992

2.1

KURBANUS SAVAŞI İSTİBRAFATINA

ASKERİ POLİS

TEŞKİLATI

Dr. Hacı İsmail HANCI

GENELKURMAY BASIMEVİ
YAYIN NUMARASI : 92/7

SUNUŞ

Ş U N U Ş

ÖNEMLİ

HABER

İstiklâl Harbimizin hemen hemen bütün konuları üzerinde yerli ve yabancı bilim adamlarının yaptığı birçok araştırmalar mevcuttur. İstihbarat konusu önemli olmasına rağmen, bilimsel niteliklere haiz yeterli sayıda araştırmanın olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Halbuki bir mücadelenin kazanılmasında gerek düşman tarafı hakkında gerekse ülke içi ile ilgili her konuda sağlıklı, doğru ve tam bilgilerin elde edilmesi gereklidir. Bu da ancak düzenli bir istihbarat teşkilâtı ile mümkündür.

Konuyu bu şekilde e'le aldığımızda Öğ. Yzb. Dr. Hamit PEHLİVANLI'nın hazırladığı "Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilâtı" adlı eseri, dönemine ışık tutacak düzeydedir. Eserin bilim alemine faydalı olması en büyük dileğimizdir.

Erdoğan ÖZNAL

Hv. Korgeneral

As. T. ve Str. E. Bşk.

Einzelne Personen können durch ihre Tätigkeit in der
Wirtschaft einen erheblichen Beitrag zur Wirtschaft leisten.
Es können durch diese Tätigkeit erhebliche Vorteile erzielt
werden, die für die Wirtschaft von großer Bedeutung sind.

Einzelne Personen können durch ihre Tätigkeit in der
Wirtschaft einen erheblichen Beitrag zur Wirtschaft leisten.
Es können durch diese Tätigkeit erhebliche Vorteile erzielt
werden, die für die Wirtschaft von großer Bedeutung sind.

Einzelne Personen können durch ihre Tätigkeit in der
Wirtschaft einen erheblichen Beitrag zur Wirtschaft leisten.
Es können durch diese Tätigkeit erhebliche Vorteile erzielt
werden, die für die Wirtschaft von großer Bedeutung sind.

Erzogen 1944
Hr. Korgeneral
A. T. de St. B. B.

Einzelne Personen können durch ihre Tätigkeit in der
Wirtschaft einen erheblichen Beitrag zur Wirtschaft leisten.
Es können durch diese Tätigkeit erhebliche Vorteile erzielt
werden, die für die Wirtschaft von großer Bedeutung sind.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

ÖNSÖZ IX

KISALTMALAR XI

KAYNAKLAR VE TETKİKLER XIII

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ASKERİ POLİS TEŞKİLATI'NIN KURULUŞU

I. KURULUŞ SEBEPLERİ 9

II. ÇALIŞMA ESASLARI 14

A. GÖREV VE YETKİLERİ 14

B. UYGULAMA 19

İKİNCİ BÖLÜM

ASKERİ POLİS'İN İLK TEŞKİLATLANMASI

I. GARP CEPHESİ ASKERİ POLİS TEŞKİLATI 25

A. ESKİŞEHİR BÖLGESİ 25

B. KASTAMONU BÖLGESİ 28

C. BOLU BÖLGESİ 30

D. ADAPAZARI BÖLGESİ 30

E. BİLECİK BÖLGESİ 32

F. AFYONKARAHİSAR BÖLGESİ 33

G. ISPARTA BÖLGESİ 34

H. BURDUR BÖLGESİ 34

I. DENİZLİ BÖLGESİ 34

İ. MUĞLA BÖLGESİ	35
J. ANTALYA BÖLGESİ	35
K. KONYA BÖLGESİ	36
L. SAMSUN BÖLGESİ	38
II. GÜNEY CEPHESİ KOMUTANLIĞI'NIN KURULUŞU İLE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ASKERİ POLİS TEŞKİLATI'NDA YENİDEN DÜZENLEME ÇALIŞMALARI	
I. BİRİNCİ DÜZENLEMeye GÖRE ASKERİ POLİS TEŞKİLATI (15 KASIM 1920)	43
A. GARP CEPHESİ ASKERİ POLİS TEŞKİLATI	43
1. Şubeler	43
2. Muavin Şubeler	46
3. İstihbarat Memurlukları	47
B. KASTAMONU VE BOLU HAVALİSİ ASKERİ POLİS TEŞKİLATI	48
1. Kuruluşu	48
2. Garp Cephesi Askeri Polis Teşkilatı ile İlişkileri	49
3. Şubeler ve Kadroları	50
II. İKİNCİ DÜZENLEMeye GÖRE ASKERİ POLİS TEŞKİLATI (20 ARALIK 1920)	56
A. ANKARA KOMUTANLIĞI (P) ŞUBESİ	58
B. GARP (BATI) CEPHESİ BÖLGESİ	59
C. KASTAMONU VE BOLU BÖLGESİ	60

D. KOCAELİ BÖLGESİ	64
E. MERKEZ ORDUSU BÖLGESİ	65
F. ELCEZİRE CEPHESİ BÖLGESİ	67
G. II. KOLORDU KOMUTANLIĞI BÖLGESİ	69
H. ŞARK (DOĞU) CEPHESİ BÖLGESİ	70
I. CENUP (GÜNEY) CEPHESİ BÖLGESİ ...	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ VE MALİ YAPILANMA

I. İDARİ YAPI	72
A. PERSONEL TEMİNİ	73
B. TEŞKİLÂT'IN BAZI KURULUŞLARLA İLİŞKİLERİ	78
1. Dahiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı) ...	78
2. İnebolu İrtibat Zabıtlığı (Subaylığı)	84
3. Posta ve Telgraf Umum Müdüriyeti	84
4. İnebolu Liman Riyâseti (Başkanlığı) ...	86
5. Matbuat ve İstihbarat Umum (Genel) Müdürlüğü	87
6. Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri	89
II. MALİ YAPI	90
A. TEŞKİLÂT'IN KURULUŞUNDAN 20 ARALIK 1920'YE KADAR BÜTÇE DURUMU ...	90
1. Personelin Aylık Maaş ve Ödenekleri ...	90
2. Teşkilât'ın Aylık Diğer Giderleri	92
B. TEŞKİLÂT'IN 20 ARALIK 1920'DEN SONRAKİ BÜTÇE DURUMU	96

BEŞİNCİ BÖLÜM

ASKERİ POLİS TEŞKİLATI'NIN FAALİYETLERİ

I. İŞGÂL GÜÇLERİNİN GENEL DURUMU VE FAALİYETLERİ	105
A. İNGİLİZLER	105
B. FRANSIZLAR	108
C. İTALYANLAR	109
D. YUNANLILAR	111
1. Bursa Bölgesinde Yunan Askerî Harekâtı ve Zulmü	111
2. Yunanlıların İzmit ve Çevresindeki Durumları	119
3. Batı Cephesi'nde Yunan Askerî Harekâtı ve Zulmü	122
4. Yerli Halk ile Yunanlıların İlişkileri ..	127
5. Yunan Ordusunun Moral Durumu	130
II. İSTANBUL HÜKÜMETİ'NİN GENEL DURUMU VE FAALİYETLERİ	132
III. AZINLIKLARIN FAALİYETLERİ	133
A. ERMENİLER	133
1. Propaganda ve Casusluk Faaliyetleri	133
2. Anadolu Ermenilerinin Ermenistan'a Göçleri	136
3. Batılı Devletler ile İlişkileri	137
4. Ermenilerin Taşkınlıkları ve TBMM Hükûmeti'nin Bunlara Karşı Aldığı Tedbirler	138

B. RUMLAR	140
IV. ESİRLER SORUNU	143
V. PROPAGANDA VE KARŞI PROPAGANDA	146
VI. ANKARA'DA SUİKAST TEŞEBBÜSLERİ ...	149
VII. TEALİ-İ İSLÂM CEMİYETİ	150
VIII. DELİBAŞ MEHMED İSYANI	151
IX. KÜTAHYA MİLLÎ ALAYI	160
X. ŞAKİ İBRAHİM (İBO)	162
XI. WRANGEL ORDUSU	164
XII. BOLŞEVİKLER	167
XIII. ŞÜPHELİ ŞAHISLAR VE BUNLAR HAK- KINDA YAPILAN İŞLEMLER	171

ALTINCI BÖLÜM

ASKERİ POLİS TEŞKİLÂTININ LAĞVEDİLİŞİ VE TETKİK HEYETİ AMİRLİKLERİNİN KURULUŞU

SONUÇ	183
BİBLİYOGRAFYA	195
İNDEKS	203
EKLER	215

140	B. RUMILAH	140
141	IV. ESPIRITUS SOHUNU	141
142	7. PROPAGANDA VE KURUŞ	142
143	VII. ANKARA'DA SÜREKLI TERSİSSİZLER	143
144	VII. TEATRI-İ İSLAM CEMİYETİ	144
145	VIII. CEMİYETLERİNE KATILAN KİŞİLER	145
146	IX. KURUŞA KATILAN KİŞİLER	146
147	X. SAKI İERAHİN (HOC)	147
148	XI. WRANGERS-ERDUL	148
149	XII. POLİSEYİN ER	149
150	XIII. SÜPHİLERİ ŞAHİSLER VE BÜYÜK HAK	150
151	KINDA YAPILAN İŞLERİ	151
	ALTIYICI KURUŞ	
	ASİMLERİ SÖZLÜK İZİNİ İZİNİ	
	VE TERCİHİ MEYKUL İZİNİ İZİNİ	
	KURUŞU	
152	152	152
153	153	153
154	154	154
155	155	155
156	156	156
157	157	157
158	158	158
159	159	159
160	160	160
161	161	161
162	162	162
163	163	163
164	164	164
165	165	165
166	166	166
167	167	167
168	168	168
169	169	169
170	170	170
171	171	171
172	172	172
173	173	173
174	174	174
175	175	175
176	176	176
177	177	177
178	178	178
179	179	179
180	180	180
181	181	181
182	182	182
183	183	183
184	184	184
185	185	185
186	186	186
187	187	187
188	188	188
189	189	189
190	190	190
191	191	191
192	192	192
193	193	193
194	194	194
195	195	195
196	196	196
197	197	197
198	198	198
199	199	199
200	200	200
201	201	201
202	202	202
203	203	203
204	204	204
205	205	205
206	206	206
207	207	207
208	208	208
209	209	209
210	210	210
211	211	211
212	212	212
213	213	213
214	214	214
215	215	215
216	216	216
217	217	217
218	218	218
219	219	219
220	220	220
221	221	221
222	222	222
223	223	223
224	224	224
225	225	225
226	226	226
227	227	227
228	228	228
229	229	229
230	230	230
231	231	231
232	232	232
233	233	233
234	234	234
235	235	235
236	236	236
237	237	237
238	238	238
239	239	239
240	240	240
241	241	241
242	242	242
243	243	243
244	244	244
245	245	245
246	246	246
247	247	247
248	248	248
249	249	249
250	250	250
251	251	251
252	252	252
253	253	253
254	254	254
255	255	255
256	256	256
257	257	257
258	258	258
259	259	259
260	260	260
261	261	261
262	262	262
263	263	263
264	264	264
265	265	265
266	266	266
267	267	267
268	268	268
269	269	269
270	270	270
271	271	271
272	272	272
273	273	273
274	274	274
275	275	275
276	276	276
277	277	277
278	278	278
279	279	279
280	280	280
281	281	281
282	282	282
283	283	283
284	284	284
285	285	285
286	286	286
287	287	287
288	288	288
289	289	289
290	290	290
291	291	291
292	292	292
293	293	293
294	294	294
295	295	295
296	296	296
297	297	297
298	298	298
299	299	299
300	300	300

Ö N S Ö Z

Türk Kurtuluş Savaşı'nın bu güne değin yeteri kadar üzerinde durulmayan konularının başında istihbarat örgütleri ve faaliyetleri gelmektedir. İşte Askerî Polis Teşkilâtı da bunlardan birisidir. İstihbarat konusunun gizlilik taşıması ve arşivlerimizden yararlanma imkânlarının kısıtlı olması, bu konudaki araştırmaların yapılamamasının veya çok az oluşunun en büyük sebeplerinden olsa gerektir. Yine o dönemde olayların içinde yaşayan, teşkilâtla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olan kişilerin anılarını yayınlamamaları, yayınlanan anılarda da teşkilât ve faaliyetlerinden birkaç cümle ile söz edilmesi, araştırmacıların karşılaştığı zorluklardan bir diğeridir.

Arşivlerde, Askerî Polis Teşkilâtı ile ilgili yaptığımız araştırmalar sonunda ATASE Başkanlığı Arşivi'nde çok sayıda belgeye rastladık. Daha önce, Kurtuluş Savaşı yıllarında faaliyetinde bulunmuş ve faydalı hizmetleri olmuş gizli gruplarla (Karakol Cemiyeti, MM Grubu, Felâh vs gibi) ilgili olarak araştırmalar yapılmıştır. Fakat bu örgütler kişisel gayretlerle kurulmuş, faaliyetleri hemen hemen İstanbul ve çevresi ile sınırlı kalmış; Ankara Hükûmeti'nin mutlak otoritesine her zaman tâbi olmamışlardır.

İşte biz araştırmamızda, adından ve hizmetlerinden günümüze kadar gerektiği gibi söz edilmeyen Askerî Polis Teşkilâtı'nın, TBMM Hükûmeti'nin özellikle askerî alandaki istihbarat hizmetlerini yürüten ilk istihbarat örgütü olduğunu, örgütlenmesini, faaliyetlerini ve hizmetlerini belgelerin ışığında

ortaya koymaya çalıştık. Hemen burada sunu belirtmekte fayda vardır. Çalışmamıza konu olan "Askerî Polis Teşkilâtı"nın "Military Police" veya bizdeki "askerî inbizat" ile karıştırılmaması gerekir. Kuruluş amacı ve faaliyetleri bakımından bir istihbarat teşkilatı olduğu kesindir. Araştırmamızın bundan sonra konu ile ilgileneceklerle faydalı olacağını ümit ediyoruz.

Çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen ATASE Başkanlığı, TBMM ve Cumhurbaşkanlığı Arşivi görevlilerine yardım ve ilgilerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Ankara - 1992

Hamit PEHLİVANLI

KISALTMA LAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tebliğ
AP Teşkilâtı (Ayn-Pe)	: Askerî Polis Teşkilâtı
ATASE Arşivi	: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Ettüt Başkanlığı Arşivi
AÜTİTE	: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Bkz.	: Bakınız
Bnb.	: Binbaşı
BTİD	: Belgelerle Türk Tarihi Dersi
c.	: Cilt
D.	: Dosya
EHUR	: Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâseti
F.	: Fihrist
HTVD	: Harp Tarihi Vesikaları Dergisi
K.	: Klasör
MM Grubu	: Müdafaa-i Milliye Grubu
(P) Şubesi	: Askerî Polis Şubesi
s.	: Sayfa
(s. y.)	: Basıldığı şehir yok.
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMM ZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
vd.	: ve devamı.
Yb.	: Yarbay
Yzb.	: Yüzbaşı
2. b.	: İkinci baskı
3. t.	: Üçüncü tertip.

[illegible]

KAYNAKLAR VE TETKİKLER

Arşivler : Askerî Polis Teşkilâtı (Ayn-Pe) ile ilgili kaynaklar oldukça azdır. Yaptığımız araştırmalarda, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Arşivi'ndekilerin dışında, fazla bir belgeye rastlayamadık. Buradaki belgeler, esaslı bir tasnif yapılmadığından, çeşitli dosya ve klasörler içinde dağınık bir şekilde bulunmaktadır. Belgeler arasında, Genelkurmay Başkanlığı'ndan, teşkilât ile ilgili olarak cephe, kolordu ve bölge komutanlıklarına gönderilen emirlerle, bu makamların cevap ve tekliflerini içeren resmî yazışmalar bulunmaktadır. Yine ATASE Arşivi'nde, Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlıkları'nın, bağlı bulundukları üst makamlarla yaptıkları yazışmalar ve elde ettikleri bilgileri içeren istihbarat raporları çoğunluktadır. Cephe, kolordu ve bölge komutanlıklarının, Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlıkları'na, yeni "şube", "muavin şube", "istihbarat memurlukları" açılması veya daha evvel açılıp da şimdi gerek kalmayanların kapatılması hakkındaki emir ve teklifleri, bulunan belgeler arasındadır. Teşkilât başkanlıkları ile şube müdürleri arasındaki tayin, nakil, görevlendirme ve görevden alma ile ilgili yapılan yazışmalarla, memurların istihbarat raporları ve bunların ilgili yerlere ulaştırılmasına dair yazışmalar, bu arşivde oldukça fazla miktarda bulunmaktadır. Teşkilâtın görevi icabı, İçişleri ve Millî Savunma Bakanlıkları ile Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü, Valilikler, Mutasarrıflıklar, Askerlik Şube Başkanlıkları, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri, Posta-Telgraf Müdürlükleri ile yaptığı yazışmalar da belgeler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Kuruluş ve teşkilâtla ilgili belgelerin kullanılmasında fazla bir problemle karşılaşmadık. Ancak istihbarat raporlarının kullanılmasında ihtiyatlı davranarak, belgeleri hatıra ve tetkik eserlerle doğrulamaya çalıştık.

Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde yaptığımız araştırmalarda, konu ile doğrudan ilgili herhangi bir belgeye rastlayamadık.

Yayınlanmış Belgeler, Meclis Tutanakları : Harp Tarihi Vesikaları Dergisi'nde yayınlanan belgeler arasında, Askerî Polis Teşkilâtı'nı ilgilendiren belgeler varsa da çok azdır.

Teşkilât, kuruluş amacı ve görevleri gereği gizli bir kuruluş olduğundan, faaliyetleri ve raporları geniş bir şekilde Meclis görüşmelerine yansımamıştır. TBMM'de, sadece Millî Savunma Bakanlığı bütçesi görüşülürken, Askerî Polis Teşkilâtı'nın ödenekleriyle ilgili bazı tartışmalar olmuştur. Bu tartışmalar TBMM Gizli Celse Zabıtları'nda [1] ve TBMM Zabıt Cerideleri'nde [2] yer almaktadır. Askerî Polis Teşkilâtı'nın bütün şubelerine yayınladığı, vatandaşların ve görevlilerin genel olarak uymaları gereken hususları içeren "Seyr-ü Sefer Talimatnâmesi"ni, Düstûr'daki [3] asıl kararname metni ile karşılaştırdık.

Hatıralar : Askerî Polis Teşkilâtı'ndan bahseden hatıraların başında, Nurettin Peker'in [4] eseri gelmektedir. Astsubay (küçük zabıt) olarak, Kastamonu ve İnebolu çevresinde görev yapan Peker, Teşkilât'ın bu bölgede kuruluşu ve yaptığı çalışmaları hakkında bilgi vermektedir. Hüsamettin Ertürk'ün hatıralarında da dolaylı olarak çok az bilgi vardır. Ertürk'ün hatıraları, Samih Nafiz Tansu tarafından, "İki Devrin Perde Arkası" adı ile yayınlanmıştır. [5] Hüsamettin Ertürk'ün di-

[1] TBMM Gizli Celse Zabıtları, 1. cilt, Ankara 1985, s. 88, 258, 259.

[2] TBMM Zabıt Ceridesi, 8. cilt, 2. baskı, Ankara 1945, s. 290-292.

[3] Düstûr, 1. cilt, 3. tertip, Ankara 1953, s. 66. vd.

[4] Nurettin Peker, İstiklâl Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi, Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar, İstanbul, 1955, s. 268-272.

[5] Samih Nafiz Tansu, İki Devrin Perde Arkası (Anlatan : Hüsamettin Ertürk), İstanbul 1957, s. 464. vd.

ger hatırası, "Millî Mücadele senelerinde Teşkilât-ı Mahsusa" [6] adlı eser, ATASE Başkanlığı Arşivi'ndedir. Bu günkü harflere çevirisi yapılan daktilo nüshası da, ATASE Başkanlığı Kütüphanesi'ndedir. Bu nüsha kullanılırken dikkatli olunmalıdır. Hüsnü Açıksözcü'nün "İstiklâl Harbi'nde Kastamonu" [7] adlı hatıralarında da Askerî Polis Teşkilâtı'ndan bahsedilmektedir. Bu hatıralarda, Teşkilâtın, Kastamonu'daki binasının yeri ve kısaca görevleri yazılıdır. Millî Yüzbaşısı İlyas Sami Kalkavanoğlu da "Millî Mücadelede Hatıralarım" adlı eserinde, İnebolu Askerî Polis Şubesi Müdürü Binbaşı Kemâl Bey ile görüştiklerinden birkaç cümle ile bahsetmektedir [8]

Kitaplar : Bazı tetkik eserlerde de Askerî Polis Teşkilâtı dolaylı olarak konu edilmiştir. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı yayınlarından "Türk İstiklâl Harbi" [9] adlı eserde, Teşkilât'ın kuruluş tarihi ve kısaca görevleri yazılıdır. Ergun Aybars da "İstiklâl Mahkemeleri" [10] adlı eserinde, Teşkilât'ın kuruluş tarihi ve görevlerine değinmektedir. Fethullah Eraslan ve İsmail Metin'in ortaklaşa yazdıkları "Türk Polis Tarihi" [11] isimli eserde de, Askerî Polis Teşkilâtı ile ilgili bilgiler vardır. Ancak bu konudaki bilgilerin kaynağı da, Hüsamettin Ertürk'ün, Samih Nafiz Tansu tarafından "İki Devrin Perde Arkası" adı ile yayınlanan hatıralarıdır.

[6] Hüsamettin Ertürk, Milli Mücadele Senelerinde Teşkilât-ı Mahsusa Hazırlayan : Tevfik Apay, (Basılmamış daktilo nüsha, ATASE Başkanlığı Kütüphanesi'ndedir) Ankara 1975, s. 311. vd.

[7] Hüsnü Açıksözcü, İstiklâl Harbi'nde Kastamonu, Kastamonu 1933, s. 96.

[8] İlyas Sami Kalkavanoğlu, Millî Mücadelede Hatıralarım, İstanbul 1957, s. 22-24.

[9] Türk İstiklâl Harbi - Batı Cephesi-, II. cilt, 3 ncü kısım, Ankara 1966, s. 57.

[10] Ergun Aybars, İstiklâl Mahkemeleri, I. II. cilt, İzmir 1988, 92. s.

[11] Fethullah Eraslan - İsmail Metin, Türk Polis Tarihi - Kurtuluş Savaşı'nda İç Güvenlik ve Polis-, I. cilt, Ankara 1984, s. 217-219.

Basılmamış Doktora Tezleri : Son zamanlarda yapılan bazı doktora çalışmalarında, Askerî Polis Teşkilâtı hakkında az da olsa bazı bilgiler bulmaktayız. Bunlardan, Bülent Çukurova'nın "M. M. Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler" [12] adlı çalışmasında, toplam beş sayfa içerisinde, Teşkilât'ın kuruluş tarihi, görev ve faaliyetleri anlatılmaktadır. Mesut Aydın, "Millî Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar" [13]; Mustafa Balcıoğlu "Millî Mücadele'de Merkez Ordusu" [14]; Ali Sarıkoyuncu da "Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi" [15] adlı çalışmalarında, konularını ilgilendirdiği ölçüde, Askerî Polis Teşkilâtı'na yer vermişlerdir. Yukarıda haklarında bilgi verilen son dört araştırma. Askerî Polis Teşkilâtı hakkında, özet de olsa belgeye dayalı bilgiler verdiklerinden oldukça önemlidirler.

Makaleler : İhsan Birinci'nin "Millî Mücadele İçin Kurulan Önemli Cemiyet ve Çeteler II" [16]; Cemâl Kutay'ın "Millî Mücadelemizin Gerçek Öncüleri ve Arkadan Gelenler (İlk Beşler ve Sonrası) III" [17] isimli makalelerinde sadece, Askerî Polis Teşkilâtı'nın kurulduğu yazılıdır. Başka herhangi

-
- [12] Bülent Çukurova, MM Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler (AÜTİTE basılmamış doktora tezi) Ankara 1989, s. 25-29.
- [13] Mesut Aydın, Millî Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar (AÜTİTE, basılmamış doktora tezi). Ankara 1989, s. 174-177.
- [14] Mustafa Balcıoğlu, Millî Mücadele'de Merkez Ordusu (AÜTİTE basılmamış doktora tezi), Ankara 1990, s. 41-47.
- [15] Ali Sarıkoyuncu, Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi (AÜTİTE basılmamış doktora tezi), Ankara 1990, s. 231-239.
- [16] İhsan Birinci, Millî Mücadele İçin Kurulan Önemli Cemiyet ve Çeteler (II), Polis Dergisi, sayı 307, 1 Ocak 1978, Ankara 1978, s. 17.
- [17] Cemal Kutay, Millî Mücadelemizin Gerçek Öncüleri ve Arkadan Gelenler (İlk Beşler ve Sonrası) III, Türk Dünyası Tarih Dergisi sayı 5, Mayıs 1978, İstanbul 1987, s. 35.

bir açıklama ve bilgi yoktur. Ertuğrul Zekâi Ökte de, “Millî Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi; Türk Ordusunda (P) Teşkilâtı” [18] adındaki makalelerinde, yukarıda bahsettiğimiz, meclis zabıtlarında geçen tartışmaları yorumlamaya çalışmıştır. Mesut Aydın’ın, “Millî Mücadele Döneminde Anadolu’da Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar” adlı makalesinde de, Askerî Polis Teşkilâtı’ndan bahsedilmektedir. Burada daha çok Kastamonu ve Bolu bölgesindeki teşkilâtla ilgili özet bilgiler bulmaktayız. [19]

Ziya Gürel, “Kurtuluş Savaşı’nda Demiryolculuk” adlı makalesinde, Delibaş İsyanı sırasında azınlıklar hakkında Garp Cephesi Polis Örgütü’nün (Askerî Polis Teşkilâtı’nı kastediyor) verdiği raporların olduğunu yazmaktadır. [20]

Bülent Çukurova’nın, “Kurtuluş Savaşı’nda İstanbul Gizli Grupları” [21] ve “Yunanistan’ın Anadolu Seferinde Başarısızlığındaki Etkenler” [22] adlı makalelerinde de çok az bilgiler bulunmaktadır.

[18] Ertuğrul Zekâi Ökte, Millî Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi (XIV) Türk Ordusu’nda “P Teşkilâtı”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, sayı 41, Temmuz 1988, İstanbul 1988, s. 20 vd.; aynı dergi, sayı 42, Ağustos 1988, İstanbul 1988, s. 26. vd.

[19] Mesut Aydın, “Millî Mücadele Döneminde Anadolu’da Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar”, Atatürk Yolu, 2. cilt, sayı 5, Mayıs 1990, Ankara 1990, s. 27-29.

[20] Ziya Gürel, “Kurtuluş Savaşı’nda Demiryolculuk”, Belleten, c. XLIV, sayı 175, Temmuz 1980, Ankara 1980, s. 561.

[21] Bülent Çukurova, “Kurtuluş Savaşı’nda İstanbul Gizli Grupları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2. cilt, sayı 5, Mart 1986, s. 519-526.

[22] Bülent Çukurova, “Yunanistan’ın Anadolu Seferinde Başarısızlığındaki Etkenler”, Askerî Tarih Bülteni, yıl 15, sayı 29, Ağustos 1990, Ankara 1990, s. 113-122.

[illegible]

(vii) verbleitige rapporte in die digungu gamsistatu [30]

1. 1941 - 1942 - 1943 - 1944 - 1945 - 1946 - 1947 - 1948 - 1949 - 1950 - 1951 - 1952 - 1953 - 1954 - 1955 - 1956 - 1957 - 1958 - 1959 - 1960 - 1961 - 1962 - 1963 - 1964 - 1965 - 1966 - 1967 - 1968 - 1969 - 1970 - 1971 - 1972 - 1973 - 1974 - 1975 - 1976 - 1977 - 1978 - 1979 - 1980 - 1981 - 1982 - 1983 - 1984 - 1985 - 1986 - 1987 - 1988 - 1989 - 1990 - 1991 - 1992 - 1993 - 1994 - 1995 - 1996 - 1997 - 1998 - 1999 - 2000 - 2001 - 2002 - 2003 - 2004 - 2005 - 2006 - 2007 - 2008 - 2009 - 2010 - 2011 - 2012 - 2013 - 2014 - 2015 - 2016 - 2017 - 2018 - 2019 - 2020 - 2021 - 2022 - 2023 - 2024 - 2025 - 2026 - 2027 - 2028 - 2029 - 2030 - 2031 - 2032 - 2033 - 2034 - 2035 - 2036 - 2037 - 2038 - 2039 - 2040 - 2041 - 2042 - 2043 - 2044 - 2045 - 2046 - 2047 - 2048 - 2049 - 2050 - 2051 - 2052 - 2053 - 2054 - 2055 - 2056 - 2057 - 2058 - 2059 - 2060 - 2061 - 2062 - 2063 - 2064 - 2065 - 2066 - 2067 - 2068 - 2069 - 2070 - 2071 - 2072 - 2073 - 2074 - 2075 - 2076 - 2077 - 2078 - 2079 - 2080 - 2081 - 2082 - 2083 - 2084 - 2085 - 2086 - 2087 - 2088 - 2089 - 2090 - 2091 - 2092 - 2093 - 2094 - 2095 - 2096 - 2097 - 2098 - 2099 - 2100 - 2101 - 2102 - 2103 - 2104 - 2105 - 2106 - 2107 - 2108 - 2109 - 2110 - 2111 - 2112 - 2113 - 2114 - 2115 - 2116 - 2117 - 2118 - 2119 - 2120 - 2121 - 2122 - 2123 - 2124 - 2125 - 2126 - 2127 - 2128 - 2129 - 2130 - 2131 - 2132 - 2133 - 2134 - 2135 - 2136 - 2137 - 2138 - 2139 - 2140 - 2141 - 2142 - 2143 - 2144 - 2145 - 2146 - 2147 - 2148 - 2149 - 2150 - 2151 - 2152 - 2153 - 2154 - 2155 - 2156 - 2157 - 2158 - 2159 - 2160 - 2161 - 2162 - 2163 - 2164 - 2165 - 2166 - 2167 - 2168 - 2169 - 2170 - 2171 - 2172 - 2173 - 2174 - 2175 - 2176 - 2177 - 2178 - 2179 - 2180 - 2181 - 2182 - 2183 - 2184 - 2185 - 2186 - 2187 - 2188 - 2189 - 2190 - 2191 - 2192 - 2193 - 2194 - 2195 - 2196 - 2197 - 2198 - 2199 - 2200 - 2201 - 2202 - 2203 - 2204 - 2205 - 2206 - 2207 - 2208 - 2209 - 2210 - 2211 - 2212 - 2213 - 2214 - 2215 - 2216 - 2217 - 2218 - 2219 - 2220 - 2221 - 2222 - 2223 - 2224 - 2225 - 2226 - 2227 - 2228 - 2229 - 2230 - 2231 - 2232 - 2233 - 2234 - 2235 - 2236 - 2237 - 2238 - 2239 - 2240 - 2241 - 2242 - 2243 - 2244 - 2245 - 2246 - 2247 - 2248 - 2249 - 2250 - 2251 - 2252 - 2253 - 2254 - 2255 - 2256 - 2257 - 2258 - 2259 - 2260 - 2261 - 2262 - 2263 - 2264 - 2265 - 2266 - 2267 - 2268 - 2269 - 2270 - 2271 - 2272 - 2273 - 2274 - 2275 - 2276 - 2277 - 2278 - 2279 - 2280 - 2281 - 2282 - 2283 - 2284 - 2285 - 2286 - 2287 - 2288 - 2289 - 2290 - 2291 - 2292 - 2293 - 2294 - 2295 - 2296 - 2297 - 2298 - 2299 - 2300 - 2301 - 2302 - 2303 - 2304 - 2305 - 2306 - 2307 - 2308 - 2309 - 2310 - 2311 - 2312</

[18] Bericht über die Tätigkeit der Deutschen Forschungsgemeinschaft für den Zeitraum vom 1. April bis zum 30. September 1936.

1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050
2051
2052
2053
2054
2055
2056
2057
2058
2059
2060
2061
2062
2063
2064
2065
2066
2067
2068
2069
2070
2071
2072
2073
2074
2075
2076
2077
2078
2079
2080
2081
2082
2083
2084
2085
2086
2087
2088
2089
2090
2091
2092
2093
2094
2095
2096
2097
2098
2099
2100
2101
2102
2103
2104
2105
2106
2107
2108
2109
2110
2111
2112
2113
2114
2115
2116
2117
2118
2119
2120
2121
2122
2123
2124
2125
2126
2127
2128
2129
2130
2131
2132
2133
2134
2135
2136
2137
2138
2139
2140
2141
2142
2143
2144
2145
2146
2147
2148
2149
2150
2151
2152
2153
2154
2155
2156
2157
2158
2159
2160
2161
2162
2163
2164
2165
2166
2167
2168
2169
2170
2171
2172
2173
2174
2175
2176
2177
2178
2179
2180
2181
2182
2183
2184
2185
2186
2187
2188
2189
2190
2191
2192
2193
2194
2195
2196
2197
2198
2199
2200
2201
2202
2203
2204
2205
2206
2207
2208
2209
2210
2211
2212
2213
2214
2215
2216
2217
2218
2219
2220
2221
2222
2223
2224
2225
2226
2227
2228
2229
2230
2231
2232
2233
2234
2235
2236
2237
2238
2239
2240
2241
2242
2243
2244
2245
2246
2247
2248
2249
2250
2251
2252
2253
2254
2255
2256
2257
2258
2259
2260
2261
2262
2263
2264
2265
2266
2267
2268
2269
2270
2271
2272
2273
2274
2275
2276
2277
2278
2279
2280
2281
2282
2283
2284
2285
2286
2287
2288
2289
2290
2291
2292
2293
2294
2295
2296
2297
2298
2299
2300
2301
2302
2303
2304
2305
2306
2307
2308
2309
2310
2311
2312
2313
2314
2315
2316
2317
2318
2319
2320
2321
2322
2323
2324
2325
2326
2327
2328
2329
2330
2331
2332
2333
2334
2335
2336
2337
2338
2339
2340
2341
2342
2343
2344
2345
2346
2347
2348
2349
2350
2351
2352
2353
2354
2355
2356
2357
2358
2359
2360
2361
2362
2363
2364
2365
2366
2367
2368
2369
2370
2371
2372
2373
2374
2375
2376
2377
2378
2379
2380
2381
2382
2383
2384
2385
2386
2387
2388
2389
2390
2391
2392
2393
2394
2395
2396
2397
2398
2399
2400
2401
2402
2403
2404
2405
2406
2407
2408
2409
2410
2411
2412
2413
2414
2415
2416
2417
2418
2419
2420
2421
2422
2423
2424
2425
2426
2427
2428
2429
2430
2431
2432
2433
2434
2435
2436
2437
2438
2439
2440
2441
2442
2443
2444
2445
2446
2447
2448
2449
2450
2451
2452
2453
2454
2455
2456
2457
2458
2459
2460
2461
2462
2463
2464
2465
2466
2467
2468
2469
2470
2471
2472
2473
2474
2475
2476
2477
2478
2479
2480
2481
2482
2483
2484
2485
2486
2487
2488
2489
2490
2491
2492
2493
2494
2495
2496
2497
2498
2499
2500
2501
2502
2503
2504
2505
2506
2507
2508
2509
2510
2511
2512
2513
2514
2515
2516
2517
2518
2519
2520
2521
2522
2523
2524
2525
2526
2527
2528
2529
2530
2531
2532
2533
2534
2535
2536
2537
2538
2539
2540
2541
2542
2543
2544
2545
2546
2547
2548
2549
2550
2551
2552
2553
2554
2555
2556
2557
2558
2559
2560
2561
2562
2563
2564
2565
2566
2567
2568
2569
2570
2571
2572
2573
2574
2575
2576
2577
2578
2579
2580
2581
2582
2583
2584
2585
2586
2587
2588
2589
2590
2591
2592
2593
2594
2595
2596
2597
2598
2599
2600
2601
2602
2603
2604
2605
2606
2607
2608
2609
2610
2611
2612
2613
2614
2615
2616
2617
2618
2619
2620
2621
2622
2623
2624
2625
2626
2627
2628
2629
2630
2631
2632
2633
2634
2635
2636
2637
2638
2639
2640
2641
2642
2643
2644
2645
2646
2647
2648
2649
2650
2651
2652
26

116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-1047-1048-1049-1050-1051-1052-1053-1054-1055-1056-1057-1058-1059-1060-1061-1062-1063-1064-1065-1066-1067-1068-1069-1070-1071-1072-1073-1074-1075-1076-1077-1078-1079-1080-1081-1082-1083-1084-1085-1086-1087-1088-1089-1090-1091-1092-1093-1094-1095-1096-1097-1098-1099-1100-1101-1102-1103-1104-1105-1106-1107-1108-1109-1110-111

[12] E. M. Lavine, "The asymptotic behavior of the solutions of the Burgers equation," *Journal of Mathematical Analysis and Applications*, vol. 10, no. 1, pp. 1-10, 1967.

G İ R İ Ş

Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmış, mütarekeyi imzalayan İttihat ve Terakki Partisi ileri gelenleri ise, yurdu terk ederek kaçmışlardı. İmzalanan mütarekenin bazı hükümleri, İtilâf Devletleri'ne serbestçe hareket imkânı tanıyor ve onların bu hükümleri, kendi arzuları yönünde yorumlayıp, Osmanlı topraklarını işgallerine, dayanak noktası teşkil ediyordu. Kısa bir süre sonra Irak ve Suriye bölgeleri tamamen işgal güçlerinin eline geçtiği gibi, başta İskenderun olmak üzere Güney Anadolu toprakları, Pozantı'ya kadar işgal edilmişti. Doğu Trakya hemen ve tamamen işgal edilmiş 13 Kasım 1918'de de İtilâf donanmasına ait bazı gemiler İstanbul'da, Dolmabahçe Sarayı önlerinde demirlemişlerdi. İşgaller bunlarla kalmayarak devam etmiştir. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgali ise bardağı taşıran son damla olmuştu. 19 Mayıs 1919'da M. Kemal'in Samsun'a çıkışıyla birlikte gelişen olaylar ve yapılan bir takım bazı hazırlıklar, işgallere karşı Anadolu'da millî bir hareketin başlaması sonucunu doğurmuştur. Daha sonra 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışı ile birlikte yeni bir dönem başlamıştır.

İşgal güçlerinin ve onlarla iş birliği yapan yerli azınlıkların tutum ve davranışlarının çekilmezliği ile birlikte, İstanbul Hükûmeti'nin de etkinliğini yitirmesi üzerine, Türkler haklarını korumak için örgütlenmeye başlamışlardır. İlk olarak Teşkilât-ı Mahsûsa'ya mensup ve ittihatçılardan oluşan "Karakol Cemiyeti" kurulmuştur. Cemiyet'in kuruluş tarihi üzerinde çeşitli tarihler ve tartışmalar olmakla beraber; gerçek olan şu ki, Cemiyet Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından

hemen sonra kurulmuştur. [1] Kurucuları Kara Vasıf, Kara Kemâl ve Galatalı Şevket Beylerdir. [2] Cemiyet'in isim babası ise Baha Said Bey'dir. Talat Paşa'nın emriyle kurulan cemiyet, önceleri İttihat ve Terakki Partisi'nin başsız kalan mensupları arasında, dayanışma ve direniş grubu şeklinde kurulmuştur. [3] Daha sonra bu, Anadolu'da başlayan Milli Mücadele'yi, destekleyen gizli bir kuruluşa dönüşecektir. [4] Cemiyet, İstanbul halkını ve Anadolu yakasındaki çeteleri silâhlandırdığı gibi, İstanbul - Anadolu arasındaki irtibatı temin amacıyla da Kocaeli muntıkasında bir menzil hattı kurmuştur. Çok yönlü çalışan Cemiyet, gümrüklerde kadrolaşmaya önem verdiği gibi, kara ve deniz yolu vasıtasıyla faaliyette bulunduğu dönem içinde, Anadolu'ya önemli miktarda subay, sivil uzman, silâh, cephane ve askerî malzemeyi geçirmiştir. [5]

-
- [1] Fethi Tevetoglu, Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, TTK yayınları Ankara, 1988, s. 3; Bülent Çukurova, MM Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler (AÜTİT Enstitüsü, basılmamış doktora tezi), Ankara 1989, s. 1; Türk İstiklâl Harbi İdari Faaliyetler, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1975, s. 107. Mesut Aydın, Milli Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar (AÜTİT Enstitüsü, basılmamış doktora tezi), Ankara 1989, s. 1-8.
- [2] Çukurova, a. g. e., s. 1. Fethi Tevetoglu, Cemiyetin ilk ve asıl kurucularının Kurmay Albay Kara Vasıf, Avukat Refik İsmail ve Emekli Yüzbaşı Baha Said Beyler olduğunu yazmaktadır. (Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, s. 4), İhsan Birinci, Milli Mücadele İçin Kurulan Önemli Çete ve Cemiyetler, Polis Dergisi, Ocak 1978, sayı 307, s. 18.
- [3] Bülent Çukurova, Kurtuluş Savaşında İstanbul Gizli Grupları, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2. cilt, sayı 5, Mart 1986, s. 519.
- [4] Tevetoglu, a. g. e., s. 3.
- [5] Çukurova, a. g. m., s. 519-520; Çukurova, a. g. e., s. 2., İdari Faaliyetler, s. 108-109.; Mesut Aydın, a. g. e., s. 24-32.; Halide Edip Adıvar, Türkün Ateşle İmtihani, İstanbul 1962, s. 21-22.

Karakol Cemiyeti, bir taraftan Anadolu'nun direktifleri doğrultusunda çalışır gözüktürken, diğer taraftanda ittihatçı liderlerden emir almıştır. Sivas Kongresi sırasında M. Kemal'e görüşen Kara Vasıf Bey'in, Anadolu'da başlayan Millî Hareketi, İttihat-Terakkiye mal etme girişiminin farkına varılmış ve Cemiyet'in bu teşebbüsünün önlenmesine çalışılmıştır. Bununla birlikte İstanbul'da çok güçlü olan bu teşkilâtın tamamen Mustafa Kemal'e bağlanması ve denetimi gerçekleştirilememiştir. [6] 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal güçlerince resmen işgali, şehrin kontrolünün tamamen yabancılara geçmesi ve Kara Vasıf Bey'in Malta'ya sürülmesi Cemiyet'in sonu olmuş, yöneticilerin büyük kısmı da Anadolu'ya kaçırmıştır. [7]

Karakol Cemiyeti'nden başka, Anadolu'ya yardım etmek üzere birçok cemiyetin veya grubun teşekkül ettiğini görüyoruz. Bunlardan bir tanesi "Beşler Grubu"dur. Bu grubun kuruluşu Kara Kemal tarafından plânlanmıştır. Amacı Anadolu'ya yayılma ve işgalcilere karşı Anadolu'nun müdafaasıdır. Grup merkez heyeti, beş kişidir. [8]

İstanbul'da kurulan gizli grupların, önemlilerinden biri de "Hamza Grubu"dur. Millî Mücadele yıllarında Anadolu'ya yardım amacıyla, Ankara'nın tasvibi ile kurulmuş olan ilk gizli gruptur. Felâh Grubu'nun ilk teşkilâtı ve çekirdeği olan Hamza Grubu, 23 Eylül 1920'de faaliyete başlamıştır. Kurucusu Kur-

[6] M. Kemal Atatürk, Nutuk, 1. c., s. 50-52.; Emine Kısıklı, Millî Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Hareketi İttihat ve Terakki Faaliyetlerinden Uzak Tutma Teşebbüsleri, Atatürk Yolu, Mayıs 1990, 2. cilt, sayı 5, Ankara 1990, s. 121-127; Yücel Özkaya, Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Örnekler, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Kasım 1987, IV. c., sayı 10, Ankara 1988, s. 163-164.; Erik Jan Zürcher, Millî Mücadelede İttihatçılık Çev. : Nüzhet Salıhoğlu, İstanbul 1987, s. 154-218.

[7] Çukurova, a. g. e., s. 3-4.

[8] Çukurova, a. g. m., s. 522.

may Yüzbaşı Neşet Bey'dir. Neşet Bey'in daha önce "Molteke" isimli bir gizli teşkilât kurduğunu da bilmekteyiz. [9] Bu grubun teşkilâtında beş şube olup, görevleri şöyledir : I. Şube; İstihbarat; II. Şube, teknik bilgiler ve satın alma işleri (Kı-tâât-ı Fenniye Şubesi); III. Şube, personel işleri (Muâmelât-ı Zâtiye Şubesi); IV. Şube, mühimmat işleri; V. Şube ise, levazım işleri ile görevlidirler. Grubun bu teşkilâtının yanında, ihtiyat grubu olarak, "Ferhad" ve "Kerîmî" grupları da kurulmuştu. [10] Herhangi bir tehlike anında Hamza Grubu'nun yerine "Ferhad Grubu", onun da yerine "Kerîmî Grubu" geçecekti. 15 Aralık 1920'den itibaren "Hamza Grubu", "Mücahid" ismini almıştır. Bu da 23 Şubat 1921'de "Muharip Grubu" adını almıştır. Teşkilâtın adı en son 31 Ağustos 1921'de, "Felâh Grubu" şeklinde değiştirilmiştir. Bütün bu değişiklikler şeklidir. Esas olan, grup teşkilâtının Millî Mücadele sonlarına kadar devam etmiş olmasıdır. [11]

1921 yılı başlarında Fevzi (Çakmak) Paşa'nın direktifiyle, "Müsellâh Müdâfaa-i Millîye Grubu", Hüsameddin (Ertürk) Bey, tarafından kurulmuştur. [12] Hüsameddin Bey, Topkapılı Mehmet Beyi, İstanbul'da "Müsellâh Müdâfaa-i Millîye Grubu"nu kurmakla görevlendirmiş ve bu iş için kendisine bir miktar para da vermiştir. "Demir" takma adıyla faaliyete başlayan Mehmet Bey'in bazı girişimleri diğer gruplarca tepki

[9] Mesut Aydın, a. g. e., s. 33.

Mesut Aydın, Hamza Grubu, Atatürk Yolu, sayı 3, Mayıs 1989, Ankara 1989, s. 371.

[10] Mesut Aydın, a. g. e.; s. 109-112.

[11] Mesut Aydın, a. g. e.; s. 33.

Mesut Aydın, Hamza Grubu, Atatürk Yolu, sayı 3, Ankara 1989, s. 373-391; İdari Faaliyetler, s. 98-101; Hüsnü Himmetoğlu, Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları, c. I, İstanbul 1975, s. 167 vd.

[12] Mesut Aydın, a. g. e.; s. 70.

Hüsameddin Bey, Samsun'da bulunduğu sırada, grup teşkili için, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'dan 25 Mart 1921'de bir emir almıştır. (Bkz. İdari Faaliyetler, s. 104).

ile karşılanmıştır. Mehmet Bey'in İstanbul'da MM Grubu'ndan başka grup olmadığı şeklindeki propagandası, bu tepkinin sebebidir. Ankara'dan gelen direktifler doğrultusunda başkanlığa Süvari Miralayı Esad Bey, yardımcılıklarına Piyade Yarbay Hafız Besim Bey ile Süvari Yarbay Ferhad Beyler; üyeliklere ise Topçu Yarbay Kemâl (Köger), Topkapılı İhsan, Yüzbaşı Hüsnü Bey, Enis Bey, Yüzbaşı Lütfi Bey, Hamdi Baba, Topkapılı Mehmet Bey, Avukat Vehbi Bey, İktisatçı Hamdi (Başar) Bey, Eyüplü Hafız Kemâl, Yüzbaşı Kâmil Beyler getirilmişlerdir. Esad Bey'in İstanbul Valiliği'ne tayini üzerine teşkilâtın kopmalar olmuştur. Esad Bey, Hafız Besim, Yüzbaşı Hüsnü, Yüzbaşı Lütfi ve Hamdi Baba, gruptan ayrılarak ikinci bir grup kurmuşlardır. Bunun üzerine MM Grubu'nun başına Harbiye Nezareti Dairesi Başkanı Mirliva İhsan Paşa geçmiştir. 3 Mayıs 1921'de MM Teşkilâtı, TBMM Hükûmeti'nce resmen kabul edilmiştir. MM Grubu faaliyetleri arasında en önemlisi İstanbul'dan Anadolu'ya silâh sevkiyatıdır. [13] İstanbul'un kurtuluşundan sonra teşkilât 5 Ekim 1923'te kaldırılmıştır. Kurtuluş sonrası MM elemanları hükûmetçe ödüllendirilmişlerdir. [14]

Bunlardan başka aşağı yukarı aynı amaçları gerçekleştirmek üzere şu cemiyet ve gruplar kurulmuştur. Berzenci Grubu, [15] Muâvenet-i Bahriye Grubu, [16] İmalât-ı Harbiye Grubu ki, bu grup 19 Mart 1920 Cuma günü gayri resmî ola-

[13] Mesut Aydın, a. g. e.; s. 70-86.

Bülent Çukurova, a. g. e.; s. 6-8; Çukurova, a. g. m.; s. 523-525, İdari Faaliyetler, s. 104-106.

[14] Çukurova, a. g. e.; s. 107.

[15] Çukurova, a. g. m.; s. 522; İhsan Birinci, a. g. m.; s. 17; (Kurucusu Bahriye İmamı Ahmet Berzenci'dir.)

[16] Çukurova, a. g. m.; s. 522; Birinci, a. g. m.; s. 17; Hüsnü Himmet-oğlu, a. g. e.; I. cilt, s. 252 vd.

Mesut Aydın, a. g. e.; s. 93-101.

rak Topçu Yarbay Eyyüp tarafından kurulmuştur. Bu grup fabrika ve ambarlardan birçok silâh ve cephane ile Anadolu'ya çok sayıda subay kaçırmıştır. 23 Eylül'de resmen tanınarak, bilahare Felâh Grubu ile 23 Mayıs 1921'de birleşmişler ve bu beraberlik 26 Ekim 1923'e kadar devam etmiştir. [17]

"Namık Grubu", Ağır Topçu Yüzbaşı Halil İbrahim ve kardeşi Üsteğmen Ahmet Naci tarafından 30 Ocak 1921 tarihinde kurulmuştur. [18] Bunlar, İstanbul depolarından silâh, araç gereç kaçırmak, İnebolu'da Ankara Hükûmeti temsilcilerine teslim etmişlerdir. Daha sonra, avans alarak, karşılığında teslim etmeyi taahhüt ettikleri silâh ve cephaneyi, tam olarak teslim edemediklerinden haklarında soruşturma açılmıştır. [19]

İstanbul'daki örgütler dışında Trabzon'da "Müfreze-i Bahriye Grubu" [20], Fethiye'de "Bizci Grubu" [2] gibi daha başka gruplarda, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele'ye imkânları ölçüsünde yardımda bulunmuşlardır.

Çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden "Askerî Polis Teşkilâtı", Karakol Cemiyeti ve gayri resmî olarak kurulan "İmâlat-ı Harbiye Grubu" hariç, yukarıda bahsi geçen bütün gruplardan önce kurulmuştur. 7 Haziran 1920'de "Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü" kurulmuşsa da görev ve mahiyeti itibarıyla, "Askerî Polis Teşkilâtı"ndan farklıdır. İstanbul ve İstanbul dışında kurulan teşkilâtların bir kısmı, vatansızların şahsi gayretleri sonucu, bir kısmı da Ankara Hükûmeti'nin emir ve müsaadesiyle kurularak faaliyette bulunmuşlar ve

[17] Mesut Aydın, a. g. e.; s. 90-92.

[18] Birinci, a. g. m.; s. 7; Himmetoğlu, a. g. e.; c. I, s. 162.
Mesut Aydın, a. g. e.; s. 102-108.

[19] Himmetoğlu, a. g. e.; s. 257; İdarî Faaliyetler, s. 109-110.

[20] Birinci, a. g. m.; s. 7.

[21] İdarî Faaliyetler, s. 110.

Anadolu'da başlayan Millî Mücadele'ye yardımcı olmaya çalışmışlardır. Ancak bu grupların faaliyet ve yardımları, İstanbul'dan kaçırlan silâh, cephane yardımı ile yine İstanbul'dan elde ettikleri istihbarat bilgileri ile sınırlı kalmıştır. İtilâf Devletleri işgal ettikleri yerlerin dışında kalan bölgelerde başlayan direniş hareketlerini kırmak, Anadolu'da karşılara çıkan Türk ordusunun, içten yıkılmasını sağlamak ve ordunun dayanağı olan milleti kandırarak bu dayanağı ortadan kaldırmak için çalışmalarında bulunmuşlardır. İşte bu çalışmaları önlemek için, Ankara Hükûmeti ilk istihbarat örgütü olan "Askerî Polis Teşkilâtı"nı kurmuştur. Teşkilât, suçlu olanları yakalayacak, İstanbul gruplarının güvenilir diye gönderdikleri şahısların vesikalarını kontrol edecek, casusluk olaylarının önüne geçecekti. Deniz ve kara yolu ile Anadolu'ya getirilen silâh ve cephaneyi kontrol ederek ilgili yerlere ulaştıracaktı. Ayrıca, düşman birlikleri arasına ve işgal bölgelerine casus göndererek bilgi toplayacak, düşman propagandasına karşı, propaganda yapmak suretiyle halk üzerinde düşmanın kötü propagandasına engel olacaktı. Millî Mücadele aleyhinde çalışan Türk ve azınlıkları takip ederek halk üzerindeki kötü tesirlerine ve fiilî hareketlerine mâni olmak, ordu içerisinde karışıklık çıkaran veya çıkarmaya çalışanları tespit etmek, firar edenleri yakalayarak mahkemelere teslim etmek de, Askerî Polis'in görevlerindendi.

Oldukça güç şartlar altında büyük mesuliyetler yüklenen Askerî Polis Teşkilâtı, öteki grupların aksine, Anadolu'nun birçok yerinde örgütlenmiştir. Millî Mücadele hareketinin başarılmasında büyük faydalar sağlaması düşünülen teşkilâtın kuruluşunu doğuran ana sebepleri, düşmanın çalışma tarzını ve Askerî Polis'in sağladığı faydaları Fevzi (Çakmak) Paşa şöyle açıklamaktadır : "... Bu gün biliyorsunuz ki düşmanlarımız memleketi ve orduyu yıkmak için birtakım adamları memleketimize sokuyorlar. Bunların iki görevi vardır. Birincisi; ordunun kuvvet ve durumunu ve mümkün olduğu kadar

ordunun yapacağı harekât hakkında en gizli noktalara girerek bilgi toplamak ve aldıkları bilgileri düşmana vermektir. Buna casusluk teşkilâtı derler ki, her yerde ve her zaman uygulanan bir usuldür. Bu düşman harekâtına karşı onu men edecek, yok edecek, engelleyecek teşkilâta da bizim sahip olmamız gereklidir. İşte (P) Teşkilâtı, düşmanın bizim içimizde yaptığı teşkilâtı yok edecek bir teşkilâttır. İkincisi; üzülerak belirteyim ki, bazı ahlâk düşkünü adamları düşman para ile tutarak, ordumuzun içerisine gönderiyorlar. Ordumuzun gerek subaylarını ve gerekse erlerini birtakım sözlerle zehirliyorlar. Bu yolla birçok fenalıklar meydana geliyor, bu adamların çoğu yakalanarak İstiklâl Mahkemelerine gönderildiler ve cezalarını gördüler ve bu suretle başlangıçta orduda görülen disiplinsizlik ve ordu içerisindeki gevşeklik ortadan kalktı. Bu ancak, orduya girmek isteyen bu gibi zararlı unsurların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olmuştur.” [22] Fevzi Paşa teşkilâtın yanlış anlaşılan mahiyeti hakkında da, “... (P) Teşkilâtı, ordu içerisinde casusluk teşkilâtı değildir. Orduya düşmanların sevk edecekleri casusluğa karşı bir teşkilâttır” [23] demektedir. Teşkilâtın devamının zorunluluğunu ise şöyle izah etmektedir: “... Bu teşkilâtı kaldıracak olursak bugünkü durumda, ordu muza dışarıdan gelecek mikroplara karşı koyamayız. (P) Teşkilâtı, mikropları önleyecek bir araçtır.” [24] Fevzi Paşa’nın bu açıklamaları (P) Teşkilâtı’nın kuruluşunu, hizmetlerini gayet iyi açıklamaktadır.

[22] TBMM Zabıt Ceridesi, 8. c., 2. b., Ankara 1945, s. 292; Ertuğrul Zekai Ökte, Milli Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi (XV) Türk Ordusunda (P) Teşkilâtı, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, sayı 42, Ağustos 1988, Ankara 1988, s. 26.

[23] a. g. e.; s. 292; Ertuğrul Zekai Ökte, Milli Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi. (XV) Türk Ordusunda (P) Teşkilâtı, BTDD sayı 42, Ankara 1988, s. 26.

[24] TBMM, Z C., c. cilt, 2. b., Ankara 1945, s. 292; Ökte, a. g. m.; s. 26.

BİRİNCİ BÖLÜM

ASKERİ POLİS TEŞKİLATI'NIN KURULUŞU

I. KURULUŞ SEBEPLERİ

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanıp, itilâf Devletleri tarafından kendi çıkarlarına uygun olarak uygulanmaya konulması üzerine, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde "Kuvâ-yı Milliye" adını verdiğimiz direniş hareketleri başlamıştı. TBMM'nin 23 Nisan 1920'de kurulmasından sonra, Meclis Hükûmeti gayri nizâmî olan bu hareketleri düzenleyerek memleketi egemen olma yolunda çalışmalarına başladı. Duruma hâkim olabilmek için, düşmanın propaganda yolu ile halka, orduya nüfuzuna, dolayısıyla ülkede karışıklıklar çıkarmasına mâni olmak gerekiyordu. Bu amaçla, zaman ve şartlara göre bazı müesseseler vücuda getirilerek iç ve dış düşmanlara karşı tedbirler alınmaya çalışılmıştır.

Askerî Polis (Ayn-Pe) Teşkilâtı da, bu düşüncelerden yola çıkılarak, EHKUR'a bağlı olarak kuruldu. Yukarıda da belirtildiği gibi teşkilâtın kurulmasını gerektiren ana sebeplerden biri, düşmanın propaganda ve faaliyetlerini önlemek, diğeri ise Türk milletinin meydana gelen olaylar karşısındaki ümitsiz ve kararsız tutumunu engellemekti. Teşkilât başkanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey'in şubelere gönderdiği bir tamiminden, düşmanın olumsuz propagandasının yoğun olduğunu ve bunun odak noktasının da "masum Anadolu halkı" olduğunu anlıyoruz. Düşman, halka "suret-i haktan" gözükkerek, ülkede emniyetin kalmadığını, her şeyin bittiğini ve mücadelenin gereksiz olduğunu aşılamaya çalışmaktaydı. Böylece halkı, Kuvâ-yı Milliyeçilerden nefret ettirmeye hatta düşman tarafına geçmeye

zorlayarak, orduyu gerçek dayanaklarından yoksun bırakmak istemişlerdir. [1] Bu propagandayı tutturabilmek için çeşitli metodlar uygulayacakları şüphesizdi. Bunlardan en önemlisi halkı içeriden yıkma çalışmalarıdır. Bunun için Kuvâ-yı Milliye'yi gibi gözüükerek, Kuva-yı Milliye'nin kuruluş gayesine yakışmayacak şekilde zulüm ve baskı yaparak, halkı milliyetçilere düşman yapmaya çalışmaktadırlar. Diğer bir uygulama ise, halkın saygı duyduğu padişah ve İstanbul Hükûmeti'ni kendi emelleri için kullanmalarıdır. İsgalcilerin oyununa gelerek, memleketin yönetimini Damat Ferit ve benzerlerine bırakmış olan padişah, onların maddî manevî bütün kuvvetleri ile, aleyhte yaptıkları faaliyetlere seyircidir. Halk bir taraftan ülkenin işgali, diğer taraftan yoğun şekilde yapılan olumsuz propaganda karşısında ne yapacağını şaşırmıştır. Ülke topraklarını acımasızca çiğneyen düşmanı, hâlâ "halife ordusu" sanmaktadır. Türk halkı bu şekilde sahipsiz ve şaşkınlık içinde iken, işgalcilerin dindashları yerli Rum ve Ermeniler, onların da yardımı ile geceli gündüzlü zararlı propagandalarına devam etmektedirler. Propagandalarının esasını, halkta bağımsızlık için yapılacak direniş hareketleri aleyhinde fikirler oluşturmak ve orduyu parçalamak için, maneviyatını sarsacak, kıracak oyunlar teşkil etmekte idi. [2]

Hükûmetin ve ordunun, işgal bölgelerindeki düşman faaliyetlerinden, halkın durumundan ve diğer bütün olaylardan günü gününe haberdar olması gereklidir. Aynı zamanda ülke içinde de bazı olaylar meydana gelmektedir. Anadolu'nun çeşitli yerlerine özellikle kıyı bölgelerine, İstanbul ve çeşitli yerlerden esaretten dönenler çıkmaktaydı. Esaretten dönen veya izimli olarak gelen subaylardan bir kısmı da "ihtiyat zabiti"

[1] ATASE Arşivi; K. 687, D. 140, F. 1-12, 13, 14.

[2] ATASE Arşivi; K. 687, D. 140, F. 30.

[3] ATASE Arşivi; K. 636, D. 280, F. 11-1.

olduklarından kendi köy ve kasabalarında oturuyorlardı. Geliş sebepleri belli olmayan bu subayların, polis tarafından "taht-ı nezarete" alınmaları da mümkün değildi. [3]

Ordu, düşman ile savaşa hazırlanırken veya savaşırken, onun devamını sağlayacak cephe gerisindeki idarî teşkilât ve bunun "kuvve-i icrâiyesinden" olan polis ve jandarma, Millî Mücadele sırasında da, daha önce de görev yapabilecek durumda değildi. Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Müdürü Binbaşı İsmail Hakkı Bey, Millî Mücadele yıllarındaki zabıta kuvvetlerinin durumunu şöyle açıklamaktadır : "... Bu günkü zabıta kuvvetlerimiz, umumiyet itibariyle şekl-i hazırî ile bir adliye mübaşiri, tahsildar ve milletle hükûmet arasında tesis-i irtibata ancak muktedir bir kuvvettir." [4]

İç ve dış bozguncular hakkında çeşitli kaynaklardan bilgi toplamak ve karşı propaganda yapmak lâzımdır. [5] Cesur, davasına bağlı, ordu ve milletin emellerine uygun çalışmalar yapacak dürüst insanlardan oluşan özel bir teşkilâta ihtiyaç duyulmaktaydı. Öyle ki millet, düşmanı memleketten atacak mükemmel bir orduya ne kadar muhtaç ise, bu orduyu destekleyecek, düşman hakkında bilgilendirecek iyi bir istihbarat teşkilâtına da muhtaçtır. [6] Ancak, bu özellikleri taşıyan bir örgüt de yoktu.

Yukarıda izaha çalıştığımız, iç ve dış kaynaklı yıkıcı faaliyetlere karşı bir istihbarat örgütünün kurulması kararlaştırıldı. Teşkilâtın kuruluşuna önce Garp (Batı) Cephesi bölgesinde başlandı. Çünkü bu sıralarda ülkenin her tarafı tehlikeye maruz olmakla beraber, işgalcilerin daha çok faaliyette bulundukları yer bu bölge, karşılarındaki ordu da Garp ordu-

[4] ATASE Arşivi; K. 687, D. 140, F. 30.

[5] ATASE Arşivi; K. 687, D. 140, F. 30-2.

[6] ATASE Arşivi; K. 687, D. 140, F. 30-1.

ları idi. Bu cephenin merkezi ise Eskişehir ve yöresidir. Bu bölgede faaliyette bulunan yabancı ve onlar adına çalışan yerli Rum, Ermeni ve Türklerin bozguncu propagandalarına karşı [7] ilk defa Garp Cephesi Komutanlığı'na bağlı "Askerî Polis Teşkilâtı" (Ayn-Pe veya Pî) kuruldu. Genel merkezi Eskişehir'de olmak üzere, peyderpey Anadolu'nun önemli merkezlerinde şubeler açılarak [8] teşkilâtın genişletilmesi kararlaştırıldı. Genel olarak bu teşkilâtın amacı "... ordu gerisinde ve ordu muntakasında düşmanın casusluk faaliyetleri ve propagandası ile gizli teşkilât kurmasını, karışıklık çıkarmasını engellemek, karşı tedbirler almak" [9]; "... sahillerden, hudutlardan gelen giden her şahsı araştırmak, icap ederse tutuklamak ve komuta makamları aracılığı ile, vesikaları ile birlikte mahkemelere sevketmekti" [10] şeklinde açıklanmaktadır.

Askerî Polis Teşkilâtı'nın hangi sebeplerden ve niçin kurulduğunu açıkladıktan sonra, kim tarafından kurulduğu ve kuruluş tarihi konusunu inceleyelim. Kurucusu EHUR Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa'dır. Bu konuda Fevzi Paşa şöyle demektedir : "Askerî Polis Teşkilâtı, tarafımdan Anadolu'da kurulmuş, gelen geçenleri incelemeye, propagandacı ve casusları izlemek ve zararsız hâle getirmekle görevlendirilmişti." [11]

[7] ATASE Arşivi; K. 687, D. 140, F. 30-2.

[8] ATASE Arşivi; K. 687, D. 140, F. 1-12, 13, 14.

[9] ATASE Arşivi; K. 690, D. 148, F. 3.

[10] ATASE Arşivi; K. 729, D. 11, F. 1-13.

[11] Hüsamettin Ertürk, Milli Mücadele Senelerinde Teşkilât-ı Mahsusa; s. 381. (Basılmamış daktilo nüsha ATASE Başkanlığı Kütüphanesi'ndedir.) Ayrıca buradan naklen bkz. Hüsni Himmetoğlu, Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları, 2. c., İstanbul 1975, s. 409. (Hüsamettin Ertürk'ün adı geçen kitabına Fevzi Paşa notlar yazmıştır. Teşkilâtı kendisinin kurduğunu yazdığı bu notlara karşı, ne belgelerde, ne de tetkik eserler ve hatıralarda bilgiye rastlanmamıştır.)

Kuruluş tarihine gelince, bu hususta bazı araştırmacılar çeşitli tarihler tespit etmişlerdir. Askerî Polis Teşkilâtı'nın kuruluş tarihini Dr. Ergün Aybars [12] 20 Aralık 1920 olarak kabul etmektedir. Dr. Mesut Aydın ise bu tarihi yanlış kabul etmekte ve şöyle demektedir : "Kuruluş tarihi tetkik eserlerde 20 Aralık 1920 olarak gösterilmekte ise de, kuruluş tarihi tam olarak 21 Kasım 1920 tarihindedir." [13] Dr. Bülent Çukurova da Askerî Polis Teşkilâtı'nın kuruluş tarihini 20 Aralık 1920 olarak kabul etmektedir. [14] Teşkilâtın kuruluş tarihi Genelkurmay Harp Tarihi resmî yayınlarında da 20 Aralık 1920 olarak gösterilmektedir. [15]

Oysaki Askerî Polis Teşkilâtı'nın (Ayn-Pe) kuruluşu, 1920 yılının Temmuz ayı ortasıdır. Belgelerde bu tarih şüpheye meydan bırakmayacak şekilde açıktır. [16] Ayrıca Garp Cep-

-
- [12] Ergün Aybars, İstiklâl Mahkemeleri, I-II. c., İzmir 1988, s. 92.
- [13] Mesut Aydın, Milli Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar (AÜTİT Enstitüsü, basılmamış doktora tezi), Ankara 1989, s. 174.
- [14] Bülent Çukurova, MM Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler (AÜTİT Enstitüsü, basılmamış doktora tezi), Ankara 1989, s. 25-26.
- [15] Türk İstiklâl Harbi; Batı Cephesi, II. cilt, 3 ncü kısım, Ankara 1966, s. 57.
- [16] EHUR'un 10 Ekim 1920 tarihli, çeşitli komutanlıklara yazdığı bir emirde şöyle denilmektedir : "Memleketimizde casusluğun, düşman propagandasının men ve izalesi son derece ehemmiyet kesbetmiştir. Bu ehemmiyetle, mene çalışmayla beraber ordu ve memleket dahilinde efkâr-ı umumiye, hükümetin istihlâsı vatana müteallik meseaisi lehinde ihzar ve düşman hakkında casus vesair vesait istimal suretiyle malûmat tedariki için teşkilât yapılması lüzumu hasıl olmuştur. Bu sebeplerle 1920 Temmuz'u evasından beri Garp Cephesi menatıkında teşkilât icrasıyla faaliyete başlamış olan ASKERÎ POLİS TEŞKİLATI, fevaid temin eylemiş ve halen bunun sair cephe ve kolordu menatıklarına da teşmili muvafık bulunmuştur." (ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 4.)

hesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanı İsmail Hakkı Bey bir yazısında "20 Temmuz'da görevime başladım" demektedir. [17] Bu ifade de teşkilâtın 1920 yılı Temmuz ayı'nın ortalarında kurulduğunun açık bir delilidir. Yine Bnb. İsmail Hakkı Bey'in Garp Cephesi Komutanlığı'na yazdığı 26 Şubat 1921 tarihli bir yazısındaki "... 18 Temmuz 1336' (1920) de taht-ı riyâsetimde teşekkül eden (A.P.) Teşkilâtı..." ifadesi, Askerî Polis Teşkilâtı'nın kesin olarak 18 Temmuz 1920 yılında kurulduğunu göstermektedir. [18] Adı geçen araştırmacıların tespit etmiş oldukları 20 Aralık 1920 tarihi, "Askerî Polis Teşkilâtı"nın kuruluş ve kadrolarında yapılan son genel düzenleme tarihidir.

II. ÇALIŞMA ESASLARI

A. GÖREV VE YETKİLERİ

EHUR Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa'nın emirleri ile Anadolu'da kurulmuş olan Askerî Polis Teşkilâtı, Kurtuluş Savaşı yıllarının karışık, emniyetsiz günlerinde iç ve dış düşmanlara karşı oldukça mesuliyetli, ağır bir görev yüklenmiştir. Kurulan teşkilât subay, [19] memur ve bölge halkından olanların durumlarını inceleyecekti. Bunların üzerleri aranarak, memleket için zararlı beyanname, gazete ve diğer maddelerin içeri sokulmasına engel olunacaktı. Güvenilir olan kimselere gerekli kolaylıklar sağlanacak, diğerleri ise tevkif edilerek delilleri ile birlikte ilgili makamlara teslim edileceklerdir. Durumları güvenilir olmadığı halde, aleyhlerinde delil bulunamayanlar serbest bırakılacaktı. Ancak, gözetim altında bulundurulacaklar, başka yerlere gitmek isterlerse müsaade edilecek ve gittikleri yerlerdeki ilgili makamlara durumları bildirilerek takip edilmeleri sağlanacak, sonucu istenecekti. Bu şahıslar hakkında-

[17] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 2-4.

[18] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157-A, F. 2-5.

[19] TBMM Gizli Celse Zabıtları, I. c., Ankara 1985, s. 88.

iki "kanaat-ı vicdaniye" tamamen askerî polise bırakılmıştır. Verilecek raporlara göre işlem yapılacağı için, rapor yazanların bu işin manevî sorumluluğunu göz önüne alarak davranmaları, teşkilâta tebliğ edilmiştir. Teşkilâttan izin alamayanlar, Anadolu içlerine gidemeyecekleri gibi, geldikleri yere tekrar gönderileceklerdi. [20] Bütün Askerî Polis şubeleri, bölgelerinde yaşayan insanlardan, İstanbul Hükûmeti ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkide bulunanlar hakkında gizli araştırmalar yaparak, bunların amaçlarını ortaya çıkaracaklardı. [21] Askerî Polis Teşkilâtı, bazen görevlerinin sınırlarını taşarak mülkî ve askerî amirlerin telefonlarını dinlemeye, [22] millet vekillerini de takibe kalkışmıştır. Bu davranışlardan rahatsızlık duyulduğunu, teşkilât başkanlığına yapılan şikâyetlerden ve TBMM'deki tartışmalardan anlıyoruz. Diyarbakır Millet Vekili Hacı Şükrü Bey, Meclis'teki bir konuşmasında Hakkı Behiç Bey'in, (P) Teşkilâtı'na mensup memurlar tarafından Eskişehir'de takip edildiğinden şikâyet ederek, üzüntülerini dile getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa bu konuşmaya verdiği cevapta "... hakikaten Hakkı Behiç Bey'in böyle takip edildiğini işittiğim zaman ben de fevkalâde müteessir

[20] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-12, 13, 14, 30-1; K. 693, D. 159, F. 2-1; Ayrıca bkz. : Açıksözcü Hüsnü, İstiklâl Harbi'nde Kastamonu, 1933, s. 96; Nurettin Peker, 1918-1923, İstiklâl Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi, Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar, İstanbul 1955, s. 272.

[21] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-12, 13, 14.

[22] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 12. Bu konuda Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanı Erkân-ı Harp Binbaşı Osman Behçet Bey'in, İnebolu (P) Şube Müdüriyeti'ne 28 Kasım 1920'de yazdığı yazı şöyledir : "Gerek Kumandan Paşa ve gerek Vali-i Vilâyet Paşa'nın telefonla olan muhaberaatını dinlemek istediğinizi ve arzunuzu imza etmeyen memurları tehdit eylediğiniz, kumandanlıktan bildirilmiştir. Bu babta izahat ifası ve bu suretle nereden emr aldığınızın sürât-i iş'arı."

oldum. Ve ben bizzat Garp Ordusu Kumandanlığı'na telgraf yazmak suretiyle, bunu tahkik etmeyi bir vazife-i uhuvvet addettim. Gelen cevapta deniyor ki : Benim malûmatım hilâfında belki takip olunmuştur; bu meseleyi tahkik ediyorum, fakat belki de hiçbir kimse tarafından takip olunmamıştır. Kendisine öyle bir vehim gelmiş olabilir..." [23] diyerek üzüntülerini dile getirmiştir.

İtilâf Devletleri ve Anadolu'ya muhalif olan hükûmetin, İstanbul'daki teşkilâtları, kuvvetleri, gayeleri ve yabancı ülkelerin genel durumları hakkında elde edilecek bilgiler düzenli bir şekilde merkeze bildirilecekti. Bu bilgilerin toplanabilmesi için gerekli yerlere, işgal bölgelerine ajan gönderilmesi için emirler verilmiştir. Ayrıca düşmanın işgalinde olan yerlerde de "istihbarat merkezleri" kurulacaktı. [24] Millî Mücadele aleyhindeki propagandaya karşı, propaganda yapılabilmesi için harekete geçilerek, teşkilât yapılacaktı. Bu teşkilâtlanmadan sonra, düşmanın, Anadolu'yu işgalindeki asıl amacı, yaptıkları zulüm ve işkence halkın anlayacağı şekilde anlatılacaktı. Böylece, vatanın müdafaası hususunda "azm-i millî"nin yükselmesi için gerekli tedbirler de alınmış olacaktı. [25]

Anadolu ve İstanbul'daki Müslüman halkın maneviyatlarını yükseltecek önemli bilgileri ihtiva eden broşürlerin, çoğaltılarak halka dağıtılması sağlanacaktı. [26]

İşgal bölgelerinden ve Rusya sahillerinden temin edilen silâh ve cephanenin takalarla Karadeniz sahillerine çıkarıla-

[23] TBMM Gizli Celse Zabıtları, I. c., Ankara, 1985, s. 258-259.

[24] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126, F. 84-1, 2; K. 952, D. 6, F. 43-2; K. 693, D. 159, F. 2-1.

[25] ATASE Arşivi, K. 693, D. 159, F. 2-1, 3; K. 952, D. 6, F. 43-2; K. 615, D. 208, F. 4, 4-1; K. 687, D. 140, F. 9-3.

[26] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-12, 13, 14.

rak oradan da Anadolu'ya aktarılması, teşkilâtın görevleri arasındadır. Ancak, çeşitli yollarla elde edilen bu silâh, mühimmat ve diğer malzemeler hakkındaki bilgiler gizli tutulmaktaydı [27]

Millî kuvvetlerin ihtiyacı olan subayların İstanbul'dan temini, Millî Hükûmet'in emirleri doğrultusunda olacaktır. Buna göre çeşitli sınıflara mensup ve faydalanılacak olan subayların isimleri tespit edilerek hükûmete teklif edilecek ve yeterli şartları taşıdığı için kabul edilenler, Anadolu'ya geçirileceklerdi. Anadolu'da Millî kuvvetlerin emrinde olan subayların, İstanbul'daki aile ve yakınları ile "hususî muhaberatının temin ve tesisi teşkilâtın vicdanî vazifelerindendir." [28]

Trenlerin aranması görevi, "Merkez Kumandanlığı"na bağlı inzibatların görevidir. Ancak inzibatlar bu işi yapmadan önce, "Askerî Polis Teşkilâtı Riyâseti"ne müracaat ederek izin ve talimat alacaklardı. Dolayısıyla trenlerin araştırılması görevi de Askerî Polis Teşkilâtı'nındır. [29] Teşkilât, İstiklâl Mahkemeleri ve Divân-ı Harp soruşturmalarından önce ajan ve diğer şüpheli şahıslar ile, bunların bağlı oldukları teşkilâtlar hakkında da gizli araştırma ve soruşturma yapmaktaydı. [30]

EHUR, Askerî Polis Teşkilâtı'nın görev alanını sınırlandırarak, Dahiliye Vekâleti ve dolayısı ile mülkî idareler arasında çıkması muhtemel olayları önlemek istemiştir. EHUR'ca Askerî Polis şubeleri, "harp mıntıkası dahilinde" ve "harp min-

[27] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 15-3.

[28] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. (1-12, 13, 14).

[29] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. (6-12).

[30] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 2-1, 3; 25-1.

tıkası haricinde" olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. [31] Buna göre, harp mıntıkası dahilindeki bütün Askerî Polis şubeleri "Askerî Polis" ve "Emniyet-i Umumiye" görevlerinden doğrudan doğruya sorumludurlar. Bunun için daha önce de açıkladığımız gibi, sahillerden ve diğer yerlerden girecek bütün şahısların araştırılması ile istigal edecekler, şüphelendiklerini lüzum gördükleri takdirde tevkif edecek ve "Seyr-i Sefer Talimât-nâmesi" [32] hükümlerini uygulayabileceklerdi. Ayrıca bölgelerindeki mevcut teşkilâtlarına emir ve talimat da verebileceklerdi. Yani harp mıntıkası içindeki Emniyet-i Umumiye memurlarının görevleri, tamamen Askerî Polis şubelerine aittir. Ancak bu yerlerde Askerî Polis şubeleri henüz kurulmamışsa, buralarda Emniyet-i Umûmiye memurları yetkilidirler. [33] Harp mıntıkası haricinde kalan Askerî Polis şubelerinin görevleri ise şu şekilde belirlenmiştir : Bu bölgelerde Askerî Polis Teşkilâtı billhassa dışarıdan gelecek ordu mensuplarının durumlarının araştırılması ve "hıyânet-i harbiye" kanununa giren düşman casusluğu hakkındaki inceleme ve istihbaratı üstlenmiştir. Sivil ajanlar hakkında elde edecekleri esash haberleri, belgeleri ile birlikte "cihet-i mülkiyeye" bildireceklerdi. Harp bölgesi dışına gelecek sivillere müdahale edemeyeceklerdi. Buradaki görevleri fiilî müdahale değil, yalnızca bilgi

[31] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 13-7, (Dahiliye Vekâleti'nin 27-28 Aralık 1920 ve 10116/3342 numaralı, Kastamonu Valiliği'ne gelen emrine göre; "harp mıntıkası" sayılan yerler şunlardır : Bilecik, Geyve, Eskişehir, Kütahya, Afyon Karahisar Livası, Bolu Livası'nın Akçavaşir, Düzce, Mudurnu kazalarıdır. Bu livaların ve vilâyetlerin yukarıda yazılı olan yerlerin dışındaki yerler harp mıntıkası haricidir. Bundan başka Maraş, Ayntab livası ile, Adana vilâyeti de harp mıntıkası dahilindedir). Ancak buralarda henüz bu tarihlerde Askerî Polis şubeleri teşekkül etmemiştir.

[32] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 2, 2-1; HTVD Ankara 1965, Belgâ No. 1205; Düstûr, 3. tertip, I, cilt, 2. b., Ankara 1953, s. 66. vd.

[33] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126 A, F. 84-1, 2; K. 952, D. 6, F. 13-7.

toplamak ve vermek noktasında toplanmaktadır. [34] Askerî Polis şubeleri gerek emniyet müfettişliğine ve gerekse polis dairelerine mensup, çeşitli yollardan Anadolu'ya gelen polislerden, durumları şüpheli olanların eşya ve üzerlerini aramaya yetkilidirler. [35]

B. UYGULAMA

Önce, Askerî Polis Teşkilâtı'nın üstlenmiş olduğu görevleri yapacak memurların, durumlarını tespit etmek gerekir. Müdür, müdür muavini, resmî polis, tercüman, irtibat zabiti olarak görev yapacak olanlar, resmî olarak mülkî ve askerî makamlar ve halk ile vazifeleri çerçevesinde ilişki kurabileceklerdi. Sadece "taharri memuru" olarak görev yapan personeli, şube müdürü ve muavini tanıyacak, başkaları ise tanımayacaktı. Gizliliğe azamî derecede dikkat edilmesi istenmekteydi. [36]

Askerî Polis Teşkilâtı şubelerinin, buralarda çalışanların, bu bölgelerde oturanların ve gelen geçen şahısların, otel ve pansiyon sahiplerinin uyacakları esaslar ayrı ayrı belirlenmişti. İlk zamanlarda bütün Askerî Polis şubeleri, Eskişehir'deki Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'na bağlı idiler. Başkanlığın emir ve direktifleri doğrultusunda faaliyet gösteriyorlardı. Şubelere gönderilen bir talimatta şöyle yazılıdır: "Ahval-i umumiye ve teşebbüsâtı hakkında merkezle günlük emir teâtisi yapılacaktır. Mahallerince dūcâr olunacak müşkilât ve ittihazi icab eden tertibat ve suret-i umumiyede vâki olacak icraat hakkında makamât-ı mülkiye ve askeriye rüesâsına marûzâtta bulunulacaktır." [37]

[34] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 13-7; K. 690, D. 148, F. 3; K. 683, D. 126 A, F. 84-1-2.

[35] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 3.

[36] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[37] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-13.

Bütün şubelerin bir merkeze bağlı olmaları ifa-i vazifede karışıklıklara sebep olacağından ve devamlı kontrolleri güçleştireceğinden, teşkilât, mıntikalara bölünerek, uygulamada kolaylık sağlaması yoluna gidilmiştir. İşgal altında bulunan yerlerdeki şubeler, kuruldukları yerlerin mülkî amirlerinin bulunduğu yerlerde görev yapacaklar, ya da kıyılardaki iskelelerle, daha içerilerdeki makamlar arasında irtibatı sağlayan irtibat polislerinin bulunduğu kaza, nahiye ve icap ederse köylerde bulunarak görev yapacaklardı.

İrtibat zabıtları iki şekilde faaliyet göstereceklerdi. Kıyılarda, bölge komutanının göstereceği iskele veya diğer yerlerde bulunacaklardı. Daha içeridekiler de, cephe gerisinde bulunabilecek casus ve şüpheli şahısları takip edeceklerdi. Ayrıca ülkede dolaşan propaganda ve yalanlar hakkında araştırmalar yapmakla da görevliydi.

Teşkilât emrinde bulunan tercümanlar ise yabancı gazete ve istihbaratı takip ederek elde ettikleri bilgileri ilgililere ulaştıracaklardı. Ayrıca, teşkilât merkez kadrosunda "kurye" görevi yapanlar da vardı. Bunlar İstanbul teşkilâtı ile merkez arasındaki bağlantıyı kuracaklardı. Yine merkez kadrosunda bulunan "irtibat zabıtları" ise, ordu içerisinde sivil olarak gizli araştırma yapmaktaydılar. [38]

Şubelerin bulunduğu bölgelerden, işgal altındaki yerlere gidecek olanlar, önce "mahallî polis" tarafından gizli ve açık olarak araştırılacak ve düzenlenen raporlar Askerî Polis şubelerine gönderilecektir. Askerî Polis şubeleri raporlarını, kendi araştırmaları ve mahallî polis raporlarını göz önüne alarak düzenleyeceklerdi. Bundan sonra yapılacak işlemler bu raporlar doğrultusunda olacaktı.

[38] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

İşgal bölgelerinden gelenlerden asker olanlar, “merkez kumandanlıkları”, “mevki kumandanlıkları” ve “ahz-ı asker” şubeleri tarafından; sivil olanlar ise, polisler tarafından yakalanarak etraflıca araştırıldıktan sonra belgeleri ile birlikte Askerî Polis şubelerine teslim edileceklerdi. Yine ister kara, isterse demir yolu (trenlerle) ile gelen sivillerin tasdikli isim cetvelleri polis dairelerince her gün muntazam olarak, Askerî Polis şubelerine gönderilecektir. Asker yolcuların işlemleri, merkez komutanlıkları ve ahz-ı asker (asker alma) şubelerince yürütülecek, aynı şekilde günlük isim listeleri Askerî Polis’e ulaştırılacaktı.

Otel ve pansiyonlara dışarıdan gelecek misafirlerle ilgili bilgiler, bu gibi yerlerin sahipleri tarafından on iki saat içinde teşkilâta bildirilecekti. Yine mahallelere gelecek olanları, hane sahipleri üç gün içinde polise haber vermeye mecburdular. Diğer taraftan kara taşımacılığı yapan arabacılar da, otel sahipleri gibi hareket edeceklerdi. Bu hususlara uymayanlar hakkında kanunî işlem yapılacaktı.

Ülkenin asayişine ait veya düşman kuvvetlerinin maksat ve harekâtına ait elde edilen bilgiler, polis dairelerince günü gününe Askerî Polis şubelerine rapor edilecekti. Bütün zabıta memurları tarafından elde edilecek gazete, beyanname ve risale ile buna benzer zararlı eserlere el konularak, derhal Askerî Polis şubelerine teslim edilecekti. [39]

[39] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 3; K. 683, D. 126 A, F. 25-1. Bu belgede, el konulacak eserlerle ilgili emir şöyledir : “Esna-i taharride zuhur edip müsâderesi icab eden mevâdd şunlardır : İzmir, İstanbul gazeteleri, lisan-ı ecnebi ile muharrer her türlü cerâid; pullu, pulusuz fakat damgasız mekâtib, Türkçe’den gayri lisanla yazılmış her türlü evrak ve mektuplar; esliha-i memnûa, câlib-i istibâh derecede kesrette zuhur edecek ecnebi meskûkât ve evrâk-ı nakdiyyesi, bilhassa şifreye müsâbih rakamları hâvi evrak, memâlik-i memnûadan gelip, üzerinde Câlib-i istibâh derecede Osmanlı ve na ecnebi parası hâmil olarak, meblağlarıyla şubeye getirilecek bu kişiler hakkında, şubece tahkikat icra edilecektir.”

Teşkilât, memurların görevlerini yaparken kanun ve talimatlarla uygun hareket etmelerini, tutum ve davranışlarında ölçüyü kaçırmamalarını da istemektedir. 28 Temmuz 1920'de şubelere yazılan bir emir şöyledir : "Der-saâdet'ten, Kuvâ-yı Milliye'ye iltihak etmek üzere firara gelecek eşhâs hakkında yapılacak tahkikat ve tetkikat, eşhâs-ı mezkûrenin hissiyat ve izzet-i nefisini rencide etmeyecek surette icra edilecek ve vaziyeti şüpheli bulunmayan zevâta her surette teshilât ve gerekli yardımda bulunulacaktır." [40] Nitekim Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanlığı, bağlı bütün Askerî Polis görevlilerine, emir mucibince hareket etmelerini tebliğ etmiştir. Bundan böyle, bütün (P) Şube müdür veya memurları subayların rütbe ve mevkillerine yakışır bir şekilde davranacaklar ve "izzet-i nefislerini cerîmedar edecek" hâllerden kaçınacaklardır. [41]

Görevli memurlar araştırmalarını büyük bir dikkatle yapacaklar, subayların şeref ve haysiyetlerini yaralayacak hiçbir harekette bulunmayacaklardır. Bu şekildeki hareketlere başvuran ve kişilerin onurunu kıracak teşebbüste bulunan memurlar hakkında, yakınmalar ortaya çıkarsa, bu memurlar şiddetle cezalandırılacaklardır. [42]

Bütün bu emir ve uyarılara rağmen, Askerî Polis Teşkilâtı'nda görevli memurlardan bazıları, yetkileri dışına çıkmakta ve keyfi davranışlarda bulunmaktaydılar. Daha önce, Karadeniz sahil şubelerine tebliğ edilen emirlere rağmen bazı şube müdürleri, gelişigüzel hareket ederek İstanbul'dan gelen subayları geri iade etmişlerdir. Böyle usulsüz davranışlarından dolayı Ereğli (P) Şubesi Müdürü Bahaeddin Efendi 15 gün

[40] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-12, 13-14.

[41] ATASE Arşivi, K. 952, D. 17, F. 8.

[42] ATASE Arşivi, K. 683, D. 261, F. 25-1.

hapsedilmiştir. [43] Hatta yolsuzlukları görülen bir kısım memurların işlerine son verilmiş ve ilgili makamlara iade edilmişlerdir. [44]

Diğer taraftan bir kısım şube görevlilerinin, vazifelerini ihmal etmekte ve aksaklıklara sebep oldukları görülmektedir. O sıralardaki Ankara Hükûmeti, propagandaya büyük önem vermekte ve halkı elinden geldiği kadar bütün olanakları kullanarak aydınlatmaya çalışmaktadır. Bu işi yaparken de Ankara'da çıkan çeşitli gazetelerden faydalanmaktadır. Bu gazetelerin özellikle köylere ve köylülere "meccanen dağıtılmak suretiyle ahalinin aydınlatılmaya çalışılması" talimat gereği iken; bazı şubelerin aynı gazeteleri saklayıp şehir ve kasabalarda dağıtarak, teşkilâtın gayesi dışında hareket ettikleri görülmüştü. [45] EHU bu durumun önüne geçilmesini, hatta, işgal bölgelerindeki şubelere de gönderilerek propaganda devam edilmesini istemektedir. Ancak Askerî Polis şubelerinin bu lâkayt davranışları ve ihmalleri yüzünden, Anadolu'ya, Millî Mücadele'ye katılmak üzere sahil şehirlerine gelen bir kısım subayların tezkiye belgeleri geç düzenlenmekte, dolayısıyla işlerler uzamakta, bu subaylar parasızlık ve diğer imkânsızlıklar yüzünden sefil ve çaresiz durumda kalmaktaydılar. [46]

Bazı askerî makamlardan gelen şikâyetlerden edinilen bilgiye göre Askerî Polis Teşkilâtı'nda görevli "memurların şeref ve haysiyet-i memuriyelerini muhafazada aciz takamandan bulunduıkları..." [47] anlaşılmaktadır. Bu ve benzeri tarzda hareket eden memurların dürüst ve namuslu olanlarla değiştirilmeleri de komutanlıkların arzuları arasındadır. Ayrıca usulsüz

[43] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 14.

[44] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 18.

[45] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-54, 55.

[46] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 105-4.

ve yolsuz hareketlerin yaygınlaştığı da göze çarpmaktadır. Nitekim memurların yetkilerini suiistimal ederek bazı evlere saldırdıkları tespit edilmiş ve haklarında kanunî işlem yapılması istenmiştir. [48] Sorun bu kadar da değildi. Bir kısım memurların da ahlaksızca davranışlarından halkın şikâyetçi olduğu görülmektedir. Askerî makamlara yapılan şikâyetlerde "...bazı zabitanın (subayların) karı oynattıklarından, gürültü yaptıklarından..." [49] bahsedilmektedir.

[47] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 18-1. 1932 ATASE T. 10/17 10/17

[48] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 105-4. 1932 ATASE T. 10/17 10/17

[49] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 111-1. 1932 ATASE T. 10/17 10/17

İKİNCİ BÖLÜM

ASKERİ POLİS'İN İLK TEŞKİLATLANMASI

I. GARP CEPHESİ ASKERİ POLİS TEŞKİLATI

Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlı olarak kurulan teşkilâtın genel merkezi Eskişehir'dir. Daha önce de belirttiğimiz gibi oldukça geniş bir bölgeye dağılmış olan şubelerle teması daha kolay sağlayabilmek, işleri kolaylaştırmak için, bazı şehirler bölge merkezi olarak seçilmiş ve bir kısım şubeler de bu merkezlere bağlanmıştır.

Teşkilât yeni kurulduğu için, ihtiyaç ve şartlara göre zaman zaman değişiklikler yapıldığı gözlenmektedir. 28 Temmuz 1920'de yapılan ilk teşkilâtlanmaya göre şube kadro ve mevcutlarını inceleyelim.

A. ESKİŞEHİR BÖLGESİ

Birinci Sınıf Şubeler : Ankara [1] ve Eskişehir şubeleridir. Eskişehir şubesi hem muntaka merkezi, hem de teşkilât genel merkezidir. Genel merkez karargâhı burada olduğu için diğer birinci sınıf şubelerden farklı kadro ve mevcuda sahiptir. 28 Temmuz 1920'de genel merkez karargâhının kadrosu; başkan (subay), yardımcı, yaver, şifre memuru (iki kişi), tahkikat-ı hususiye memuru (iki kişi), evrak memuru, kurye (üç kişi), taharri memuru (yirmi kişi), irtibat subayı (üç kişi), idare reisi (üç kişi), tercüman (iki kişi), emir eri (dört kişi), yazıcı (üç kişi), muhafız posta (yedi kişi) gibi görevlilerden

[1] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 59. Bu şube 1 Aralık 1920'den itibaren Ankara Komutanlığı emrine verilmiştir. Kadro ve mevcutlarını gösteren açık bilgilere rastlayamadık. Ancak diğer birinci sınıf şubelerle aynı olacağı kanaatindeyiz.

olunmaktadır. [2] Bu memurların görevleri de şu şekilde tespit edilmiştir : Yardımcı, teftiş esnasındaki işlemleri ve haberleşmeyi sağlamakla görevlidir. Şifre memurlarından biri istihbarat işleri ile diğeri ise bütün gizli haberleşme ve telgraf işleri ile görevlendirilmiştir. Tahkikat-ı hususiye (özel araştırma) ile görevli memurlardan biri subay olacaktır. Bunlar durumları şüpheli olan ve düşman bölgesinden gelenleri yakalayacaklardır. Ayrıca siyasî muhaliflerin haklarında gizli araştırmalar yapmak ve deliller toplamak da görevleri arasındadır. Evrak memuru ise kayıt işlemleri ve evrak dosyalarının muhafazası ile vazifelendirilmiştir. Kurye olarak görev yapan üç kişi de İstanbul ile bağlantı kurmaktan sorumludurlar. Taharri memurları, Rum, Ermeni, Müslüman bütün karşı örgütleri ve durumları şüpheli olanları takiple görevlendirilmişlerdir. [3]

[2] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-7.

[3] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-13, 14.; K. 690, D. 148, F. 15-2.; Garp Cephesi APT Merkezi'nde görevli sivil taharri ve tahkik memurları şunlardır :

Sınıfı İsimleri

1	Mehmed Kemâl Ef. (Heyet-i Tahkikiye'de görevlidir. Sabık İstanbul komiser muavinlerinden Ali Efendi'nin oğludur. 1305 Siroz doğumludur.)
1	Mehmed Rüşdi Ef. (Eski Konya Mahsulât-ı Millî Şirketi Sevk Müdürü Bnb. Osman Efendi'nin oğludur. 1302 Kastamonu doğumludur.)
1	Ali Efendi.
2	Bedri Efendi.
1	Ali Efendi.
1	Sezai Efendi.
2	Esad Efendi.
2	Rüstem Efendi.
2	Fehmi Efendi.
2	Mehmed Efendi.
3	Sırrı Efendi.
1	Muallim Mehmed Efendi.
2	Saadettin Efendi.

İntibat subayı aynı zamanda gizlice ordudaki subayların durumlarını araştırmakla görevlidir. Tercümanlar, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Rumca ve Rusçayı bileceklerdir. Muhafız Postalar, tamamen silâhlı olarak nöbet ve posta hizmetlerini yapacaklardır. Toplam görevli sayısı kırk üç kişidir.

İkinci Sınıf Şubeler : Bozüyük, Karaköy [4], Kütahya [5], Geyve, İnegöl [6] şubeleri ikinci sınıf şubelerdendir. Şubelerin kadroları, intibat subayı [7], sivil taharri memuru [8], fahri olarak çalışacak memurlar [9], müdür [10], yaver veya mua-

-
2	Ahmed Efendi.
1	Şemseddin Efendi.
2	Hacı Hasan Efendi.
1	Muhyiddin Efendi.
2	Fazlı Efendi.
2	Muhtedi Mehmed Efendi (Ermenice tercümanı).
2	Abdullah Efendi.

Ayrıca merkez teşkilât kadrolarında çalışan ve isimlerinin gizli tutulmasının gerekli olduğu bildirilen memurlar da şunlardır : Ekrem Ceylani Efendi, iki hanım memur, Halil Çavuş, İdris Ağa, Selahaddin Efendi, Ali Efendi, İdris Sami (şifre memurluğunda görevli), Mustafa Efendi, Yemenici Mehmed. (ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-12).

Polis ve inzibat memurları ise şunlardır : Komiser Muavini Halil İbrahim Efendi, Polis Zeki Efendi; inzibat memurları ise Mustafa ve Mehmed Efendilerdir. (ATASE Arşivi; K. 685, D. 130, F. 2-11.).

- [4] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.
[5] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-19.; Şube Müdürü Piyade Teğmed Tevfik Efendi Bin Hüseyin Hüsnü Efendidir. Künyesi : Selanik-311; sicili : 325; nasbı : 1 Ağustos 333; duhulü : 331. Ertuğrul Grubu emrinde iken teşkilâta verilmiştir.
[6] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.
[7] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8 (Kütahya şubesinde yoktur).
[8] ATASE Arşivi, 687, D. 140, F. 1-8 (Bozüyük'te iki; Kütahya'da ise dört kişidir).
[9] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8 (Bulunabildiği kadar).
[10] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8 (Subay olacak).

vin subay [11], resmî Polis veya komiser gibi görevlilerden oluşmaktadır. Elimizdeki belgelere göre müdür, yaver veya muavin subay, resmî polis veya komiser kadroları sadece Kütahya şubesinde bulunmaktadır. [12] Bu bölgedeki diğer ikinci sınıf şubelerde bu kadroların varlığı tespit edilememiştir.

Eskişehir mıntıkasında birinci ve ikinci sınıf şubelerin dışında daha başka şubeler de vardır. Bunlardan biri Simav İrtibat Subaylığı'dır. Bir subay ile bulunabildiği kadar fahrî (karşılıksız) çalışan personeli mevcuttur. [13] Ayrıca işgal bölgelerinden olan Bursa ve İstanbul'da da birer şube vardır. Ancak bu şubelerin kadro ve mevcutları tespit edilememiştir. [14]

B. KASTAMONU BÖLGESİ

Bu bölge, genel merkez Eskişehir'deki "Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Heyet-i Riyâseti"ne bağlıdır. Binbaşı Sefer Bey, 28 Temmuz 1920'de bu bölgede teşkilâtı kurmakla görevlendirilmiştir. Sefer Bey'in emrine gerekli asker ve sivil memur zaman içinde verilecektir. Kendisine Kastamonu valisi ve Mevki Kumandanlığı yardımcı olacaklardır. Mıntıkada mevcut bütün şubeler Sefer Bey'e bağlıdır. Sefer Bey, teşkilâtın karşılaştığı çeşitli durumlar ve meydana gelen olaylar hakkında mülki ve askerî makamlara bilgi verecektir. Bölgenin unvanı "Askerî Polis Teşkilâtı Kastamonu Mıntıkası"dır. [15]

Birinci Sınıf Şubeler : Bu bölgede Kastamonu şubesi birinci sınıf olup, aynı zamanda bölge merkezidir. Bu şube kadrosunun 28 Temmuz 1920'de; müdür (subay), yaver veya muavin

[11] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[12] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[13] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[14] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.

[15] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-14.

(subay), resmî polis veya komiser (yedi kişi), tercüman, irtibat zabiti, fahrî (karşılıksız olarak) çalışacaklar (bulunabildiği kadar), sivil taharri memuru (beş kişi), gibi görevlilerden teşekkül ettiği tespit edilmiştir.

İkinci Sınıf Şubeler : Sinop, İnebolu [17] Bartın, Cide şubeleri ikinci sınıftır. 28 Temmuz 1920'de bu şubelerin kadroları, müdür (subay), yardımcı (subay), resmî polis veya komiser, sivil taharri (gizli araştırma) memuru (dört veya altı kişi), fahrî (karşılıksız) çalışacak (bulunabildiği kadar) görevlilerden oluşmaktadır. Sivil taharri memuru Sinop şubesinde altı, inebolu şubesinde dört veya altı, Bartın şubesinde üç ve Cide şubesinde dört kişidir. 4 Ağustos 1920'de İnebolu şubesinin kadro ve mevcutları yeniden düzenlenmiş ve bazı memur kadroları ilâve edilmiştir. Bu düzenlemeye göre İnebolu şubesinin kadrosu, müdür (subay), resmî polis (iki kişi), sivil polis (on kişi), inzibat eri, tercüman, yazıcı, emir eri (iki kişi), fahrî çalışacak (beş kişi) memurlardan meydana gelmektedir. [18]

[16] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[17] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 10-3; Recep Peker, a. g. e., s. 269. (Şube müdürü : Ağır Topçu Yüzbaşı İsmail Hakkı Bin Ömer. Künyesi : Tekfurdağı (Tekirdağ)-303, nasbı : 16 Kasım 1330, duhûlû : Teşrin-i Sani 320; sicili : 9-323. Kısım Amiri : Der-saâdet sabık polis komiserlerinden Mehmed Zihni Efendi bin Ahmed. Kastamonu - 302 doğumlu. Teşkilâta girişi 19 Eylül 1920; Taharri Memurları : Der-saâdet (İstanbul) sabık kısım-ı siyâsî memurlarından Tevfik Efendi bin Adem. İstanbul 1307 doğumlu; Sabık İzmit Sultanîsi Fransızca Öğretmeni Mazhar Efendi bin İzzet. İstanbul 1296 doğumlu, teşkilâta girişi 21 Ekim 1920; Sabık Ankara - Sivas şimendifer memurlarından Bekir Efendi bin İbrahim. İzmir 1311 doğumlu, teşkilâta girişi 20 Aralık 1920; Tahsin Efendi bin Mehmed, İnebolu 1318 doğumlu, teşkilâta girişi 11 Eylül 1920

[18] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

C. BOLU BÖLGESİ

Birinci Sınıf Şubeler : Bolu şubesi birinci sınıf [19] bir şube olup, aynı zamanda bölge merkezidir. 28 Temmuz 1920'de, bölge merkezi olan bu şubenin kadrolarında, müdür (subay), yaver veya muavin (subay), resmî polis veya komiser, tercüman, fahrî olarak çalışacaklar (bulunabildiği kadar) ve sivil taharri memuru gibi görevlilerin çalıştığını görüyoruz. [20]

Bu bölgede birinci sınıf [21] şubelerden biri de Ereğli şubesidir. Şube müdürü subay olacaktır. Ayrıca dört sivil taharri memuru ile bulunabildiği kadar fahrî olarak çalışacak memur bulunacaktır. [22]

İkinci Sınıf Şubeler : Akçasehir (Akçakoca), Düzce ve Zonguldak, bu bölgedeki ikinci sınıf şubelerdir. [23] 28 Temmuz 1920'de bu şubelerde görev yapacak memur kadroları şöyledir : Müdür (subay), müdür yardımcısı bir subay (Zonguldak şubesinde yoktur), resmî polis veya komiser (Zonguldak şubesinde yoktur), sivil taharri memuru (Akçasehir'de iki, Zonguldak ve Düzce'de dört kişi olacaktır) ve bulunabildiği kadar fahrî olarak çalışacak memurlar. [24]

D. ADAPAZARI BÖLGESİ

Birinci Sınıf Şubeler : Bu bölgede sadece Adapazarı şubesi birinci sınıftır. Aynı zamanda mıntika (bölge) merkezidir. Eskişehir'deki Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'na bağlıdır. Bölgenin genel durumu ve şubenin faali-

[19] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.

[20] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[21] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.

[22] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[23] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.

[24] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

yetleri hakkında genel merkeze günlük bilgi verilecek ve emirler uygulanacaktır. 28 Temmuz 1920'de bölgede teşkilâtı kurmakla, Yüzbaşı Ethem Şevki Efendi görevlendirilmiştir. Yardımcı olarak Üsteğmen Kâzım Efendi tayin edilmiştir. Yüzbaşı Ethem Şevki, görevine başladıktan sonra emrine yeteri kadar asker ve sivil personel verilmiştir. Ayrıca Adapazarı Mutasarrıflığı ile 24. Tümen Komutanlığı da yardımlarda bulunacaklardı. [25] İlgili subaylar görev için en uygun yeri seçerek, gerekli tedbirleri alacaklardı. Teşkilâta verilen emirlerde, taharri (araştırma) memurlarının kimliklerinin gizli tutulması istenmiştir. Memurlar görevleri hususunda gizliliğe son derece riayet edecekler hatta, görevlerinin mahiyetini eşlerinden bile gizleyeceklerdi. Bu memurların görevlerine bağlılık dereceleri kontrol edilerek, görevlerinin icaplarını yerine getirmeyenler bağlı oldukları askerî ve mülkî makamlara iade edileceklerdi. Adapazarı şubesi, Bilecik şubesi ile günlük iş birliği yapacaktır. Bölgeleri hakkında elde ettikleri bilgileri karşılıklı birbirlerine aktaracaklardı. [26] Adapazarı bölgesinin sınırı şöyle çizilmişti : İzmit Mutasarrıflığı ile Kocaeli Yarımadası'nın Üsküdar ve Boğaziçi (dahil) bölgesine kadar [27] 28 Temmuz 1920'de şubenin kadro ve mevcudu şöyledir : [28] Müdür (subay) [29], yaver (subay) [30], resmî polis veya komiser [31],

[25] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-13.

[26] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-13.

[27] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-13.

[28] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[29] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-27. Şube müdürü, Piyade Kd. Yüzbaşı Ethem Şevki Efendi bin Hasan. Künyesi : Trabzon - 303, nasbı : 28 Kanûn-ı evvel - 330, duhulü : Kânun-ı Evvel - 320, sicili : 37-323, Müdâfaa-ı Milliye Vekâleti'nce teşkilâta verilmiştir.

[30] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-28. Şube müdür muavini : Süvari Üsteğmen Mehmet Kâzım Efendi bin Osman Nuri. künyesi : Der-saadet - 305; nasbı : 1 Mart - 331; duhulü : 1 Teşrin-i Sâni 323, sicili : 22-326, Garb Cephesi Komutanlığı'nca teşkilâta verilmiştir.

[31] Ziya ve Osman Nuri Efendiler.

yardımcı (subay) [32], bulunabildiği kadar fahri çalışacak memur ile sivil taharri memuru (üç veya beş kişi) [33] dur.

İkinci Sınıf Şubeler : Sapanca, Kandıra şubeleridir. Bu şubelerin kadro ve mevcutları şöyledir : [34]

Müdür : Bir subay. (Sapanca şubesinde bu kadro boştur.)

Sivil taharri (araştırma) memuru : Bir kişi (Kandıra'da iki kişi olacak)

Fahri (karşılıksız) çalışacaklar : Bulunabildiği kadar olacak.

Bu bölgede ayrıca Osmancık Taburu'nda, bulunabildiği kadar fahri memur ile bir de sivil polis memuru bulundurulacaktır. [35]

E. BİLECİK BÖLGESİ

Birinci Sınıf Şubeler : Bölgede Bilecik şubesi birinci sınıftır. [36] Teşkilâtı kurmakla Üsteğmen Hüseyin Hüsnü Efendi görevlendirilmiştir. Hüseyin Hüsnü, Bilecik şubesine bağlı olmak üzere Lefke, Karamürsel ve Yalova'da şubeler açabileceği gibi, istediği kadar memur tayin etme yetkisine de sahiptir. Görevlendireceği memurları, bölgedeki mülki makamlardan ve Kuvâ-yı Milliye teşkilatlarından alacaktır. Ayrıca halktan da güvenilir olanları görevlendirebilecektir. Bilecik ve yöresinde teşkilât kurulurken, Kolordu Komutanı Kâzım (Özalp) Bey ile mutasarrıfın da düşünceleri sorulacaktı. Özel-

[32] İhtiyat Mülâzım-ı Sani (Teğmen) Ali Efendi.

[33] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-47, Zihni, Hayri, Ahmet Pehlivan, İbrahim Efendilerdir. Ayrıca jandarma çavuşu olarak Hayri ve Rasim Efendiler de görevlidirler.

[34] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[35] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[36] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.

İle Kâzım Bey'in fikirleri doğrultusunda teşkilât kurulacaktı. Eskişehir'deki genel merkeze ve Kolordu Komutanı Kâzım Bey'e, işgal bölgeleri hakkında elde edilen bilgilerle, bölgeye girip çıkan kimseler hakkındaki raporlar muntazaman ulaştırılacaktı. Teşkilât için lâzım olan para, Kâzım Bey ve Bilecik Mutasarrıflığı'nın da yardımlarıyla bölgedeki Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerinden alınacaktı. Daha fazla masraflar, genel merkezce karşılanacaktır. [37] Kurulduğu sıralarda Bilecik şubesi kadrosunun müdür (subay), yardımcı veya yaver (subay), sivil taharri memuru (bir veya altı kişi), resmî polis veya komiser, bulunabildiği kadar fahrî çalışacak memurlardan meydana geldiğini görüyoruz. [38]

İkinci Sınıf Şubeler : Bu bölgede ikinci sınıf şube olarak Lefke, Karamürsel, Yalova şubeleri vardır. Bu şubelerde irtibat subayı, sivil taharri memuru ve fahrî memurlar görev yapmaktaydılar. Karamürsel'de irtibat subayı olarak, Temmuz 1920'lerde şimdilik, Kuvâ-yı Milliyecilerden bir kişi görev yapacaktı. Bulunabildiği kadar fahrî çalışacak memurun yanında, sivil taharri memuru Karamürsel ve Yalova'da iki kişi, diğer şubelerde bir kişi olacaktı. [39]

F. AFYONKARAHİSAR BÖLGESİ

Bölgede bu sırada birinci sınıf şube yoktur. Afyonkarahisar'da ikinci sınıf bir şube vardır. Bu şube aynı zamanda bölge merkezidir. [40] Şubede müdür (subay), yaver veya yardımcı (subay), resmî polis veya komiser, bulunabildiği kadar fahrî olarak çalışacak memur ile dört kişilik sivil taharri me-

[37] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-12.

[38] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[39] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[40] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.

murı grubu görev yapmaktadır. [41] Ayrıca 28 Temmuz 1920'de Uşak Cephesi'ndeki müfrezede bir irtibat subayı ile bulunabildiği kadar fahri olarak çalışacak personel görevlendirilmiştir. [42]

G. ISPARTA BÖLGESİ

Isparta şubesi aynı zamanda bölge merkezidir. İlk kurulduğu zamanlarda kadrolarında, müdür (subay), yaver veya yardımcı (subay), resmi polis veya komiser, tercüman, irtibat subayı (iki kişi, bunların yanına ilkişer sivil memur verilecekti), dört sivil taharri memuru ve bulunabildiği kadar fahri çalışacak memurun görev yapması plânlanmıştır. [43]

H. BURDUR BÖLGESİ

Burdur şubesi aynı zamanda bölge merkezidir. Burada da diğer şubelerde olduğu gibi bir müdür, yaver veya yardımcı bir subay, resmî polis veya komiser olarak iki kişi, bir tercüman görev yapacaktı. Ayrıca bulunabildiği kadar fahri çalışacak memur ile iki irtibat subayı olacaktı. İrtibat subaylarının yanına ilkişer de sivil memur görevlendirilecekti. [44]

I. DENİZLİ BÖLGESİ

Denizli şubesi birinci sınıf bir şube olup, aynı zamanda bölge merkezidir. Buraya bağlı olarak Kuşadası muavin şubesi vardır. [45] 28 Temmuz 1920 tarihinde tespit edilen kadroya

[41] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8. Şube müdürü, Kd. Yzb. Şevki Efendidir. 12. Kolordu'ca tayin edilmiştir. Henüz bu tarihte künyesi gelmemiştir. Diğer memurlar ise şunlardır: Teğmen Rüştü, Komiser Musa Kâzım, taharri memuru Şefik ve Polis Salih Efendilerdir. (ATASE Arşivi, 685, D. 130, F. 2-34.)

[42] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[43] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[44] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[45] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.

göre; müdür (subay), yaver veya yardımcı (subay), resmî polis veya komiser (iki kişi), tercüman, irtibat subayı, fahrî çalışacak memurlar ve sivil taharri memurları görev yapacaklardır. İki kişi olan irtibat subaylarının yanına, ikişer de sivil memur verilecektir. Bulunabildiği kadar fahrî memurun yanında, sivil taharri memuru sayısı ise altı kişidir. [46]

İ. MUĞLA BÖLGESİ

Muğla şubesi bölge merkezi olup, kadrolarında, müdür (subay), yaver veya yardımcı (subay), resmî polis veya komiser (iki kişi), tercüman, irtibat subayı, fahrî memurlar ve sivil taharri memurları görev yapacaklardır. İrtibat subayı sayısı iki kişi olup, yanlarına ikişer sivil memur görevlendirilecekti. Şubede, bulunabildiği kadar fahrî memurun yanında, altı kişilik sivil taharri memuru grubu da bulunacaktı. [47]

J. ANTALYA BÖLGESİ

Antalya şubesi birinci sınıf bir şubedir. Aynı zamanda bölge merkezidir. [48] Şube görevlileri şunlardır : [49] Mü-

[46] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.; Şube müdürü, Topçu Üsteğmen Vehbi Efendi. (57. Fırka (Tümen) tarafından tayin edilmiş henüz künyesi gelmemiştir.) Tespit edilebilen diğer memurlar şunlardır : Merkez komiser muavini Ali Galib, sivil polisler Tevfik ve Osman Efendiler, ile eşraftan Küçükağazade Ali Bey'in oğlu Necib Efendi. (ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-32).

[47] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[48] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.

[49] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

dür (subay), [50] yaver veya yardımcı (subay), resmî polis veya komiser (iki kişi), tercüman (iki kişi), yardımcı subay, irtibat subayı, bulunabildiği kadar fahrî memur ve on kişilik taharri memuru grubudur. İrtibat subaylarının yanına aynı zamanda ikişer de sivil memur verilecekti.

K. KONYA BÖLGESİ

Konya şubesi bölgedeki tek birinci sınıf şubedir. Buraya bağlı olarak Bozkır'da bir muavin şube ile Ulukışla'da ikinci sınıf bir şube açılacaktır. [51] Konya şubesi, bölgenin merkezidir. Şubede görevli olarak, bir müdür (subay), yaver veya yardımcı bir subay, resmî polis veya komiser (iki kişi), tercüman, irtibat subayı, fahrî çalışacak memurlar, sivil taharri memurları bulunacaktır. İrtibat subayı iki kişi olacak ve bunların yanına da ikişer sivil memur verilecekti. Konya şubesinde de diğer şubelerde olduğu gibi, fahrî memurlar için bir sayı sınırlaması getirilmezken, sivil taharri memuru sayısı altı kişi olarak kararlaştırılmıştır. [52]

Daha sonra bu kadroya, iki sivil taharri memuru, bir inzibat eri, bir yazıcı ve üç emirber (emir eri) ilâve edilmiştir. [53]

[50] Şube Müdür Vekili . Sahra Topçu Yüzbaşısı Rasim Efendi'dir. Bilahare müdüriyete Piyade Kıdemli Yüzbaşı Mehmed Şükrü Efendi bin Salih, Antalya ve Havalisi Komutanlığı'na tayin edilmiştir. Henüz göreve başlamamıştır. Künyesi : Niğde - 298, nasbı : Mart 330, kıdemliliğe nasbı : 16 Ağustos 334, duhulü : 1 Kânûn-ı evvel 316 (ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 1-23); Diğer Personel : Sivil memur Fikri, Ethem Efendilerdir. Dört polis görevlendirilmişse de adları henüz belli değildir. (ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-35)

[51] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-9.

[52] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

[53] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-37. Şubede görevli olanlardan isimlerini tespit edebildiğimiz şunlardır : Komiser Bahri, Komiser Muavini Şükrü, taharri memuru Yusuf, sivil memur Fuad Efendiler. Tercümanlar ise şunlardır : Hristaki, Ali Hüseyin, Niyazi, Hasan, İsmail Hakkı Efendilerdir.

II. Şubeyi kurmakla Üsteğmen Nazım görevlendirilmiştir. Şube müdürü, yerine bir vekil bırakmak ve şubede işlerin normal bir şekilde yürütmesini sağlamak şartıyla teftişe çıkabilecek veya güvendiği birisini görevlendirebilecekti. [54] Şubede görevlendirilecek resmî ve sivil bütün memurlar valiliğin müsaadesiyle mevcut polislerden seçilecekti. Tekrar polis ihtiyacı olursa yine valilikten alınabilecekti. Şehirdeki polis miktarı ihtiyacı karşılamadığı takdirde, ihtiyacın diğer kısmı halktan temin edilecekti. Bunların maaşları Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinden alınacaktı. [55]

[54] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 14.

[55] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 2-1. Şube Müdürü Üsteğmen Nazım bazı yetkilere sahip olmasına rağmen bazı konularda şikâyetçidir. Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'na yazdığı bir yazıda şikâyetlerini şöyle sıralamaktadır :

- a. Şube, kuruluş maksadının aksine, genel merkezden gerekli yardım göremediğinden "talimatnamenin" gereğini yerine getirememektedir.
- b. Şubeye tahsis edilen yer bir odadan ibarettir. Nezarethane ve askerin oturacağı yer yoktur.
- c. Şube kurulduğundan beri, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerinden hiç para yardımı alamamıştır. Talimata rağmen rağmen vilâyetçe de müdâfaa-i Hukuk nezdinde teşebbüste bulunulmamıştır.
- d. Şubenin görev ve maksadı çok önemli olmasına rağmen ilgililer bunu takdir edememektedirler.
- e. Mülki makamlardan alınan memurlar, bağlı oldukları dairelerle ilişkilerini tamamen kesmediklerinden, bu makamların yardımı bir yazıcıdan ibarettir.
- f. Karşı propaganda için paraya ve serbestliğe ihtiyaç vardır.

L. SAMSUN BÖLGESİ

Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı çerçevesinde bu bölgede de şubeler açılması düşünülmüştür. Ancak bölgenin doğrudan Garp Cephesi ile bağlantısı olmadığından, burada şubeler açma görevi 3. Kolordu'ya verilmiş, mülkî makamların da yardım etmesi enredilmiştir. Fakat bu bölgede şubelerin açılması, 3. Kolordu'nun yerine kurulan Merkez Ordusu zamanında gerçekleşebilmiştir. 28 Temmuz 1920'de yapılan planlamaya göre bölgenin merkezi Suluova'dır. Diğer şubeler ise Bafra, Çarşamba, Amasya veya Havza'da kurulacaktı. Bölgede kurulması planlanan şubelerin kadro ve mevcutları şöyledir : [56]

Müdür	: Bir subay.
Yaver veya yardımcı	: Bir subay (Bafra ve Çarşamba'da yardımcı subay vardır. Amasya veya Havza'da yoktur.)
Resmî polis veya komiser	: İki kişidir. (Bafra, Çarşamba şubelerinde birer kişi olacaktır.)
Tercüman	: Bir kişi. (Bafra, Çarşamba, Amasya veya Havza şubelerinde yoktur.)
İrtibat subayı	: Bir subay. (Bafra, Çarşamba şubelerinde yoktur.)
Fahrî (karşılıksız)	Bulunabildiği kadar.
çalışacak memurlar	: Sekiz kişi. (Bafra ve Çarşamba
Sivil taharri memuru	: şubelerinde dörder kişi)

Şube müdürü bu ihtiyaç ve isteklerini dile getirdikten sonra memleketin durumunu şu şekilde tasvir ederek, çaresizliğini ortaya koyuyor : "... Zamanın nezaketi dolayısıyla her makam bütün kudretini kendi dairesi ve umuru için sarf ediyor. Kimsenin, kimseye yardım edecek hâli ve düşüncesi olmadığını anladım." (ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-8, 9).

[56] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

II. GÜNEY CEPHESİ KOMUTANLIĞI'NIN KURULUŞU İLE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Ali Fuad (Cebesoy) Paşa'nın emrinde olan Batı Cephesi, onun Moskova Elçiliği'ne tayin edilmesi üzerine 9 Kasım 1920'de ikiye ayrılmıştı. EHU Reisi Albay İsmet (İnönü) Bey Batı Cephesi Komutanlığı'na, Albay Refet (Bele) Bey'de Cenup (Güney) Cephesi Komutanlığı'na tayin olunmuşlardı. [57]

Cenup Cephesi'nin kuruluşundan önce Batı Cephesi bölgesinde olup, sonradan Güney Cephesi bölgesinde kalan AP şubeleri şunlardır : Konya şubesi ve buraya bağlı olan Akşehir, Bozkır, Karaman, Ulukışla istihbarat memurlukları; Afyon şubesinin Islâmköy, Çivril, Dinar istihbarat memurlukları; yine Antalya şubesinden, Burdur'daki muavin şubesi; Denizli şubesinin Söke, Muğla muavin şubesi ve Muğla muavin şubesinin Megri (Fethiye), Marmaris istihbarat memurlukları ile Söke muavin şubesinin Kuşadası'nda bulunan bir istihbarat memurluğu da Cenup Cephesi bölgesinde kalan birimlerdir. [58]

Yukarıda adlarını yazdığımız Askerî Polis şubeleri, yeni kurulan Güney Cephesi Komutanlığı'nın 1 Aralık 1920'de verdiği emirle, bölgelerindeki komutanlıkların emri altına girecekler ve bir istihbarat şubesi olarak çalışacaklardı. Bütün şubeler, Cephe Komutanlığı Kurmay Başkanlığı'na bağlı, İstihbarat şubesine bağlı olacaklardı. Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı ile bağları da kalmayacaktı. Cenup Cephesi Komutanlığı, Garb (Batı) Cephesi Komutanlığı'na yazdığı bir yazıda, bu durumu izah ettikten sonra, kendilerine verilmesi gereken evrak dosyalarını da istemişti. [59]

[57] Utkan Kocatürk, Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi 1918-1938, Ankara 1973, s. 150.

[58] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 70-4.

[59] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 23; K. 693, D. 157, F. 2-46; K. 829, D. 10A, F. 39.

Güney Cephesi'nin kuruluşu ile ortaya çıkan yeni durumdan bazı birliklerin haberinin olmaması veya yanlış anlaşılma yüzünden birtakım gerekli gereksiz yazışmalar yapıldığı görülmektedir. 12. Kolordu Komutanlığı bir yazısında, Garp Cephesi bölgesinde kalan AP şubelerinin, Güney Cephesi bölgesinde bulunan AP şubelerine yazılar yazdıklarından ve onların da cevap vermek durumunda kalarak gereksiz yazışmalar yaptıklarından şikâyet etmektedir. Yazıda, bu tür bir ilişkiye girilmeyip, icap ediyorsa Kolordu Komutanlığı'na müracaat edilmesi istenmektedir. [60]

Batı Cephesi Komutanlığı'nın, AP şubelerinin aralarında ki yazışmanın, düşman veya şüpheli kimseler hakkında olduğunu, dolayısıyla kolordunun haberleşmeye yardımcı olmasının kolorduya hiçbir zararının olmayacağı ve eski tarz yazışmaya devam edilmesi teklifini, 12. Kolordu Komutanlığı nazik bir şekilde reddederek, bu konudaki müracaatın Cenup Cephesi Komutanlığı'na yapılmasını istemektedir. [61]

Cenup Cephesi Komutanı Refet (Bele) Bey, Askerî Polis Teşkilâtı'na şiddetle karsıdır. Cephe komutanlığına tayin olunduktan sonra yaptığı ilk işlerden birisi, bölgesi dahilindeki şubeleri kapatmak ve mevcut personeli komutanlıkların bünyesinde toplamak olmuştur. Nitekim daha sonra Kütahya livasının da Cenup Cephesi bölgesine dahil edilmesi üzerine, Refet (Bele) Bey verdiği bir emirde, kendi bölgesinde Askerî Polis Teşkilâtı olmadığından, Kütahya ve havalisindeki Askerî Polis Teşkilâtı'nın da lağvedildiğini bildirmekteydi. Bu teşkilâta ait görevi, Mevki Kumandanlığı İstihbarat Şubesi yapacaktı. Haberleşme ise sadece kumandanlıklar tarafından sağlanacaktı. Cenup Cephesi bölgesinde kalan diğer şube per-

[60] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 23-2.

[61] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 23-2, 4, 5.

soneli gibi, Kütahya Askerî Polis Teşkilâtı personeli de, Mevki Kumandanlığı emrine verildi. [62] Her ne kadar cephe komutanlığı, bölgesindeki Askerî Polis şubelerini, komutanlıkların istihbarat şubelerine bağlamışsa da, yazışmalar bu kararın tamamiyle uygulanmadığını gösteriyor. Güney Cephesi Komutanlığı'nın 1 Aralık 1920'de yaptığı düzenlemeye rağmen, EHUR yaptığı bütün düzenlemelerde, bu bölgede Askerî Polis şubelerinin kurulmasını plânlamıştır. Nitekim bu tarihten on dokuz gün sonra yapılan yani, 20 Aralık 1920 teşkilât plânlamasında da eski Askerî Polis şubelerinin devamı ve yenilerinin de kurulması öngörülmüştür. Cephe Komutanlığı'nın bütün bu emirlere rağmen lâkayt davranması ve bazı uygulamaları dolayısıyla meydana gelen karışıklıkları önlemek için EHUR, 11 Mart 1921 tarihli bir emrinde, kesin olarak Güney Cephesi'nin öneminden ve buralardaki eski şubelere ilâveten yeni şubelerin açılmasının gerektiğinden bahsetmektedir. Bu emirle yapılan yeni düzenlemeye göre Pozantı, Afyonkarahisar, Antalya, Konya, Karaman, Denizli ve Söke'de şubeler açılacaktır. Bunlardan Pozantı, Afyonkarahisar, Antalya şubeleri birinci sınıf, Konya, Karaman şubeleri ikinci sınıf; Denizli ve Söke şubeleri ise üçüncü sınıftır. Yapılan düzenlemenin kesinleştiğini, kadro ve mevcutlarla ilgili ödeneğin yeni bütçe teklifine konulmasından anlıyoruz. [63]

[62] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 5, 37-3.

[63] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 89-1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASKERİ POLİS TEŞKİLATINDA YENİDEN DÜZENLEME ÇALIŞMALARI

Garp (Batı) Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı, Anadolu'da kurulan bütün şubelerin bağlı olduğu bir merkezdi. Başkanlığa bağlı şubelerin geniş bir coğrafi alana yayılması, kontrolü güçleştiriyor, haberleşmede zorluklar doğuruyordu. Bölgelerdeki üst seviye komutanlıklarla ilişkilerde, yetkilerin paylaşılmasında ve ihtiyaçların karşılanması konularında pürüzler çıkıyordu.

Bütün bu mahzurları göz önüne alan EHUR, 15 Kasım 1920'den geçerli olmak üzere yeni bir teşkilâtlanma yoluna gitti. Bu teşkilâtlanmaya göre, Askerî Polis Teşkilâtı bütün cephe, 3. Kolordu, Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı bölgelerinde örgütlenecekti. Yalnız yeni teşkilât için lâzım olan subay ve diğer memurların teminin zorluğu, gerekli bütçenin henüz yeterli seviyeye ulaşmamış olması yüzünden teşkilât yavaş yavaş genişletilecek ve yayılacaktı. Bütün Askerî Polis teşkilâtları, EHUR'a ve bölgelerindeki komutanlıklara bağlı olacaklardı. Bunun için EHUR'da bir (P) şube merkezi kurulacaktı. [1] Ayrıca cephe, kolordu ve havalı komutanlıkları karargâhlarında da birer (P) şube merkezi kurulacaktı. [2]

[1] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 84-3. EHUR İstihbarat Şubesi'ne bağlı (P) kısmının kadrosu şöyledir :

Kısım Amiri : Bir subay (yüzbaşı - binbaşı) olabilir). Mülhak : Üç kişi (teğmen - yüzbaşı olabilir), Yazıcı : İki kişi (yazıcılar çok gizli hususları da yazabilirler).

[2] ATASE Arşivi, K. 693, D. 159, F. 3-1.

Mülhak : Üç kişi (teğmen - yüzbaşı olabilir). Yazıcı : İki kişi. (Yazıcılar çok gizli hususları da yazabilirler).

Ordu, cephe, kolordu karargâhlarındaki (P) kısmının kadrosu şöyledir :

Kısım amiri : Bir kişi, Mülhak : Bir kişi. Yazıcı : Bir kişi. (Ayrıca, fıkra (tümen) ve müstakil fırkalarda lüzumunda (P) için bir subay ve bir yazıcıdan ibaret bir kısım bulundurulabilir).

Harp bölgesi içinde ve dışında, iki derece (sınıf) üzerine şubeler kurulabilecekti. [3]

I. BİRİNCİ DÜZENLEMeye GÖRE ASKERİ POLİS TEŞKİLATI (15 KASIM 1920)

A. GARP CEPHESİ ASKERİ POLİS TEŞKİLATI

1 — Şubeler : Teşkilât genel merkezi, Eskişehir subesidir. Teşkilâtın ilk zamanlarındaki kadro ve mevcutlarına yapılan bazı ilâveler şunlardır : [4]

I. Kısım amiri : Siyasî araştırma ile görevlidir. Şimdilik bu görevi başkan yardımcısı olan subay yürütmektedir.

II. Kısım amiri : Siyasî araştırma, takip ve istasyon yolcu kontrolü görevi vardır.

III. Kısım amiri : —

IV. Kısım amiri : —

V. Kısım amiri : Hesap işlerine bakmaktadır.

Adli müşavir : Bir kişi olup, araştırma ve soruşturma ile görevlidir.

[3] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 74. "Herhangi dereceli bir (P) subesindeki taharri memurları gizli teşkilâta mensup memurlar olup, üç sınıfa ayrılırlar. Vazifelerine göre önce 40 lira maaşla işe başlarlar; göstereceği başarı ve yapacağı hizmete göre tedricen, EHUR'a yapılacak teklife göre bu miktar çoğaltılabilir. (ATASE Arşivi, K. 693, D. 159, F. 3-1).

[4] ATASE Arşivi, K. 65, D. 208, F. 23-1; K. 690, D. 148, F. 2-1; K. 685, D. 130, F. 2-3.

Karargâh komutanı : Karargâhın korunması, düzeni ve disiplininden sorumludur. Teğmen rütbesinde bir subaydır.

Fotoğrafçı : Zabıt vekili rütbesinde bir kişi olup, mezalim fotoğraflarını çekmek ve saklamakla görevlidir.

III. ve IV. kısım amirlerinin görevleri ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır.

Eskişehir şubesinde bunlardan başka görevli diğer memurlar ise şunlardır : [5]

Ozel ücretli memur : 2 kişi.

I. Sınıf : 1 kişi.

II. Sınıf : 10 kişi.

III. Sınıf : 10 kişi.

IV. Sınıf : 4 kişi.

Polis memuru : 6 kişi.

İnzibat : 4 kişidir.

Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı'na bağlı olarak, Bolu, Ereğli, Bilecik, [6] Akçasehir, Bozüyük, Kütahya, Denizli, Af-

[5] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 2-1; K. 615, D. 208, F. 23-1.

[6] ATASE Arşivi K. 690, D. 148, F. 4. 24 Kasım 1920'de yeniden yapılan bir düzenlemeye göre şubenin durumu şöyledir : Geyve muavin şubesi eskiden olduğu gibi Bileciğe bağlıdır. Yunanlılardan geri alınan Karamürsel'de de bir muavin şube kurularak o da Bileciğe bağlanmıştır. Yenisehir istihbarat memurluğu muavin şubeye çevrilmiştir. Geyve, Karamürsel, Yenisehir muavin şubeleri muntazaman İstanbul, İzmit, Bursa ile bağlantı kuracaklardır. Haberleşme telgrafları ile istihbarat raporlarını bağlı oldukları Bilecik subesine, ayrıca teşkilât genel merkezine de bildireceklerdir. (K. 687, D. 140, F. 21).

yonkarahisar, Antalya, Konya şubeleri vardır. Bu şubelerin kadro ve mevcutları ise şöyledir : [7]

Müdür : Bir subay.

I. Sınıf memur : Bir kişi (Sadece Konya şubesinde mevcuttur.)

II. Sınıf memur : Bir kişi (Yalnız Antalya şubesinde bu sayı iki kişidir. Bolu, Akçşehir, Konya şubelerinde ise ikinci sınıf memur yoktur.)

III. Sınıf memur : Konya, Akçşehir, Bozüyük ve Bilecik şubelerinde birer, Antalya, Bolu, Ereğli'de ikişer kişi vardır. Afyon, Denizli, Kütahya şubelerinde ise üçüncü sınıf memur yoktur.

IV. Sınıf memur : Kütahya, Denizli, Afyon, Antalya, Konya şubelerinde birer dördüncü sınıf memur vardır. Diğer şubelerde ise yoktur.

Polis memuru : Bolu, Bilecik, Kütahya, Denizli, Afyon, Antalya, Konya şubelerinde ikişer; Ereğli şubesinde ise bir memur vardır. Bozüyük ve Akçşehir'de yoktur.

[7] ATASE Arşivi; K. 690; D. 148, F. 2-1; K. 615, D. 208, F. 23-1. Ereğli ve Akçşehir şubeleri, Garp Cephesi ile Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı arasında bir takım pürüzlere sebep olmuştur. Her iki komutanlık da bu şubelerin kendilerine bağlanmasını istemektedir. Garp Cephesi Askeri Polis Teşkilâtı bu şubeleri kendi bölgesinde kabul ediyorsa da, şubelerin Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı emrinde olduğunu görüyoruz. Bu konu ile ilgili tartışma için bkz. Üçüncü Bölüm I/B-2.

İnzibat memuru : İki kişi. Yalnız Antalya şubesinde üç kişi vardır.

Tercüman : Ereğli, Antalya şubelerinde birer tercüman vardır. Diğer şubelerde ise yoktur.

Tahsisat-ı Fevkalâdeli memur : Antalya şubesinde bir memur vardır.

2 — Muavin Şubeler : Bu şubeler Geyve, İnegöl, Muğla, Söke, Burdur'da bulunmaktadır. Kadro ve mevcutları şöyledir : [8]

Müdür : Bir subay. Sadece Geyve muavin şubesinde vardır. Diğer şubelerde yoktur.

I. Sınıf Memur : Sadece Burdur şubesinde bir kişi vardır.

II. Sınıf memur : İnegöl ve Söke muavin şubelerinde birer memur vardır. Diğer şubelerde ise yoktur.

III. Sınıf memur : Geyve muavin şubesinde iki memur vardır. Diğer şubelerde ise yoktur.

Polis memuru : Geyve, Muğla ve Burdur şubelerinde birer polis memuru mevcuttur. Diğer şubelerde ise yoktur.

İnzibat memuru : Geyve, Muğla ve Burdur muavin şubelerinde birer inzibat memuru olup, diğer şubelerde mevcut değildir.

**Tahsisat-ı fevkalâdeli
memur**

: Sadece Muğla şubesinde özel ödenekli bir memur bulunmaktadıdır. Diğer şubelerde ise yoktur.

IV. Sınıf memur

: Yalnız İnegöl muavin şubesinde dördüncü sınıf bir memur vardır. Diğer şubelerde ise yoktur.

3 — İstihbarat Memurlukları : Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı bünyesindeki istihbarat memurlukları İstanbul, Bursa, Düzce, Zonguldak, Lefke, İznik, Yenişehir, İncili, Karaköy, Emet veya Tavşanlı, Kuşadası, [9] Marmaris, [10] Fethiye (Meğri), [11] İslâmköy, Çivril, Dinar, Alanya (Alaiye), Akşehir, Bozkır, Karaman ve Ulukışla'da bulunmaktadır. Bu şubelerin kadro ve mevcutları ise şöyledir : [12]

I. Sınıf memur

: İstanbul'da iki, Bursa, Zonguldak, Alanya'da ise birer memur vardır. Diğerlerinde ise yoktur.

II. Sınıf memur

: İstanbul, Bursa, Düzce, Yenişehir, Kuşadası, Akşehir ve Ulukışla'da birer memur olup, diğerlerinde ise yoktur.

III. Sınıf memur

: Bursa, Lefke, İznik, İncili, Karaköy, Emet, Marmaris, Fethiye, İslâmköy, Dinar ve Bozkır'da birer memur bulunmaktadır. Diğerlerinde ise yoktur.

[9] Söke muavin şubesine bağlıdır.

[10] Muğla muavin şubesine bağlıdır.

[11] Muğla muavin şubesine bağlıdır.

[12] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 2-1; K. 615, D. 208, F. 23-1.

- IV. Sınıf memur : Çivril ve Karaman'da birer memur bulunmaktadır. Diğer yerlerde ise yoktur.
- Polis memuru : Zonguldak ve Alanya'da birer polis memuru vardır. Diğer yerlerde ise yoktur.

B. KASTAMONU VE BOLU HAVALİSİ ASKERİ POLİS TEŞKİLÂTI

1. Kuruluşu

Askerî Polis Teşkilâtı'nın kuruluşundan bu yana, bölgede şubeler bulunmaktaydı. Garp Cephesi bölgesi çok geniş olduğundan, şubelerin merkezle olan ilişkilerinde, işlerin takibinde her zaman güçlüklerle karşılaşılıyor, dolayısıyla zaman kaybı oluyordu. Bölgenin önemi ve zamanın nezaketi yüzünden, burada ayrı bir teşkilât kurulması plânlanmıştı. 15 Kasım 1920'den itibaren buradaki Askerî Polis şubelerinin, "Havali Kumandanlığı"nın emrine girmesi kararlaştırıldı. [13]

Yeni kurulan Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'na Kurmay Binbaşı Osman Behçet Bey [14] tayin edilmişti. Teşkilât merkezi Kastamonu'dadır. EHMUR Havali Komutanlığı'na, Osman Behçet Beyin çalışacağı subay ve diğer memurlarla birlikte, daha sonra Kastamonu'da göreve başlayacağını bildirmiştir. Ayrıca Genelkurmay, bölge ve buradaki şubelerle ilgili bilgilerin, Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı tarafından, Osman Behçet Bey'e ulaş-

[13] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 4-1, 2, 3, 4; Nurettin PEKER, 1918-1923, İstiklâl Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar, İstanbul, 1955, s. 268 vd.

[14] Osman Behçet Bey bin Kemaleddin, Kurmay Binbaşısıdır. Nasıbı, 14 Mart 322, Duhulü 15 Şubat 315, Dördüncü Rütbeden Kılınçlı Osmanî nişanı sahibidir. (ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 10-2).

tırılmasını da emretmekteydi. [15] Askerî Polis şubeleri ve memurlarının olmadığı merkezlerde, askerlik şube başkanları veya mülkî idare amirleri teşkilâtın görevini üstlenmişlerdi. Haberleşmede, askerlik şubelerinin şifrelerinden yararlanılacaktı. [16]

2. Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı ile ilişkileri

9 Kasım 1920'de Cennup Cephesi'nin kurulması, 15 Kasım 1920'de de Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı'nın kurulması üzerine, Batı Cephesi Komutanlığı'nın zor durumda kaldığını görüyoruz. 26 Kasım 1920'de EHUR'a yazılan bir yazıdan, birtakım sıkıntıların ortaya çıktığını anlıyoruz. Batı Cephesi, Güney Cephesi'nin kurulmasıyla o bölge ve çevresiyle bağının kesildiğinden ve istihbaratının zayıfladığından şikâyetçidir. [17] Yine Batı Cephesi'nin Karadeniz'e, dolayısıyla İstanbul'a açılan kapısı durumundaki Akçaşehir ve Ereğli (P) şubelerinin, yeni kurulan Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı'na bağlanması da hemen hemen bu cephenin dış dünya ile bağlantısını kesmiş gibidir. Zira bu iki şube, Batı Cephesi'nin dış dünya ile bağlantısını sağlayan yegâne merkezlerdi. Cephenin Karadeniz sahilleri ile ilişkisinin kesilmesi, Rusya sahilleri ile, diğer işgal bölgelerinden getirilmesi plânlanan ve binbir güçlükle son aşamaya getirilen silâh kaçakçılığının engellenmesi demekti. Çünkü bu sıralarda Rus sahillerinden Anadolu'ya silâh ve cephaneye getirecek olan takalar Ereğli ve Akçaşehir şubelerince yola çıkarılmış ve dönüşleri beklenmekteydi. Bütün bu plânları Garp

[15] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 15; K. 615, D. 208, F. 15; Ayrıca Nurettin PEKER, 1918-1923, İstiklâl Savaşının Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi, Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar, İstanbul 1955, s. 268.

[16] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6. F. 6.

[17] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 15-4.

Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı yapmıştı. Bu şubelerin, Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı'na bağlanmalarının bir başka mahzuru ise şudur : Bolu bölgesi eskiden beri Kuvâ-yı Milliye ye zıt fikir ve cereyanların merkezi durumundaydı. Sık sık isyanların çıktığı bu bölge aynı zamanda, Garp Cephesi'nin kuzeydeki art ülkesiydi. Buraların başka bir teşkilâta bağlanması cepheyi güç duruma sokmakta ve kuzeyini tehlikeye düşürmekteydi. Ayrıca görevlendirilecek yeni (P) memurları, bölge ve halkın durumuna ne kadar vâkıf idiler? Tabii bu nokta da oldukça şüphelidir. Bütün bu mahzurları göz önüne alan Garp Cephesi Komutanlığı, Akçaşehir ve Ereğli şubelerinin, basit bir kadro ile de olsa kendi bölgesinde kalmasını uygun görmektedir. Hatta Genelkurmay'a, icap ediyorsa, Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı'nın buralarda birer şube kurabileceğini de teklif etmektedir. [18]

Garp Cephesi Komutanlığı'nın bütün itiraz ve şikâyetlerine rağmen, Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı Akçaşehir ve Ereğli şubelerinin kendi bölgelerindeki teşkilâta bağlı olduklarında ısrar etmektedir. Nitekim bu konu ile ilgili olarak bölge Komutanı Muhittin Paşa, EHUR'a yazdığı bir yazıda, "mühim ve acil" olan bilgilerin, kendileri tarafından ilgililere bildirildiğini, adı geçen (P) şubelerinin, Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı ile haberleşmelerine gerek olmadığı kanaatinde olduğunu belirtmektedir. [19]

3. Şubeler ve Kadroları

Kastamonu ve Bolu bölgesindeki Askerî Polis şubeleri, 15 Kasım 1920'den itibaren Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı'ndan alınarak, yeni kurulan Kastamonu ve Bolu Havalisi As-

[18] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 15-3.

[19] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 19.

keri Polis Teşkilâtı'na bağlanmıştır. [20] Yeni kurulan teşkilât başkanlığına bağlanan şubeler şunlardır : Kastamonu, İnebolu, [21] Bartın, [22] Ereğli, Akçayşehir, Düzce, Sinop ve

[20] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1. 15 Kasım 1920'de yapılan düzenlemeye kurulan Kastamonu ve Bolu Havalisi Askeri Polis Teşkilâtı'na bağlanan şubeler, kendi başlarına görev yapabilecek hâle gelinceye kadar eskiden olduğu gibi Eskişehir merkezine bağlı kalacaklardır. Bu şubeler, teşkilâtlarını sağlamlaştırdıktan sonra, yeni başkanlığın emrine gireceklerdi. Tahsisatlarını da yeni yerden alacaklardı. Teşkilât merkezi durumunda olan Eskişehir ve Kastamonu ile diğer şubelerdeki subay mevcuduna göre "emirber" (hizmet eri) ile bir manga muhafız askeri bulunacaktır. Bu şubelerin Eskişehir'e olan bağlılıkları çok kısa sürmüştür. Daha önce de bahsedildiği gibi Ereğli ve Akçayşehir şubeleri yüzünden, sürüşmeler olmuştur.

[21] 1 Mart 1921 tarihi itibarıyla İnebolu AP Teşkilâtı'nın kadrosu şöyledir : Müdür, Topçu Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi; sivil taharri memurları Zühtü, Bekir Sıdkı, Selahattin, Mazhar, Tahsin, Sırrı, Mustafa Hikmet, Mahmud Celâleddin Efendiler ve Topçu Teğmen Avni Efendi (Bkz. Nurettin Peker, İstiklâl Savaşı Resim ve Vesikalarla İnebolu-Kastamonu ve Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı, İstanbul 1955, s. 269-270)

[22] Şube müdürü, liman reisi Yzb. Murad Efendi'dir. (M. Milliyye Vekâletinin emriyle teşkilât emrine verilmiştir.) Jandarma Yzb. İsa Bahriye (deniz) Yzb. Muammer, Üsteğmen Galip Efendiler fahri olarak görev yapmaktadırlar. Diğer fahri memurlar ise Telgraf Müdürü Hayri, Operatör Ali ve Komiser Muâvini Ulvi Efendilerdir. (ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-23). Daha sonra şube müdürü Yzb. Ahmed Naci Efendi bin Eşref'tir. Erenköy doğumludur. Nası : 11 Eylül 333, sicili : 250-326, duhulü : 322. Taharri memurları : Bartın'ın Sancaktar Mahallesi'nden Hacı Mehmet Efendi bin Ziya, doğumu : 305, teşkilâta girişi : 27 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 336; Bartın'ın Akmesicid Mahallesi'nden Morali oğlu damadı İhsan bin Mehmed Arif, doğumu : 305, teşkilâta girişi 27 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 336; Bartın Kazasının Amasra Nahiyesi'nin Kısım Mahallesi'nden İsmail Hakkı Efendi bin İbrahim Hakkı, Doğumu : 302, teşkilâta girişi 28 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 336 (ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 10-3).

Cide. Bunlardan Kastamonu, İnebolu şubeleri birinci sınıftır. Sinop, Ereğli, Düzce şubeleri ikinci sınıftır. Bartın, Akçaşehir, Cide [23] ise üçüncü sınıf şube olarak kurulmuştur.

Askerî Polis şubeleri, bölgelerindeki askerî makamlara bağlıdır. Düzce, Akçaşehir ve Ereğli şubeleri, "Bolu Müntika Kumandanlığı"na, Bartın şubesi "Zonguldak Müfreze Kumandanlığı"na, Sinop şubesi ise "Sinop Mevki Kumandanlığı"na bağlanmıştır. Yine Zonguldak'ta "Müfreze Kumandanlığı"na bağlı olmak üzere bir istihbarat subayı bulunacaktı. Bu subayın görevi, istihbarat konularını araştırmak olduğu gibi, özellikle buradaki Fransızların durumlarını yakından takip etmektir.

Kastamonu şubesi doğrudan doğruya Havali Kumandanlığı İstihbarat Şubesi'ne bağlı idi. Diğer şubeler de icap ederse Havali İstihbarat Şubesi ile bağlantı kurabilecek ve buranın talimatına göre hareket edebilecekti. [24] Bu durumun, "Havali Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı"nın yetkilerini sınırlandırdığı kanaatindeyiz.

Daha önce Askerî Polis Teşkilâtı'nın görev ve yetkilerinden bahsetmiş ve "harp muntıkası" içi ile dışında durumun farklı olduğunu ortaya koymuş idik. Kastamonu ve Bolu bölgesinde harp muntıkası kabul edilen yerler Akçaşehir ve Düzce'dir. Diğer yerler ise harp muntıkası dışında kabul edilmektedir. Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanlığı, harp bölgeleri ile ilgili olarak EHUR'a şöyle bir teklifte bulunmuştur.

[23] Şube müdür vekili Cide Ahz-ı Asker (askerlik şubesi) Başkanı Mehmed Efendi'dir. Liman reisi Yzb. Fuad Efendi, Kastamonu Mevki Komutanlığı'nın emri ile burada fahri olarak çalışmakla görevlendirilmiştir. Fahri memurlar ise şunlardır : Fabrikatör Necib, hastahane tabibi Selim, Faizzade Hamza, Kokardanlı Hasan Efendilerdir (ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-21).

[24] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 13-6.

“... mıntıkamızda Karadeniz sahili ile Sakarya nehrinin doğusunda, Düzce, Mudurnu gibi bölgeler mevcut duruma göre harp bölgesi olması lâzımdır. Sahilde şeritvari bir arazinin harp bölgesi olarak kabulü uygun görülmektedir. Fransız işgalinde olan Zonguldak yöresinde ise bu şeridin Çaycuma ve Devreği de içine alması gereklidir.” [25].

Askerî Polis'in sahil boyundaki durumu ve yapılacak uygulama Kastamonu ve Bolu Askerî Polis Teşkilâtı Başkanı Osman Behçet Bey tarafından şu şekilde tespit edilerek ilgili şubelere bildirilmiştir. Buna göre, İnebolu, [26] Bartın, Ereğli şubeleri sahil şubeleri olarak kabul edilmiştir. İnebolu şubesinin bölgesi, Gereide'den itibaren Sinop dahil, Cide'ye kadardır (Cide hariç). Bartın şubesinin bölgesi Cide'den itibaren Zonguldak'a kadar sahil bölgesi (Zonguldak hariç). Ereğli mıntıkası ise, Zonguldak'tan Akçavaşir dahil olduğu halde sahil boyudur. Bu bölgelerde uygulama şöyledir : Şubeler ellerindeki talimata göre kendi sahil bölgelerini idare edeceklerdir. Gerekirse muavin şubeler kuracaklar veya kurulmasını teklif edeceklerdi. Şube müdürleri, emri altındaki memurları istediği gibi muavin şubelerde kullanabilecek, ancak, durumu başkanlığa bildireceklerdi. Muavin şube memurları doğrudan doğruya şube müdürleri ile bağlantı kuracaklardı. Yalnız önemli ve acil konularda Kastamonu ve Bolu Askerî Polis Teşkilâtı Başkan-

[25] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 13-6, 7; K. 952, D. 6, F. 8.

[26] İnebolu'ya çıkan subaylara yapılacak işlemler hakkında, Askerî Polis Şubesi'ne verilen emir şöyledir : “Dersaadet'ten malûm gruptan (bu grup İstanbul'da kurulan gizli gruplardan Hamza Grubu'dur) vesika alarak gelen zabitanın vesikalarının yüzüne “malûm”, “vesikalı”, “halen geldi” kaydının ilâvesiyle gönderilmesi ve bu gibi subayların uzun müddet İnebolu'da bırakılmayarak Kastamonu'ya gönderilmesi ve harcırah meselesi kumandanlıkça (Kastamonu ve Havalisi Kumandanlığı) halledileceğinden...” Kastamonu ve Bolu Havalisi AP Teşkilâtı Reisi Osman Behçet. 8 Aralık 1920 (ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 18).

lığı'na başvurabilecek ve haberleşebileceklerdi. [27] Sahil boyundaki bu şubeler, amaçları zararlı olan kişilerin, kayıklar, vapurlar vesair araçlarla kıyıya çıkararak daha içerilere girmelerini ve içeriden dışarıya çıkmalarını önleyeceklerdi.

Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı karargâhının kadrosu şöyledir : [28]

Reis (başkan)	: Bir subay.
Muavin	: Bir subay.
Yaver	: Bir subay.
Tercüman	: Üç kişi.
Şifre memuru	: İki kişi.
Siyasî kısım müdürü	: Bir kişi.
İstihbarat müdürü	: Bir kişi.
Heyet-i tahkikiye	: Üç kişi.
Tedkik-i hüviyet ve muamelat-ı zatiye	: Bir kişi.
Levazım idare heyeti	: İki kişi.
İnzibat subayı	: Dört kişi.
Evrak memuru	: Bir kişi.
Kurye (ulak)	: Dört kişi.
Ser taharri	: Bir kişi.
Sivil taharri memuru	: Yirmi beş kişi.
Resmî (komiser veya polis	: Beş kişi.
İnzibat askeri	: Dört kişi.
Yazıcı	: Sekiz kişi.
Muhafız askeri	: Yirmi sekiz kişi.
Posta-emirber (hizmet eri)	: Yirmi altı kişi (Hizmet eri her subay için bir kişidir.)

[27] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 10.

[28] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-7.

Harp muntakası içi ile dışı arasında, kadro ve mevcutlar açısından bazı farklılıklar söz konusudur. Harp muntakası dışındaki şubelerin kadrolarındaki, şube amiri, sivil taharri memuru ve inzibat memurlarının sayıları harp bölgesindekilerle aynıdır. Sadece komiser ve polis bulunmamaktadır. [29]

Harp bölgelerindeki şubelerin kadro ve mevcutları ise şöyledir : [30]

I. Sınıf Şubeler

Şube amiri	: Bir subay (teğmen-binbaşı olur)
Sivil taharri memuru	: Altı veya sekiz kişi olabilir.
Komiser	: Bir kişi.
Polis	: İki veya dört kişi.
İnzibat memuru	: Üç veya beş kişi.

II. Sınıf Şubeler

Şube amiri	: Bir subay (teğmen-binbaşı olur)
Sivil taharri memuru	: Yok
Komiser	: İki veya üç kişi.
Polis	: İki veya dört kişi.
İnzibat memuru	: Bir subay (teğmen veya binbaşı olur).

III. Sınıf Şubeler

Şube amiri	: Bir subay (teğmen veya binbaşı olur).
Sivil taharri memuru	: İki veya üç kişi.
Komiser	: Yok
Polis	: Bir veya iki kişi.
İnzibat memuru	: Bir veya üç kişi.

[29] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 84-3; K. 693, D. 159, F. 3-1.

[30] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 84-3; K. 693, D. 159, F. 3-1; K. 636, D. 280, F. 22-4.

II. İKİNCİ DÜZENLEMEEYE GÖRE ASKERİ POLİS TEŞKİLÂTI (20 ARALIK 1920).

EHUR Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa'nın emri ile 1920 yılı Temmuz ayının ortalarında Garp Cephesi Komutanlığı'na bağlı olarak Askerî Polis Teşkilâtı kurulmuştur. Teşkilâtın genel merkezi Eskişehir idi. [31] Daha sonraları ihtiyaç ve şartlara göre zaman zaman bazı düzenlemeler yapılmıştır. 15 Kasım 1920'de yapılan düzenlemede Garp Cephesi'nin dışında, Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı kurulmuştur. Yine aynı tarihli düzenleme ile bütün cephe, kolordu ve havalî komutanlıkları karargâhlarında birer (P) merkezi kurulması ve Askerî Polis Teşkilâtı başkanlıklarının bölgelerindeki askerî makamlara bağlanması kararlaştırılmıştır. [32] Ayrıca müstakîl tümen komutanlıkları karargâhlarında da (P) işlerini yapacak kısımlar oluşturulacaktı. Ayrıca EHUR İstihbarat Şubesi'ne bağlı olarak (P) kısmı kurulmuş ve bütün Askerî Polis teşkilâtları bu kısma bağlanmışlardı. [33] 20 Aralık 1920'de de yukarıdaki hükümler esas alınarak yeni bir düzenlemeye gidilerek, Askerî Polis Teşkilâtı başkanlıkları karargâhlarının kaldırılması plânlanmıştır. Şubeler, başkanlık karargâhlarının kaldırılması üzerine, bölgelerindeki komutanlıkların (P) kısımlarına, dolayısıyla EHUR (P) Şubesi'ne bağlanmışlardı. Yani bundan sonra Askerî Polis şubelerinin hepsinin bağlı olduğu merkez, Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı bünyesindeki "Askerî Polis Riyâseti"dir. Eskişehir'deki Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı kaldırılmıştır. Bundan sonra Batı Cephesi Bölgesinde, Ankara'daki "Askerî Polis Riyâseti"ne bağlı bazı şubeler olacaktır ki Eskişehir Askerî Polis Şubesi

[31] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 4. Ayrıca bkz. Hüsamettin Ertürk; Milli Mücadele Senelerinde Teşkilât-ı Mahsusa (Basılmamış, daktilo nüsha ATASE Kütüphanesi'ndedir.), s. 381.

[32] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 74.

[33] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 84-3.

de bunlardan biridir. [34] Yeni düzenlemeye göre EHUR bünyesinde kurulan (P) kısmı, teşkilât başkanlıklarının daha ev-

[34] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 84-1, 2; K. 636, D. 280, F. 22-3; K. 615, D. 208, F. 4-1, 2, 3, 4; K. 636, D. 280, F. 15-2. 15 Kasım 1920 tarihinde yapılan düzenlemedeki esaslar dahilinde 20 Aralık 1920'de daha geniş bir düzenleme yapılarak, Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'nın kaldırılması plânlanmıştı. Oysa EHUR'un 17 Ocak 1921'de Garp Cephesi istihbarat şubesine gönderdiği bir emirde, halen bu karara uyulmadığı ve eskiye göre işlem yapıldığı bildirilmekte ve şöyle denilmektedir: "Garp Cephesi (P) Teşkilâtı Riyaseti imzalı birçok raporlar almaktayız. Bu (P) Teşkilâtı'nın isim ve kadrolarının, 20 Aralık 1920 tarihli talimat-ı esasiye göre ayrılmadığı fikrini vermektedir. Bu hususun tenvir edilmesini bilhassa rica ederim." 20 Aralık 1920'de yapılan yeni teşkilâtlanma emrine ve yukarıda yazdığımız ikaza rağmen Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Reisi Binbaşı İsmail Hakkı Bey eski düzeni devam ettirmek istemekte ve 24 Ocak 1921'de yazdığı bir yazıda şöyle demektedir: "Teşkilât Aralık 1920 tahsisatını henüz alamamıştır. Bahusus lağv ve teşkilâtın tebdilâtı gibi havadis ve evamirin nezri, bilumum memurlarda soğukluk hasıl etmiştir..." Yine aynı yazısında Askerî Polis'in yeniden teşkilâtlanması hususunda da bazı teklifler de yapmıştır. Fakat İsmail Hakkı Bey'in bu teklif ve düşüncelerine itibar edilmeyerek, 20 Aralık 1920 tarihli emre uygun olarak teşkilâtlanması gerektiği ve Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'nın kaldırıldığı, Batı Cephesi Komutanlığı'nın 9 Şubat 1921 tarihli emriyle kesin olarak İsmail Hakkı Bey'e bildirilmiştir. Bu durum karşısında çaresiz kalan İsmail Hakkı Bey, bu kararı 12 Şubat 1921 tarihli bir yazı ile şubelere şöyle bildirmiştir: "1. İnebolu - Antalya hattının batısında teşekkül etmiş olan (P) şubabâtı, EHUR'u 20 Aralık 1920 tarihli emri mucibince muntikalarında bulundukları cephe kumandanlıklarına bağlanmış ve Carp Cephesi (P) şubeleri üç esaslı şubeye inhisar etmiş olduğundan ayrıca birer riyaset karargâhına lüzum kalmayarak 11 Şubat 1921 tarihinden itibaren riyaset lağv edilmiştir. Bendeniz bundan sonra yalnız Eskişehir merkez kumandanıyım. 2. Son miktarata nazaran Garp Cephesi (P) şubeleri Eskişehir, Bozüyük ve Bilecik gibi üç esaslı şubeden ibarettir. Bundan sonra Eskişehir (P) Şube Müdürü Salih Zeki Bey'dir..." (ATASE Arşivi, K. 823, D. 4, F. 34; K. 687, D. 140, F. 30-3).

velki görevlerini yapacaktı. Ayrıca istihbarat ve irtibat işlemleriyle uğraşacak iki ana bölümden oluşacaktı.

Bölge komutanları, kendi bölgelerinde daha evvel kurulmuş şubelerin kadrolarını dikkate alarak, yeni şubeler kurma yetkisine sahiptirler. Bölgenin önem derecesine ve ödenek miktarına göre birinci, ikinci, üçüncü sınıf veya geçici olarak muavin şube [35] kurabileceklerdi. Bütün bu işleri yapabilmek için EHUR'un olurlarını almak şarttır. Askerî Polis şubeleri bulundukları bölgelerdeki askerî makamların emrinde olmakla beraber, acil durumlarda doğrudan EHUR (P) kısmı ile de bağlantı kurabileceklerdi. Yaptıkları işleri ve istihbarat raporlarını bağlı bulundukları komutanlıklarla, EHUR'a bildirmekle yükümlüdürler. 20 Aralık 1920'de yeniden yapılan düzenleme ile yukarıdaki esaslar dahilinde dokuz ayrı bölgede Askerî Polis şubeleri kurulması plânlanmıştır. [36]

A. ANKARA KOMUTANLIĞI (P) ŞUBESİ

Ankara Komutanlığı'na bağlı birinci sınıf bir şubedir. Şube amiri, binbaşı rütbesinde bir subaydır. Sivil taharri memuru olarak da beş kişi görevlidir. [37]

[35] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 84-1, 2. Muavin şube geçici mahiyette, çeşitli maksatlar için sabit veya seyyar (gezici) mahiyette kurulmuş şubelerdir. Bir başka belgede bu konuda şöyle denilmektedir : AP Teşkilâtı hakkında 20 Aralık 1920 tarihinde tebliğ olunan talimatnamenin ikinci maddesinin (c) fıkrasında zikri geçen muavin şubeleri, haddizatında müsekkel ve daimi mahiyette bir teşkilât olmayıp, birinci, ikinci, veya üçüncü sınıf esas şubelerinden indelhaçe (lâzım olduğunda) ihraz (alma) edilerek herhangi bir meselenin takip ve intacı zımında o şubenin muntaka-i faaliyeti dahilindeki aher bir mevkie mevketen i'raz (gönderilecek) kılınacak olan bir iki memurun muvakkat memuriyetinden ibarettir (ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 22).

[36] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 84-1, 2; K. 690, D. 148, F. 3-1; K. 693; D. 159, F. 3.

[37] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 4-10.

B. GARP (BATI) CEPHESİ BÖLGESİ

20 Aralık 1920'de yayınlanan talimatla, Millî Müdâfaa Vekâleti'ne hiçbir bölgenin ödeneğinin arttırılamayacağı bildirilmiştir. Hazırlanan bütçe kanununa göre, Eskişehir'deki Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'nın devam etmesine artık imkân yoktur. 20 Aralık 1920'den itibaren kaldırılmasına karar verilmiştir. Ancak plânlanan zamandan sonra, yani 11 Şubat 1921'de kaldırılmıştır. Bu düzenlemeye göre Garp Cephesi (P) kısmına [38] bağlı belli başlı üç şube kalmıştır. Sınıflarına göre bu şubeler şunlardır.

Birinci Sınıf Şubeler : Bu cephe bölgesinde birinci sınıf şube sadece Eskişehir şubesidir. Şube amiri binbaşı rütbesinde bir subaydır. Sivil taharri memuru olarak beş kişi görevlidir. İçişleri Bakanlığı'nın 28 Aralık 1920'de yayınladığı bir emirde harp muntikası ilân edilmiştir. Yenice istihbarat memurluğu 12 Şubat 1921'de buraya bağlanmıştır. [39]

İkinci Sınıf Şubeler : Bozüyük [40] ve Bilecik bu bölgede ikinci sınıf şubelerdir. 20 Aralık 1920 tarihli düzenlemeye göre, şube amirleri yüzbaşı rütbesinde bir subaydır. Sivil taharri memuru adedi ise üçtür. 12 Şubat 1921'de, İnegöl istihbarat memurluğunun Bozüyük şubesine bağlı olduğunu görüyoruz. Keles'teki memurlar da, İnegöl istihbarat memurluğuna bağlıdır.

[38] Garp Cephesi (P) kısmı görevlileri şunlardır : Yzb. Nazmi, Üsteğmen İbrahim Sıdkı (İnebolu'dan gelmiştir), Üsteğmen Mehmed Cemil, Teğmen Ferid (Divân-ı Harp'te tercüman) ve sivil memur İbrahim Efendilerdir (ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 1-1).

[39] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 4-10, 22-3; K. 952, D. 6 F. 13-7; K. 833, D. 4, F. 34.

[40] 15 Şubat 1921'den itibaren, Üsteğmen Hüseyin Hüsnü şube müdür-lüğü'nden alınarak, yerine Yzb. Ragıp Efendi tayin edilmiştir. Şube müdürü Yzb. Ragıp Efendi'nin 3 Mart 1921 tarihli bir yazısında şubenin personel durumu şöyledir : Beş taharri, dört inzibat, üç polistir (ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 11-3, 14-4).

Bilecik, İçişleri Bakanlığı'nca 28 Aralık 1920'de harp muntakası ilân edilmiştir. Yenişehir muavin şubesi Bilecik'e bağlıdır. 28 Şubat 1921'de Bilecik merkez şubesinde üç sivil taharri, iki polis ve bir inzibat memurluğu; Yenişehir muavin şubesinde ise bir istihbarat, bir taharri, bir de inzibat memurluğu boş durumdadır. Bilecik şubesinin, Yenişehir muavin şubesi de dahil olduğu halde toplam boş kadrosu, dört taharri memuru, iki polis, iki inzibat memurundan ibarettir. Eskişehir şubesinden özellikle, boş olan taharri memurluğu kadrolarının doldurulması istenmiştir. [41]

C. KASTAMONU VE BOLU BÖLGESİ

Birinci Sınıf Şubeler : Bu bölgede Kastamonu ve İnebolu' da olmak üzere iki şube birinci sınıftır. Şube amirleri binbaşısıdır. Sivil taharri memuru olarak görevli adedi ise beştir. [42]

[41] - ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 14-2.

[42] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 4-10. 22 Şubat 1921 tarihli bir emirde şöyle yazılıdır : "Bartın şubesinde görevli Ahmed Ziya Efendi, Kastamonu'ya tayin edilmiştir. Bartın, Ereğli (P) şube müdürleri şubelerinde mevcut evrakı Kastamonu teşkilât amirine teslim edeceklerdir. Sinop, Bartın, Ereğli şubelerindeki sivil taharri memurlarının vazifelerine son verilecektir. Buradaki vazife mevki kumandanlıklarınca yapılacaktır. Burası harp muntakası haricindedir. "(ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 14-1). Aynı tarihli bir başka emirde İnebolu şubesi ile ilgili olarak da şunlar yazılıdır : "... buradaki mevcut memurlardan Sırrı Efendi Ankara'ya gitmiş, boş kalan taharri memurluğuna Salahaddin Efendi bin İhsan Paşa tayin edilmiştir. Görevli Mazhar Efendi bin İzzettin'in maaşına 300 kuruş ilâve edilmiş, Fransızca bildiği için Zonguldak'a tayin edilmiştir. Şube amiri Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi, şubeye binbaşısı tayinine kadar vazifesine devam edecektir." (ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 8).

İkinci Sınıf Şubeler : Bolu, Ereğli [43] ve Akçayşehir [44] şubeleri ikinci sınıftır. 3 Ocak 1921'de, bu şubelerin kadro ve mevcutları şöyledir : [45]

Müdür

: Yüzbaşı rütbesinde bir subay.

Komisier

: Bir kişi. (Ereğli ve Akçayşehir şubelerinde yoktur. Bu memur Bolu livasından alınacak, maaşını da orası ödeyecektir.)

[43] Ereğli şube müdürü Yzb. Şükrü Efendi bin Hasan'dır. Üsküp doğumludur. Taharri memurları ise şunlardır : Mehmed Nuri Efendi bin Hakkı Der- saâdet (İstanbul) doğumludur. Teşkilâta girişi 1 Kânûn-ı Evvel 336 (1920); Mustafa Efendi bin Mehmed, Demirhisar- 305 doğumludur. Teşkilâta girişi 12 Kânûn-ı Evvel 336 (1920); Mustafa Sadi Efendi bin Ahmed Der- saâdet 307 doğumludur. Teşkilâta girişi 12 Kânûn-ı Evvel 336 (1920); Nevzat Efendi bin Halid Düzce'de doğmuştur, teşkilâta Kânûn-ı Evvel 336 da girmiştir; Cemil Efendi bin İsmail, 315 Taif doğumludur, teşkilâta girişi Kânûn-ı Evvel 336 (1920)'dir (ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 10-6).

[44] 28 Şubat 1921'deki tadilâta göre bir müdür, iki sivil taharri memuru, üç polis, üç inzibat memuru (biri Melen Ağzı'nda) bulunmak üzere bu şubeye (Akçayşehir subesine) bağlı olarak, İskele (liman) olan Sakarya Ağzı'nda bir sivil, iki inzibat memurundan oluşan muavin şube kurulacaktır (ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 16; K. 825, D. 10, F. 35). Şube müdürü Süvari Yzb Hasan Nazmi Efendi'dir. (künyesi : Edirne - 307, nasbı : 1 Kânûn-ı Evvel 331, dıhulü : 1 Tegrin-i Evvel 324, sicilı : 3-327). Şubenin diğer memurları şunlardır : Hacı Şükrü Efendi (Müdafaa-i Hukuk Reisi); Yzb. Nusret Efendi (mevki komutanı); Ali Necati Efendi (orman memuru); Ali Efendi (kunduracı); sivil memur Hafız Ali; polis memurları, Fazıl, Tahsin, Şükrü Efendilerdir. İstihbarat memuru İhtiyat Mülâzım-ı sani Mehmedoğlu Kemâleddin (Der-saâdet - 309, kayıt numarası : 23500); taharri memuru Bolu Livası polislerinden Muzaffer Durmuş Efendi (ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-26, 40; K. 952, D. 6, F. 1-2, 10-6).

[45] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 1-1, 13-7,

Polis

: İki kişi. (Akçasehir şubesinde üç kişidir. Akçasehir'in bir memuru Düzce'den, diğer ikisi Bolu'dan alınacaktır. Bolu şubesinde görevlendirilecek polis, Bolu lıvasından alınacak ve maaşını da orası ödeyecektir. Ereğli şubesinde görevlendirilecek olan, Ereğli emniyetinden alınacak ve maaşını da orası ödeyecektir.)

Sivil taharri memuru

: İki kişi. (Akçasehir'de bir kişidir. Biri teğmen, diğeri subay vekili tahsisatlıdır.)

Yazıcı

: İki kişi (Er veya küçük zabıta-subay)

Özel tahsisatlı memur

: Üç kişi (Ereğli ve Akçasehir şubelerinde iki kişi)

Emirber (emir eri)

: Üç kişi (Akçasehir ve Bolu'da iki, Ereğli'de üç kişidir. Ayrıca bir tane misafirhane emir eri ile jandarma da kadroya dahildir.)

Her şube on yataklı birer misafirhane bulunduracaktır.

Maaşlarını, Bolu personeli, Bolu Ahz-ı Askerlik (askerlik şubesi) Şubesi'nden; Ereğli şubesi personeli, Ereğli Askerlik Şubesi'nden ve Akçasehir şubesi personeli de Düzce Askerlik Şubesi'nden alacaklardır.

Üçüncü Sınıf Şubeler : Zonguldak'ta üçüncü sınıf bir şube vardır. Şube amiri üsteğmen rütbesinde bir subaydır. Sivil taharri memuru ise iki kişidir. [46]

Muavin Şube Müdürlükleri : Mudurnu, Sakarya, Kozlu ve Düzce'de [47] muavin şubeler kurulmuştur. Şube müdürleri Mudurnu ve Düzce'de üsteğmen, Sakarya ve Kozlu'da teğmen rütbesinde birer subaydır. Mudurnu ve Düzce, Bolu merkezine, Sakarya, Akçasehir şubesine; Kozlu ise Ereğli şubesine bağlıdır. Düzce'de bir polis, bir de sivil memur bulunmaktadır. Maaş meselesine gelince, Mudurnu ve Düzce personeli maaşlarını, Bolu Askerlik Şubesi'nden, Kozlu, Ereğli Askerlik Şubesi'nden ve Sakarya ise Düzce Askerlik Şubesi'nden alacaklardır.

Düzce, Sakarya ve Mudurnu şubelerinde birer yazıcı, birer özel tahsisatlı memur, emir eri ve misafirhane emir eri bulunacaktır. Yine Kozlu ve Düzce'de iki, Mudurnu ve Sakarya'da birer jandarma bulunacaktır. Ayrıca bu şubeler, beşer yataklı iki misafirhane de bulunduracaklardır. [48]

Askerî Polis İnzibat Memurlukları : Akkaya, Kocaeli, Melen Ağzı ve Alaplı'da bu memurluklar bulunmaktadır. Akkaya ve Melen Ağzı, Akçasehir şubesine, Kocaeli, Sakarya şubesine, Alaplı ise Ereğli şubesine bağlıdır. Kocaeli, Akkaya ve Melen

[46] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 4-10. 22 Şubat 1921'de yazılan bir emirde şöyle denilmektedir : "Sinop şubesi amiri Topçu Üsteğmen Abdullah Efendi mevcut evrakı toplayarak Zonguldak'a gidip vazifeye başlayacaktır." (ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 14-1).

[47] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 1-3. 30 Ocak 1921'de Dince şubesinin personeli şunlardır : Mütেকaid Üsteğmen Ahmet Sezaî Efendi (307 doğumlu), polis memuru Rasim Efendi'dir. Ayrıca iki jandarma eri vardır. Sakarya şubesinde ise ihtiyat mülâzımsanisi Kemal Efendi'dir. Yine Sakarya'da bir inzibat memuru ile iki jandarma eri vardır.

[48] ATASE Arşivi, K. 952, D. F. 1-1, 13, 7.

Ağzı inzibat memurluğu personeli maaşlarını Düzce Askerlik Şubesi'nden, Alaplı inzibat memurları ise Ereğli Askerlik Şubesi'nden alacaklardır. Özel tahsisatlı memur Kocaali, Akkaya, Melen Ağzı ve Alaplı'da birer kişidir. Jandarma ise Alaplı'da iki, diğerlerinde birer kişidir. [49]

Askerî Polis Memurlukları : Hendek, Akyazı, Gerede ve Devrekte bulunmaktadır. Hendek ve Akyazı'da birer sivil memur, Gerede ve Devrek'te ise teğmen ödenekli birer sivil memur görevlidir. Gerede ve Devrek Bolu merkezine bağlı olup, buradaki askerlik şubesinden maaşlarını almaktadırlar. Hendek ve Akyazı ise Düzce muavin şubesine bağlıdır. Bunlar da maaşlarını Bolu Ahz-ı Askerliği'nden (askerlik şubesinden) almaktadırlar. [50]

29 Ocak 1921'de Bolu mıntukası, Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanlığı bölgesinden çıkarılarak, Kocaali Mıntuka Kumandanlığı'na bağlanmıştır. Bolu'nun Kocaali'ne bağlanmasından sonra bölgenin adı "Kastamonu Havalisi Komutanlığı" olarak değiştirilmiştir.

D. KOCAELİ BÖLGESİ

İkinci Sınıf Şubeler : Geyve şubesi ikinci sınıf bir şubedir. Şube amiri yüzbaşı rütbesinde bir subaydır. Sivil taharri memuru olarak üç kişi bulunmaktadır. Dahiliye (içişleri) Vekâleti'nin 28 Aralık 1920 tarihli bir emri ile harp mıntukası ilân edilmiştir.

Üçüncü Sınıf Şubeler : Bolu şubesi üçüncü sınıf bir şubedir. Şube amiri üsteğmen rütbesinde bir subaydır. Şubede sivil taharri memuru olarak iki kişi vardır. [51]

[49] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 1-1.

[50] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 1-1.

[51] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 4-10.

Kocaeli Mıntıkâ Komutanlığı'nın 28 Şubat 1921'de yaptığı tadilâta göre, bölgedeki Askerî Polis Teşkilâtı şu şekilde düzenlenmiştir : Geyve merkez şubesi bir müdür, beş sivil memur (birisiz İzmit'te bulunacaktır), üç polis, dört inzibat memuru (biri Kınık, diğerleri Adapazarı'nda bulunacaktır) ndan oluşmaktadır. Karamürsel şubesi ise bir müdür, iki sivil taharri memuru, bir polis, iki inzibattan meydana gelmektedir. Hendek fırka (tümen) merkezi olduğundan Bolu ve Düzce şubeleri lağvedilmiştir. [52]

E. MERKEZ ORDUSU BÖLGESİ

Askerî Polis Teşkilâtı'nın ilk zamanlarda bu bölge, 3. Kolordu Komutanlığı'nın sorumluluğunda idi. 28 Temmuz 1920'de yapılan teşkilât plânlamasında daha önce de belirttiğimiz gibi, Anadolu çeşitli mıntıkalara ayrılmıştı. 3. Kolordu'nun sorumluluğunda kalan yerler de Samsun mıntıkası olarak düşünülmüş ve burada Suluova, Bafra, Çarşamba, Amasya -veya Hava- şubelerinin kurulması plânlanmıştı. Teşkilât, ilk kurulduğunda "Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı" adını taşımakta ve Garp (Batı) Cephesi Komutanlığı'na karşı sorumlu idi. Yapılan düzenlemede Samsun mıntıkası da diğer bölgeler gibi, Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı şubeleri arasında gösterilmiş ancak, "Garp Cephesi ile doğrudan bir ilişkisi yoktur" gerekçesi ile şubelerin kuruluş ve idaresi, 3. Kolordu Komutanlığı ile o bölgedeki mülkî makamlara bırakılmıştı. [53] 15 Kasım 1920'de yapılan düzenlemede bu bölgeden hiç bahsedilmemiştir. 9 Aralık 1920'de ise 3. Kolordu Komutanlığı lağvedilerek yerine, Nurettin Paşa'nın komutasında "Merkez Ordusu"

[52] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 16.

[53] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-8.

kurulmuştur. [54] Bu tarihten on bir gün sonra yani, 20 Aralık 1920'de yapılan yeni düzenlemede, bu bölge "Merkez Ordusu Bölgesi" olarak kabul edilmiştir. Bu düzenleme ile kurulması düşünülen şubeler şunlardır :

Birinci Sınıf Şubeler : Sivas, Tokat, Samsun şubeleridir. Birinci sınıf şubelerde şube amiri olarak binbaşı, sivil taharri memuru da beşer kişi düşünülmüştür. [55]

İkinci Sınıf Şubeler : Aziziye şubesidir. Burada şube amiri yüzbaşı rütbesinde bir subay ve sivil taharri memuru da üç kişidir. [56]

Üçüncü Sınıf Şubeler : Yozgat, Havza, Çarşamba, Çorum, Amasya, Ünye şubeleri üçüncü sınıftır. Şube amiri olarak üstteğmen rütbesinde bir subay ve sivil taharri memuru olarak iki kişi vardır. Ayrıca 25 Ocak 1921'de Kangal, Zara, Erbaa, Bafra ve Ordu'da da üçüncü sınıftan olmak üzere birer şube açılması plânlanmaktadır. [57]

[54] Utkan Kocatürk, Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi, Ankara, 1973, s. 155.

Mustafa Balcıoğlu, Milli Mücadele'de Merkez Ordusu, (AÜ TTT Enstitüsü basılmamış doktora tezi), Ankara, 1990, s. 11.

[55] ATASE Arşivi, 636, D. 280, F. 40-10, 22-2.

[56] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10, 22-2. Bu şubenin sivil memurları Revandize verilerek üçüncü sınıfa çevrildi. Ancak 25 Ocak 1921'de tekrar ikinci sınıfa çevrilmesi plânlanmıştır.

[57] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10, 22-2 (25 Ocak 1921'de Yozgat ve Çarşamba şubelerinin ikinci sınıf olması düşünülmektedir. 28 Ocak 1921'de Merkez Ordusu Kumandanı Nurettin Paşa Havza şubesi için EHUR'a şu teklifi yapmaktadır : "Sahilde olan ve Rum halkı çok olan Bafra ile Samsun'un kontrolü açısından, ayrıca Tokat, Amasya civarlarından Ankara'ya gidecekler de, Amerikalı ve Hristiyan halkın çok olduğu Merzifon'u da kontrol için Havza şubesi ikinci sınıfa çevrilmelidir..."

Çorum şubesi de yine aynı tarihlerde üçüncü sınıf olarak Sivas'a nakledildi).

Teşkilâtın ilk kurulduğu tarihten itibaren, Merkez Ordusu bölgesinde, Askerî Polis şubeleri açılması plânlanmıştı. Ancak, bölgede 9 Şubat 1921'de şube açılabilmiştir. Merkez Ordusu Komutanlığı, EHUR'a verdiği bilgide, Samsun merkezinde, 15. Fırka'da (tümen), Sivas merkezinde ve Bafra'da teşkilâtın kurulduğunu yazıyordu. Ancak ödenek olmadığı için subayların rütbeleri karşılığı maaşlarını alamadıklarını ve genel bütçeden teşkilât için ayrılması gereken para miktarını da bildiriyordu. [58] Daha önce kurulması plânlanan Çarşamba, Ünye ve Ordu (P) Teşkilâtı çok sonraları yani 14 Mart 1921'de kurulabildi. Çarşamba Şube amirliğine Teğmen Halis, Ünye Şube amirliğine Mıntıka Komutanı Yüzbaşı Mustafa, Ordu'ya ise Askerlik Şubesi Başkanı ve Mıntıka Komutanı Yüzbaşı Salih geçici olmak kaydıyla atandılar. [59] Para ve subay bulamamak yüzünden, bölgede kurulması planlanan 14 AP Şubesi yerine 10 şubenin kurulabileceğine karar verildi. Daha evvel adları geçen şubelerden sadece Sivas, Tokat, Samsun (birinci sınıf olarak), Aziziye (ikinci sınıf), Yozgat, Havza, Çarşamba, Çorum, Amasya ve Ünye (üçüncü sınıf) şubeleri açılabilmiştir. [60]

F. ELCEZİRE CEPHESİ BÖLGESİ

20 Aralık 1920'de yapılan plânlamaya göre, bölgede açılması düşünülen Askerî Polis şubeleri kadro ve mevcutları şöyledir :

[58] ATASE Arşivi, K. 729, D. 11, F. 15-3. Merkez Ordusu'nun yazısında şunlar bilgi olarak verilmektedir : "Samsun AP amirliğine süvari binbaşı Der-saadetli Ferid, 15. Fırka (P) kısmına Topçu Yzb. Kozanlı Şeyki Efendi, Sivas (P) merkezine Piyade Binbaşı Ali Rıza, Bafra (P) merkezine Piyade Yüzbaşı Yanyalı Cevdet Efendi tayin edildiler...". Ayrıca bkz. Balcioğlu, s. 44-45.

[59] ATASE Arşivi, K. 1124, D. 20, F. 3.

[60] ATASE Arşivi, K. 729, D. 11, F. 25; Ayrıca bkz. Balcioğlu, s. 47.

Birinci Sınıf Şubeler : Diyarbakır [61] şubesi birinci sınıf olarak düşünülmüş ve amirliğine binbaşı rütbesinde bir subay tayin edilmiştir. Sivil taharri (araştırma) memuru olarak ise beş kişinin plânlandığını görüyoruz.

Üçüncü Sınıf Şubeler : Urfa, Suruç, Resülayn, Nusaybin, Cezire bin Ömer, Harran, Mamuratûl-aziz şubelerinin üçüncü sınıf olarak açılması plânlanmıştır. Bu şubelerde amirler üstteğmen rütbesinde subaydır. Sivil taharri memuru ise ikiye kişi olarak düşünülmüştür. [62]

20 Aralık 1920 tarihinde yapılan düzenlemede Elcezire Cephesi'nde bazı şubelerin kurulması planlanmış ve bütçeye bunun için para konulmuştu. Bu konularda cephe komutanının da düşüncelerine başvurulmuş ve cephe komutanının teşkilât hakkındaki düşünceleri genellikle kabul edilmişti. Ancak, Cephe Komutanlığı'na bazı küçük değişikliklerin yapılacağı bildirilmişti. Buna göre Elcezire Cephesi'nde uygulanacak değişiklik plânı şöyleydi : "Diyarbakır'da birinci sınıf bir merkez şubesi kurulacaktır. Nusaybin ikinci sınıfa çevrilecekti. Harran ve Suruç'ta kurulması düşünülen üçüncü sınıf iki şubenin kuruluşundan vazgeçilecek, bunların yerine Urfa'da ikinci sınıf bir şube kurulacaktı. Bunlara ilâve olarak Hozat'ta üçüncü sınıf bir şube teşkil edilecekti. Cezire bin Ömer, Mardin, Resülayn, Malatya, Elaziz şubelerinin üçüncü sınıf olarak ikası..." [63] Bu değişiklik plânı Cephe Komutanı Nihat Paşa'ya bildirilmiş ve mütalâaları sorulmuştur. Bu konuda cephe komutanının düşünceleri şöyleydi : "...Harran, Suruç kazalarında yapılacak teşkilâtta sarf-ı nazar olunması iş'âr buyurulmakta ise de Urfa Sancağı'nın kapısı mesabesinde bulunan Harran ve Su-

[61] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10. (Diyarbakır şubesinin bir sivil memuru Revandiz'e verilerek, ikinci sınıfa çevrildi).

[62] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10.

[63] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 21.

ruç mevkii, çeşitli aşiretlerin toplandığı yerdir. Buralarda Fransızların propagandası tesirli olduğundan aşiretlerin dikkat etmeleri lüzumu hadiselerle sabit olduğundan behemehal üçüncü sınıf bir şube teşkili lâzımdır. Burada şube kurulduğu takdirde, Nusaybin şubesinin üçüncü sınıfa çevrilmesinde bir beis olmadığı gibi, ilâveten Hozat'ta da bir üçüncü sınıf şubenin ihdası müsait bulunacağı..." [64] Nihat Paşa bu düşüncelerini bildirdikten sonra kurulacak teşkilât için lâzım olan paranın ve insanın nereden, nasıl bulunacağını da sormuştur. Yine Nihat Paşa, "memurin-i müllkiye"nin nasıl temin edileceğini, bu konuda Dahiliye Vekâleti'nin fikrinin ne olduğunun da kendisine bildirilmesini istemiştir. O sıralarda her bölgenin olduğu gibi Elcezire Cephesi'nin problemi de insan ve paradır.

G. II. KOLORDU KOMUTANLIĞI BÖLGESİ

[64] Birinci Sınıf Şubeler : Maraş şubesi birinci sınıf bir şubedir. Şube amiri binbaşı rütbesinde bir subaydır. Taharri memuru olarak beş kişinin görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Daha sonra bu üçüncü sınıf olarak Ayntab ve İslahiye'ye çevrilmiştir. Bir sivil memur müstafidir. [65]

EHUR'un II. Kolordu bölgesiyle ilgili düşüncelerini şöylece açıklayabiliriz. Bu bölgenin doğusunda Elcezire Cephesi'nin Birecik ve Urfa şubeleri, batısında ise Adana Cephesi'nin Pozantı'da bir (P) şubesi vardır. Onun için 2. Kolordu Cephesi'nde sadece Maraş'ta birinci sınıf bir şube kurulması yeterlidir. Adana'da bulunan Ermenilerin bir sorun teşkil etme ihtimali vardı. Bunun için tedbir alınması olağandı. Bu yüzden

[64] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 21-1, 2.

[65] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10, 22-1; K. 952, D. 6, F. 13-7. (20 Aralık 1920 tarihli projeye göre Maraş'ta Askerî Polis şubesi kurulması plânlanmıştır. Ancak hâlâ 27-28 Aralık 1920'de teşkilât kurulamamıştır).

Amerikan tesirinde bulunan Ermenilerle karşılaşılacak yerlerde ise, ikinci sınıf bir şubenin kurulması yeterli kabul edilmektedir. [66]

H. ŞARK (DOĞU) CEPHESİ BÖLGESİ

20 Aralık 1920 tarihinde yapılan son büyük düzenlemeye göre Doğu Cephesi'nde kurulması düşünülen şubelerin kadro ve mevcutları şu şekilde düzenlenmiştir.

Birinci Sınıf Şubeler : Kars birinci sınıf bir şube olup amiri binbaşı rütbesinde bir subaydır. Sivil taharri (araştırma) memuru ise beş kişi olarak planlanmıştır. [67]

İkinci Sınıf Şubeler : Trabzon, [68] Ardahan şubesi ikinci sınıftır. Şube amirleri, yüzbaşı rütbesinde birer subaydır. Taharri memuru ise her şube için üçer kişi düşünülmüştür. [69]

Üçüncü Sınıf Şubeler : Rize, [70] Bayezit, Van şubeleri üçüncü sınıftır. Şube amirleri üstegmen rütbesinde birer subay ve taharri memurları ise iki kişi olarak düzenlenmiştir. [71]

25 Ocak 1921'de Giresun, Iğdır, Erzincan, Erzurum ve Gürcistan sınırını kapatan Oltu'da da, üçüncü sınıf birer şube kurulması plânlanmıştır. [72]

[66] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 22-1.

[67] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10, 22. (Bir sivil memuru alınarak Saray'a verildi.)

[68] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 22, (25 Ocak 1921'de birinci sınıfa çevrilmiştir.)

[69] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10.

[70] Bu şube üçüncü sınıf olarak Başkale'ye nakledildi.

[71] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10.

[72] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10, 22.

I. CENUP (GÜNEY) CEPHESİ BÖLGESİ

Birinci Sınıf Şubeler : Pozantı, [73] Afyonkarahisar, [74] Antalya, [75] şubeleridir. Bunların amirleri binbaşı rütbesinde birer subaydır. Sivil taharri memurları ise beşer kişidir. [76]

İkinci Sınıf Şubeler : Konya, Karaman şubeleri ikinci sınıf olup, şube amirleri yüzbaşısıdır. Sivil taharri memuru üçer kişidir. [77]

Üçüncü Sınıf Şubeler : Denizli şubesi üçüncü sınıf olup, şube amiri üsteğmendir. Sivil taharri memuru ise iki kişidir. [78]

[73] Bu şube birinci sınıf olarak Payaz'a nakledildi. (ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 13-7).

[74] Dahiliye Vekâleti'nin 28 Aralık 1920 tarihli emrine göre "harp muntikasıdır."

[75] Sivil memurları, Birinci Ordu muntikasında yeniden teşkil edilecek şubeye verilmiştir.

[76] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10.

[77] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10.

[78] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ VE MALİ YAPILANMA

I. İDARİ YAPI

EHUR'un 15 Kasım 1920'den geçerli olarak yaptığı yeni düzenlemeye göre bütün Askerî Polis teşkilâtlarının, bulundukları bölgelerdeki askerî makamlar (komutanlıklar) a bağlı olmaları karar altına alınmıştır. Ayrıca Genelkurmay'da bunların hepsi ile ilgili bir şube merkezi teşkil olunacaktı. [1] Gerekirse şubeler EHUR'un ilgili kısmı ile doğrudan doğruya yazışabileceklerdi. Bu düzenlemeden sonra Askerî Polis şubelerinin, doğrudan EHUR (P) Şubesi ile yazışmaları, şubelerin bağlı oldukları askerî makamları güç durumda bırakmıştır. Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı "... (P) Teşkilâtı şubelerinin EHUR ile doğrudan irtibat ve muhaberesinin çok kötü neticeler vereceği" kanaatindedir. Bu kanaatini de şöyle açıklamaktadır : " (P) şubelerinin bölgelerindeki kumandanların görüş ve emirlerine uygun olarak hareket etmeleri sürat ve uygulama açısından gereklidir. Eğer EHUR'a doğrudan bağlı olurlarsa, ilgili ilgisiz birçok konuda EHUR'a müracatta bulunacaklar, dolayısıyla birçok haberleşme ve münakaşalar doğacaktır. Bu da gereksiz yere telgraf hatlarının işgaline sebep olacaktır." [2] Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanı Muhiddin Paşa bu düşüncelerinde haklıdır. Esasen çok dolu olan telgraf hatlarının yükü daha da artacağı gibi, yazışmalar uzayarak, amında ve kesin kararlar alınmayacaktır.

[1] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 84-3; K. 952, D. 6, F. 8.

[2] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 8.

Kastamonu Havali Komutanı Muhiddin Paşa, EHUR'un bu davranışına kırıngılığını da şöyle açıklamaktadır : "... Eğer (P) Teşkilâtı'ndan maksat düşman casusluğunu men, karşı tedbirler almak ve ahval-i dahiliye hakkında acil ve gizli bilgi toplamaktan başka, aynı zamanda kumandanları da takip ve kontrol ettirmek ise, bu takdirde EHUR ile irtibat ve muhaberelelerinin uygun olacağı kanaatindeyim..." [3] Buradan da anlaşıldığına göre, (P) şubelerinin hem bölgelerindeki komutanlıklarla, hem de EHUR (P) Şubesi ile yazışmaları huzursuzluğa ve komutanların tepkisine sebep olmaktadır. Bütün bunlara rağmen EHUR "... (P) Teşkilâtı'nın önemli ve acil konularda doğrudan doğruya EHUR (P) Şubesi'yle muhabere edeceğini" [4] emretmektedir. Ancak "... bilgilerin (P) şifresiyle yazılmamasını, genel durumdan mahallî kumandanlığın haberdar edilmesini, çok önemli bir durum olmadıkça Ankara ile doğrudan haberleşilmemesini" [5] önemle belirtmektedir. EHUR doğrudan doğruya haberleşmenin ölçü ve sınırlarını "önemli ve acil konular" olarak tespit etmiş, takdirini şubelere bırakmıştır. Gerçekten de, Genelkurmay'ı her türlü konuda rahatsız etmek gereksizdir. Ancak, çok önemli ve hayatî bir durum olursa haber vermek yeterli olacaktır. Haberleşme konularının önemi ve önemsizliğinin takdirinin şubelere bırakılması ile şubelere hareket serbestisi tanınmıştır.

A. PERSONEL TEMİNİ

Daha önce de bahsettiğimiz üzere, Askerî Polis Teşkilâtı, EHUR'un emriyle Eskişehir'de kurulmuştu. Bu teşkilât, Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'da dış ve iç tehlikelere, yani bölücü yıkıcı propaganda, sabotaj, bozgunculuk ve şüpheli şahıslara karşı faaliyette bulunacaktı. Adından da anlaşılacağı

[3] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 8.

[4] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 16.

[5] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 16.

gibi teşkilâtın idaresi EHUR'a aitti. Yönetici, amir konumunda olan personelin tamamı subay idi. Teşkilâta yöneticiler en yüksek rütbeli binbaşı olmak üzere aşağı rütbelere doğru bir sıra izlemekteydi.

Ülkenin içinde bulunduğu karışık ve belirsiz durum, subayların büyük kısmının İstanbul'da oluşu, İstanbul Hükûmeti'nin tutum ve davranışı sebebiyle Anadolu'da başlayan mücadeleye karşı duyulan güvensizlik, TBMM Hükûmeti'ni birçok zorluklarla karşı karşıya bırakıyordu. EHUR her konuda olduğu gibi, subay temininde de doğal olarak güçlük çekiyordu. Ülkenin içinde bulunduğu durum nedeniyle bunu normal karşılamak ve duyulan sıkıntıyı takdir etmek yerinde olacaktır. Birçok yerde AP Şubesi kurulması plânlandığı hâlde yeterli sayıda subay bulunamaması yüzünden bir kısım şubeler açılamamıştır. Aynı zamanda hem cephede birlik komutanı olarak hem de istihbarat ve diğer hizmetlerde kullanılacak subay bulmak, o günlerin en büyük problemi idi. Hatta mevcut elemanı bile elde tutmak güçtü, işin yoğunluğu, maddî imkânların azlığı sebebiyle, yeterince sağlanamaması vs. gibi sebepler, eldeki subayların istifalarına bile sebep oluyordu. Çeşitli şubelerde görevli bazı subaylar, emirlerinde az adam oluşu ve işin ağırlığı yüzünden istifa etmek durumunda kalmışlar ve "aflarını istirham" [6] etmişlerdi. Bu tarihlerde subay açığı çok fazladır. EHUR'a açılan şubelerde görevlendirmek üzere komutanlıklardan sık sık subay istek yazıları gelmekteydi. [7] Teşkilâtın bel kemiği olan subay kadrosunun ükmali tamamen EHUR'un üzerindedir. Ancak, karşılaşılan zorluk yalnızca bu değildir.

EHUR'un kendi bünyesinden sağlamak zorunda kaldığı diğer personel de "inzibat" görevini yapacak olan erlerdir. Bunu temin için askerî birliklerden ve özellikle merkez kumandan-

[6] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 45.

[7] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 48.

İhtiyaçlarından erlerin temini yoluna gidilmektedir. Ancak, bu konudaki istekler çok fazladır. Çeşitli komutanlıkların, merkez komutanlıklarına verdikleri emir ve isteklerinden (P) Teşkilâtı adına inzibat görevini yapacak erlerin görevlendirilmesi isteginde bulunulduğunu görüyoruz. [8]

Inzibat memurları, sahillerden ve işgal bölgelerinden Anadolu içlerine giren subay ve erleri kontrolle görevlidirler. Tayin edilen inzibatlar, bazan merkez komutanlıklarınca şube müdürlerine sorulmadan görevlerinden alınıp başka yerlerde kullanılmaktadırlar. Bunda şube müdürlerinin daha ast rütbede oluşları da etkilidir. Nitekim Konya AP Şubesi Müdürü Üsteğmen Nazım bu durumdan şikâyetçi olmakta ve elindeki inzibat memurunun merkez komutanlığınca alınıp cepheye gönderildiğini, yerine acilen inzibat tayin edilmesi gerektiğini yazmaktadır. [9]

EHUR, şubelerin ihtiyacı olan subay ve inzibat gibi personeli kendi bünyesinden sağlamakta diğer personeli ise çeşitli kaynaklardan elde etmektedir. Örneğin, Dahiliye Vekâleti'nden (İçişleri Bakanlığı) resmî polis ve komiser ile taharri memurları sağlanmaktadır. Bu durumda şubelerin kadrolarında yazılı miktarların, çoğu zaman tamamlanamadığını, ne kadar bulunabilirse onunla yetinildiğini görüyoruz. Bazı bölgelerin çalışma şartları ve kapsadıkları görev alanının uzunluğu nedeni ile personel bakımından büyük güçlüklerle karşı karşıya kaldıklarını biliyoruz. Nitekim Bartın AP Müdürü Naci Efendi 18 Şubat 1921'de ihtiyaçlarını ve çalışma şartlarını şu şekilde izah etmektedir. "... yeni tebliğ edilen kadro gereği, şubemize iki polis daha ilâvesi icap ediyorsa da cihet-i mülkiyede ihtiyacından fazla polis bulunmadığından verilemeyeceği cevabı alınmıştır. Kasabamıza iki saat mesafede bulunan Bartın iskelesi

[8] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 38.

[9] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, 51.

ile, üç saat uzaklıkta bulunan Amasra iskeleleri ve dört bin haneden ibaret olan kasabamız merkezinin, üç taharri memuruyla idaresi gayri kabil olduğundan kadro gereği şubeye iki polis verilmesinin cihet-i mülkiyeye emir buyurulmasını arz ve istirham ederim..." [10]

Teşkilâtın sivil taharri memuru ihtiyacının ilgili mülki makamlarca polis kadrosundan temin edilmesi veya şubenin dışarıdan memur atamasına müsaade edilmesi bütün şubelerin ortak arzularındandı. [11]

Teşkilâtın polis ve sivil taharri memuru ihtiyacının karşılanmasında, işgal altında kalan bölgelerdeki polis teşkilâtı memurlarından da büyük ölçüde yararlanılmak istendiği görülmektedir. Ulusal bağımsızlık savaşına katılmak için işgal altındaki yerlerden ayrılanlardan yararlanmak akla gelen tedbirler arasında yer almaktaydı. Ama, bu konudan da zaman zaman yararlı sonuçlar alınamıyordu. Bursa'nın işgali üzerine burada görevli memurlar Ankara'ya gitmek üzere yola çıkmışlardı. Bunu haber alan Garp Cephesi Komutanlığı, "Bursa polis kadrosunun bütün mürettebatıyla başka yerlere tayin edilmeden doğrudan doğruya Garp Cephesi AP Teşkilâtı'nda görevlendirilmesi" hususunda, Dahiliye ve Müdâfaa-i Milliye vekâletleri nezdinde teşebbüse geçmişti. Ancak MM Vekâleti gerekli teşebbüsü yapmakla beraber bu talepten önce, İçişleri Bakanlığı bu polisleri başka yerlere tayin etmiş olduğundan

[10] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 101-1, 2. Dahiliye Vekâleti'ne bağlı mülki makamların örneğin valiliklerin AP'nin isteklerini pek dikkate almadıklarını görüyoruz. Konya AP Şubesi müdürü bir yazısında bu durumdan şikâyet etmekte ve şöyle demektedir : "... Konya merkez şubesinin tespit edilen kadrosuna nazaran şubede iki muvazzaf polisin istihdamı emredilmekte bulunduğundan bu hususta vilâyet-i celileye vukubulan şifai müracaatımdan bir netice hasıl olmadı..." (ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-25).

[11] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-4; K. 952, D. 6, F. 101-1.

olumlu sonuç alınamamıştır. [12] Görüldüğü üzere Askerî Polis Teşkilâtı ihtiyacı olan ve mesleği polislik olan resmî veya sivil personeli teminde çok zorluklarla karşılaşmıştır. Öyle ki bütün Garp Cephesi için gerekli ve istenilen vasıfları haiz on polis memurunu dahi bulamamıştır. Teşkilât, Dahiliye Vekâleti emir verirse mülkî makamlardan bir miktar polis alabileceğini tahmin etmekte, fakat bu polislerin niteliklerinden de şüphe etmektedir. 24 Ocak 1921 tarihli bir belgede bu şüpheler şöyle dile getirilmektedir : "... bu şahıslar polis olmayıp, polis elbisesini giymiş insanlardır. Memleketin, şahısların hayat ve izzet-i nefsi ile alâkadar, geniş salâhiyete sahip bir teşkilâtın görevlendireceği memurların mutlaka tecrübeli, imanlı, namuslu, adamlar olması şarttır. Aksi halde dolayısıyla daha önceki zamanlara ait hafiyelik umumîleşir..." [13] Görüldüğü üzere arzu edildiği şekilde işinin erbabı, yetenekli, tecrübeli yani nitelikli eleman bulmakta güçlüklerle karşılaşılmaktaydı. Bunun gerçek sebebi, ülkenin daha önceki genel durumu ve uzun yıllar sürüp giden savaşlar, yetişmiş eleman sayısını azaltmıştır. Nitekim EHUUR, İçişleri Bakanlığı'ndan (P) Teşkilâtı için bir miktar polis istendiğini ama Dahiliye Vekâleti'nin, mevcut polis kadrosunun kendi ihtiyaç ve hizmetlerini dahi yapmaya kâfi gelmediğini ve bu gibi müracaatların karşılanamayacağını" [14] bildirdiğini Garp Cephesi Komutanlığı'na yazmıştır.

Teşkilât, sivil veya resmî polis ihtiyacını Dahiliye Vekâleti aracılığıyla tam olarak karşılayamayınca, bulunduğu yerlerden bu ihtiyacı karşılama yoluna gitmek zorunda kalmıştır. Memleketin durumu ve olaylardan haberdar olabilmek için, polislerin görevlerini kısmen de olsa yapabilecek, bölgelerindeki kasaba ve köylerden itimat edilir, namuslu gizli memurlar ta-

[12] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 4-2, 4.

[13] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 30-1.

[14] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 5-1.

yinîne karar verilmiştir. Bu memurlar fahrî olarak hizmet edecekler, ancak, getirdikleri haberlerin durumuna göre para mülkâfatı alacaklardır. Bu metot Garp Cephesi Komutanlığı'nın emri ile ilk önce Bilecik şubesine bağlı Yenişehir'de uygulanmıştır. Daha sonra bütün Bilecik bölgesinde uygulanmasına karar verilmiştir. Ancak, emirde bunların durumlarının devamlı kontrol edilmesinin uygun olacağı da emredilmiştir. [15] Teşkilât, kadrosunda bulunan yazıcı ihtiyacını da genellikle askerî birliklerden ahz-ı asker (asker alma) şubeleri aracılığı ile temin edecekti. [16]

Askerî Polis Teşkilâtı'nda görevlendirilecek personelden, taharri memuru, sivil polis veya komiser gibi Dahiliye Vekâleti'nden temin edilenlerin tayin ve nakilleri, EHUR'un emir ve direktifleri doğrultusunda, şubelerin bağlı oldukları askerî makamlar ve Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlıklarınca yapılmaktadır. Şubelerde görevli erlerin, şube bünyesinde tayin ve nakilleri ise ilgili şube müdürlerine bırakılmıştır. [17]

B. TEŞKİLÂT'IN BAZI KURULUŞLARLA İLİŞKİLERİ

1. Dahiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı)

Askerî Polis Teşkilâtı, görevleri gereği İçişleri Bakanlığı, mülkî makamlar ve Polis Teşkilâtı ile devamlı ilişki içindedir. Sivil veya resmî polisler, mülkî makamlar ve onlara bağlı Polis Teşkilâtı'ndan, İçişleri Bakanlığı aracılığıyla temin edilmektedir. Askerî Polis ve Emniyet Teşkilâtı'na bağlı polislerin, bazı şüpheli ve zararlı şahısların takibi, kontrolü yakalanması, adli makamlara teslimi ve asayişin sağlanması gibi hususlardaki görevleri, iç içe girmiş gibidir. Harp muntakası dahilinde

[15] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 15, 15-1.

[16] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 101-2.

[17] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 32.

Askerî Polis ve harp muntakası haricinde polislerin asayiş ve güvenliği sağlamak üzere görevleri birbirinden ayrılmıştır. Ancak, asayiş ve emniyet görevlerinin iç içeliği yüzünden, birbirleri ile sık sık ilişkide bulunmak durumundadırlar. Gerek personel ihtiyacının karşılanması sırasında, gerekse görev gereği ilişkiler sırasında birtakım iyi veya kötü olaylar meydana gelmiştir. Bu da Dahiliye Vekâleti ile Askerî Polis şubelerinin bağlı oldukları askerî makamlar arasında yazışmalara sebep olmuştur.

Teşkilât ve mahallî idareler birbirleriyle iyi ilişkiler içindedir. Ancak zaman zaman görevlilerin yanlış ve aşır. davranışları yüzünden sürtüşmeler olmuş ve ilişkiler sertleşmiştir.

Askerî Polis Teşkilâtı, yeni şubeler açarken askerî makamlarla birlikte mülkî idarelerden de yardım talebinde bulunmaktadır. Şubede, kadro ve bölgenin ihtiyacına göre görevlendirilecek personelin temin ve işe başlattırılmaları konusunda vilâyet ve askerî makamların yardımına ihtiyaç hissetmektedir. [18] Çerkez Ethem ve ona bağlı birliklerin tutum ve davranışları üzerine teşkilâtın daha fazla sivil polise ihtiyaç hissederek EHUR aracılığıyla Dahiliye Vekâleti'ne müracaat ettiğini, Dahiliye Vekâleti'nin ise Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nden temin ettiği üç sivil polisi hemen teşkilât emrine verdiğini görüyoruz. [19] Personel temini konusunda valilik, mutasarrıflık, kaymakamlık gibi mülkî makamlardan da yardım istenilmektedir. Böyle bir yardım talebini Bilecik Mutasarrıfı Salih Bey derhal karşılamış ve istenilen memuru teşkilât emrine vermiştir. [20]

[18] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 2.

[19] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 7, 7-2.

[20] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 29-3, 29.

Askerî Polis Teşkilâtı ile mülkî makamlar arasındaki ilişkinin çok değişik boyutlarda olduğunu görüyoruz. İki ayrı bakanlığa bağlı oldukları halde, Bolu Mutasarrıflığı'nın isteği üzerine Akçavaşir Askerî Polis Şubesi Müdürü Nazmi Bey, on günlüğüne nahiye müdürüne vekâlet etmek üzere görevlendirilmiştir. [21] Askerî Polis ve Emniyet-i Umumiye Teşkilâtlarının, casuslar ve düşman propagandacılarının yakalanmaları için karşılıklı yardımlaşmaları istenmekte ve bu suretle birbirlerinin tamamlayıcısı olarak kabul edilmektedirler. [22]

Emniyet Müdürlüğü'nden alınan polis memurları yüzünden iki teşkilât arasında istenmeyen olayların meydana geldiğini görüyoruz. Polis müdüriyeti, maaş ve diğer haklar itibarıyla kendisine, görev itibarıyla Askerî Polis'e bağlı memurların maaşlarını zaman zaman geciktirmekte veya göndermemekteydi. Bu ise memurların verimliliğini olumsuz yönde etkilemekte ve Askerî Polis şubelerini zor durumda bırakmaktaydı. [23] Polis müdüriyeti özlük hakları olarak kendisine bağlı, Askerî Polis şubelerinde görevli polisleri istediği zaman geri istemekte ve dönmeyenlere maaş verilmeyerek memuriyetlerine son verileceği tehdidini yapmaktadır. [24] Hatta, polis müdüriyeti bazan (P) Teşkilâtı'na verdiği memurlarını emir vererek geri çekmekteydi. Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanı Osman Behçet Bey, 16 Aralık 1920 tarihinde Havalî Komutanlığı'na yazdığı bir yazıda "... Polis Müdüriyeti (P) Teşkilâtı'na verilmiş polis ve taharri memurlarına doğrudan doğruya müdüriyete iltihak eylemeleri için emir vermiş, giriş ve çıkış karakol memurları malûmatım olmaksızın

[21] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 58.

[22] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 4-1, 2, 3, 4.

[23] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. (Arşivde fihrist numarası verilmemiş).

[24] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 29-6, 8.

vazifelerini terk etmişlerdir. Halbuki bu zamanda bir uygunsuz hâlin zuhuru muhtemel olduğu gibi bu hareketin tekrarı da imkân dahilindedir..." diyerek polis müdüriyetinin bu keyfi davranışından şikâyet etmekte ve ilerisi için de korkularını dile getirmektedir. [25] Halbuki çeşitli yazışmalardan sonra teşkilât emrine verilen polislerin, yine aynı yollarla geri alınmaları en basit nezaket kaidelerindendir.

Askerî Polis Teşkilâtı'nın, Emniyet-i Umumiye polislerinden bir şikayeti de görevlerini hakkıyla yapmadıkları yolundadır. İşgal bölgelerinden Anadolu içlerine gitmek isteyen herkesin -sivil, asker, polis gözetilmeksizin- kontrol edilip, vesika almalarının sağlanması gereklidir. Ancak Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı, Dahiliye Vekâleti'ne bağlı polislerin, işgal bölgelerinden gelen meslektaşları polisleri iyi kontrol etmediklerinden ve bazı silâhlı kişilerin de (sivil ahaliden veya Kuvâ-yı Milliyecilerden) polisleri dinlemeyerek vesikasız seyahat ettiklerinden şikâyet etmekteydi. Bu hâl böyle devam ederse vesikasız başıboş birçok kimsenin Anadolu içlerinde dolaşmalarının önüne geçilemeyeceğinden korkmaktadır. Dolayısıyla Anadolu'da asayiş ve emniyet kalmayacaktı. Bu gibi uygunsuz durumların önüne geçmek için, Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı "...emniyet polislerinin ve bunların üstü olan Emniyet Kıta Müfettişliklerinin bu vazife dahilinde doğrudan doğruya başkanlıktan emir ve talimat almalarını..." [26] istemektedir. Ancak Seyr-ü Sefer Talimatnamesi hükümleri ve Dahiliye Vekâleti'nin tutumu buna daima engel olmuştur.

Polis müdüriyetinin keyfi davranışları olduğu gibi Dahiliye Vekâleti de Askerî Polis şubelerinin görevleri dışında hareketlerde bulunduklarından şikâyetçidir. [27] Öyle ki bazı (P) şu-

[25] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 28-2.

[26] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 6.

[27] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 29.

beleri, bağı oldukları askerî makamların ve valinin telefonlarını dinlemek istemekte ve buna müsaade etmeyen memurları tehdit etmekteydiler. [28] Bu gibi gelişigüzel davranışlardan biri de mülkî idarenin işlerine karışmalarıdır. Orhanlı Kaymakamı Mehmed Bahaeddin Bey'in, bu yoldaki şikâyetini dikkate alan Garp Cephesi Komutanlığı, 7 Mart 1921'de yazdığı bir emirde Eskişehir (P) Şubesi Müdürlüğü'nü ikaz etmekte ve şöyle demektedir : "... Orhanlı (P) Şube müdürünün kendi vazifesinden gayri umur-u hükûmete de (hükûmet işlerine) müdahale ettiği istihbar edilmiştir. Ordunun, muayyen programı dairesinde kendisine verdiği vazifeden başka hiçbir işe müdahale etmemesini ve bir müşkilâta maruz kalırsa doğrudan doğruya, merbut (bağı) olduğu şubenize malûmat vermesi hususunun tebliğini rica ederim..." [29]

Askerî Polis şubeleri ile mülkî makamlar ve polis müdüriyeti arasındaki en önemli problemlerden biri de, yetkiler konusunda uyuşmamaktır. Seyr-ü Sefer Nizamnamesi'ne göre mülkiye memurlarının bir yerden bir yere gitmesine müsaade etmeye, Dahiliye Vekâleti ve bağı kuruluşları yetkilidir. Oysa (P) Şubesi'nin buna uymayıp, bazı kişilere seyahat belgesi vererek, mülkî idarenin görevlerine müdahale ettiği görülmektedir. Dahiliye Vekâleti'nin bu konudaki şikâyetlerini dikkate alan EHUR, ilgili komutanlıkları ikaz ederek "... memurin-i mülkiye için (P)'ce vesika verildiğinden Dahiliye Vekâleti müşteki bulunmaktadır. Bu hususta Seyr-ü Sefer Nizamnamesi ahkâmına tevfiik hareket edilmesinin (P) Teşkilâtı'na emir bu-

[28] Bu konuda Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanı Osman Behçet Bey'in, İnebolu (P) Şube Müdüriyetine yazdığı emir şöyledir : "Gerek kumandan Paşa ve Vali-i Vilâyet Paşa'nın telefonla olan muharebatını dinlemek istediğiniz ve arzunuzu imza etmeyen memurları tehdit eylediğiniz kumandanlıktan bildirilmiştir. Bu babda izahat itası ve bu suretle nereden emir aldığınızın sürat-i işarı" (ATASE Arşivi, K. 952, D. 3, F. 12).

[29] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 19 ve 19-1.

yurulması..."nı istemektedir. [30] Diğer taraftan Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı Cephe Komutanlığı'na müracaat ederek, İstanbul ve işgal bölgelerine gönderilecek ajanların da mülkî makamlardan izin alarak gitmelerinin birçok mahzurlarından bahsetmiş ve bu konuya açıklık getirilmesini istemiştir. [31] Garp Cephesi Komutanlığı, AP Teşkilâtı'na bu konudaki izin için kendilerine müracaat etmelerinin yeterli olduğunu bildirerek, [32] aynı konuda Dahiliye Vekâleti'ne müracaatında "... Seyr-ü Sefer Nizamnamesi'nin altıncı maddesi mucibince Anadolu haricine gidecek eşhasın Dahiliye Vekâleti'ne müracaatları iktiza etmekte ve fakat orduca harice gönderilmesinde mecburiyet görülen bazı memurinin bu kayda tâbi bulunması birçok mahzuru davet etmekte bulunduğuna, bu gibi memurinin Cephe Kumandanlığı emir ve müsaadesiyle harice gidebileceğine emir buyurulmasını rica ederim..." [33] demektedir.

Mülkî makamlarla, Askerî Polis şubeleri, kendi yetkilerini kullanarak yaptıkları görev sonuçlarından karşılıklı haberdar olmak istemekteydiler. EHLUR, Askerî Polis Teşkilâtı'nı ikaz ederek, belge verilerek Anadolu'ya girmelerine müsaade ettikleri subaylarla ilgili bilgilerle diğer istihbaratın mülkî makamlara da bildirilmesini istemektedir. [34] Buna karşılık polis müdüriyetinden seyahat vesikası alanların aynı zamanda Askerî Polis şubelerine de uğramaları görevin daha iyi yapılabilmesi açısından önemli kabul edilmekteydi. [35]

[30] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 31, 31-1.

[31] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 17.

[32] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 17-2.

[33] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 17-1.

[34] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 11, 16; K. 693, D. 157, F. 2-54.

[35] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 5, 90.

Yine Askerî Polis memurlarının görevleri dışına çıkarak mülkî memurlara ve yolculara "serkeşhane ve çocukça" hareketlerde bulunmaları da mülkî makamların şikâyetlerine sebep olmaktaydı. Nitekim, Ereğli Kaymakamı Naci Bey, bu kaba davranışların "... gerek halk ve gerekse yolcular üzerinde fena tesirler yaptığını, bu hâl tarzının idarenin ikiliğini düşündürerek makamlarını müşkil bir vaziyette bıraktığından" şikâyetle ilgili makamları uyarmaktadır. [36]

2. İnebolu İrtibat Zabıtlığı (Subaylığı)

İnebolu İrtibat Zabıtlığı'ne tayin edilen subay, orada görevli Askerî Polis şubesini ve diğer birimlerini emri altına alacaktı. Bu subayın asıl bağlı olduğu makam, doğrudan doğruya EHUR'dur. İrtibat subaya Askerî Polis şubesi yetki ve sorumluluğuna giren konularda, "Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanlığı"na karşı sorumludur. Bunun dışındaki bütün görevlerinde, EHUR ile muhatap olacaktı. EHUR'un, Kastamonu Havalisi Komutanlığı'na 2 Mart 1921'de yazdığı emirden "...Süvari Binbaşı Nidaî Bey'in İnebolu İrtibat Zabıtlığı'ne tayin olduğunu ve buradaki (P) Şubesi ile istihbarat subaylığının, Nidaî Bey'e bağlandığını...", [37] anlıyoruz.

3. Posta ve Telgraf Umum Müdüriyeti

Teşkilâtın en önemli meselelerinden biri de haberleşme konusudur. Telgrafların çekilmesi ve diğer posta hizmetlerinin hızlı ve düzenli olarak yapılıp yapılmaması teşkilâtı yakından ilgilendirmekteydi. TBMM Hükûmeti'nin en önemli istihbarat örgütü olan Askerî Polis Teşkilâtı, posta ve telgrafhanelere gönderilen telgrafların, zamanında yerine ulaşmadığından şikâyet etmekteydi. Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı'na, bu konuda Ereğli ve Akçayşehir şubelerinden şikâyetler geldiği gö-

[36] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 13-1, 2, 3.

[37] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 6; K. 956, D. 21, F. 18-3.

rülmektedir. Dolayısıyla, birçok mühim bilgi ve istihbarattan, telgrafların zamanında çekilmemesi yüzünden ordu haberdar olamamaktadır. Halbuki devamlı düşman ile temas halinde olan Garp Cephesi gibi önemli bir cephenin, dışarı ve özellikle düşmanla ilgili istihbarata ihtiya ı çoktu. 18 Ocak 1921'de Garp Cephesi Askerî Polis Teşkil ti Başkanlığı, bu konuda ilgilileri uyarmakta ve "... ordunun ihtiya ı gözönüne alınarak lâzım gelenlere lüzumlu emirler verilerek, muhaberatımızın teminini ehemmiyetle rica ederim" demektedir. [38]

Kastamonu Posta ve Telgraf Müdürlüğü, Garp Cephesi Askerî Polis Teşkil ti'nın bu konudaki şikâyetlerini dikkate alarak gerekli cevabı vermiştir. Bu cevaba göre Akçaşehir ve Ereğli şubelerinden telgrafhanelere gelen telgrafnameler, gazete bilgilerini ihtiyaç ettiğinden ve çok geniş olduğundan, mevcut telgraf kapasitesini aştığından tehir edilmekteydi. Halbuki bu telgrafları çekmek için uğraşırken "... memleketin mukadderatına taall k eden muhaberat-ı resmiyenin..." yerine ulaşması gecikecekti. Posta telgraf müdürlüğü bu durumun göz önüne alınarak hareket edilmesini istemektedir. [39]

Posta telgraf müdürlüğünün bu şekildeki cevabı  zerine Garp Cephesi Komutanlığı, bazı tedbirler almak yoluna gitmiş, konu ile doğrudan ilgisi olan AP Teşkil ti'ni uyarmıştı. Birçok  zel ve acil telgraf bile hatların dolu oluşundan posta ile ilgililere gönderilmekteydi. Onun için (P) şubelerinin düşman hakkında elde ettikleri bilgileri içeren telgraflara "istihbarat raporu" işareti konulmalıdır. Bu şekilde hazırlanan telgrafların günü gününe çekileceği hususunda "Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi" ile anlaşmaya varılmıştır. Ancak, bu kolaylık sağlanırken özel işaretin istismar edilmemesi de hatırlatılmaktaydı. [40]

[38] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 77-2.

[39] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 77-1.

[40] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 19, 19-1.

4. İnebolu Liman Riyaseti (Başkanlığı)

Askerî Polis Teşkilâtı'na bağlı şubeler, gerek düşmanın elindeki işgal bölgelerinden gelenlerin, gerekse sahil şehirlerine gemilerle gelen bütün herkesin, hüviyetlerini kontrole yetkiliydiler. Bu şubelerin izni olmadan Anadolu'ya girmek veya çıkmak mümkün değildi. İşte bu yetkilerine dayanarak şube görevlileri vazifelerini yapmaya çalışmaktaydılar. Ancak bazı mahallî kuruluşların tutum ve davranışları dolayısıyla, zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Askerî Polis şubeleriyle görev ve yetki hususunda sürtüşmeye giren kuruluşlardan biri de, "İnebolu Liman Riyaseti"ydi.

İstanbul'dan Anadolu'ya gelen subaylar arasında denizci subaylar da vardır. Diğer bütün herkes gibi bunların da güvenilir olduklarına dair vesika (belge) almaları icap etmekteydi. Teşkilâtın talimatında, özellikle subaylar üzerinde durulması-karacı, denizci farkı gözetilmeksizin- ve belge alamayanlara müsaade edilmemesi emredilmektedir. Yani AP şubeleri bütün subayların hüviyetlerini kontrole ve güvenilirlik belgelerini vermeye yetkiliydi. Bütün bunlara rağmen İnebolu Liman Başkanlığı, denizci subayların kontrollerinin ve güvenilirlik belgelerinin kendilerince verilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Liman Başkanlığı'nın bu davranışı yüzünden Askerî Polis şubesi zor durumda kalarak görevini ifada güçlüklerle karşılaşmıştır. 1 Ocak 1921 tarihinde Kastamonu ve Bolu Havvalisi Komutanlığı'na müracaat ederek bu hâle bir çare bulunmasını istemiştir. [41] Bölge Komutanlığı 6 Ocak 1921'de İnebolu Askerî Polis şubesine yazdığı emirde, yetkinin Askerî Polis şubesine ait

[41] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 57-1.

olduğunu şu şekilde bildirmiştir : "... oraya gelen bilumum zabitanın hatta bahriyelilerde dahil olduğu halde tetkik-i ahval-leri size aittir..." [42]

Bu yazışmalardan sonra meselenin halledildiğini ve Liman Başkanlığı'nın eski iddialarından vazgeçtiğini görüyoruz. İnebolu Liman Başkanlığı bundan sonra denizci subayların hüviyetlerinin araştırılmalarına karışmamış ve Müdâfaa-i Milliye Vekâleti Bahriye Dairesi'nin kendilerinden istediği subaylar için, "... icap eden seyahat vesikalarının verilmesini..." Askerî Polis şubesi müdürlüğünden istemeye başlamıştı. [43]

5. Matbuat ve istihbarat Umum (Genel) Müdürlüğü

7 Haziran 1920'de Meclis'te kuruluş kanunu çıkan müdürlük, bu tarihten itibaren faaliyete geçmiştir. [44] Müdürlük bilgi toplama yanında, iç haber almaya önem vererek güvenlik soruşturmaları yapmış, yurt dışında propaganda neşriyatımızın çıkmasını sağlamış, İstanbul'daki siyasi gelişmeleri takip etmiş [45] ve bu işleri yapabilmek için çeşitli merkezlerde istihbarat memurları bulundurmıştır. [46]

[42] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 57. (Havali Komutanı Muhittin Paşa'nın İnebolu Liman Başkanlığı'na yazdığı emir ise şöyledir : "Oraya gelen bilumum berri ve bahri zabitanın tetkik-i ahvâli ve tahkik-i hüviyetleri keyfiyeti Askerî Polis Teşkilâtı'na ait vezâif-dendir. Salâhiyetiniz harici olan bu vazifeye müdahale etmemeniz ehemmiyetle matlubdur" Muhittin).

[43] ATASE Arşivi, K. 959, D. 7, F. 1-2, 1-55, 1-56.

[44] Server İskit, Türkiye'de Matbuat İdaresi ve Politikaları, Ankara 1943, s. 225.

[45] Bülent Çukurova, M. M. Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler, (AÜTİT Enstitüsü, Basılmamış doktora tezi) Ankara 1989, s. 30.

[46] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 51.

EHUR 10 Ekim 1920 tarihli bir tamiminde Matbuat ve İstihbarat Müdürlüğü'nün varlığını ve görevlerini Anadolu'daki askerî makamlara şöyle bildirmektedir : "... memleketin her tarafında askerî maksatlara hizmet ile meşgul olmakla beraber, irşâdat (doğru yolu gösterme) yapmaya (P) Teşkilâtı'nın kudreti müsaid olamayacağından, bir taraftan da Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin, ordu ve memleket dahilinde çeşitli araçlarla efkâr-ı umumiye (kamu oyu) yol göstermeye ve siyasetimizin müteveccih bulunduğu emeller istikametinde hizmet ve irşâdatı pek lüzumlu ve faidelidir. Bu hususta (P) Riyaseti ile Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin birbirlerine yardımlarını elzem addederim..." [47] EHUR'un bu hassasiyetine ve uyardımlarına rağmen bazı sürtüşmeler olmuştu. Zonguldak ve İnebolu'daki Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü memurları, ellerindeki çeşitli gazete ve istihbarat evrakının alınarak Askerî Polis şubelerine götürüldüğünü teşkilâtlarına bildirerek şikâyetlerde bulunmaktaydılar. Bu şikâyetleri göz önüne alan Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü, EHUR'a müracaat ederek başarılarının, istihbarat hususundaki faaliyetlerinin sekteye uğramaması ile mümkün olabileceğini, (P) Teşkilâtı'na mensup memurların, müdahale ve müşkilât çıkarmaktan çok, bilakis yardım etmelerinin ilgililere emredilmesini istemiştir. [48] EHUR, gerek Dahiliye Vekâleti'nden, [49] gerekse Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'nden gelen şikâyetler üzerine harekete geçmiştir. 20 Aralık 1920 tarihinde Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanlığı'na, yazılan bir emirde Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'nün şikâyetlerinden bahsedilmekte bu şikâyetlerin önüne geçilerek yardım edilmesi emredilmektedir. [50] Havalı Komutanlığı da bu emir üze-

[47] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 4, 4-1.

[48] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 51.

[49] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 62.

[50] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 34-1.

rine Kastamonu Askerî Polis Teşkilâtı'nın gerekli tedbirleri almasını sağlamaya çalışmıştır. [51]

6. Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri

Anadolu'da düşman işgal ve zulmüne karşı vatanın korunması için yer yer "Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri" kurulmuştur. Halkın bilinçlenmesinde ve Millî Mücadele'ye destek olmasında, bu cemiyetlerin rolü inkâr edilemez. Bunların ordu ile temas kararı almaları ve bundan sonra iş birliği hâlinde çalışmaları, Millî Mücadele'nin kısa zamanda Anadolu'nun her tarafında teşkilatlanması sonucunu doğurmuştur. [52]

Askerî Polis Teşkilâtı ile Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerinin ilişkileri daha çok maddî yönden yardımlaşma konusunda olmuştur. İstihbarat teşkilâtı olarak, Askerî Polis'in paraya ihtiyacı çoktur. Ankara'dan istihbarat için bütçeye ödenek ayrılmıştı. Ancak bu ödenek şubelere ulaşmaya kadar görevlerin aksamaması için "... şubelerde istihdam edilecek memurların tahsisatı ve keza lüzum olan masarifi müteferrikanın mahallî Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerince temin edilmesi..." [53] teşkilât bölgesindeki askerî ve mülkî makamlardan istenmektedir. Daha büyük masraflar için gerekli para genel merkezden gönderilecekti.

[51] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 34. EHUR 20 Aralık 1920'de Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'ne gönderdiği bir yazısında "Sevâhilde bulundurduğunuz memurunin vazifelerine müdahale edilmeyerek mümkün olan her türlü yardımın yapılması ehemmiyetle (P) Teşkilâtı memurlarına tebliğ edilmiştir" denilmek suretiyle gerekli hassasiyeti göstermiştir. (ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 2).

[52] Salahattin TANSEL, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, c. 1, s. 139, 143, Ankara 1977.

[53] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-12.

Fakat, bu isteklerin her zaman ve düzenli bir şekilde mahallî mülkî makamlar ve Müdâfaa-i Hukuklarca temin edilemediği, daha doğru bir deyimle temin edilemediğini görüyoruz. Genel Merkeze, şubelerden gelen çeşitli şikâyetler, Müdâfaa-i Hukuklardan "... şimdiye kadar masarifat ve tahsisat namına hiçbir meblağ verilmediği..." [54] yolundadır. Askerî Polis şubeleri görevleri gereği ihtiyaçlarından dolayı bu isteklerde bulunurken, memleketin o zamanki durumunu göz önüne alırsak, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetlerini ve mülkî makamları da, bu isteklere her zaman arzu edilen karşılığı verememekte mazur görmek icap etse gerektir.

II. MALÎ YAPI

A. TEŞKİLÂT'IN KURULUŞUNDAN 20 ARALIK 1920'YE KADAR BÜTÇE DURUMU

Askerî Polis Teşkilâtı'nın giderlerini personel ve diğer giderler diye iki ana bölümde açıklayabiliriz.

1. Personelin Aylık Maaş ve Ödenekleri

Genel Başkan : Eskişehir'deki Askerî Polis Teşkilâtı Genel Başkanı aylık 30 lira maaş alacaktır. [55]

Şube Müdürleri : Bütün şubelerde görevli 15 memur için, aylık 15'er lira olmak üzere toplam 225 lira ayrılmıştır. [56]

Zabitan (Subaylar) : 15 subay için aylık toplam 150 lira ayrılmıştır. Subaylar rütbelerine göre aylık maaş almaktadırlar. [57] Askerî Polis Teşkilâtı'nda görevli bütün subaylar sadece "seferî zam" alacaklardır. "Cephe zammı"ndan yararlanamayacaklardır. [58]

[54] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-15.

[55] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1.

[56] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1.; K. 683, D. 126, F. 61-1.

[57] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1.

[58] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 47.

Özel Tahsilatlı Memurlar : Şubelerde görevli toplam 4 memur için aylık 75'er lira olmak üzere yekûn 300 lira bütçeden ayrılmıştır. [59]

Birinci Sınıf Memurlar : Şubelerde, çeşitli hizmetler yapan 9 adet memur için aylık 50 liradan toplam 450 lira ayrılmıştır. [60]

İkinci Sınıf Memurlar : 25 Memur için aylık 40'ar liradan yekûn 1.000 lira ayrılmıştır. [61]

Üçüncü Sınıf Memurlar : Aylık 30'ar liradan 32 memur için toplam 960 lira para tahsis edilmiştir. [62]

Dördüncü Sınıf Memurlar : Dördüncü sınıftan 13 memurun her birine, aylık 20 lira olmak üzere toplam 260 lira ayrılmıştır. [63]

Polis Memurları : Aylık 5'er lira olmak üzere toplam 26 polis memuru için 130 lira para tahsis edilmiştir. [64]

İnzibat Memurları : Şubelerde görevli 28 inzibat memurundan her birine 5'er lira olmak üzere toplam 140 lira ayrılmıştır. [65]

Tercümanlar (Çevirmenler) : Teşkilâta görevli 5 tercümandan her biri için aylık 50 lira olmak üzere toplam 250 lira ayrılmıştır. [66]

[59] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1.

[60] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1.

[61] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1.

[62] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1.

[63] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1.

[64] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1.

[65] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1; K. 683, D. 126A, F. 61-1.

[66] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1; K. 683, D. 126A, F. 61-1.

Tahharri Memurları : Birinci sınıf şubelerde görevli tahharri memurlarının aylık ödeneği 5000, ikinci ve üçüncü sınıflarda görevli olanların ise 4000 kuruştur. [67]

Teşkilâtta görevli her sınıf ve dereceden memur için aylık toplam 3895 liranın bütçeden ayrılması plânlanmıştır.

2. Teşkilâtın Aylık Diğer Giderleri

Müteferrika (Çeşitli) : Genel merkez için 30, Konya, Antalya, Denizli, Afyonkarahisar, Kütahya, Bozüyük, Bilecik, Bolu, Akçasehir, Ereğli şubeleri için ikiyeşer lira olmak üzere toplam 50 lira ayrılmıştır. [68]

Kırtasiye : Kırtasiye giderleri olarak genel merkez için aylık 52 lira; Konya, Denizli, Afyonkarahisar, Kütahya, Bilecik, Bolu, Ereğli şubeleri için 5'er lira; Bozüyük, Akçasehir şubeleri için 3'er lira; Antalya şubesi için 7 lira olmak üzere yekûn 100 lira ayrılmıştır. [69]

Casus (Ajan), Muhabir, Kurye : Teşkilât giderleri arasında önemli yeri tutan bu bölümde, genel merkez için 900 lira; Konya, Antalya, Denizli, Afyonkarahisar, Bilecik, Ereğli şubeleri için 40'ar lira; Kütahya, Bozüyük, Bolu, Akçasehir için 30'ar lira olmak üzere toplam 1260 lira para tahsis edilmiştir. [70]

Ayrıca merkezden verilecek emir üzerine şubelerin gönderecekleri casuslar ve olağanüstü görevliler için lâzım olan para merkez tarafından ayrıca tahsis edilecektir. [71]

[67] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-3, 4, 5, 6; K. 683, D. 126A, F. 89-1.

[68] ATASE Arşivi, K. 615 D. 208, F. 23-1.

[69] ATASE Arşivi, K. 615 D. 208, F. 23-1; K. 683, D. 126A, F. 61-1.

[70] ATASE Arşivi, K. 615 D. 208, F. 23-1; K. 683, D. 126A, F. 61-1.

[71] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 61-1.

Bütün teşkilât için toplam 1410 lira (Osmanlı lirası) aylık olarak tahsis edilmiştir. Bu bütçe giderleri 15 Kasım 1920 tarihi itibarıyladır. Teşkilâtın aylık genel giderleri toplamı şöyledir :

Teşkilâtın personel giderleri için 3895, hizmet giderleri için 1410 lira ve harcırah için 295 lira olmak üzere toplam aylık gider toplamı 5600 lira olarak tespit edilmiştir. [72] Bu hesaba göre, yıllık giderler toplamı ise 67.200 liradır.

20 Aralık 1920'den önce yapılan son değişikliklere göre; Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı'nda görevli subayların miktari ve aylık giderleri şöyledir : [73]

Zabitan (Subaylar) Giderleri	Adet	Aylık Ücret (Lira)	Aylık Toplam (Lira)
Başkan	1		30
Şube müdürleri	21	15	315
Muavin	1		15
Yaver	1		10
Adli müşavir	1		10
Şifre memuru	2	10	20
1. Kısım (siyasi) amiri	1		15
2. Kısım (istihbarat) amiri	1		15
3. Kısım (heyet-i tahkikiye) amiri	1		15
4. Kısım (muamelat-ı zâtiye ve tetkik heyeti) amiri	1		15
5. Kısım (idare reisi)	1		15
İnzibat subayı	4	10	40
Kurye	4	10	40
Evrak memuru	1		10
Birinci sınıf şubelerde heyet-i tahkikiye reisleri	7	5	35
Toplam			600

[72] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 23-1; K. 690, D. 148, F. 2-1.

[73] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-8.

Yapılan son değişikliğe göre Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı sivil personel aylık giderleri de şöyledir : [74]

Sivil Personel Giderleri	Adet	Ücret Aylık (Lira)	Maas Toplamı Aylık (Lira)
Ser taharri	20	45	900
Heyet-i tahkikiye memuru	9	40	360
Subelerde istihbarat md.	2	40	80
Birinci sınıf taharri memuru	80	40	3200
İkinci sınıf taharri memuru	49	30	1470
Tercüman	12	40	480
Toplam			6490

Teşkilâtta görevli, "Emniyet-i Umumiye"den alınan memurlardan resmî komiser, muavin ve polisler toplam 38 kişidir. Her biri için aylık 5 lira olmak üzere toplam 190 lira ödenek ayrılmıştır. İnzibat memurları için de yine aylık 5'er liradan olmak üzere 34 kişi için toplam 170 lira ayrılmıştır.

Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı'nın aylık genel giderleri (20 Aralık 1920'den önce yapılan son değişiklik itibarıyla) ise şöyledir : [75]

Sıra No	Giderlerin Cinsi	Toplamı (Lira) Aylık Gider
1	Sivil memur maaşları	6490
2	Subayların maaşları	600
3	Polis ve komiser maaşları	190
4	İnzibat memurlarının maaşları	170
5	Casus muhtar ve diğer istihbarat giderleri	1500
6	Kırtasiye	100
7	Harcırah	400
	Toplam	9450

[74] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-8.

[75] ATASE Arşivi, K. 685, D. 130, F. 2-8.

Teşkilâtın, 20 Aralık 1920'den önce yapılan düzenlemeye göre aylık giderleri için toplam 9450 lira ayrılmıştır. Bu hesaba göre yıllık giderleri toplamı, 113.400 liradır.

15 Kasım 1920'de Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı, Batı Cephesi'nden ayrılarak bağımsız olarak görev yapmaya başlamıştı. Araştırmalarımız sırasında, Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'nın bütçe durumunu gösterir belgeye rastlayamadık. Ancak, Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı ile, derece itibarıyla aynı olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla personele ödenen ücretlerde ve diğer giderler birim değerlerinde farklılık olmayıp, sayının azlığına veya çokluğuna bağlı olarak genel toplamalarda farklılık söz konusudur. Şubelerin en fazla memur tahsisatı, yukarıda gösterilen miktardan ibarettir. Bu rakamı geçmemek şartıyla, daha az maaşla memur alınması veya memurların yerlerinin değiştirilmesi yetkisi tamamen şube müdürlerinin dir. [76] EHUR, fedakârlık yapmak ve durumu elinden geldiği kadar az masrafla yürütmek istemektedir. O günkü şartlarda bu da yerinde bir düşüncedir.

Diğer taraftan teşkilâтта görevli olanların maaşlarını nereden alacakları konusu zaman zaman yetkilileri güç durumda bırakmıştır. Bu da memurların çeşitli kuruluşlardan temin edilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim memurların maaşlarının aksayarak mağdur olmalarını önlemek ve meydana gelecek karışıklıklara çözüm bulmak için, EHUR'a müracaatlar yapılmaktadır. [77] Meseleyi EHUR şöyle çözümlemiştir : (P) şubelerinde bulunan subaylar ve askeriyeye mensup diğer personel, daha evvel dahil oldukları bütçe tahsisatından (yani as-

[76] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 61-1.

[77] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 16.

(keriye bütçesinden) almak üzere misafir bulundukları kıtalar-
dan maaşlarını alacaklardır. Komiser ve polisler Emniyet-i
Umumiye bütçesinden, taharri memurları ise maaşlarını aske-
riye bütçesinden alacaklardı. [78] Ayrıca subayların görev
yerlerine gidinceye kadar olan harcırahlarının, ordu tarafın-
dan karşılanacağı bildirilmiştir. [79]

B. TEŞKİLÂT'IN 20 ARALIK 1920'DEN SONRAKİ BÜTÇE DURUMU

Teşkilât bünyesi, kurulduğu tarihten itibaren bazı deği-
şikliklere uğramıştır. 20 Aralık 1920'de yapılan son teşkilât
değişikliği ile beraber bütçe konusu da yeniden düzenlenmiştir.
Bu düzenlemeye göre bütçe durumunu şöyle açıklayabiliriz.

Garp (Batı) Cephesi : Batı Cephesi bölgesindeki birinci
sınıf Askerî Polis şubesi amirinin aylık maaşı 6000 kuruş ol-
mak üzere yıllık toplam 72.000 kuruştur. İkinci sınıf şube amir-
lerinin aylık maaşları 4100 kuruş olmak üzere yıllık maaşları
toplamı 98.400 kuruştur. (İki adet ikinci sınıf şube vardır.)
Bu bölgedeki birinci sınıf şubelerde görevli taharri (araştır-
ma) memurlarının aylık maaşları, 5000 kuruş olmak üzere yıl-
lık (5 taharri memuru var) toplam 300.000 kuruştur. İkinci
sınıf şubelerde ise aylık 4000 kuruş olmak üzere yıllık toplam
(6 memur için) 288.000 kuruş maaş ödeniği ayrılmıştır. Batı
Cephesi'nde bulunan Askerî Polis şubelerinin çeşitli masrafları
için birinci sınıflarda aylık 5000 kuruş olmak üzere yıllık 60.000
kuruş; ikinci sınıflarda aylık 3000 kuruş olmak üzere toplam

[78] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 43-2.

[79] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 1-4.

(iki şube için) 72.000 kuruş ayrılmıştır. Buna göre Batı Cephesi'nin yıllık bütçe toplamı 890.400 kuruştur. [80]

Kastamonu ve Havalisi : Kastamonu bölgesindeki birinci sınıf şube amirlerinin aylık maaşları 6000 kuruş olmak üzere yıllık toplam (iki şube amiri için) 144.000 kuruş tespit edilmiştir. Bölgedeki üçüncü sınıf bir şube amirinin maaşı ise aylık 3500 kuruş olmak üzere, yıllık toplam 42.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Bölgede bulunan birinci sınıf şubelerde görevli taharri memurları için aylık 5000 kuruş olmak üzere yıllık toplam (10 memur için) 600.000 kuruş; ikinci sınıf şubelerde görevli taharri memurları için aylık 4000 kuruş olmak üzere (2 memur için) yıllık toplam 96.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Bu bölgede birinci sınıfların çeşitli masrafları için aylık 25.000 kuruş olmak üzere yıllık toplam (iki şube için) 60.000 kuruş; ikinci sınıflar için ise aylık 1500 kuruş, yıllık toplam 18.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Bu hesaplamaya göre bölgenin yıllık bütçe toplamı 960.000 kuruş olarak tespit edilmiştir. [81]

Cenup (Güney) Cephesi : Bu bölgede bulunan birinci sınıf şube amirlerinin de aylık maaşları 6000 kuruş olmak üzere yıllık toplam (üç şube için) 216.000 kuruş; ikinci sınıf şube amirlerinin aylık maaşları ise 4100 kuruş olmak üzere yıllık toplam (iki şube amiri için) 98.400 kuruş ödenek ayrılmıştır. Taharri memurlarından birinci sınıf şubelerde görevli olanlar için aylık 5000 kuruştan yıllık toplam (15 memur için) 900.000 kuruş; ikinci sınıflarda görevli olanlar için ise aylık 4000 kuruştan, yıl-

[80] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10, 40-2 (Belgelerde, çizelgelerde toplama yanlışlığı yapılarak bölgenin yıllık bütçe toplamı 1.090.000 kuruş tespit edilmiştir. Ancak, yaptığımız hesaplamalarda, bu miktar 890.400 kuruş olarak bulunmuş ve bu rakam bölgenin yıllık bütçe toplamı kabul edilmiştir). Bu bölgede Eskişehir, birinci sınıf, Bozüyük ve Bilecik ikinci sınıf şubelerdir.

[81] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-4, 40-10. Bu bölgede birinci sınıf şubeler, Kastamonu ve İnebolu, ikinci sınıf şube ise Zonguldak şubesidir.

lık toplam (6 memur için) 288.000 kuruş ayrılmıştır. Birinci sınıf şubelerin çeşitli masrafları için aylık 5000 kuruştan yıllık toplam (3 şube için) 180.000 kuruş; ikinci sınıf şubelerin çeşitli masrafları için ise aylık 2000 kuruş olmak üzere yıllık toplam (iki şube için) 48.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Üçüncü sınıf, iki şubenin yıllık toplam giderleri için 312.000 kuruş ayrılmıştır. Bu cephenin yıllık toplam (P) bütçesi tutarı 2.042.400 kuruştur. [82]

Sark (Doğu) Cephesi : Bu bölgedeki birinci sınıf şube amirleri için aylık 6000 kuruştan yıllık toplam 72.000 kuruş, ikinci sınıf şube amirleri için aylık 4100 kuruş olmak üzere yıllık toplam (2 şube amiri için) 98.400 kuruş; üçüncü sınıf şube amirleri için ise aylık 9500 kuruştan yıllık toplam (3 şube amiri için) 126.000 kuruş ayrılmıştır. Taharri memurlarından birinci sınıflarda görevli olanlara aylık 5000 kuruştan yıllık toplam 300.000 kuruş, ikinci sınıf şubeler için, aylık 4000 kuruştan (6 memur için) yıllık toplam 288.000 kuruş; üçüncü sınıf şubeler için ise aylık 4000 kuruştan (6 memur için) yıllık toplam 288.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Bölgedeki şubelerin çeşitli masrafları için, birinci sınıflara aylık 5000 kuruştan toplam 60.000 kuruş; ikinci sınıflara (Trabzon için aylık 2000, Ardahan için ise 3000 kuruş ayrılmıştır. İkisi de ikinci sınıftır.) Yıllık toplam 60.000; üçüncü sınıflara ise aylık 1500 kuruştan yıllık toplam (üç şube için) 54.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Bölgenin yıllık toplam bütçesi tutarı 1.346.400 kuruştur. [83]

[82] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10; K. 683, D. 126A, F. 89-1. Bu bölgede kendilerine ödenek ayrılan (P) şubeleri şunlardır. Birinci sınıf olarak Pozantı, Afyonkarahisar, Antalya şubeleridir. İkinci sınıf olarak Konya ve Karaman'da; üçüncü sınıf olarak ise Denizli ve Söke'de şube açılması plânlanmıştır. Toplam yedi şubedir.

[83] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-3, 40-10. Bölgede Kars şubesi birinci sınıf; Trabzon, Ardahan ikinci sınıf ve Rize, Bayezit, Van ise üçüncü sınıftır.

II. Kolordu Komutanlığı Bölgesi : Bu bölgede sadece Maraş'ta birinci sınıf bir (P) Şubesi açılması plânlanmıştır. Şube amirinin aylık maaşı 6000 kuruştan yıllık toplam 72.000 kuruş; taharri memurlarının (toplam 5 kişi) aylık maaşları 5000 kuruştan yıllık toplam 300.000 kuruş; diğer giderleri için ise aylık 4000 kuruş, yıllık toplam 48.000 kuruş ayrılmıştır. Bu hesaba göre bölgenin yıllık (P) bütçe giderleri 420.000 kuruş olarak tespit edilmiştir. [84]

Merkez Ordusu Bölgesi : Merkez Ordusu Komutanı Nurettin Paşa yıllık bütçe tahsisatı yapılmadan önce, bölgesindeki (P) şubeleri personelinin, ödenek ayrılmadığından bütçeleri karşılığı maaş aldıklarını bildirerek EHUR'u sıkıştırmaktadır. Bölgesindeki Askerî Polis şubelerinin ihtiyacını söyle tespit ederek, EHUR'a bildirmiştir. Buna göre "... on dört (P) merkezi amiri için aylık 980 lira, elli üç taharri memuru için 2120 lira, çavuş rütbesinde otuz altı inzibat memuru için 81 lira, kırtasiye, müteferrika masrafları ve devlete ait masraflar için 570 lira; efkâr-ı halkı aydınlatmak, irşad ve iç, dış istihbarat görevleri esnasında sarfedilmek üzere 1249 lira ki cem'an (toplam) aylık 5000 liranın tahsisi ve bütçeye idhaline müsaade..." [85] istemektedir. EHUR bu isteğe 15 Şubat 1921'de verdiği cevapta "... (P) Teşkilâtı'nda müstahdem zabitan ve sivil memurlara 20 Aralık 1920 tarihli talimatname ahkâmı mucibince tahsisat verileceğini..." [86] bildirmiştir. Buna göre Merkez Ordusu, bölgesindeki (P) Teşkilâtı'nın yıllık bütçesi şöyledir : Bu bölgedeki birinci sınıf şube amirlerinin aylık maaşı, 6000 kuruştan yıllık toplam (üç şube amirinin maaşı) 216.000 kuruş; ikinci sınıf şube amirinin aylık 4100 kuruştan 49.200 kuruş; üçüncü sınıf şube amirinin aylık 3500 kuruştan yıllık toplam (6 şube amiri için) 252.000 kuruş kabul edilmiş-

[84] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-6, 40-10.

[85] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 32; K. 729, D. 11, F. 15-3.

[86] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 1-5.

tir. Birinci sınıf şubelerde görevli taharri memurlarının aylık maaşı 5000 kuruştan, yıllık toplam (15 kişi) 900.000 kuruş; ikinci sınıflarda görevli (üç kişi) memurların aylık maaşı 4000 kuruştan 144.000 kuruş ve üçüncü sınıf şubelerde görevli (12 kişi) olanların aylık 4000 kuruştan yıllık toplam maaşları 576.000 kuruştur. Teşkilâta bağlı birinci sınıf şubelerin çeşitli masrafları için aylık 2500 kuruştan yıllık toplam (üç şube için) 90.000 kuruş; ikinci sınıf şubeler için aylık 2000 kuruştan yıllık toplam 24.000 kuruş; üçüncü sınıf şubelerin çeşitli masrafları için aylık 1500 kuruştan yıllık toplam (6 şube için) 108.000 kuruş tespit edilmiştir. Merkez Ordusu bölgesindeki (P) Teşkilâtı için yıllık toplam bütçe miktarı, 2.359.200 kuruş kabul edilmiştir. [87]

Ankara Komutanlığı (P) Şubesi : Bu şubenin yıllık bütçesi şöyledir : Şube amirinin maaşı aylık 6000 kuruştan yıllık 72.000 kuruş; taharri memurlarının aylık 5000 kuruştan yıllık toplam (5 memur için) 300.000 kuruş ve çeşitli masraflar için aylık 5000 kuruştan yıllık toplam 60.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Buna göre yıllık bütçe toplamı 432.000 kuruştur. [88]

Kocaeli Komutanlığı Bölgesi : Bu bölgede birinci sınıf şube yoktur. İkinci sınıf şube amirlerinin aylık maaşı, 4100 kuruştan yıllık toplam 49.200 kuruş; üçüncü sınıf şube amirinin aylık maaşı 3500 kuruştan yıllık toplam 42.000 kuruştur. İkinci sınıf şubelerde görevli (üç memur) taharri memurlarının aylık maaşı 4000 kuruştan 144.000 kuruş; üçüncü sınıflarda görevli olanların aylık maaşı ise (iki memur) 4000 kuruştan 96.000 kuruştur. İkinci sınıf şubelerin çeşitli giderleri için, aylık 3000 kuruştan yıllık toplam 36.000 kuruş; üçüncü sınıflar

[87] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-5, 40-10. Bu bölgede Sivas, Tokat ve Samsun'da birinci sınıf; Aziziye'de ikinci sınıf, Yozgat, Havza, Çarşamba, Çorum, Amasya ve Ünye'de üçüncü sınıf şube açılması plânlanmıştır.

[88] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10.

için aylık 1500 kuruştan toplam 18.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Bu hesaba göre yıllık (P) bütçesi toplamı 385.200 kuruştur. [89]

Elcezire Cephesi Bölgesi : Bu bölgede birinci sınıf şube amirinin aylık maaşı 6000 kuruştan yıllık toplam 72.000 kuruş; üçüncü sınıf şube amirlerinin aylık maaşı 3500 kuruştan yıllık toplam (7 şube için) 294.000 kuruş tespit edilmiştir. Taharri memurlarından birinci sınıflarda görevli olanların aylık maaşı 5000 kuruştan yıllık toplam (5 kişi) 300.000 kuruş; üçüncü sınıflarda görevli olan memurların aylık maaşı ise 4000 kuruştan yıllık toplam (14 memur için) 672.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. Birinci sınıf şubelerin çeşitli giderleri için aylık 4000 kuruştan yıllık 48.000 kuruş; üçüncü sınıf şubelerin çeşitli giderleri için ise aylık 1500 kuruştan yıllık toplam (7 şube) 126.000 kuruş ayrılmıştır. Böylece bu bölgedeki Askerî Polis şubeleri için yıllık toplam 1.512.000 kuruş ödenek ayrılmıştır. [90]

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde şubeler açılarak, Askerî Polis Teşkilâtı'nın genişletilmesine rağmen, bütçeden ayrılan ödeneklerde fazla bir artış olmadığı göze çarpmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, 15 Kasım 1920 tarihi itibarıyla sadece Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı'nın yıllık bütçesi 67.200 liradır. Bu miktar, teşkilâtın yeniden düzenlenme tarihi olan, 20 Aralık 1920 tarihinden az önce ise 113.400 lira olarak görülmektedir. Halbuki 20 Aralık 1920'den geçerli olmak üzere yapılan yeni bütçede, bu miktar, hemen, hemen bütün Anadolu'ya yayılmış, dokuz bağımsız bölge teşkilâtı için yıllık, 103.476 lira olarak tespit edilmiştir. Bu durumda, teşkilâtın genişleme-

[89] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10. Burada Geyve ikinci sınıf, Bolu üçüncü sınıf bir şubedir.

[90] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 40-10. Bu bölgede Diyarbakır birinci sınıf; Urfa, Suruç, Resulayn, Nusaybin, Cezire bin Ömer, Harran, Memuratül aziz üçüncü şubelerdir.

sine rağmen ödeneklerinde, bu genişleme ile orantılı bir artış olmadığı görülmektedir. Hatta düşüş söz konusudur. 1920 yılı bütçe görüşmelerinde, Askerî Polis Teşkilâtı'nın ödeneği tartışmalara sebep olmuştur. Meclis'teki tartışmalardan anlaşıldığına göre, Millî Savunma Bakanlığı'nın 1920 yılı bütçesinin 329 ncu (masarif-i mesture = örtülü ödenek) faslı için düşünülen toplam ödenek iki yüz bin liradır. Bu paranın yüz elli bin lirası (A) maddesi, kalan elli bin lirası ise, (B) maddesi için ayrılmıştır. Bütçenin 329 ncu faslının, (B) maddesine konulan elli bin liranın tamamı, Askerî Polis Teşkilâtı giderleri için kullanılacaktı. Bir kısım millet vekilleri, bu ödeneğin iki yüz binden, yüz bin liraya indirilmesini teklif etmişlerdir. Müzakereler sonunda bu ödeneğin iki yüz bin lira olarak bütçeye konulması kabul edilmiştir. [91] (P) Teşkilâtı için ayrılan elli bin lirayı da çok gören bazı millet vekilleri, 1921 yılı için bu ödeneğin konmamasını ve teşkilâtın da kaldırılmasını istemişlerdir. Bunun üzerine Millî Savunma Bakanı Fevzi (Çakmak) Paşa, elli bin liranın, on bin lirasının zaten subayların kadroları karşılığı aldıkları "nizamî maaşları" olduğunu ve diğer masraflar için gerçekte, kırk bin lira ayrıldığını söylemiştir. Bu açıklama ve tartışmalar sonunda (P) Teşkilâtı için hükûmet 50.770 lira teklif etmiş, komisyon bunu 50.000 lira olarak kabul etmiş ve ödenek bu şekliyle kesinleşmiştir. [92] Bu ödeneğin genel bütçe içindeki yerini inceleyecek olursak, 1920 yılı genel bütçe giderleri 63.018.354 lira, gelirler ise 51.388.626 lira olarak kesinleşmiştir. Bütçe açığı ise 11.629.728 liradır. [93] Bu bütçede genel savunma giderleri de şöyledir. [94]

[91] TBMM Zabıt Ceridesi, c. 8., 2. 6. Ankara 1945, s. 290.

[92] TBMM Zabıt Ceridesi, s. 291-192.

[93] Alptekin Müderrisoğlu, Kurtuluş Savaşı Mâli Kaynakları, c. 2. İstanbul 1988, s. 389-394; İhsan Güneş, Millî Mücadele Dönemi Bütçeleri, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. IV, sayı 12, Temmuz 1988, Ankara 1988, s. 767-769.

[94] Müderrisoğlu, s. 396; Güneş; s. 767; TBMM Z C s. 293.

Kurumun Adı	Ödenek (Lira) :	Giderler Toplamına Oranı :
Millî Savunma Bakanlığı	27.576.039	% 43.7
Jandarma Genel Komutanlığı	4.858.976	% 7.7
İmalât-ı Harbiye (Savaş Araçları)	752.969	% 1.1
Deniz Kuvvetleri	289.548	% 0.5
Toplam	33.477.532	% 53.0

Genel bütçe giderleri arasında Millî Savunma Bakanlığı bütçesi, 27.576.039 lira ile birinci sırada yer almaktadır. Bunun genel bütçe giderlerine oranı, tabloda da görüldüğü gibi % 43.7'dir. Her ne kadar genel giderler arasında Millî Savunma Bakanlığı giderleri çok yer tutuyor gibi görünüyorsa da, aslında o günkü silâhlı kuvvetlerin ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktır. 1920 yılı bütçe döneminin ilk yarısında devlet geliri sayılabilecek bütün kaynaklara el atıldığı hâlde, orduya gerekli malî destek tam olarak sağlanamamıştır. Batı Cephesi'ndeki birliklere 1.200.000 lira ayrılması ve bu paranın üç ayda verilmesi kararlaştırıldığı halde, altı ay sonra bile verilememiştir. Öte yandan, 1920 yılı sonuna kadar, Doğu Cephesi'ne hiçbir yardım yapılamamıştır. Buradaki askerî birlikler, kendi imkânları ile görevlerini devam ettirmişlerdir. [95]

Bu bütçeden Askerî Polis Teşkilâtı'na ayrılan ödenek ise sadece 50.000 liradır. Bu miktarın, Millî Savunma Bakanlığı bütçesine oranı da % 0.2'dir. Genel savunma giderlerine oranı ise % 0.1,5'tur. Millî Savunma Bakanlığı bütçesinden, (P) Teşkilâtı için ayrılan para, bakanlık bütçesi içerisinde çok az yer

[95] Müderrisoğlu, s. 369; Güneş, s. 769.

tutmaktadır. Askerî Polis Teşkilâtı için ayrılan % 0.2'lik bu miktar, teşkilâtın giderlerini karşılamaktan çok uzaktır. İhtiyaçlar ve hesaplar ortada iken, TBMM'deki tartışmalardan anlaşıldığına göre millet vekillerinin, Askerî Polis Teşkilâtı'nın istihbarat ve güvenlik için zorunluluğunu, önemini yeterince anlayamadıklarını söyleyebiliriz. Bunun yanında teşkilât için ayrılan miktarın azlığında, o günkü ekonomik şartların bir başka etken olduğu da göz ardı edilemez.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ASKERİ POLİS TEŞKİLATININ FAALİYETLERİ

Askerî Polis Teşkilâtı İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların ve Yunanlıların çalışmaları ile tehlikeli hareketlerini önlemek için önemli faaliyetlerde bulunmuştur. İtilâf Devletlerinin yayılmacı siyasetlerini ve casuslukları önlemek amacı ile Askerî Polis Teşkilâtı, karşı hareketlere girişmiş ve bunları başarı ile sürdürmeye çalışmıştır. Burada İtilâf Devletlerinin, zararlı hareketlerinin ve bu hareketlere karşı alınan tedbirleri ve yapılan çalışmaları birbiriyle sıkı bağları olması nedeni ile birlikte anlatmakta yarar görüyoruz.

I. İŞGAL GÜÇLERİNİN GENEL DURUMU VE FAALİYETLERİ

A. İNGİLİZLER

İstanbul ve çevresini işgal eden İngilizler, İstanbul Hükümeti'ni kontrolleri altına aldıkları gibi, Anadolu ile olan bağlantıyı da kesmişlerdi. Halkın moralini bozmak için birtakım propagandalara da başvurmaktaydılar. Adapazarı Askerî Polis Şubesi memurlarından birisinin tespitine göre İngilizler, gemilerle Haydarpaşa'ya asker, silâh ve cephane indiriyorlar; bunları zırhlı trenlere koyarak Bostancı yönüne gönderiyorlardı. Bostancı'dan gemilere yükleyerek aynı cephane silâh vs. yi Haydarpaşa Limanı'na indiriyorlardı. Böylece halka, İstanbul'a devamlı silâh, cephane ve asker çıkartmakta oldukları şeklinde bir izlenim vermeye çalışıyorlardı. [1]

[1] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 7.

İngilizler, İstanbul'dan İzmit, Adapazarı'na kadar olan bölgede, çeşitli yerlere asker göndererek kontrolü sağlamaya çalışıyorlardı. Ermeşe ve civarına dört yüz kadar İngiliz süvarisinin gelmesiyle birlikte, bu bölgedeki Türk çetelerin dağıldığı görülmektedir. [2] Yine her istasyona bir veya iki manga asker bırakarak tren hatlarını ve istasyonları da kontrol altında tutmaktaydılar. Meselâ, Tuzla'da İskoç ve Hintlilerden oluşan iki yüz kişilik bir müfreze, Yarımca'da ise on beş kişilik bir müfreze bulundurmaktaydılar. [3] İzmit'te, İngilizlerin belli başlı dört subayı bulunmaktadır. Bunlardan Yüzbaşı Lister ve bir teğmen irtibat zabıtlığı yapmaktadırlar. Yüzbaşı Leper, ile Teğmen Thomson ise ajan teşkilâtını idare etmektedirler. Bunlara Ragıb isimli bir Türk muhbirlik yapmaktadır. İngilizlere rehberlik edenlerin başında ise Çerkezler gelmektedirler. [4]

İngilizlerin, İstanbul Hükûmeti'nin yaptığı bazı işlere müdahale ettiklerini de görüyoruz. Hükûmet İzmit Mutasarrıflığı'na Fikri Bey'i, Polis Müdürlüğü'ne de bir Ermeni'yi tayin etmişse de, İngilizler bunu kabul etmemişler ve eski mutasarrıf İbrahim'i yerinde bırakmışlardır. [5] İngilizler kendi politikalarına daha yakın olan Damat Ferid'i sadrazam yapmaya çalışmaktadırlar. Nitekim, Kuvâ-yı Milliye'ye karşı fazla sertlik yanlısı olmayan Ali Rıza Paşa Hükûmeti'ni düşürerek yerine Damat Ferid'i geçirmeyi başarmışlardır. Bunun için padişah ile samimiyeti olan Papaz Frew'u kullanmışlardır. [6]

İstanbul'da şehre hâkim durumda olan İngilizlerin, halka çok baskı yaptıkları görülmektedir. Silâh arama bahanesi ile

[2] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 16.

[3] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 18.

[4] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 121.

[5] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 18.

[6] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 13-2.

halk tedirgin edilmektedir. [7] İngilizler, Türklerin "kuvve-i maneviyesini" kırmak için azınlıkların taşkınlıklarına müsaade etmekte, hatta teşvik etmektedirler. Örneğin, azınlıklardan ve zengin tüccardan olan İpranusyan, Değirmenciyan, Aşçıyan ve Kömürciyan bir gemiye Ermeni bayrağının çekilmesini istemişlerdir. İngilizler ise birçok Ermeni'nin katıldığı tantanalı bir merasimle bayrağın çekilmesine yardım etmişlerdir. [8] İstanbul'dan Anadolu'ya geçmek isteyenlere güçlükler çıkaran İngilizler, müracaatta bulunanları uzun süre güneş altında bekleterek cezalandırmaktadırlar. Yine deniz yolu ile geçmek isteyenler de Anadolu Kavağı'nda İngiliz ve Osmanlı memurları tarafından kontrole tâbi tutulmaktadırlar. Burada görevli Türk polislerinin gizlice Kuvâ-yı Milliye lehinde büyük yardımlarda bulundukları söylenmektedir. [9]

İngilizler, Anadolu'daki asker ve halkı tereddüte düşürmek için bol paralar vererek Anadolu'ya ajanlar da göndermektedirler. [10] İnebolu (P) Şubesi'nin tespitine göre, ajanlar Karadeniz sahilinde çeşitli yerlere çıkarılmak üzere, "N" ve "D" işareti bulunan bir torpido ile İstanbul'dan gönderilmişlerdir. [11] İngilizlerin mevcut ajan ve bilgilerle yetinmeyip, daha çok bilgi elde etmek için bol para vererek yeni yeni ajanlar kullandıklarını tespit etmekteyiz. Ankara'da hükûmete ulaşan

[7] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 22. Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Binbaşı İsmail Hakkı Bey bu konuda şunları yazmaktadır. "... İstanbul'da ahaliden silâh taharrisi sırasında İngiliz, Yunan Polisleri ahalinin üzerinde zuhur eden çakıların büyük ağzını açıp parmakları arasına koyarak boyunu ölçmekte ve parmak uzunluğundan fazla zuhur ettiği takdirde niçin büyük çakı kullanıyorsun diyerek, fazla miktarı parmaklar arasına saplanarak cerh edilmek suretiyle tecziye edilmekte olduğu... Eskişehir - 23/8/1920.

[8] ATASE Arşivi, K. 691, D. 150, F. 3.

[9] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 17.

[10] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 260.

[11] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 119.

bilgiler üzerine, bunun önlenmesi için Askerî Polis subeleri uyarılarak gerekli önlemlerin alınması istenmiştir. Bu arada çeşitli rütbelerde on iki ajan subayın İnebolu'ya çıkarılmasına çalışıldığı tespit edilmiştir. Büyük miktarda harcırahlar verilen bu ajanlar Konya, Bozkır, Yozgat ve Darend'e örgütler kuracaklar ve faaliyette bulunacaklardır. Yine İngilizler adına Çanakkale ve çevresinde çalışmak üzere Debreli Yüzbaşı Ziya'ya altmış bin lira verilmiştir. İngilizler Anadolu'daki direniş hareketlerini içten yıkmak üzere de plânlar yapmışlardır. Buna göre görünüşte Kuvâ-yı Milliyeçi olan bazı ajanlar, Anadolu'ya iltica edecekler ve daha sonra bozgunculuk çıkaracaklardır. Bu iş için Prens Feyzi, Rüstem ve Nazif isimli ajanların görevlendirildiği ve aldıkları talimata göre Sinop'a çıkacakları haber alınmıştır. [12] İngilizler ajan olarak hem Türkleri, hem de azınlıklardan özellikle Ermeni ve Rumları kullanmışlardır. Anadolu'da oluşturulan İngiliz ajan şebekelerinin çoğunun başında Ermeniler vardır. [13] Millî Hükûmet adına İstanbul'da faaliyette bulunan istihbarat birimlerinin aldığı habere göre, İngilizlerin Anadolu'da kurdukları ajan şebekeleri şuralarda yoğun olarak faaliyettedirler : Tokat, İle, Samsun, Hozat, Eğin, Divriği, Kangal, Sivas ve buralara yakın olan çevre yerleridir. [14]

B. FRANSIZLAR

İstanbul'un bazı yerlerinde Fransızların da askerleri bulunmaktadır. İşgalin ilk günlerinde Rami Kışlası'nda çok sayıda askerleri varken, daha sonra bunların sayısını azaltarak sadece muhafız askerler bırakmışlardır. Diğerlerini büyük vapurlara bindirerek, Akdeniz'e göndermişlerdir. Yine Boğaz'ın Anadolu kıyısında bulunan askerlerini de çekerek, yerlerini

[12] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 1-2.

[13] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 12.

[14] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 17.

Yunanlılara terk etmişlerdir. Boğaz'da yalnız Anadolu Kavağ'ında 100-150, Paşabahçe'de 300-400 ve Çubuklu'da üç tabur bırakmışlardır. [15] 1921 yılı Şubat ayında 3000 kadar Fransız askeri Türkiye'ye doğru yola çıkarılmıştır. Bunların geliş sebebi gizli tutulmaktadır. Bunlar için Boğaz'da birer bölük alabilecek yahılarla, Babıali Caddesi'ndeki oteller ayrılmıştır. [16]

C. İTALYANLAR

Birinci Dünya Harbi devam ederken İtilâf Devletleri kendi aralarında bazı gizli antlaşmalar yapmışlar ve Osmanlı ülkesini paylaşmayı plânlamışlardı. Savaşın İttifak Devletleri aleyhine sonuçlanması üzerine, Osmanlı Devleti de İtilâf Devletleri ile Mondros Mütarekesi'ni imzalamak mecburiyetinde kalmıştı. Mütareke hükümlerine ve daha önce yapılan gizli paylaşma plânlarına göre, İtilâf Devletleri paylarına düşen bölgeleri işgale başladılar. Bu antlaşmalarda İtalyanlara Anadolu'nun güneybatı kısımları vaat edilmişti. İtalyanlar da kendi paylarına düşen bu yerleri, diğer işgal devletleri gibi işgale başladılar. 1919 yılı başından itibaren Marmaris'e çıkan İtalyanlar, daha sonra Antalya, Konya, Burdur, Muğla çevresini işgal ettiler. İşgal ettikleri yerlerde halkın tepkisini ve direnişini azaltmak veya yok etmek için, hemen hemen işgalin başından sonuna kadar yumuşak davranmayı tercih ettiler. Halkı kendilerine bağlamak ve işgal ettikleri yerlerde kolayca yerleşebilmek için gayet plânlı, düzenli birtakım metotlar uyguladılar. Önce asayiş ihlâl ederek, halkın mevcut otoriteye olan güvenini sarstılar. Daha sonra ise asayiş temin etmek bahanesiyle işgalleri gerçekleştirdiler. Halka iyi davranmak ve onlara sıhhi malzeme yardımı yapmak suretiyle kendilerine bağlamak metodunu uyguladılar. Yine halkın zirai ihtiyaçlarını temin maksadıyla tohumluk ve kredili zirai aletler vererek ekonomik aç-

[15] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 104.

[16] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 13-2.

dan da kendilerine bağlamaya çalıştılar. [17] Bu şekilde halkla iyi ilişkiler kuran İtalyanlar, kısa zamanda arzuları doğrultusunda başarı elde etmeyi becerdiler. Bir kısım halk bu aldatmacalara kanarak, "İtalyan himayesini" istemek üzere çeşitli yerlerde İtalyan işgal komutanlıklarına müracaat ederek, himaye talebinde bulunmaya başladılar. Askerî Polis Teşkilâtı Denizli şubesinin tespitlerine göre Garbî Karaağaç'ta bu yola başvuran bir kısım ahaliden 29 kişi, tevkif edilerek adliyyeye sevk edilmişler ve haklarında kovuşturmayla başlanmıştır. [18] İtalyan hamiliğini talep ederek karşılığında "himaye vesikası" [19] alma işi giderek yaygınlaşmaya başladı. 19 Ağustos 1920'de, Denizli Askerî Polis Şubesi'nin bildirdiğine göre, Karacasu kazası ve Acıbadem halkı da İtalyanlardan himaye talebiyle "Kuvâ-yı İsgaliye Kumandanlığı"na başvurmuşlardır. Bu başvuru karşılığında İtalyanların verdiği resmî damgalı ve İtalyanca yazılmış belge ele geçirilmiş ve teşebbüste bulunanlar hakkında gerekli araştırma yapılmaya başlanmıştır. [20] Karacasu eşrafı tarafından İtalyanlardan belge talebinin gerekçesi, "Yunan vahşet ve mezaliminden vikaye" edilmek olarak gösterilmiştir. [21] Yakalananlar yapılan sorgulamalarında, "İzmir'le münasebetleri olduğundan, Yunanlıların tasalluttundan kurtulmak için" böyle bir yola başvurduklarına söylemişlerdir. Ancak TBMM Hükûmeti, işgal güçlerinden himaye isteğinde bulunanlara karşı çok katı davranmıştır. Bu gibilerin

[17] Nuri Köstüklü, Türk Arşiv Belgelerine Göre Anadolu'da İtalyan İşgal Metodu, Askerî Tarih Bülteni, sayı 27, Ağustos 1989, Ankara 1989, s. 113, vd.; Fahrettin Altay, 10 Yıl Savaş, 1912-1922 ve Sonrası, İstanbul, 1970, s. 255.

[18] ATASE Arşivi, K. 691, D. 150, F. 7-2.

[19] Köstüklü, s. 118.

[20] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 10; K. 691, D. 150, F. 7-1; Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dolap No: 1, Kutu No: 7-3, D. 19, F. 18-1.

[21] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 28; K. 691, D. 150, F. 7.

tutuklanarak İstiklâl Mahkemelerine gönderilmeleri kararlaştırılmıştır. Çünkü tavizkâr davranıldığı takdirde, bu tarz davranışların önüne geçmek mümkün olmayacaktır. [22]

D. YUNANLILAR

1. Bursa Bölgesinde Yunan Askerî Harekâtı ve Zulmü

Yunanlılar, İtilâf Devletlerinin kendilerine tanıdıkları hakları elde etmek üzere 22 Haziran 1920'de altı tümenlik bir kuvvetle üç yönden Anadolu içlerine doğru ileri harekâta geçtiler. Yunanlılar üç tümen ile iki koldan Akhisar-Soma yönünde, iki tümenle Salihli yönünde, bir tümen ile de Aydın cephesinde taarruza geçtiler. Yunanlıların Akhisar-Soma yönünde harekete geçen kuzey kolu, yavaş yavaş ilerleyerek 30 Haziran 1920'de Balıkesir'e girdi. Balıkesir'e giren Yunanlılar, bütün dükkân, han ve evleri arayarak silâhları toplamışlardır. Balıkesir ve köylerinden topladıkları bu silâhları ise trenle İzmir'e göndermişlerdir. Şehirde, halka dikkate değer bir zorbalık, bir fenalık yapamamışlarsa da, köylerde insanları dövmüşler ve işkence yapmışlardır. Ellerine geçirdikleri hayvanları Bandırma ve İzmit Limanlarından gemilere yükleyerek götürmüşlerdir. Balıkesir içerisinde iki yüz piyade ve kırk-elli kadar Yunan süvari askeri bulunmaktadır. Balıkesir'e dört saat mesafede bulunan Yeniköy sırtlarında iki veya üç piyade alayı ile bir süvari alayı bulunmaktadır. Ayrıca tren hattı boyunca her istasyonda otuzar, önemli yerlerde ise kırkar-ellişer asker bulundurmışlardır. [23]

[22] Köstüklü, s. 119; Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dolap No: 1, Kutu No: 7-3, D. 19, F. 18.

[23] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 6.

Bu arada İngilizler, 25 Haziran'da Mudanya'yı topa tutarak işgal ettiler ve 2 Temmuz 1920'de de Bandırma'ya asker çıkardılar. Amaçları, Bursa bölgesindeki Türk birliklerini meşgul etmek, 56. Tümen'in cepheye yardıma gitmesine engel olarak, Yunanlılara yardım etmektir. Gerçekten de 56. Tümen Balıkesir bölgesindeki 61. Tümen'in yardımına koşamamıştır. [24] 2 Temmuz'da Yunan süvari birlikleri ilerleyerek Kirmastı ve Karacabey'i işgal ettiler. [25] Yunanlıların Bursa'yı ele geçirmelerine engel olmak için bazı tedbirler düşünüldü. Ümitsiz olmakla beraber Bursa'nın batısında bir savunma hattı kurulmasına karar verildi. Ancak ortalama 20.000 Yunan askerinin [26] üstün silâh ve gereçle giriştiği Bursa taarruzu, 56. Tümen'in iki bin beş yüzün altında bulunan, morali yerinde olmayan eğitim ve disiplini zayıf birliklerine karşı yapıldı. Yunanlıların amacı, Türkleri aniden bastırıp, Bursa'nın doğusunda yeniden tertiplenmelerine meydan vermemektir. [27] Yu-

-
- [24] Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, Ankara 1957, s. 198; Selahattin Tansel, Mondrostan Mudanya'ya Kadar, c. III, Ankara 1978, s. 160; Kâzım Özalp, Milli Mücadele 1912 1923, c. I Ankara 1971, s. 143; Nutuk, c. II, Ankara, 1984, s. 315.
- [25] Özalp, s. 142; Tevfik Doğan, Bursa Bölgesinde Yapılan Savaşlar (116 Sayılı Askerî Mecmua eki) s. 29; Selahattin Tansel, Mondrostan Mudanya'ya Kadar, c. III, Ankara 1978, s. 158-159; Nutuk, c. II, Ankara 1984, s. 315.
- [26] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 42 Askerî Polis Teşkilâtı Eskişehir şubesinin bu konudaki istihbaratı şöyledir: "... Yunan askerleri için çıkan ekmek mevcuduna nazaran Bursa, Karacabey, Mudanya, Gemlik, Dimboz, Kazancı havalisinde muharip, gayri muharip bilumum Yunanlıların 20.000 raddesinde bulunduğu, koyun ticareti maksadıyla Eskişehir'e gelmiş yolcuların ifadesinden anlaşılmıştır..."; Türk İstiklâl Harbi, c. II, II. kısım, Ankara, 1965, s. 222.
- [27] Türk İstiklâl Harbi, s. 222.; İhsan Güneş, "Bursa'nın Yunan Ordusu Tarafından İşgali ve Bunun Doğurduğu Tepkiler", İkinci Askerî Tarih Semineri Bildiriler, Ankara 1985, s. 146.

nanlılar karşısında, Bursa'nın batısında kurulmaya çalışılan savunma hattında, düşmanın saldırıları karşısında dayanamayan Türk kuvvetleri, Uluabat Köprüsü'nü tahrip ederek Bursa'ya doğru çekildiler. Bursa yakınındaki Beşevler kesiminde 56. Tümen tekrar düşmana karşı durmak istemişse de dayanamamıştır. Bu baskılar karşısında Bursa'nın boşaltılmasına, 7 Temmuz'da Kemal Paşa da razı olmuştu. Türk kuvvetlerinin Bursa'yı boşaltmaları üzerine Yunanlılar, 8 Temmuz'da burayı işgal ettiler. [28]

Bursa'yı işgal eden Yunanlılar, Bursa'nın doğusunda Dimboz-Aksu hattında Birinci İnönü Savaşı'na kadar kaldılar. Yunanlılar, Inegöl'e 10 km uzaklıktaki Duma köyü karşısındaki Kazancıbayırı-Kestel hattından daha fazla ilerlemeyerek burada mevzilendiler. [29] Bursa'nın doğusunda Selöz-Yeni Selöz-Paşa Yaylası-Dimboz-Aksu-Tesvikiye hattında yerleşen Yunanlılar, daha sonra yapacakları İnönü-Eskişehir yönündeki harekât için hazırlıklara başladılar. Bu bekleme sırasında Bursa bölgesinde Yunanlıların genel durumu şöyledir : Bursa içerisinde fazla düzenli bir birlikleri yoktur. Işıklar Askerî Lisesi ve çevresinde bir tabur Yunan askeri bulunmaktadır. Bu taburun 11. Tabur olduğu tahmin edilmektedir. Acemler İstasyonunda on iki tane 12.5'luk sahra topu ile bütün Bursa çevresinde iki bin kadar mekkarisi olduğu tahmin edilmektedir. İşgalden sonra baskılarını artıran Yunanlılar, halk üzerinde silâh bırakmamışlardır. Hatta, üzerinde küçük bir tabanca bulduklarını bir sene hapisle cezalandırmışlardır. Bursa'daki birlikler içinde, yerli Rumlardan gönüllü yazılanların sayısı ol-

[28] Türk İstiklâl Harbi, c. II, II. kısım, Ankara 1969, s. 219.; Nutuk, c. II, Ankara 1984, s. 315; Apak, s. 199; Doğanatan, s. 29; Tansel, c. III, s. 160; Güneş, a. g. t. s. 147.

[29] Doğanatan, s. 29; Apak, s. 199.

dukça fazladır. [30] Bu da aslında Osmanlı Rumlarının, Türkleri arkadan vurmak için fırsat beklediğinin açık bir göstergesi olarak görülmektedir.

Yunanlıların emniyet kuvveti olarak Kazancı Bayırı'nda üçyüz kadar askerleri vardı. Aksu yakınındaki Pekmezci Hanı çevresinde bir tümen kadar kuvvetleri bulunmaktaydı. Buradaki topçu birlikleri hakkında fazla bilgi elde edilememiştir. Muntazam süvari birliklerine karşı, piyadelerin durumunun kötü olduğu öğrenilmiştir. Kazancı Bayırı'nda arama ve kontrol postaları oluşturulmuştur. Bu karakollarda on beşer kişilik nöbetçi heyetleri bulunmaktadır. Bunları, Bursa'ya veya İnegöl'e geçen bütün yolcuları ve eşyalarını kontrol etmektedirler. Ayrıca geceleri de ileri keşif kolları çıkarmaktadırlar. [31]

Kazören civarında Hendekli - Kazancı Bayırı ve Dimboz'un kuzeyinde tahkimat yapan Yunanlılara baskın yapan Türk birlikleri, 48 kişiyi öldürmüşler, 17 kişiyi de yaralamışlardır. Yaralılarını otomobillerle Bursa'ya taşıyan Yunanlılar, bu baskını da bahane ederek, o çevrede tarlalarında işiyle meşgul olan köylüleri tutuklayarak Çekirge'ye göndermişlerdir. [32] Ak-

[30] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 11. Yunanlılar işgal ettikleri yerlerde ve geçtikleri yörelerde Türk halka zulüm, işkence yaparken, İstanbul Hükûmeti'nin adamları onlarla kardeşliklerini ilân etmektedirler. Askeri Polis Teşkilâtı'nın Bursa'ya gönderdiği bir memuru şu olayı raporunda üzüntü ile yazmaktadır : "... Bursa Valisi Ziver Bey bir merasim sırasında konuşurken, artık Yunanlılarla dost ve kardeş olduklarından, kendileri ile iyi geçinmenin lüzumundan bahsetmiştir. Daha sonra konuşan Yunan işgal kuvvetleri Komutanı : -Biz hiçbir zaman Türkleri kardeşliğe kabul etmeyiz. Bu kardeşliği Harb-i umumiden evvel icra etmeyi istemediniz, bugün tazyik altında kardeş olduğunuzu söylüyorsunuz. Yunanlılarla Türkler hiçbir zaman kardeş olamazlar..." şeklinde gayet zıt bir konuşma yapmıştır. Bundan ahali-i İslâmiye pek müteessir olmuştur" (ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 82).

[31] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 6-1, 2.

[32] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 11.

su'da Yunanlıların erzak ve yem depoları bulunmaktaydı. [33] Bu bölgedeki 6. Yunan Alayı'nda isyan çıkması üzerine Trakya'dan getirilen iki tabur askerle isyancılar değiştirilmiştir. İsyanıcı askerler, Mudanya'dan bir İngiliz vapuruna bindirilerek, Armutlu yönünde yola çıkarılmışlar ancak, nereye götürüldükleri tespit edilememiştir. [34]

Askerî Polisçe Eylül 1920 sonlarına doğru elde edilen istihbarata göre, Yunan birliklerinin durumu şöyledir : Balıkesir'de bir tümen karargâhı ile bir piyade alayı vardır. Susurluk'ta alay karargâhı ve yaklaşık iki bölük ezun askeri; Kirmastî'de jandarma görevi yapan 60 kişilik bir müfrezeye ile Karacabey'de 40 kişilik istihkâm birliği bulunmaktadır. Bandırma'da 100, Erdek'te 30, Aydıncık'ta 10, Seferci İstasyonu'nda 15-20, Uluabat Köprüsü'nde 15 kişilik muhafız müfrezeleri bulunmaktadır. Uluabat Köprüsü ile Acemler İstasyonu arasında hiçbir birlikleri bulunmamaktadır. Acemler ve Bursa istasyonu'nda çapları kestirilemeyen on dört ve ışıklar'da altı topları bulunmaktadır. Kestel çevresinde bine yakın topçu, süvari, makinelî ve mekkari hayvanı bulunmaktadır. Aksu-Dimboz hatında bir tabur piyade ile birkaç top, Koyunhisar'da iki tabur piyade ile bir süvari bölüğü, Kabaçınar'da bir tabur piyade ile üç süvari bölüğü ve altı top bulunmaktadır. Dimboz'da bir mangalılık telefoncu müfrezesi ile yolcuların belgelerine bakmak üzere yirmi kişilik bir karakol olduğu tespit edilmiştir. [35]

Bursa'da bulunan Yunan işgal kuvvetleri komutanı değiştirilmiş, yeni tayin edilen 10 Eylül 1920'de görevine başlamıştır. Karargâh eski polis müdüriyetidir. Yenigehir Savaşı'na katılan Yunan birlikleri oldukça fazla zayıat verdiklerinden ölü-

[33] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 13.

[34] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 42.

[35] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 44.

lerini gizlice otomobillerle taşıyıp gömmüşlerdir. Orhaneli bölgesine gönderilen bir Yunan süvari bölüğü, Türklerle yaptığı müsademede yenilmiş ve isyan ederek Bursa taraflarına kaçarak dağılmıştır. [36]

Askerî Polis Teşkilâtı ajanlarınca 1920 yılı Ekim ayı başlarında Yunanlılarla ilgili olarak şu bilgiler elde edilmiştir: Bursa'nın batısında Çekirge üzerindeki düzlükte yirmi bir top bulunmaktadır. Ayazma civarında bir topçu taburu vardır. Komutanı İstefenekos'tur. Aksu, Dimboz, Ayazma, Koyunhisar ve bütün cephelerde taşlarla siperler, çalılarla gizleme yapılmaktadır. Selöz, Derbent Rum ve Ermenileri Kestel'e gelmişlerdir. Bahçedere önünde ve Ayazma'nın 2 km batısındaki üç tepede 12 adet 7,5 luk top ve her topa muhafızlık eden ikişer mitralyöz bulunmaktadır. Ayazma'nın 5 km güneyinde, Aynıye köyüne hâkim tepede 12 lik bir top, Duma-Karalar arasındaki tepelerde beş adet 7,5 luk top ve muhafız mitralyöz bulunmaktadır. Koyunhisar'ın ön tarafındaki tepede üçten fazla top ve ona göre mitralyöz vardır. Askerî Polis Teşkilâtı ajanlarının tespitine göre Yunanlılar 2 Ekim 1920 taarruzunda bir tabur piyade, bir bölük süvari ve iki dağ topu ile Kirazlıyayla'yı top ateşine tutarak burayı işgal etmişlerdir. Sonra Beypınar'ı ve Derbent'i top ateşi altına alarak Derbent'i işgal etmişlerdir. Bu arada yolda ve açık arazide gördükleri yolcu, sığır, koyun vs. ye ateş ederek zarar vermişlerdir. Yenişehir'e karşı hiçbir harekette bulunmamışlar ancak, Beypınar'dan gördükleri şiddetli mukabele üzerine köyü yakarak sekiz kişiyi idam etmişlerdir. İznik'i de top ateşiyle döven düşman, şehri yakmış ve otuz kadar süvarinin şehre ilerlediği tespit edilmiştir [37]

[36] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 45.

[37] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 78

Venizelos'un Doğu Trakya'yı işgal etme arzusu üzerine, Bursa bölgesini Temmuz'un ilk haftası işgal eden Yunan birlikleri, bir müddet için bu bölgedeki harekâtlarına ara verdiler. [38] Yunanlılar'ın İzmir Kolordusu'na bağlı İzmir Tümeni, Bursa bölgesinden kuzeye çekilerek Trakya'ya geçirilmeye başlanmıştır. Takriben 20 Temmuz 1920 tarihlerinde, Yunan birliklerinin Bandırma'dan vapurlara bindirilerek Tekirdağ'a götürüldükleri, Askerî Polis elemanlarınca bir Yunan askerinden öğrenilmiştir. [39] İzmir Tümeni'ne bağlı, Işıklar'da bulunan ihtiyat alayını, Mudanya nakliye vapuruna bindirerek Trakya'ya götürmüşlerdir. Gemlik Cephesi'nde 20. Alay, Yenisehir Cephesi'nde 3. Alay, İnegöl Cephesi'nde 4. Alay, Kestel civarında 5. Alay bulunmaktadır. Bu alaylardan aldığı bazı birlikleri de Trakya'ya göndermişlerdir. Bursa ve çevresi Komutanı Yuvato'ya, tümen komutanı vekâlet etmektedir. Yunanlıların, Bursa'dan kuzeye otomobil ve ağırlıklarını çekmekte oldukları görülmüştür. Bursa'da bulunan süvari bölüğü de Mudanya'ya sevk edilmiştir ki, askerin morali son derece bozuktur. Çekilirken yollara bomba ve lâğımlar koymuşlardır. Ayrıca Yunanlılar fazla cephanelerini de Trakya'ya sevk etmek üzere Bursa'dan Mudanya'ya götürmektedirler. [40]

Cephe komutanının isteği üzerine İnegöl çevresindeki düşmana karşı bir gösteriş taaruzu plânlandı. İnegöl Millî Taburu, 24 Ekim sabahı Yunanlılara karşı bir taarruz yapmışsa da, düşmanın topçu ve makineli tüfek ateşi karşısında kayıplar vererek dağıldı. 25 Ekim'de Yunanlılarla yapılan yeni çarpışmalarda Türkler yenilerek İnegöl'e geri çekilmek

[38] Türk İstiklâl Harbi, c. II, II. kısım, Ankara 1965, s. 271.

[39] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 6.

[40] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 108.

zorunda kaldılar. Türklere karşı başarı kazanan Yunanlılar, 25 Ekim'de tekrar eski mevzilerine çekildiler. [41] Ancak, 27 Ekim'de Yunanlılar Yenisehir ve İnegöl üzerine yürüdüler. Bir piyade alayı, on sahra, sekiz dağ (cebel) topu ve ondan fazla makineli tüfek ile İnegöl'e taarruz eden Yunanlılar, şehri ele geçirdiler. [42] Bundan sonra şehre giriş ve çıkışı yasaklamışlardı. Mültezimleri çağırarak okkası yedi kuruştan 150.000 okka arpa hazırlanmasını istemiştir. Askerî Polis memurlarının tespitine göre, arkadaşıyla konuşan bir Yunan subayı, "... yapılan İnegöl harekâtının iktisadî bir hareket..." olduğundan bahsetmektedir. Toplanacak arpaları taşımak üzere kasabadaki bütün arabaların listesi çıkarılmıştır. Jandarmaların silâhlarını alarak, Rüştü isimli bir subay ile kırk kadar askeri esir edip, Bursa'ya göndermişlerdir. [43]

Bursa ve çevresinde Yunanlıların zulüm ve işkenceleri konusunda Askerî Polis Teşkilâtı ajanları bazı tespitlerde bulunmuşlardır. Ajanların bildirdiğine göre Yunanlılar, Yenisehir ve çevresinde ele geçirdikleri yerlerde, hükûmet konanlarını, bölge komutanlığını, telgraf ve Düyûn-ı Umûmiye dairelerini, ayrıca bütün çarşıdaki dükkânları tamamen soymuşlar ve sonra yakmışlardır. Evleri soyarak, eşyalarını otomobil ve öküz arabalarıyla, bilinmeyen yere sevk etmişlerdir. Hırsızlık ve soygunculuğu o derece ileri götürmüşlerdir ki on dokuz köyün eşya ve hayvanlarını, hatta tavuklara varıncaya kadar gaspederek köyleri yakmışlardır. Sokaklarda ve evlerde ele geçirdikleri Müslüman erkek ve kadınların "yüz para" larını dahi almışlar, birçok kız ve kadının ırz ve namuslarını lekelemişlerdir. Köylerde ve kasabalarda bütün camileri kirleterek, kilim ve halılarını gaspetmişler ve Kur'an-ı Kerim'i ayaklar altına alarak çignemişlerdir. Telgraf direk-

[41] Türk İstiklâl Harbi, s. 327-328.

[42] HTV Dergisi, sayı 50, Vesika No: 1167, Ankara 1964.

[43] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 128.

lerini testere ile kesip, yollara devirerek engeller yapmışlardır. Yenişehir'den 300 kadar öküz arabası dolusu esyayı alarak götürmüşlerdir. Yine aynı çevreden 500 kadar insanı esir edip yanlarında götürdükleri görülmüştür. Yunan askerleri ile beraber Derbent, Marmaracık, Selöz, Susurluk, Demirtaş, Tepeciğe ve Bursa'nın diğer köylerinden gelen Hristiyan kadınların esya toplayıp götürdükleri görülmüştür. [44] Yunanlılar işgal ettikleri yerlerde çoğunluğu Türk kadından oluşan fuhuşhaneler açmışlar ve bütün kahvehaneleri meyhaneye çevirmişlerdir. 57. Tümen bölgesinde Türk kadınlarını oynatan beş Yunan askeri, Müslümanlarca öldürülmüştür. Bunun üzerine Yunanlılar, Görenez köyünü yakmışlar ve halkının bir kısmını öldürmüş, bir kısmını ise bilinmeyen yerlere göndermişlerdir. [45] Yenişehir'i 27 Ekim çarşamba günü işgale başlayan Yunan orduları komutanı General Alexandr, halkın işi gücü ile serbestçe uğraşmasını can, mal ve ırzlarının emniyette olduğunu ilân etmişse de sözünde durmamış ve şehrin yakılmasına, yağmalanmasına göz yummuştur. 1 Kasım 1920 sabahı, Yenişehir'de her taraf gaz dökülerek ateşlenmiştir. Ayrıca bombalar atılarak yangın ve tahribat daha da artırılmış, esyasını kurtarmak isteyen Türkler, Yunanlılarca engellenmiş veya öldürülmüştür. Olayların heyecanı ile halk, şehri terk ederek, ovadaki diğer köylere perişan bir şekilde dağılmışlardır. Yardıma muhtaç oldukları muhakkaktır. [46]

2. Yunanlıların izmit ve Çevresindeki Durumları

İngilizler ve yerli Rumlarla iş birliği hâlinde bulunan Yunanlıların, İzmit ve çevresindeki kuvvetlerinin sayısı, malzeme ve teçhizatları hakkında Askerî Polis ajanlarının tespit

[44] ATASE Arşivi, K. 687, D. 14, F. 16-2; K. 687, D. 141, F. 15; K. 680, D. 118, F. 136.

[45] ATASE Arşivi, K. 684, D. 129, F. 7.

[46] ATASE Arşivi, K. 687, D. 141, F. 24-3.

edebildikleri bilgiler oldukça önemlidir. Buna göre, işgalci Yunanlılarla iş birliği yapan yerli Rumların güçlerini de Yunanlıların hesabına kaydetmek lâzımdır. 1920 yılının Ağustos ayı sonlarında, Eski Hamam'da 3000 ve Hendek'te 800 Rum silâhlı olarak hazır beklemektedir. Ayrıca Derbent çevresinde 800 mevcutlu bir Yunan taburu ve bir topçu bataryası bulunmaktadır. İzmit yakınındaki uçak hangarında kullanılamayacak durumda bir uçak ile üç manda arabası, uçak bombası ve limanda bir dretnot bulunduğu Askerî Polis tarafından tespit edilmiştir. 21 Ağustos 1920'de Bahçecik ve çevresinde Yunanlılarla yapılan çatışmada Yunanlılara büyük kayıplar verdirilmiş ve yüksek rütbeli bir Yunan subayı da öldürülmüştür. [47]

Ekim ayında bölgede Yunan kuvvetlerinin takviye edildiğini görüyoruz. Askerî Polis ajanları 16 Ekim'de İzmit ve çevresinde 3200 kişilik bir Yunan kuvvetinin bulunduğunu, Yunan ordusunun ekmek müteahhitliğini yapan Hacı Yusuf Efendi'den öğrenmişlerdir. Hacı Yusuf Efendi'nin ifadesine göre bu kuvvetlerin dağılımı şöyledir : 1000 - 1200 kadarı çuha fabrikasında, 80'i Kandıra'dadır. Kalanları ise İzmit Sultanî Mektebi'nde, Sıtmalıköy ve Derince'de bulunmaktadırlar. Yerli Rum ve Ermenilerle iş birliği halinde bulunan Yunanlılar, çevredeki köyleri tahrip ve yağma ediyorlar, her türlü tecavüzde bulunuyorlardı. Yer yer meydana gelen çatışmalarda, her defasında millî kuvvetlerin mukavemeti ile karşılaşan Yunanlılar, saldırganlıklarını her geçen gün artırmaktaydılar. [48]

İzmit ve çevresinde, General Gargalidis Panayatis komutasındaki Manisa Tümeni bulunmaktadır. Bu tümen 9, 16, 17 nci Alaylardan oluşmaktadır. Her alay ise üç taburdan meydana gelmekte ve her taburun mevcudu 450-600 arasındadır. 16.

[47] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 18.

[48] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 105. Türk İstiklâl Harbi, s. 291.

Alay çuha fabrikasında bulunmaktadır. Alayın bir taburu Büyük Derbent çevresinde, iki bölümü ise Bahçecik'tedir. 17. Alay Kandira'da, 9. Alay ise Ermeşe'de bulunmaktadır. Bu alayların birer taburları Derince ve İzmit'tedir. İzmit'teki taburların mevcutlarının 550 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Fabrika çevresinde dört top, Büyük Derbent'te ise iki top bulunmaktadır. [49]

İşgal ettikleri yerlerde işkence ve zulümlerine devam eden Yunanlıların, Kandira ve çevresinde yakmış oldukları köyler şunlardır : [50]

1. Erbekir köyü : 13 hanedir, 7 hane yakılmıştır.
2. İhsarlı köyü : 18 hanedir, 5 hane yakılmıştır.
3. Nurye köyü : 13 hanedir, 1 hane yakılmıştır.
4. Hoca köyü : 7 dükkân, 1 cami, 2 kahvehane, 64 hane vardır. 40 hanesi yakılmıştır.
5. Sarıköy köyü : 30 hanedir, 25'i yakılmıştır.
6. Derviş köyü : 5 hanedir, 2'si yakılmıştır.
7. Okçular köyü : 13 hanedir, 10'u yakılmıştır.
8. Bulaklı köyü : 13 hanedir, tamamen yakılmıştır.
9. Mehmed köyü (?) : 14 hanedir, 11'i yakılmıştır.
10. Ömer Ağa köyü : 20 hanedir, 19'u yakılmıştır.
11. Sıraköy köyü : 20 hanedir, 15'i yakılmıştır.
12. Ahmedler köyü : 13 hanedir, 12'si yakılmıştır.
13. Laz köyü : 13 hanedir, 12'si yakılmıştır.

[49] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 121, 129; Türk İstiklâl Harbi, s. 293-294.

[50] ATASE Arşivi, K. 620, D. 222, F. 58.

3. Batı Cephesi'nde Yunan Askerî Harekâtı ve Zulmü

Askerî Polis Teşkilâtı tarafından Uşak ve çevresinde görevlendirilen memur (ajan) buradaki Yunan askerî harekâtı ve yaptığı zulümlerle ilgili olarak birçok tespitlerde bulunmuş, ayrıntılı raporlarını genel merkeze göndermiştir. Askerî Polis Teşkilâtı ajanın verdiği raporları diğer kaynaklarda doğrulamaktadır. 29 Eylül 1920'de Uşak çevresini işgale başlayan Yunanlılar, Uşak İstasyonu'nun 2-3 km güneyinden başlayarak, tren hattının 2-5 km doğusundaki sırtları ele geçirmişlerdir. Kuyucak (Uşak'ın güneyinde) mevkiinin 3 km güney doğusundaki tepelerde, üç makineli tüfek ve 150 Yunan piyadesi mevzilenmiştir. Uşak İstasyonu'nun 2,5 km güney doğusuna ise, 7,5'lık bir top yerleştirilmiştir. İstasyon ile şehir arasındaki mezarlık karşısında ise tahminen 300 kadar katır bulunmaktadır. Ancak, bu katırların hangi sınıf askere ait olduğu tespit edilememiştir. Uşak içerisinde şapkalarında 34 rakamı bulunan bir çok asker bulunmaktadır. Bundan anlaşıldığına göre 34. Alay Uşak'ta bulunmaktadır. Uşak merkezinde ikinci Fırka Komutanı Tuğgeneral Suluhopolos bulunmaktadır. Ağustos sonlarında Uşak'ı ele geçiren Yunanlılar, işkence ve zulümlerine devam etmişlerdir. Bu arada ekonomik ve idarî bazı uygulamalarda da bulunmuşlardır. Uşak'tan dışarıya hububat sevki yasaklanarak tamamı askere tahsis edilmiştir. Savaş yılları içinde Türk parasının değeri, Yunan drahmisine göre iyi durumdadır. Halk ve tüccar, Türk parasına daha çok değer vermektedir. Zira bir drahmi 12,5 kuruş değerindedir. Yunanlılar, şehirde ele geçirdikleri bütün hayvanlara el koymuşlardır. Bu hayvanlardan inek, koyun ve keçi satmışlar; beygir ve öküz gibi hayvanları da orduda kullanmışlardır. Sadece Uşak'tan değil, civar köy ve kasabalardan da dışarıya hayvan sevkini yasaklamışlar, aksine hareket edenleri cezalandıracaklarını bildirmişlerdir. Uşak'ta bulunan bütün kahvehaneler meyhaneye çevrilmiştir.

29 Eylül 1920'den itibaren Uşak'a giriş için belge istenmeye başlanmıştır. Buna göre, çevre köy ve kasabalardan gelenler, Uşak'a girebilmek için "hüviyet ilmühaberi" getirmek zorundadırlar. [51]

Halk Yunan askerlerinin hırsızlığından çok şikâyetçidir. Uşak ve çevresini işgal eden Yunanlılar kundaktaki çocukları, seksen yaşındaki ihtiyarlara kadar herkese zulüm, işkence yaparak öldürmüş ve eşyalarını yağmalamışlardır. [52]

Uşak - Alayşehir arasındaki tren köprülerinin tamamında, önemine göre bir veya iki manga muhafız askeri bulunmaktadır. Ayrıca tren istasyonlarında bulunan kumpanya barakalarında da birer, ikişer manga bulunmaktadır. İğneli İstasyonu'nda önemli bir kıta bulunmakla beraber, Gubey (Ulubey) mahiyesinde iki tabur kadar Yunan birliği bulunmaktadır. Elvanlar İstasyonu'nda ordugâhı bulunan bir tümen kadar asker, tren hattının kuzeyinde olmak üzere yerleşmiş durumdadır. Topçu birliğine rastlanamamıştır. 600 kadar katı, 90-100 kattan oluşan gruplara ayrılmış şekilde bulunmaktadır. İmay-Elvanlar arasındaki tren köprüsü tahrip edilmiş durumdadır. Onarımı sürmekte ve kısa zamanda bitirmek için çalışılmaktadır. Tren bu kısımda aktarma yapmak zorunda kalmaktadır. Yunanlılar, köprüünün Elvanlar tarafına bol miktarda erzak ve zahire geçirmişlerdir. Örneğin soğuk günlerde askere verilmek üzere 150 fiçi kanyak temin edilmiş ve asker başına 150 gram verilmesi hesap edilmiştir. [53]

General Nider, karargâhı ile beraber Alayşehir'de bulunmaktadır. Aynı zamanda burası kolordu merkezidir. Ekim 1920 başlarında şehirde bir alay kadar Yunan askeri bulunmakta-

[51] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 93.

[52] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 105.

[53] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 93-1, 2, 3; Türk İstiklâl Harbi, s. 317.

dır. Efzun askerinden de bir tabur kadar vardı. Yunanlılar, Alaşehir ve köylerinde halka zulüm ve işkence yapmakta kâdın ve kızların ırz ve namuslarını kirletmektedirler. Alaşehir, işgal sırasında gerek yerli Rumlar ve gerekse Yunanlılar tarafından yağma ve tahrip edilmiştir. Uşak - Alaşehir arasındaki dağlarda dolaşan kaçak Yunan askerleri köyleri basarak soymaktadırlar. Yunan komutanları Alaşehir'de basit ekonomik bir takım tedbirler alarak bazı mallara çok düşük fiyatlar (narh) koymuşlardır. Örneğin, sade yağın kıyyesi (okka da denir ve 1282 grama tekabül eder) 150, yumurtanın tanesinin ise 1,5 kuruştan satılması zorunludur. Köylüler bu yüzden şehre herhangi bir mal getirmeyi istememektedirler. Şehre girişleri kontrole alan Yunan subayları, Türkçe bilen askerleri aracılığı ile, Pazar günü şehre gelen köylüleri kontrol ettirerek, ellerindeki yağ, yumurta ve diğer malzemeleri almakta ve çok az para vermektedirler. Yerli Rumların teşvikleri sonunda Yunanlılar, şehrin ortasında masalar kurup bayraklarla donatmışlar, Venizelos ile ordu şerefine akşama kadar çalgı çalmış ve içki içmişlerdir. Alaşehir - Kula arasındaki şose, 15 km'ye kadar Türk esirlerine tamir ettirilmiştir. Sayıları altmış-yetmiş kadar olan bu esir askerler başka işlerde çalıştırılmak üzere, 2 Ekim 1920'de Uşak'a gönderilmişlerdir. Kula'nın 5 km güneyinde bulunan bir çeşme yakınındaki ilki çadırdaki, yirmi kadar Yunan askeri bulunmakta ve bunlar o çevredeki koyun sürülerinden her gün ikişer, üçer tane almaktadırlar. [54]

Kula'nın girişinde bir manga, şehirde ise elli altmış kişilik Yunan kuvveti bulunmaktadır. Şehrin ilk işgali sırasında kuvvetleri önce P. Polidesi, daha sonra Papa Dunkaras isimli, rütbeleri tespit edilemeyen iki Yunanlı subay yönetmiştir. Diğer yerlerde olduğu gibi burada da birçok yer, hatta ekmekçi

[54] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 93-1, 2, 3; Kâmil Su, Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları, Ankara, 1982, s. 104-110.

dükkânları da dahil meyhaneye çevrilmiştir. Silâh toplamak bahanesiyle birçok insan tutuklanarak hapse atılmışlardır. Yunanlılar halkın moralini bozmak için propaganda yaparak Uşak'ın işgali sırasında on iki top, doksan vagon, beş makine, üç yüz esir ve çok miktarda silâh ve cephane aldıklarını söylemektedirler. Kula'dan Demirci'ye giden Yunan kuvvetleri, Kula-İncikler-Sırgalar-Demirci yolunu takip etmişlerdir. Yunanlılar, yolları üzerindeki köylülere çok eziyet etmişler, silâh ve cephanelerini taşıtmışlardır. Özellikle Uşum, Ahdler köylerini yağmamışlardır. Çatalok köyünde yirmi yedi Müslüman gencini katletmişlerdir. [55]

Demirci ve çevresini işgal eden Yunanlılar, her yerde yaptıkları gibi burada da yağma ve hırsızlık yapmışlar, üç yüz kadar Müslüman kadın ve kızının namusunu kirletmişlerdir. Çevredeki yaş meyve ve diğer mahsulün tamamının harap edildiğini, 6 Ekim 1920'de Demirci'ye gelen Askerî Polis ajanı bizzat tespit etmiştir. Bir kısım muhafız Yunan askeri bırakan asıl birlikler, şehri terk etmişlerdir. Geride kalan muhafızlar da daha sonra Demirci'den ayrıldıklarından, Demirci'de Ekim 1920 ortalarında Yunan askeri kalmamıştır. Şehirde kaymakam olmadığından yerine bir jandarma subayı görevlendirilmiştir. [56]

Simav'ı işgal ve tahrip eden Yunanlılar, burada fazla kalmayarak bir kısmı Gördes'e, bir kısmı da Salihli'ye doğru gitmişlerdir. Simav'ın 12-15 km doğusunda (Gördes yönünde) ve şose tarafında yerleşen bir-iki tabur Yunan askeri erzaklarını da Gördes'ten getirmişlerdir. Bu askerlerin, sonra Simav'a getirilecekleri de duyulmuştur. Gördes'te büyük bir alay bulunmaktadır. Gördes'te, hamam (kaplıca), kahveler ve hanlar yir-

[55] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 93-1, 2, 3; Kâmil Su, s. 37-38.

[56] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 93-1, 2, 3; Su, s. 49.

kılarak, kiremit, tuğla, tahta vs. leri alarak kendi askerlerine mevzi yapmaktadırlar. Ayrıca şehirdeki evler birer ikişer işgal edilmektedir. [57]

Anadolu'da 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgali ile başlayan Yunan yayılcılığı hızla devam ederken, yukarıdan beri anlattığımız zulüm ve işkenceler de Yunanlıların imha politikasının birer parçası olarak her geçen gün artıyordu. Ve Yunan idaresine geçen her Türk toprağında, hemen o gün göç başlıyor, geride harabelerden başka bir şey kalmıyordu Yunan işkence ve zulmünün bir başka örneğine dünya tarihinde pek az rastlansa gerektir. [58] Öyle ki, Yunanlıları Anadolu'nun işgaline teşvik eden İngilizler bile, yapılan zulüm ve işkencelere dayanamamışlar ve "tahkik komisyonları" kurdurarak bu olaylara bir son vermek lüzumunu hissetmişlerdir. İşte bu amaçla Eylül 1920'de, bir İngiliz Heyeti'nin Yunan işgali altındaki bölgeleri geçerek yerli halka, Yunanlıların zarar verip vermediklerini araştırdıkları ve ihtiyar heyetlerinden belgeler istedikleri, Askerî Polis Teşkilâtı'nın ajanlarınca tespit edilmiştir. Tahkik komisyonları, Yunanlıların İslâm köylerinde bütün harmanlara, bağ ve bahçelerinin ürünlerine el koyduklarını, köyleri yaktıklarını, halkı göçe tâbi tuttuklarını ve boşalan köylere Hristiyanları yerleştirdiklerini yerinde görerek, raporlar düzenlemişlerdir. [59]

[57] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 93-1, 2, 3.

[58] Türk İstiklâl Harbi, s. 141-142. Ayrıca yabancı gözü ile Yunan Zulmü için bkz. Graace M. Ellison, Bir İngiliz Kadını Gözüyle Kuva-i Milliye Ankara'sı Tercüme eden : İbrahim S. Turek 1973, s. 68 vd.; Yücel Özkaya, Ulusal Bağımsızlık Savaşında Anadolu'nun ve Kamuoyunun Durumu, Atatürk Yolu, sayı 5, Mayıs 1990, Ankara 1990, s. 157.

[59] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 36; Türk İstiklâl Harbi, s. 142.

İngilizler, tahkik komisyonları aracılığı ile olayları araştırır, gözlemler ararken Türkler de boş durmamışlardır. Yunanlıların zulüm ve işkenceleri çeşitli gazetelerle ve beyannamelerle Türk halkına duyurulmaya çalışılmıştır. Ancak, olayların önemini kavrayamayan bir kısım halk, bu yayınların propaganda olduğuna veya abartılmış olduğuna inanmaktadır. Hatta bunlar, olayların doğruluğuna inanan bir kısım halkın, fikir ve düşüncelerinde de şüpheler uyanmasına sebep olmuşlardır.

İşgalci güçlere karşı halkın tepkisini ve direnme gücünü koruyacak olan bu tarz düşünce ve fikirlerin zararını önlemek için bazı tedbirler düşünülmüştür. Askerî Polis Teşkilâtı genel merkezi, bu önlemler arasında, kaza ve nahiyelerden heyetler teşkil edilerek, Yunanlıların yaptıkları işkence, zulüm ve tahribatı yerinde göstermeyi planlamıştır. Bunun "... efkâr ve maneviyat üzerinde pek mühim tesirler hasıl edeceği..." kanaatinde idirler. Ayrıca ajanların, Yunan işkence ve zulmü ile ilgili gönderdikleri istihbarat raporlarını beyanname şeklinde düzenleyerek yayınlamayı ve böylece halkı aydınlatmayı da düşünmüşlerdir. [60] Yine Yunan zulüm ve işkencesini belgeleyip icap eden yerlere göndermek ve halka göstermek üzere, işgal altındaki, yakılıp, tahrip edilen yerlere, fotoğraf çekecek, memurlar da gönderilmiştir. [61] Böylece olayların gerçeğini göremeyerek, Millî Mücadele'ye karşı çekimser duranların fikir ve düşüncelerinin değişmesi sağlanacak, işgalcilere karşı millî birlik ve beraberlik pekiştirilecekti.

4. Yerli Halk ile Yunanlıların ilişkileri

İşgallerin başlaması ile Osmanlı Devleti'nin merkezî otoritesi ortadan kalkmış olduğundan, halk ne yapacağını bilemez hâle gelmiştir. Halkın bu şaşkınlıkla bazı makamlara başvuru-

[60] ATASE Arşivi, K. 687, D. 141, F. 16-2.

[61] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 136.

arak, kendini garantiye almaya çalıştığını görüyoruz. Hem işgalci düşmana başvurarak onlardan zarar görmemek, hem de yeni bir güç olarak kendini göstermeye başlayan Kuvâ-yı Milliyeçilerden emin olmak istemişlerdir. Örneğin 1 Ağustos 1920'de İnegöl'den Osman Bey, Mahmud Ağa, Çakır Bey, Ömer Bey ile isimleri tespit edilemeyen bazı kişilerden oluşan bir heyet, Kazancı bayırında bulunan Yunanlılara müracaat ederek, kendilerine dokunulmamasını istemişlerdir. [62] Adapazarı ve Sapanca bölgesinden bir heyet de Kuvâ-yı Milliyeçilere müracaatla bir anlaşma yapmaya çalışırken, diğer bir heyet ise İzmit'te bulunan Yunan Komutanlığı'na başvurmuştur. Geyve'de Kuvâ-yı Milliyeçilerle görüşen heyetin teklifi şöyledir : "... Kasabalının bitaraf kalarak, şehirlerine Abaza, Rum, Ermeni çetelerinin girmesine mâni olacaklarını, bununla beraber Kuvâ-yı Milliye'nin de muvakkat işgallerle şehirlerine zarar vermemesini..." istemişlerdir. Aynı bölgeden Yunanlıların yanına ise, biri Rum, biri Ermeni [63] ve sekizi Müslüman olmak üzere bir heyet gitmiştir. Heyet Yunanlılara, Kuvâ-yı Milliyeçilerden Adapazarı'na gelmeyeceklerine dair söz aldıklarını; Rum, Ermeni çeteleri ile Abazaları da memleketlerine sokmayacaklarını; Yunanlıların da Adapazarına gelmemesini..." [64] rica etmişlerdir. Ancak, Kuvâ-yı Milliyeçilere ricada bulunanların samimi olmadıkları, tarafsızlıklarını ilân etmelerine rağmen, kuvâ-yı inzibatiyeye mensup polislerin bu bölgede, görevlerine devam ettikleri ve Kuvâ-yı Milliye aleyhtarlarının hâlâ idarede söz sahibi oldukları, Askerî Polis şubesi elemanlarınca tespit edilmiştir. [65] Geyve (P) Şubesi'nin tespitlerine göre Yunanlılar ve ricacı heyet arasında konuşulan ve kabul edilen hususlar şunlardır :

- [62] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 6-1. 1920 yılında İstanbul'da yazılmıştır.
- [63] Adapazarı gayri Müslimleri adına, Doktor Kabadayıyan ve Mösyö Hacik katılmışlardır (ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 135).
- [64] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 107.
- [65] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 107.

1. Adapazarı ile bütün bölge halkının silâhtan arındırılması,

2. Kuvâ-yı Milliyeciliğinden şüphe edilenlerin görevlerinden uzaklaştırılması,

3. Adapazarı halkından 20 kişilik bir idare heyetinin teşkil edilmesi,

4. Adapazarı ile İzmit ve İstanbul arasında telgraf muhaberesinin yeniden kurulması,

5. Eski kanunların geçerli olması,

6. Her gün Yunan memuruna bir rapor verilmesi " [66]

Bu noktalarda anlaşmaya varılmışsa da henüz bazı konular üzerinde mutabakat sağlamadığını görüyoruz. Üzerinde pazarlık devam eden diğer meseleler ise şunlardır :

1. Tarafsız bölgede (Adapazarı-Sapanca bölgesi), asayiş 700 kişilik bir kuvvet sağlayacaktır. Bunun bir kısmını Türk, bir kısmı ise Rum ve Ermenilerden oluşacaktır.. (Askerî Polis ajanının tespitine göre Yunan komutanı, 700 kişinin 335'inin Rum ve Ermeni'den oluşmasını teklif etmiş, heyet de bunu kabul etmiştir.)

2. Ermeşe'de bulunan Yunan birlikleri ile temas edilebilmesi için, Adapazarı-Ermeşe telgraf hattının kurulması (Yine AP memurunun tespitine göre heyet, bu durumda Kuvâ-yı Milliycilerin de telgraf ve telefon irtibatı kurulmasını isteyebilecekleri şeklinde itiraz etmişse de, Yunanlı kumandan, isteğinde direnmıştır.)

3. 700 kişilik müdafaa heyetinin teminine kadar muhtelif heyetin Ermeşe veya Çiftik'te olmak üzere tarafsız bölgede toplanması." [67]

[66] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 135.

[67] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 135-1.

Bunlardan başka, Geyve Askerî Polis Şubesi'nce görevlendirilen memur şu hususların da taraflar arasında konuşulduğunu bildirmiştir :

“1. Kuvâ-yı Milliye Adapazarı'nı işgal edeceği zaman Yunanlılar haberdar edilecektir.

2. Adapazarı'nın, Düzce'de teşekkül ettirilen isyan cemiyeti ile birlikte İzmit'e bağlanması.” [68]

Bütün bu konuşulan ve kabul edilen hususlardan anlaşılacağına göre, Adapazarı Türklerinin eli kolu bağlanarak, bölgenin Yunan emellerine hizmete uygun hâle getirilmeye çalışıldığını görüyoruz. Gerçekten de tarafsız bölgede görevlendirilenlerin yarısının, Ermeni ve Rumlardan oluşması, Düzce'nin de Abazaların elinde ve halen isyan hâlinde olmalarına bakılırsa, bölgede Türklerin azınlık durumuna düşürülmek istendiği gayet açıktır. Böylece bölgede, Kuvâ-yı Milliyecilerin aleyhine, oldukça önemli bir güç teşekkül ettirilmiş olacaktır.

5. Yunan Ordusunun Moral Durumu

Anadolu'ya çıkarılan Yunan işgal kuvvetlerinin önceleri moral durumları iyi iken, savaş uzadıkça moral durumlarının bozulmaya başladığı görülmektedir. Askerlerin çoğunun yaşları küçüktür ve yapılan Türk propagandasından dolayı “kuvve-i maneviyeleri” oldukça bozuktur. Öyle bozuktur ki, bir Yunan küçük zabiti (astsubayı): “... bir muharebe sırasında 1500 kişilik Yunan kuvvetine karşı savunmada bulunan bir bölük Türk kuvvetinin, beş dakika daha sebat etmesi halinde Yunanlıların önemli bir hezimetle uğrayacaklarının muhakkak olduğunu...” söylemektedir. Askerlerinin, gösterebildikleri bu gevşeklik üzerine alayın, subayları ve tümen komutanı tarafından cezalandırıldıkları öğrenilmiştir. [69] İstihbarat servisinin verdiği bilgiler-

[68] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 135-1.

[69] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 11.

den anladığımızı göre morali bozuk olan asker, savaşmak istememekte ve memleketlerine dönmek istemektedirler. [70]

Bursa Cephesi'nde bulunan 6. Alay'da moral bozukluğu had safhada olup, askerin bir kısmı firar ederken bir kısmı da isyan etmiş ve "biz harp etmeyeceğiz" diye alay komutanına üç el ateş etmişlerdir. İsyen edenler vapurlara bindirilerek cephe-den çekilmiş ve yerlerine 3. Alay'a bağlı birlikler getirilmiştir. [71] Yine Bursa'da bulunan Yunan jandarmaları da savaşmak istemediklerinden, maaş verilmediğini bahane ederek kaçmışlar ve bunların yerine Girit'den 500 Yunan Jandarması getirilmiştir. Savaştan bıkan Yunan askerleri, "... çetelerin kesmeyeceğini bilseler, silâh atmayıp teslim olacaklarını..." söylemektedirler. [72] İzmir ve çevresinde de Yunan ordusunun iç durumu ve morali iyi değildir. Demirci ve Alaşehir çevresindeki birliklerde de düzensizlik baş göstermiş, isyan ve firar olayları çoğalmıştır. Firar edenlerin şiddetle cezalandırılıp, hat-ta idam edilmelerine rağmen, firarların önüne geçilememek-teydi. [73] Yunanlıların Anadolu'ya gelişlerini büyük bir coşku ile karşılayan ve yüzyıllardır askerlik yapmayan, Tanzimat Fermanı'ndan sonra bedel ödeyerek bundan kaçınan ancak, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Türklere karşı Yunan ordusuna gönüllü yazılan yerli Rumlar bile firar etmeye başlamışlardır. Yerli Rumlardan meydana gelen birliklerden firar edenlerin sayısı, günden güne artmakta ve bir defada doksan-yüz kişi-lük gruplar hâlinde firar ettikleri görülmekteydi. [74] Çünkü ticarete alışık ve savaştan uzak duran Rumlar savaş gibi zor-luklara alışık değildirler. Askerî Polis memurları İngilizlerin

[70] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 121.

[71] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 76.

[72] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 78.

[73] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 100.

[74] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 51, 121.

desteginde Anadolu'yu işgale başlayan Yunan ordusunda, zamanla İngiliz aleyhtarlığının başladığını tespit etmişlerdir. Burada savaş şartlarının zorluğu, imkânsızlıkların rolü büyük olmakla beraber, Bolşeviklik propagandasının da önemli rolü vardır. Bir kısım Yunan askeri, hem Bolşeviklik propagandası yapmakta hem de İngiliz aleyhtarlığını körüklemektedirler. Bu askerler, "...İngilizlerin rahat ederek, kendilerinin onlar için ölmeyeceklerini ve İngilizlerin jandarması olmayacaklarını..." [75] söyleyerek memleketlerine dönmek istemektedirler. Bir Yunan subayı, kendilerinin olmayacak olan bu topraklar için ölmek istemediklerini ancak, ana vatanlarına yapılacak taarruzlara karşı koymaya hazır olduklarını söylemiştir. [76] Ancak, sıradan askerlerin bile anladığı bu gerçekleri, Yunan siyasilere ve ordu komutanları, bozguna uğrayarak Anadolu'yu terke mecbur oldukları zaman anlayabilmişlerdir.

II. İSTANBUL HÜKÜMETİ'NİN GENEL DURUMU VE FAALİYETLERİ

İstanbul Hükûmeti, Anadolu'da gelişen millî hareketleri bastırmak için elinden gelen her türlü tedbire başvuruyordu. Bu amaçla İstanbul'da oluşturduğu askeri birlikleri, Anadolu'ya göndererek Kuvâ-yı Milliye'ye karşı çıkarmaktan çekinmemişti. İstanbul muhafızı Miralay Emin Bey'in kurmaya çalıştığı tümen de (mürettep fırka), bunlardan biridir. Muvazzaf subay ve erlerden oluşturulmaya çalışılan tümen, uzun çalışmalara rağmen kurulamamış, ancak bir tabur seviyesinde kuvvet toplanabilmişti. Çünkü erlerin çoğu firar ediyordu. [77] Toplanabilen askerlerle zayıf mevcutlu olarak kurulan tümen, 24 Ağustos 1920'de makineli tüfek ve mühimmatı ile birlikte

[75] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 51.080. ATASE ARŞİVİ [57]

[76] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 29. ATASE ARŞİVİ [57]

[77] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 17.080. ATASE ARŞİVİ [57]

Anadolu'ya sevk edilmiştir. Tümene İngiliz ve Yunan subaylarının da nezaret ve kumandanlık yapacağı alınan haberler arasındadır. Askerî Polis'in tespitlerine göre, erlerin birçoğu savasmayacaklarını ve Kuvâ-yı Milliye tarafına geçeceklerini söylemektedirler. [78] Yeni kuracağı birliklere insan kaynağı bulmakta güçlük çeken İstanbul Hükûmeti, askerlik çağına gelmiş olanların İstanbul dışına çıkmalarını yasaklamıştır. [79]

İstanbul Hükûmeti 15/16 Eylül 1920 gecesi Anadolu'ya kaçmasından şüphelendiği Veliâht Mecid Efendi'nin konağının etrafını askerlerle çevirmiştir. Bu iş için Damat Ferit ve İngilizler tarafından birçok insan görevlendirilmiştir. Görevliler, bir kaymakam (yarbay), beş binbaşı, on beş inzibat subayı, otuz polis, elli inzibat askeri ile yüz elli askerden meydana gelmektedir. Bu kadar sıkı tedbirler sonucu Veliâht Mecid Efendi bahçeye bile çıkarılmamakta, hatta oğlu Faruk Efend ile bile görüştürülmemektedir. Öyle ki konakta görevli herhangi birisi dahi dışarıya yanında bir inzibat eri bir de polisle çıkabilmektedir. [80]

III. AZINLIKLARIN FAALİYETLERİ

A. ERMENİLER

1. Propaganda ve Casusluk Faaliyetleri

Mütarekeden sonra Ermeniler, Anadolu'da ideallerini gerçekleştirme yolunda faaliyetlere girişmişlerdir. Bu faaliyetleri sırasında Rumlarla, Yunanlılarla, [81] İngilizlerle ve diğer iş-

[78] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 30.

[79] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 29. Hükûmet, 1920 yılının Eylül ayında 1315 (1900) doğumluların İstanbul dışına çıkmalarını yasaklamıştır.

[80] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 52; K. 680, D. 118, F. 102.

[81] Bülent Çukurova, MM Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler, (AÜTİT Enstitüsü basılmamış

[82] doktora tezi), Ankara 1989, s. 142.

gal güçleriyle iş birliği yapmışlardır. Kuvâ-yı Milliye aleyhinde Ermeniler, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde İngiliz ve Yunanlılar adına propagandalarla halkın kafasını karıştırarak morallerini bozmaya çalışmışlardır. Meselâ her türlü takip ve araştırmadan uzak Konya ve civarında bazan gizli, hatta bazan açıkça düşmanlıklarını sergilemişlerdir. Çarşıda, pazarda ve evlerde halk arasında dolaşan birçok asılsız haberlerin kaynağı Ermenilerdir. Sadece erkekler değil, Ermeni kadınlar da bohçacı kılığında ticaret amacıyla, Müslümanların evlerine girip çıkmakta ve Türk kadınlarını da aldatmaktadırlar. Doğrudan Yunan birliklerine katılarak hizmet edemeyen Ermeniler, propaganda ve casusluk yaparak hizmet etmeye çalışmaktadırlar. [82] Konya'da propaganda ile uğraşan Ermeniler, Doktor Markaryan'ın evinde toplanmaktadırlar. Toplantılardan sonra Ardavast isimli ermeni murahhası, Akşehir, Karaman ve diğer kazalarda dolaşarak propagandaya devam etmektedir. Askerî Polis Teşkilâtı Konya Şubesi'nin tespitlerine göre Müslüman ahaliyi "ye's ve tereddüde" düşürebilmek için akla hayale gelmeyecek yalanlar uydurmaktadırlar. Örneğin, İtalyanların Boz-kır'a geldiği, Abdülhamid'in oğlunun Ankara'yı kuşattığı, Yunanlıların zaferler kazandığı, dolayısıyla sulhten başka çare olmadığı gibi söylentiler, bu yalanlardandır. [83] Bunların pro-

[82] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 22.

[83] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-3. Konya Askerî Polis Şube Müdürü Üstegmen Nazım bu propagandaların önüne ancak bu işi yapanların bölgeden uzaklaştırılmaları ile geçilebileceğini söylemektedir. Uzaklaştırılmaları istediği Rum ve Ermeniler ise şunlardır: Doktor İpokrat, Metropolit Ayanoğlu Minako, Doktor Artiniyadis, Hirakim Bacioğlu, Terzi Minceci, Mühendis Rizo, Boranaki Tokatlidüs, Kukunusoğlu Herakim, Minasoğlu Budanaki, Meyhaneci Selleli Aposnol, Murahhas Ardavast, Muhtar Karabet, Mağmaryon İstapan, İstasyon Memuru Samutyanyan, Kırtasiyecisi Kätmaryan, Papaz Pervanet, Belediye Kalfası Ropin, Doktor Markaryan, Kunduracı Hacı İskender (Türk olması lazım).

pagandaları çoğu zaman olumsuz tesirlerini göstermekte ve askerlik subelerince askere yollanmak istenen erler ve yakalanan firariler, isyan ederek dağılmaktadırlar. [84] Bu bölgede Ermeni Katolik Papazı Ohannes, çok açık bir şekilde propagandasına devam etmekte ve alenen Ankara Hükûmeti için "bu hükûmet kâğıt hükûmeti, paçavra hükûmeti! Fransa Hükûmeti'ne kurban olunuz" diyebilmektedir. Papazın bu söz ve propagandasına karşı kimse bir şey diyemediği gibi, bazı Türkler de onunla sık sık temasta bulunmaktadırlar. Nevşehir eski Kaymakamı Nedim Bey, papazla görüşenlerin başında gelmektedir. Papaz Ohannes ile birlikte çalışan Seferzâde Şevket, Millî Hükûmet'e muhalif olan Yozgat'taki Çapanoğulları'yla da mektuplaşmaktadır. [85]

Çeşitli bölgelerde yaşayan Ermenileri tahrik etmek amacıyla bazı şehir ve kasabalarda, Ermenilerin sürüldüğü, zulüm yapıldığı yolunda propaganda broşürleri dağıtmaktadırlar. Meselâ Kütahya Ermenilerinin "tehcir" edildiğinden bahseden yüzlerce mektubu, Kütahya devecileri aracılığı ile deve semerleri arasında Bursa'ya sevk etmişlerdir. Bu mektupların Ermenilere dağıtıldığını, Bursa'da bulunan askerî polis memuru bizzat tespit etmiştir. [86]

[84] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 94. Nevşehir Askerlik Şubesi'nin topladığı ve cepheye yolladığı askerler, Ermeni Papazı Ohannes ve onun yerli iş birlikçisi Seferzâde Şevket'in faaliyetleri sonucu isyan ederek muhafızlardan kurtularak kağışlardır.

[85] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 94. Konya Askerî Polis Şubesi'nden Nevşehir, Ürgüp, Ereğli, Niğde bölgelerinde araştırma yapmakla görevlendirilen bir subay, Nevşehir ve Ürgüp yöresinde çibanbaşı olarak şunları göstermektedir : Nevşehir'de ikamet eden Ermeni Katolik Papazı Ohannes ve ona yardım eden ve aynı yerde ikamet eden Seferzâde Şevket'tir.

[86] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 71-1.

Ermeniler Anadolu'da bulundukları bölgelerde, Kuvâ-yı Milliye aleyhine propaganda yapmakla birlikte, bölgeleriyle ilgili işgal güçlerinin işine yarayacak bilgileri de onlara ulaştırmaktadırlar. Hatta işgal bölgelerinden daha içerilere girerek, millî ordu hakkında bilgi toplamaya çalışmaktadırlar. [87]

2. Anadolu Ermenilerinin Ermenistan'a Göçleri

Anadolu'nun bazı yerlerinden birçok Ermeni, çeşitli yollarla araçlarla Ermenistan'a yardım için göç etmektedirler. Ermenilerin bu göçünü Askerî Polis'in tespitine göre batılı gaze-

[87] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 31. İşgal güçleri adına bilgi toplamak için İstanbul'dan bir Ermeni kadınının Anadolu'ya geçtiği ve Ali Fuad (Cebesoy) Paşa'nın karargâhı etrafında dolaştığı tespit edilmiştir. Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey'in bu konuda Garp Cephesi Komutanlığı'na yazdığı bir rapor şöyledir : "1. Der-saadet'ten gelen bir Ermeni kadınının Ali Fuad Paşa Hazretlerinin karargâh mevkii ile mesai saatlerini ve hangi saatlerde nerelerde bulunduğunu mütecessis bir tavırla tahkik etmekte olduğu haber alınmıştır. 2. Bu kadınıla sıhriyeti olan ve aynı hanede ikamet etmekte olan diğer bir kadının sayan-ı itimat ve teşkilâtımızda müstehdem memuremize 29 Ağustos 1920'de 'Yarın İngiliz tayyaresi beyanname atacaktır. Belki buraya atar diye zevcim köye gitmedi' demiş ve filhakika aynı günde Rum ve Ermeni mehafilinde birkaç gün zarfında düşman tayyarelerinin gelip, beyanname atacakları tarzında bir sayıya da deveran ediyordu. Ertesi günü tayyarenin beyannameler atmaya başlaması üzerine mezbure nasıl ben söylemedim mi? tarzında beyanatta bulunmak suretiyle her şeyden haberdar olduğunu anlatmak istemiştir. 3. Gerek beyannamelerin atılacağı günün gayri Müslim komitelerce malûm bulunması, gerekse bu derece merak ve dikkatle karargâh mevkii ve mesai saatleri hakkında malûmat elde etmeye çalışması, düşmanın zat-ı kumandanileriyle karargâh-ı alilerine bir tecavüz istihzaratında bulunduğu ihtimal verilmekte ve bunun tayyarelerle tatbikine çalışılması muhtemel bulunduğu cihetle bu hususta tetkikat-ı lâzmenin icrası muvafık olur. Mülâhazasında bulunduğumu arz eylerim efendim." Bnb. İsmail Hakkı. 3/9/1920.

teler de desteklemekte ve Kuvâ-yı Milliyecilerin saldırıları karşısında, Ermenistan'ın yalnız bırakılmaması, çağrısında bulunmaktadır. [88] Bu çağrıya uyarak 5 Eylül 1920'de İtalyan bandıralı Jan vapuru ile Zonguldak'a gelen 172 Rum ve Ermeni gönüllüsü, Batum'a gitmek üzere hareket etmişlerdir. Bu gönüllülerin bir kısmı askeri kıyafetli, bir kısmı ise çeşitli elbiseler giymiş durumdadırlar. [89]

Yine Askerî Polis'in tespitlerine göre seksen kadar Ermeni genci bir Fransız vapuru ile İnebolu'dan Trabzon'a gitmek üzere 27 Eylül 1920'de ayrılmışlardır. Buradan da Erivan'a gitmek üzere Batum'a hareket etmişlerdir. [90]

Güney bölgelerimizden deniz yolu ile Ermenilerin Ermenistan'a göçlerine büyük ölçüde Fransızlar yardım etmektedirler. Kilikya'dan İstanbul'a getirilen Ermeniler oradan da Ermenistan'a sevk edilmektedirler. [91]

Antalya (P) şubesinden bildirildiğine göre, 7 Ekim 1920'de Suriye'den gelen Lloyd Kumpanyası'nın Tirol vapuruna, Mersin'den altı yüz kadar Ermeni ailesi ile, topçu ve piyade sınıflarına mensup Fransız askeri kılığında üç yüz Ermeni askeri bindirilerek Ermenistan'a gönderilmiştir. Adana civarında bulunan bin iki yüz Ermeni'nin Mersin'den, İstanbul'a nakilleri için de Lloyd Kumpanyası ile 20.000 liraya pazarlık yapılmıştır. [92]

3. Batılı Devletler ile ilişkileri

Ermenistan Başbakanı Hadisyan, Avrupa ülkelerini dolaşarak kamu oyu oluşturmaya çalışmakta ve Türklere karşı

[88] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 104.

[89] ATASE Arşivi, K. 691, D. 150, F. 9-1; K. 680, D. 118, F. 34.

[90] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 69.

[91] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 104.

[92] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 105.

kullanmak üzere bazı konularda yardım talebinde bulunmak-
tadır. Birçok konuda Ermeni Hükûmeti'ne yardım vaadinde
bulunan Batılular, Hadisyan'ın asker, para, erzak ve mühimmat
ile ilgili isteklerinden asker ve para isteğine olumsuz cevap ver-
mişlerdir. Bunların Ermeniler tarafından kendi aralarında gö-
zümlenmesini, ancak mühimmat ve erzak yardımında buluna-
bileceklerini bildirmişlerdir. Venizelos, Ermenistan başbakanı-
na büyük vaatlerde bulunarak "... Ermenistan için lâzım olan
yerler temin edilmedikçe, askerlerini geriye çekmeyeceğini ve
behemehal (mutlaka) bu hususu temine çalışacağını..." [93]
söylemiştir.

Hadisyan, Avrupa'dan İzmir'e geçerek Yunan orduları Baş-
komutanı Paraşkevupulos ile görüşmüş ve onun üzerinde iyi
etkiler bırakmıştır. Bu görüşmeden sonra Paraşkevupulos,
Ermenistan orduları Başkomutanı Nazarbekyan'a fotoğrafı ile
Ermeni ve Yunan milletinin dayanışmasından bahseden, bir
mektup da göndermiştir. Ayrıca Erivan'daki Ermeni ordusu
topçu komutanı "Şah Hatun'a verilmek üzere bir nişan ver-
miş ve yüksek rütbeli Ermeni komutanlarının isimlerini de al-
mıştır. [94]

4. Ermenilerin Taşkınlıkları ve TBMM Hükûmeti'nin Bunlara Karşı Aldığı Tedbirler

Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilâf Devletlerince, Ana-
dolu'nun işgale başlaması ile birlikte özellikle Ermeni ve Rum-
lar, bulundukları bölgelerde Türklere saldırmışlardır. Yerli Rum
ve Ermenilerden oluşan çete grupları, Gemlik dolaylarındaki
bazı köyleri basarak bütün erkeklerle birlikte seksen beş ka-
dını yakmışlar, sadece birkaç ev bu faciadan kurtulabilmiş-
tir. [95]

[93] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 81.

[94] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 81.

[95] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-55.

Yine Ermeni çetelerinin, Orhangazi ve çevresinde birçok Müslüman'ı katletmeyi plânladıkları, (P) Teşkilâtı'nca tespit edilmiştir. Diğer bir Ermeni çete grubu ise, 20 Eylül 1920'de Delice ve Bayır köyleri ile Gemlik'teki Müslüman mahallelerini yağmalayarak yakmıştır. Yetmiş haneden oluşan Dutluca köyünü yakan ve yağmalayan Ermeni çete grubunun, üç yüz civarında olduğu tahmin edilmektedir. [96]

İşgal güçlerinden büyük ölçüde cesaret alan Ermeniler, zulüm ve işkencelerinin dozunu o kadar arttırmışlardır ki, Yalova civarında Laladere köyünde altı ve üç yaşlarında ve altı aylık çocukların başlarını, kulaklarını kesmekten utanmamışlardır. Bu çetelerin öldü sanarak bırakıp gittikleri dört yaşındaki bir çocuk, Karamürsel'e getirilerek tedavi edilmiştir. Bu cinayetleri işledikten sonra, bütün Laladere köyünü yakarak kaçırmışlardır. [97]

İşgal güçleri ile iş birliği yaparak Türkler aleyhine propaganda yapan, Türk köylerini basarak yakan, büyük küçük demeden insanları öldüren, ordu gerisinde bozgunculuk çıkaran Ermenilere karşı hükûmet, bazı tedbirler alarak millî menfaatleri korumaya çalışmıştır. Yunanlılar lehine propaganda yapan bir kısım Ermeni ve Rumların, Konya bölgesinden uygun başka bir yere nakillerine karar verilmiştir. [98] Her türlü tedbire rağmen Ermenilerin zararlarının önüne geçemeyen hükûmet, sonunda bu yola başvurmaya mecbur kalmıştır. Böylece yıkıcı propaganda karşısında ne yapacağını şaşırmış durumda olan Türklerde rahatlamış olacaktır. Daha önce tedbirlerin alınmamış olması halkın "kuvve-i maneviyesi"ni bozmuştur. [99]

[96] ATASE Arşivi, K. 687, D. 141, F. 14.

[97] ATASE Arşivi, K. 687, D. 141, F. 30.

[98] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 16-3.

[99] ATASE Arşivi, K. 691, D. 150, F. 16-4.

Alman tedbirlerden bir diğeri de, Ermenilerin Anadolu içerisinde lüzumlu lüzumsuz seyahat etmelerinin önlenmesidir. Bu konuda Dahiliye Vekâleti'nin emri valiliklere gönderilmiştir. [100] Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı şubelere gönderdiği emirde, valiliklerle iş birliği yapılarak, Ermenilerin seyahatlerine mâni olunmasını istemiştir. [101] Böylece Ermenilerin çeşitli yerlere giderek zararlı propaganda ve Yunanlılar lehine casusluk yapmalarının önüne kısmen de olsa geçilmiş olmaktadır.

B. RUMLAR

Anadolu'nun Yunanlılarca işgale başlanmasıyla birlikte, azınlıklardan Rumlar da Türkler aleyhine gizli veya açık faaliyetlere başladılar. Askerî Polis'in tespitlerine göre yerli Rumların cephe gerisinde en faal oldukları ve bozgunculukta başarılı oldukları bölgelerden birisi de Konya ve çevresidir. Yunanlıların galibiyetinden emin oldukları için asayiş kuvvetlerini dinlemiyorlar hatta onlara saldırmak cesaretini gösteriyorlardı. Konya'nın Sille nahiyesindeki Rumlardan Hoço'yu bir suçundan dolayı jandarmalar götürmek istemişlerdir. Fakat Rumlar toplanarak suçluyu teslim etmedikleri gibi, jandarmaların silâhlarını alarak kovmuşlardır. Bunun üzerine valilik, gerekli kuvveti göndererek asayişini sağlamış ve olaya karışanlardan Askerî Polis'çe tespit edilen on beş kadar Rum'u Konya'ya getirtmiştir. Bunlardan Hoço ile birlikte, Ekmekçi Mahallesi'nden Papaz oğlu Silve, Sizos, Sava, Bakırcı Ohannes ve İntenes, evrakları düzenlenerek mahkemeye sevk edilmişlerdir. Bu olay nedeniyle Sille nahiyesindeki diğer Rumların evlerinde yapılan araştırmalar sonucu, üç adet tüfek bulunarak alınmıştır. Yine aynı kasabada öğretmenlik yapan ve İngiliz istihbaratı için çalışan bir Rum da tespit edilerek Konya'ya

[100] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 16-17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

[101] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 16-17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

getirilmiştir. Askerî Polis'in Konya şubesi, Sille'de benzeri olayların önüne geçmek için, güvenilir fahri memur tayin etmiştir. [102]

Daha evvel azınlıklara tanınan özel haklar çerçevesinde açılan azınlık okullarında görevli Rum memurlar, [103] gönül-

[102] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 20.

[103] Sille'de meydana gelen olaylara karışanlar arasında bulunanlardan birisi Rum Mektebi eski müdürü Yorgi Mavruhlıyetis'dir. İse halen aynı okulun müdürlüğünü yapan Vasilaki ile yine aynı okulun öğretmenlerinden Dimasten Kurmiris'tir. Askerî Polis Teşkilâtı Konya Şubesi'nin bu kişiler hakkında elde ettiği bilgiler şöyledir : "Rum Mektebi eski müdürü Yorgi Mavruhlıyetis, mütarekeden sonra Atina'dan Konya'ya gelmiştir. Bu okulda muallim iken, Yunan ordusu Konya'ya gelince istikbâl etmek üzere Rum çocuk ve kızlarına Yunan elbisesi yaptırdığı, Venizelos lehinde pekçok propaganda yaptığı ve Venizelos'a ait şarkıları çocuklara öğrettiği tespit edilmiştir. Yunan propagandacısı olduğu muhakkaktır.

Muallim Dimasten Kurmiris, aslen Kıbrıslı olup, Türkçe bilmez, İngiliz pasaportu ile mütarekeden sonra Konya'ya gelerek, Sille'de Rum Mektebi muallimliğine tayin edilmiştir. Ağustos 1920'de Sille'de jandarmalara karşı Rumlar tarafından icra edilen bir taarruzda, ahaliye heyecanamız nutuk vermiş ve kendisi derdest edilerek Konya'ya getirilmiş ise de hakkında hiçbir muamele yapılmamıştır. Merkûm vakadan evvel Konya Rum Mektebine nakletmiş, vaka bastırıldıktan sonra beş altı gün hanesinden çıkmamış, sonra tekrar Sille'ye gitmiştir. Vaziyet ve ahvali bunun Yunan, İngiliz propagandacısı olduğuna hiç şüphe bırakmamaktadır.

Halen Rum Mektebi müdürü olan Vasilaki, Delibaş vakasından sonra nazar-ı dikkati celp etmemek üzere Sille'ye firar etmiştir. Merkum, seferberlikte hayatını Yunanistan'da hizmete vakfetmiş mütarekede Konya'ya gelmiştir. Vakada (Delibaş İsyanı) kilisenin çanıyla ahaliyi ictimaa davet etmiş, asilere harekât-ı millîye aleyhinde teşvikatta bulunduğu ledettahlık tebeyün etmiştir. Merkum da Yunan propagandacılarının mühim simalarındandır." (ATASE Arşivi; K. 683, D. 126A, F. 24-3).

lû olarak işgal güçleri adına çalışmışlardır. Eskişehir “Rum Mektebi” Müdürü Mavridi de bunlardan biridir. Eskişehir Muhtasarırlığı ve polis müdüriyetini atlatarak 21 Ağustos 1920’de “seyahat vesikası” [104] almayı başaran Mavridi, 2 Eylül 1920’de trenle Konya’ya gelmiş ve propagandaya başlamıştır. Ancak daha işe yeni başlamışken, Konya (P) Şubesi’nce yakalanarak nezarete alınmış ve tesirsiz hale getirilmiştir. [105]

Konya ve civarında Kuvâ-yı Milliye aleyhine cereyan eden olayları tezgâhlayan merkezin patrikhane olduğu, burada elde edilen belgelerden anlaşılmaktadır. Elde edilen belgelerden, Rumların davranışlarından haberleşmelerinden anlaşıldığına göre, yerli Rumların haklarını korumaktan çok, Yunanistan adına hareket edildiği anlaşılmaktadır. Rumların ve Ermenilerin bütün bu olumsuz ve aleyhtar davranışlarına rağmen yetkililer Rum ve Ermeni papazları ve ileri gelen Ermeni ve Rumlarla bir toplantı yaparak olayları çözümlemeye çalışmaktadırlar. Nitekim bu maksatla Konya valisinin bir toplantı düzenlediğini bilmekteyiz. [106]

Anadolu’da, Yunan emellerine hizmet etmek için, Konya’da kurulmuş olan “Rum Meclisi” üyeleri şunlardır : [107]

Reis-i evvel (I. başkan) : Metropolit Agaf Birukapiros.

Reis-i sâni (II. başkan) : Mühendis Rizo

[104] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 24-1.

[105] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 24, 24-2. Garp Cephesi Askeri Polis Teşkilâtı Başkanlığı 5 Eylül 1920’de Konya şubesine yazdığı bir telgrafta “evvelce iş’ar olunduğu üzere merhumun Eskişehir’e iadesinden sarf-ı nazarla oraca taht-ı nezarete bulundurulması” emrini vermiştir (ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 24-1).

[106] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-7.

[107] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 21-1.

Reis-i evvel vekili	: Doktor İpokrat
Reis-i sâni vekili	: Doktor Yorgi Sakaludu
Aza (üye)	: Sirefeyacuoğlu (banka sahibi)
Aza (üye)	: Elyasoğlu Stefan (tüccar)
Aza (üye)	: Elyasoğlu Bursas (tüccar)
Aza (üye)	: Boos Aleksiyaris (tüccar)
Aza (üye)	: Terkenli Yavuli (tüccar)
Aza (üye)	: Saatçi Sova (tüccar)
Aza (üye)	: Nikola Zitoncualu (tüccar)
Aza (üye)	: Vasil Lukizis (tüccar)
Aza (üye)	: Ananayabozubusos (fabrikada kâtip)
Kâtip	: Aleksis bisurbiziz (mekteп kâ-tibi)
Sandık emini	: Nikola Hafubuteris (tüccar)

IV. ESİRLER SORUNU

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı içinde muharebe ettiği bazı yerlerde birçok esir bırakarak çekilmiş, sonunda yenilgiyi kabul ederek Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştı. Mütareke ile herşey bitmiş değildi. Anadolu dışında bırakılan esirlerden, özellikle İngilizlerin elinde kalanlar 1920, 1921 yıllarında da problem olmaya devam etmişlerdir. İstanbul Hükûmeti ile Ankara Hükûmeti arasında gizli - açık bir mücadele başlamış, isgalcilerle İstanbul Hükûmeti iş birliğine girişmişti. İngilizler, binlerce esiri başlarından atmak isterken bile, onlardan Anadolu'daki millî harekete karşı yararlanmak yoluna gitmiştir. Bu noktada ise İstanbul Hükûmeti'ni devreye sokarak böylece esirler üzerinde İstanbul'un daha etkili olacağını

hesaplamıştır. Propagandaya tâbi tutacağı esir kabilelerini Anadolu'ya sokarak, bozgunculuk yapmayı plânlamıştır. Bu amaçla Damat Ferit Hükûmeti'nce heyetler oluşturulduğu konusunda 3. Kolordu Komutanlığı'nın [108] istihbaratını değerlendiren EHUR, Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'nı uyarmış ve araştırma yapılmasını emretmiştir.

Askerî Polis Teşkilâtı'nın, yaptığı araştırmalar sonunda, Mısır'a gönderilen heyetler hakkında elde ettiği istihbarat şöyledir : Esirleri Kuvâ-yı Milliye aleyhine teşvik için gönderilen heyet toplam on yedi kişiden oluşmaktadır. Başkanları, İstanbul Merkez Komutanı Yardımcısı Topçu Kaymakamı (Yb.) Köse Muhittindir. Heyet kendi arasında görev bölümü yaparak, bir kısmı esir erlerle bir kısmı da esir subaylarla ilgilenmiştir. Heyet, esirlere memleketlerine döndüklerinde Kuvâ-yı Milliye'ye katılmayıp, padişaha bağlı kalacaklarına dair söz verir, imza atarlarsa serbest bırakılacaklarını vaat etmişlerdir. Onları ümitsizliğe düşürmek için de "... Yunan askerlerinin Ankara'ya girmek üzere olduklarını..." söylemişlerdir. Heyet, Kuvâ-yı Milliye'yi kötülemekten de geri kalmamıştır : "... Kuvâ-yı Milliye'nin, analarının memelerini kesip, soyduklarını ve artık dağılmak üzere olduklarını..." söyleyerek onları Kuvâ-yı Milliye'ye düşman etmek istemektedirler. Hürriyet ve İtilâf Fırkası'na mensup subayları tespit ederek, hemen memleketlerine göndermişlerdir. Ayrıca 806 subayı, "padişahımıza daima sadık kalacağımızı, Anadolu'daki isyana iştirak ve hiçbir siyasî fırkaya intisap etmeyeceğimizi imza ederiz..." şeklinde taahhütlerle serbest bırakmışlardı. Çeşitli yerlerden İstanbul'a getirilen esirler, Kuleli Askerî Lisesi'ne, Sultan Ahmet Camii'ne ve daha başka boş binalara yerleştirilmişlerdir. Propagandaya İstanbul'da da devam edilmekte ve bunun için

[108] ATASE Arşivi, K-693, D. 157, F. 260.

de özellikle din adamlarından faydalanma yoluna gidilmekteydi. Bilhassa İzmirli Hafız İsmail Hakkı Kuvâ-yı Milliye aleyhinde ateşli vaazlar vermektedir. [109]

İngilizler tarafından Mısır'dan, Bosna'dan ve Hindistan'dan İstanbul'a getirilen esirler çeşitli şehirlere dağıtılmıştır. Bunlardan üç yüzü Antalya'ya, iki yüzü Bandırma'ya, üç yüzü de Uşak'a gönderilmişlerdir. Konya, Ankara, Eskişehir, Bilecik dolaylarına gitmek isteyen yedi yüz esir er de Mudanya'ya çıkarılmıştır. Buradan Bursa'ya getirilen esirlerden dört yüzü istasyon civarında boş evlere yerleştirilmişlerdir. Yunanlılardan işkence gören askerlerden bazıları tepki göstermişlerdir. Bunun üzerine tepki gösterenler Çekirge'ye sevk edilerek nezarete konulmuşlardır. [110] Esirlerin durumu içler acısıdır. Esaretten dönen erlerin açlıktan, elbise, kaput ve ayak-kabıllarını satarak yiyecek temin etmeye çalıştıkları ve çok perişan bir durumda Anadolu'ya dağıldıkları görülmektedir. İstanbul'dan Anadolu'ya geçen yolcuların bir kısmı ise İstanbul Hükûmeti'nce para ile satın alınarak, koyun tüccarı vs. kılığında sokulmaktadırlar. Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı, subeleri, tebdil-i kıyafet etmiş bu tip yolculara karşı uyararak, "bu kabil eşhasın hüviyetlerinin tetkiki ve hiçbir taraftan bir kimsenin bilâtezkiye duhulüne meydan verilmemesine son derece gayret" edilmesini istemiştir. [111]

İstanbul'a getirilen esir kabileleri, yukarıda da anlattığımız gibi çeşitli liman ve şehirlerden Anadolu içlerine gönderilmekle beraber, İngilizlerin özellikle Karadeniz limanlarını

[109] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 107; K. 693, D. 157, F. 2-61.

[110] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 105. Çekirge Jandarma Mektebi'ne yerleştirilen bu dört yüz esir askerden yirmi beşi vali'nin teşebbüsü ile "çete" (Kuvâ-yı Milliye) yazılmayacaklarına dair söz alındıktan sonra serbest bırakılarak Yenisehir ve İnegöl'e gitmelerine izin verilmiştir (ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 107).

[111] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-61.

tercih ettikleri - (P) Teşkilâtı'nca tespit edilmiştir. Her hâlde, Anadolu içlerine daha kısa zamanda nüfuz edilebileceği düşüncesi ile bu yol seçilmiştir. Millî Müdâfaa Vekâleti (Millî Savunma Bakanlığı) Karadeniz limanlarına çıkacak esir kafilelerinin birbirini takip edeceğini düşünerek, EHUR'a bu konuda şu önlemleri teklif etmiştir : "... Kafilelerin birbirlerini takip edeceği muhakkaktır. Bunların liman şehirlerinde tutulmaları ve ihtiyaçlarının temini zordur. Her kasabada (P) Teşkilâtı kurmak (da) mümkün olmadığından, durumları belirleninceye kadar Kastamonu'ya gönderilmeleri (göz altında tutmak için) ve topluca bulundurulmaları... ve makam-ı âlî-nize merbut (bağlı) (P) Teşkilâtı'nca bunlar hakkında tetkikat ve takibat ve vaz'iyet buyurulması; itimada sayan olanların ve istihdamları mümkün olanların iş'ar buyurulması..." [112] Görüldüğü gibi Ankara Hükûmeti İngilizlerin amaçlarını anlamış ve boşa çıkarmak için gerekli tedbirleri alma yoluna gitmiştir. Halbuki bu sıralarda Anadolu'nun işgalcilere karşı kullanılmak üzere insana olan ihtiyacı had safhadadır. Bu ihtiyaca ve zorunluluğa rağmen, Ankara Hükûmeti adımlarını sağlam atmak yolunu seçmiştir.

V. PROPAGANDA VE KARŞI PROPAGANDA

Ankara'daki TBMM Hükûmeti'nin, işgalcilerin propagandasını ve propaganda aracı yapılabilecek malzemenin işgalcilere verilmesini önlemek için bazı tedbirler aldığını bilmekteyiz. [113] Düşman istihbarat örgütlerine karşı kullanılmak ve Türk ordusunun ihtiyacı olan bilgileri sağlamak için kurulan Askerî Polis Teşkilâtı, bu yönde de bir takım faaliyet-

[112] ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 8.

[113] Bülent Çukurova, MM Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler (AUTIT Enstitüsü basılmamış doktora tezi), Ankara 1989, s. 60.

lerde bulunmuştur. Teşkilât, bu faaliyetleri sırasında çeşitli yol ve yöntemler denemiştir. İşgal bölgelerine ve düşman arasına gönderilen casuslar, düşmanın yeni gelen kuvvetleri, faaliyetleri hakkında bilgi toplamakla görevlendirilmişlerdi. Bu casuslar ayrıca, Anadolu Ajansı bültenlerini ve milliyetçi gazeteleri halka dağıtmakla da görevlidirler. [114]

Ankara Hükûmeti'nin işleri oldukça zordur. Zira mücadelesini hem işgal güçlerine karşı, hem de onlara âlet olan birtakım yerli bozgunculara karşı yürütmek zorundadır. Milletin moralini bozmak isteyen düşman ve onlara yardım eden bozguncular, [115] birtakım sayia ve dedikodularla hedeflerine ulaşmak istemektedirler. Çeşitli cephelerin düştüğü, millî kuvvetlerin yenildiği ve düşmanın hemen gelmek üzere olduğu şeklindeki propagandalar, halk ve asker üzerinde pek tesirli olmaktadır. Özellikle de asker üzerinde etkili olmakta ve savaşın gereksiz olduğu fikrini kuvvetlendirerek onlarda firar fikrini kuvvetlendirmektedir. [116]

Konya bölgesi, İstanbul Hükûmeti ile diğer güçlerin propagandalarının tesirinin, hemen görüldüğü önemli bölgelerdendir. Ankara Hükûmeti'nin aldığı çeşitli önlemler sonucu, bazı isyan ve fesat hareketlerinin bastırıldığını gören işgal güçleri ile İstanbul Hükûmeti, yıkıcı propagandalarına bu sefer de kadınları âlet etmektedirler. Konya (P) Şubesi'nin tespitine göre, eskiden beri bu bölgede kadını ve erkeği ile huzuru, birlik ve beraberliği bozucu faaliyetlere âlet olan, hatta memleketin yer yer işgal edildiği 1920'li yıllarda bile yıkıcı propagandalarına olanca hızı ile devam eden bazı aileler bulunmaktadır. Bölgenin huzuru açısından bu ailelerin yöreden uzaklaştırılması düşünülmektedir. Bu aileler şunlardır : Zey-

[114] Çukurova, a. g. e., s. 62; ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 15.

[115] Çukurova, a. g. e., s. 61; ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 22-1.

[116] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 22-1, 22-3.

nel Abidin'in kardeşi Ziya ve Şeyh Rifat ailesi, Burhanzade Hacı Mustafa ve Mehmed'in ailesi; İskender ve kardeşi ailesi ile kızkardeşidir. Ayrıca Hristiyan ailelerden Boğçası Zor Bey ve Mani'nin ailesi de uzaklaştırılmak istenenlerdendir. [117] Diğer taraftan Yenişehir ve İnegöl civarındaki köylülere, Yunanlılar ve Bursa kadısı mektuplar göndererek, "(millî kuvvetlere) silâh ve asker vermemelerini, Bursa yönüne sessiz sedasız göç etmelerini, istirdatlarının temin edileceğini" [118] vadetmektedirler. Köylülerin bu propagandalara kapılarak göçe hazırlandıkları, Yenişehir Askerî Polis Şubesi'nce tespit edilmiştir. Teşkilât, halkın yalan haberlere kanmalarını önlemek için gazeteler ve beyannameler [119] dağıtılarak, durumun açıklanmasını; yine halkı aydınlatmak üzere köylere "seyyar memurlar" [120] gönderilmesini uygun görmektedir.

Teali-i İslâm Cemiyeti'nce [121] hazırlanan ve Yunan uçaklarınca propaganda maksadıyla atılan beyannamelere karşı, teşkilâtça karşı propagandayı içeren beyannameler hazırlattırılmıştır. Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı'na hazırlanan bu beyannameler, ilgili şubelere gönderilerek halka dağıtılması istenmiştir. [122]

[117] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 22-3.

[118] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 85.

[119] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 22-1.

[120] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 85.

[121] Tahir'ul Mevlevi Olgun; (Yay. Haz. Sadık Albayrak), Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri, İstanbul, 1990, s. 67 vd.

[122] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 19, 19-1. Bu konuda Konya şubesine yazılan emir şöyledir : "... Ahaliye tevzii edilmek üzere 100 adedi postaya tevdiân gönderilen beyannamelerin, orada mevcut matbaalarda teksir edilerek herşeyden bi haber bulunan köylülerimizin irşad ve tesviri için köylere varıncaya kadar tevzii hususunun temini ile ne miktar tevzii edilebildiğinin iş'arı..."

Teşkilât, halkın düşman propagandasına karşı korunması ve aydınlatılması konusunda din adamlarından -vaizlerden- büyük ölçüde yararlanmıştır. [123]

VI. ANKARA'DA SUİKAST TEŞEBBÜSLERİ

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra Ermeni komiteleri İttihat-Terakki ileri gelenlerine suikastler yapmayı plânlamış ve bu iş için "Nemesis" adlı bir örgüt kurmuşlardır. Bu örgüt aracılığı ile de listelerine aldıkları birçok kimseye suikast yaparak öldürmüşlerdir. İngilizlerin de büyük desteği ile Kuvâ-yı Milliye mensubu kumandanlara suikastler yapılması da plânlanmıştır. [124] Sadece Ermeniler değil, Kuvâ-yı Milliye'ye karşı olan bazı kimseler de suikastler plânlamışlardır. Bu suikast plânlarında hedeflerden biri de M. Kemal Paşa'dır. Askerî Polisin tespitine göre, Talât Paşa'nın sadrazamlığı sırasında İstanbul Polis Müdüriyeti Siyasî Kısım şefi olup, Sofya'dan Antalya'ya geleceği haber alınan Cemâl Bey böyle bir suikastten bahsetmiştir. Damat Ferit Hükûmeti'nin adamlarından birisi Cemâl Bey'e, Hürriyet ve İtilâfçıların M. Kemal Paşa'ya suikast plânladığını söylemiştir. Bunu da M. Kemal'e yakın olanlarla ilişki kurarak, onlardan birine yaptırmayı düşünmektedirler. Cemâl Bey bu bilgileri ihtiva eden bir mektubu Roma'dan Antalya'ya gelen Mehmet Bey isimli birine vermiştir. [125]

[123] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 54. Konya şubesine yazılan bir yazıda şöyle denilmektedir. : "Türk muahade-i sulhiyesi ve mahiyet-i hukukiyesi nam risale bu gün postaya tevdi edilmiştir. Vusulünde nahiye müdürlerine teslim edilerek, vaizler vasıtasıyla mezkûr muahadenin mahiyet-i hakikiyesinin izah edilmesinin ve bu risalelerinin hiçbir suretle ziyana uğratılmayarak bilmumun halka okutulmasına çalışılmasının teminini ehemmiyetle rica ederim.. 25/10/1920" Askerî Polis Teşkilâtı Heyeti Reisi Binbaşı İsmail Hakkı (K. 693, D. 157, F. 2-69).

[124] Çukurova, a. g. e., s. 177-178.

[125] ATASE Arşivi, K. 682, D. 121, F. 10.

15 Mart 1921'de Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanı Muhittin Paşa Kastamonu (P) Şubesi'ni suikastler konusunda uyarmıştır. Alınan haberlere göre İstanbul'da altı aydan beri padişahı aylık yüz altın lira maaş alan Şerif Mecdi Paşa suikast yapmak üzere bir komite teşkil etmiştir. Ve Ankara'da suikast yapmak üzere Anadolu'ya geçmiştir. Muhittin Paşa bu hususta "müteyakkız" olunmasını emretmektedir. [126]

Yine 26 Mart 1921 tarihli bir emri ile Muhittin Paşa, Kastamonu (P) Şubesi'ni uyararak, Çerkez Ethem'in M. Kemal Paşa'yı öldürtmek üzere, Anadolu'ya üç adam göndermek üzere olduğunu bildirerek tedbirler alınmasını istemiştir. [127]

VII. TEÂLÎ-İ İSLÂM CEMİYETİ

18 Şubat 1919'da kurulan Teâlî-i İslâm Cemiyeti mensupları Yunanlı ve İngilizleri göz önünde tutarak "galip silâhların arkasında bir uygarlık dehası bulunduğunu, bu deha ile İslâmiyet'i birleştirmenin en önemli ödev olduğunu" ileri sürmüşlerdir. [128] Bu görüş ve düşünceleri ile İngiliz emellerine ve propagandasına vasıta olan cemiyet, Mart 1921'de Hürriyet ve İtilâf Partisi'nden üyelerin de katıldığı bir toplantıda, büyük şehirlerde emniyet ve AP teşkilâtları bulunduğundan, Emniyet ve (P) Teşkilâtı olmayan küçük iskelerere ve özellikle Akçâşehir, Şile, Kozlu, Kilimli, Kilyos, Amasra, Cide, Ayan-dos, Ayancık gibi iskelelere adam çıkarmayı kararlaştırmıştır. Bunların hedefleri Bolu, Boyabat, Bafra gibi iç kısımlara giderek Kuvâ-yı Milliye aleyhinde propaganda yapmak olmuştur.

[126] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 11.

[127] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 20.

[128] Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, c. II, İstanbul 1986, s. 385; Çukurova, a. g. e., s. 134.

Aynı toplantıda, Lâz takacılara güvenilmediğinden, Rum kayıkçılardan faydalanılması da düşünülmüştür. [129]

Cemiyetin bu toplantısını ve almış olduğu kararı öğrenen Ankara Hükûmeti, bölgesini ilgilendirdiği için, Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı'nı uyarmıştır. Bu bilgi kendisine ulaşan bölge komutanı Muhittin Paşa, Kastamonu Askerî Polis Şubesi'ni uyararak, "... muhtelif şekil ve kıyafetlerle Anadolu halkını ifsad etmek üzere" gelecek olanların, gerekli tedbirler alınarak yakalanmasını emretmiştir. [130]

VIII. DELİBAŞ MEHMED İSYANI

Konya ve çevresi Millî Mücadele yıllarında birtakım isyan hareketlerine sahne olmuş, oldukça karışık bir bölge idi. 1919 yılı içerisinde meydana gelen isyan olaylarının bastırılması, düşmanların faaliyetlerini daha da artırmalarına ve bölgede yeni isyanlar tertiplemelerine mâni olamamıştır. [131] İstanbul bu konuda işgalcilere yardımcı olmakta idi. İstanbul'da bulunan Zeynel Abidin ve taraftarlarının gizli gizli çalışmaları ve yöre halkını tahrik ve teşvik etmeleri sonucu, 1920 yılı Ekim ayı başlarında Konya ve çevresinde isyan patlak verdi. [132] Delibaş Mehmed, Ali Bey Höyükli'dür. Daha önce patlak veren Bozkır Ayaklanması'nın da elebaşilerindendi. Ayaklanmanın bastırılmasından sonra her nasılsa idamdan kurtulabilmişti. Hatta görünüşte yaptıklarından pişman olmuş, hükûmete bağlılığını göstermek için de, Kuvâ-yı Milliye tarafına geçmiş gibi davranıyordu. Delibaş cahillikten başka bir özelliği olmayan birisi idi. Delibaş ve hempaları, memleket

[129] Çukurova, s. 135. (Çukurova, MM tarafından bu konu ile ilgili 12 ve 14.3.1921 tarihli iki raporun gönderildiğini yazmaktadır.)

[130] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 15, 15-1.

[131] İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar, c. VI, Ankara 1974, s. 52 vd.

[132] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-19; Nutuk, c. II, Ankara 1984, s. 336.

atesler içinde yanarken, düşman birçok yeri işgal etmişken bile, hırsızlıkla biriktirdikleri para ve servetlerini korumaktan başka birşey düşünmüyorlardı Bu tip insanlara tekrar vazife vermek ve onlardan vatan için hizmet beklemek aslında yanlışti. Ancak o sırada memleketin her ferdinden yararlanmayı düşünen Millî Hükûmet, onların bu davranışlarına karşı müsamahakâr davranmıştı. Delibaş'a, Millî Hükûmet'e yardım amacıyla Hotamış (Hotamuş), Çumra ve çevre mezra ve köylerden topladığı kuvvetlerle cepheye hareket etmesi, Vali Haydar Bey tarafından emredilmişti. [133] Aslında Delibaş'a bu kadar yakınlık gösterilmekle beraber aynı zamanda kendisinden şüpheleniliyordu. Verilen emirleri uygulamak için birtakım bahaneler ileri sürmesi de bu şüpheleri arttırmaktaydı. Valilik onun elinde kuvvetlerle Konya çevresinde bulunmasını da mahzurlu görüyor, bir an önce çevreden uzaklaştırmak da istiyordu. Alınan haberlere göre cepheye harekete hazır olduğu da bildiriliyordu. Ancak görülmüştür ki herkes vatana hizmet için uğraşırken Zeynel Abidin ve İstanbul Hükûmeti ile ilişkisi olan Delibaş, elindeki kuvvetlerle cepheye gitmek yerine, onlardan aldığı emir üzerine bölgede isyan çıkararak, millî hareketi arkadan vurmaya tercih etmişlerdir. Cepheye gitmek fikrinden vazgeçerek Hotamış, Karabekir, Çumra, Ali Bey Höyüğü ve çevre köylerden topladığı üç yüz atlıve iki yüz kadar piyade ile 2 Ekim 1920'de Çumra kasabasına gelerek burayı basmış ve nahiye müdürünü tutuklamıştır. [134] Deli-

[133] Vali Haydar (Vaner) Bey, 1873 yılında Sırbistan'ın Potgoritza ilçesinde doğdu. 1899'da Mülkiyeyi bitirdi. Çeşitli yerlerde kaymakamlık, mutasarrıflık, valilik yaptıktan sonra, 12 Temmuz 1920'de Konya Valiliği'ne tayin olundu. 1954'te vefat etmiştir. (Kâmil Erdeha, Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler, İstanbul 1975, s. 166 ve 292.)

[134] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-20, 2-27; Nutuk, c. II, Ankara 1984, s. 336.; Kâmil Erdeha, Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler, İstanbul 1975, s. 294 vd.

baş'ın Çumra'yı bastığını ve nahiye müdürünü tutukladığını haber alan Vali Haydar Bey, daha evvel anlattığımız gibi Delibaş'a karşı ihmalkâr ve hatalı davrandığını anlayarak harekete geçmiştir. [135] İsyanı bildiren telgrafı alan vali, Delibaş'ın Konya'ya hareketini dikkate alarak hem durumu 12. Kolordu Komutanı Albay Fahrettin'e bildirmiş, [136] hem de gece temin edilen subay, memur, jandarma ve polisle tertibat almaya çalışmıştır. Mevki Kumandanlığı'nda yapılan toplantıda, "kuvâ-yı imdadiye" gelinceye kadar savunma tertibatı yapılması kararı alınmıştır. Yapılan plâna göre, Alaaddin Tepesi'ne, Hükûmet Konağı'na, Rüşdiye Mektebi'ne, Mevki Kumandanlığı'na, Jandarma Mektebi'ne, kışanın tayyare hangarına ve istasyona askerler yerleştirilmiştir. Ayrıca devriyeye çıkarılan süvari ve polisler de etrafı gözetlemeye başlamışlardır. [137]

Çumra'dan harekete cumartesi gecesı, Konya'ya ulaşan Delibaş ve adamları, şehrin doğusundan ve diğer yerlerinden

[135] Salahattin Tansel, Mondrostan Mudanya'ya Kadar, c. III, Ankara 1978, s. 139; Türk İstiklâl Harbi - İstiklâl Harbi'nde Ayaklanmalar, c. VI, Ankara 1974, s. 188. Delibaş'ın İsyanı'nı Konya Valisi Haydar Bey'e telgrafla kimin bildirdiği konusunda çelişkili bilgiler vardır. İstiklâl Harbi'nde Ayaklanmalar isimli Genelkurmay yayınında bu konuda şunlar yazılıdır : "Konya Valisi Haydar Bey, Çumra Sulama Müdürü Nadir Bey'in Niğde üzerinden geçtiği bir telgrafla durumu öğrendi." (s. 188). Aynı konuda Konya Askeri Polis Şubesi Müdürü, Üsteğmen Nazım ise, şu bilgiyi vermektedir : "Çumra (nahiye) müdürü, Delibaş'ın son isyankâr vaziyetini makam-ı vilâyete iş'ar edebilmiş (tir). Mumaileyhin son telgrafı da bu olmuştur. İşbu telgraf uzak merkezlerden dolaşarak cumartesi akşamının gecesı alaturka saat dört raddelerinde makam-ı vilâyete vürüd etmiştir." (ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-21).

[136] Ayaklanmalar, s. 188.; Fahrettin Altay, On Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922); İstanbul 1970, s. 270.

[137] TBMM Gizli Celze Zabıtları, c. I, Ankara, 1985, s. 126.; ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-21, 2-27.

girmeye başlamışlardır. Daha önce valilikçe çeşitli yerlere yerleştirilen askerlerle isyancılar arasında şiddetli bir müsademe başlamış, asiler önce kışla ve hapishaneye saldırmışlardır. Kışlada bulunan silâhsız iki yüz kadar "sevkiyat ef-radını" ve mahsuphanedeki beş-altı yüz kadar mahpusu serbest bırakmışlardır. Depolardan elde ettikleri silâhları mahpuslara vererek, onları da isyancılar arasına katmışlardır. Ayrıca şehirde bulunan ve saklanan asker kaçakları Rum ve Ermeniler ile bir kısım cahil halk da bunlara katılarak isyancıların sayısını çoğaltmışlardır. Damat Ferid ve müttefikleri Yunan ve İngilizlerin programı gereği hareket eden isyancılar subay, memur ve Kuvâ-yı Milliye'ye mensup yerli ve yabancılara karşı kin ve nefretle hareket ederek bir kısmını tutukluyorlar, bir kısmını da dipçik ve sopa darbeleri ile öldürüyorlardı. Evler arattırılıyor ve soygunlar yapılıyordu. Aladdin Tepesi, Hükûmet Konağı ve Mevki Komutanlığı'ndaki kuvvetler 3 Ekim Pazar günü akşama kadar mevzilerini korumuşlardır. Delibaş Mehmed Konya'ya girer girmez. Fabrikatör Mustafa Remzi'yi vali, [138] diğer elebaşılardan da, jandarma komutanı, polis müdürü, [139] yerli halktan isyana yardım edenlerden bazılarını da çeşitli memur, kaymakam, bu-

[138] Askerî Polis Teşkilâtı Konya Şubesi Müdürü Nazım Bey, vali olarak Fabrikatör Mustafa Remzi'nin tayin edildiğini yazmaktadır (ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-31; K. 683, D. 126A, F. 55). Ayrıca Konya İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanan Mustafa Remzi ve diğerlerinin ifadelerinden de, vali olarak Mustafa Remzi'nin tayin edildiği anlaşılmaktadır (TBMM Arşivi, Rumuz/IV-10-b-1). Ayaklanmalar, s. 191'de ise, Mazlumzâde Osman'ın vali tayin edildiği yazılıdır. Ancak biz, Askerî Polis Teşkilâtı Müdürü Nazım Bey'in ifadesi ile İstiklâl Mahkemesi kayıtlarını doğru kabul ediyoruz.

[139] Delibaş Mehmed, polis müdürü olarak ise, Konya Mekteb-i İptidâî Muallimi Yakup Rüştü'yü tayin etmiştir. (TBMM Arşivi, Rumuz/IV-10-b-1).

çak müdürü vs. olarak tayin etmiştir. Sabah olunca Hükûmet Konağı'nı savunan polis ve jandarmalar, cephanelerinin bitmesi ve susuz kalmaları üzerine teslim olmaya mecbur kalmışlardır. Yine Mevki Komutanlığı'nı savunan küçük kuvvet de aynı zorunluluktan dolayı teslim mecbur olmuştur. Burayı ele geçiren asiler, bazı askerleri şehit etmişlerdir. 4 Ekim Pazartesi günü asiler, şehrin asıl direnme bölgesini teşkil eden, Vali Haydar Bey'in bulunduğu ve halen direnmeye devam eden Alaaddin Tepesi'ne de saldırdılar. Buradaki depo taburuna mensup Konyalı ve Karamanlı erler hiç ateş etmeden kaçtılar. Bir kısım askerin böylece kağması, susuzluk, cephanenin tükenmeye başlaması, dışarıdan beklenen "Kuvâ-yı imdadiye-nin" gelmemesi, fazla zayıat verilmesi ve bir müddet sonra sonra cephanenin kalmaması üzerine Alaaddin Tepesi'ni savunan Vali Haydar Bey ve yanındakiler, çaresiz kalmışlardır. Konya'nın ileri gelenlerinden bir heyetle görüşen ve durumun kötülüğünü göz önüne alan vali anlaşılmaya ve Alaaddin Tepesi'ni teslim razı olmuştur. Teslim olanlar, büyük hakaret ve işkenceye uğramışlardır. İsyanlılar Alaaddin Tepesi'ni savunanları hükûmet nezarethanesine götürerek tevkif etmişlerdir. Bu kişilerin üzerlerini soyduktan ve yağmaladıktan sonra, yeni valinin emriyle şehrin dışındaki çayırığa götürüp öldürmek üzere iken, Delibaş'ın gelmesiyle birlikte 150 kadar subay, polis, jandarma ve asker muhakkak bir ölümden kurtulmuşlardır. Ancak, Jandarma Tabur Komutanı Binbaşı Halil Bey şehit edilmiştir. [140]

Delibaş Mehmed, Konya'da savunma mevkiilerini ele geçirip şehre tamamen hâkim olduktan sonra, dışarıdan gelecek yardım kuvvetlerine karşı tedbirler almaya başladı. Konya'nın

[140] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-22; 2-27, 2-30, 2-31; Kâzım Özalp, Millî Mücadele 1919-1922 Ankara 1971, s. 163; İstiklâl Harbi'nde Ayaklanmalar, Ankara 1974, s. 190-191.

kuzeyinde Meydan İstasyonu'nda Afyonkarahisar'dan gelen millî kuvvetler mevzilenmişti. Buraya doğru hareket eden Deli-baş ilk çarpışmalardan sonra millî kuvvetlerin gelmeye başladığını görünce korkuya kapılmıştı. Bunun üzerine bir kısım adamlarını göndererek, Konya'dan zorla, tehditle, döverek asker toplattırmaya başladı. Bu arada silâh arama bahanesi ile de birçok evi yağmalamışlardır. Korkmaya başlayan Delibaş ve adamları yardıma gelen millî kuvvetlerin daha fazla çoğalması üzerine tehdit yolu ile belki anlaşma yapılıp ümidiyle Konya'dan Millet Vekili Hacı Ömer ile birlikte Vali Haydar Bey'i kendi adamlarından Taşbaşı Hacı Hüseyin ve Merkezi Komutanı'nı da Derviş Bey Müfrezesi'nin yanına gönderdi. Ancak bir anlaşma sağlanamamıştır. 6 Ekim Çarşamba günü öğleden sonra saat bir sıralarında isyancılar dağılıp kaçmaya başladılar. Albay Refet ve emrindeki kuvvetler, Konya'ya girerek asayişin sağlanması, isyancılara katılan ve yardım edenlerin yakalanması işleriyle uğraşmaya başladılar. [141]

Konya'nın millî kuvvetlerin eline geçmesiyle birlikte asiler, etraf kazalara kaçarak halkı isyana teşvik etmeye devam ettiler. Bu konuda kısmen de olsa başarılı oldular. İsyân, Karaman, Bozkır, Seydişehir, Ermenek, Ilgın, Akşehir, Akseki, Kadınhanı gibi kazalara da yayıldı. 6 Ekim 1920'de Konya'yı tamamen eline geçiren Refet Bey, asileri takibe devam etti. Çumra, Karaman ve Bozkır yönünde harekete geçen Refet Bey Çumra - Ali Bey Höyüğü hattını tuttu. Asiler Bozkır yönüne

[141] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, 2-23, 2-28; İstiklâl Harbi'nde Ayaklanmalar, s. 191-192; Tansel, c. III, Ankara 1978, s. 140; Nutuk, c. II, Ankara 1984, s. 337; Altay, s. 270-272; Taşbaşı Hacı Hüseyin'in adı, Ayaklanmalar adlı eserde Taşbaşı Hacı Hasan şeklinde gösterilmektedir. Ancak, Konya İstiklâl Mahkemesi karar defterlerinde Hacı Hüseyin olarak geçmektedir ki doğrusu bu olsa gerekir. (TBMM Arşivi, Rumuz/IV-10-b-1).

kaçtılar. Karaman'daki asiler, Pozantı'dan gelen 41. Tümen Tenkil Grubu tarafından dağıtılarak, şehrin ve çevre köylerin asayiş ve güvenliği sağlandı. [142] Bozkır dağlarına sığınmaktan başka çare bulamayan asiler bu çevrede toplu bir hareket yapmak cesaretini göstererek 21 Ekim 1920'de Bozkır'ı basmak istediler. Ancak, Binbaşı Derviş Bey müfrezesinin hücumlarına dayanamayarak 20 ölü, 11 esir vererek dağıldılar. Albay Refet, Beyşehir üzerine yürüyerek buradaki asileri temizledi. Ilgın'da asileri yenerek Çiğil'e gelen Osman Bey Müfrezesi ile birleşerek, Çiğil'deki ayaklanmayı da bastırdı. Asiler büyük kayıplar verdiler ve birçoğunun evleri yakıldı. [143] İbradi (Antalya) ve Konya'nın Koçhisar bölgelelerini ayaklandırmak üzere giden eşkiya, bölgedeki kaza ve köyler halkının fiili tepkisiyle karşılaşarak, başarı elde edemedi. [144]

Konya ve çevresinde Delibaş Mehmed ve adamları tarafından başlatılan isyan, millî kuvvetler tarafından bastırılarak bölgede asayiş sağlanmıştır. Yalnız ileride yeniden böyle bir isyanla karşılaşmamak için, olayın çıkmasında asıl kışkırtıcı rol oynayan ve yardım edenlerden bir grup, güvenlik

[142] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-31; TBMM Gizli Celse Zabıtları, c. I, Ankara 1985, s. 126, 127.

[143] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-28, 2-32; Nutuk, c. II, s. 337; Tansel, c. III, s. 141.

[144] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-32.

güçleri tarafından kurulan olağanüstü Divân-ı Harb'e sevk edilmişler ve suçlu bulunanlar idam edilmişlerdir. Suçları sabit olan Müslim ve gayri Müslimler Konya'da Hükûmet Meydanı, At pazarı ve Alaaddin Tepesi'nde açığa kurulan darağaçlarında idam edilmişlerdir. Konya olağanüstü Divân-ı Harb'i'nin kararıyla idam edilenler şunlardır : Müslümanlar, Seyidoğlu Ömer, Ağaç Abağın Hafız, Kapucu Mehmed, Kalburkulağın Kadir, Kalburkulağın Ahmed, Kaz Hüyükli İsmail oğlu Mehmed, Kise Hisarlı Ahmed Nuri, İnikli Salihağa Oğlu Ali, Zeynelabidin'in biraderi, Şeyhzade Rifat, Seyyidoğlu Ahmed, Tiryakinin Tahir, Ekmekçinin İsmailoğlu Rahim, Hızırın İsmail Çavuş, Hacı Yeşil, Akkaşın Demirci Hasan, tüccardan Çıkrıkçı Mehmed Efendi, Keçeci Köse İsmail, ihtiyat Zabıta Vahdi Efendi, Hasan oğlu Mehmed, Tadmöylü Çorbacının Ahmed, Onbaşının çocukları Hamza Çavuş, Ahmed, Şebik Ali, Çakmakçının Mehmed Ali, Kuş Mehmed'in Mustafa, Kara Hotanlı Mehmedoğlu Ali Çavuş Aşık'ın Hüseyin oğlu Ali. Gayri Müslimler; Kırtasiyeci Karabetoğlu Artin, Sagiloğlu Arakil, Doktor Markaryan, Doktor İpokrat, Saka Bedrosoğlu Aram, belediye kalfası Repin, Sokrat Maraşlıyan, Taşçı Yorgi. [145]

Konya İsyanı'nın ortaya çıkışında rolleri olduğu tespit edilen millet vekillerinden Abdülhalim Çelebi Efendi ve Kâzım Hüsnü hakkında Divân-ı Harp, Erzurum'a sürgün kararı vermiştir. Bu kararlar ilgili olarak birçok tartışmalar olmuştur. [146] Askerî Polis Teşkilâtı Konya Şubesi Müdürü Üsteğmen Nazım, Konya İsyanı'nın adi bir eşkiyalık hareketi olmadığı, belli plân ve program dahilinde İngilizler ile İstanbul Hükûmeti'nin ortaklaşa gerçekleştirdikleri bir hareket olduğu kanaatindedir. İsyan hareketinin çıkış merkezi İstanbul'dur.

[145] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-33.

[146] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 93, 93-1; TBMM Gizli Celse Zabıtları, c. I, Ankara 1985, s. 198, vd.

İsyân hareketinin plânlı merkezleri Konya, Akşehir, Akseki, İbradî'dir. Harekâtın cereyan tarzının bir plân dahilinde olduğu şüphesizdir. İstanbul'da hareketi plânlayanların Ermenek, Akseki, İbradî, Bozkır, Konya, Ilgın, Akşehir, Yalvaç'ı plâna dahil ederek, özellikle de Ilgın ve Akşehir tren hattını tahrip etmeye çalışmaları, Konya ile Batı Cephesi'nin ilişkisini kesmeyi düşündüklerini gösteriyor. Çünkü Konya asilerden temizlendikten sonra da Ilgın - Akşehir - Konya tren hattı eşkiyaca tahrip edilmiştir. Bu isyanın başlaması ile birlikte hemen hemen bütün Konya bölgesinde asayişsizlik ve otorite boşluğu baş göstermiştir. Bölgede aylarca yağma ve eşkiyalık devam etmiştir. Bölgedeki asiler şimdilik sindirilmiş, sadece kaçarak dağlara sığınan bir kısım eşkiya kalmıştır. Kaçan asiler, Bozkır dağları, Aladağ, Hadim civarındaki Karadağ ile geniş sazlık, bataklıklara sığınmışlardır. Takip edildikleri takdirde asilerin elde edilecekleri şüphesizdir. Üsteğmen Nazım'a göre, bu bölgede isyan çıkaran fesatçıların hiçbir ferdine "...merhamet edilmemesi, memleketin malûm olan yüce selâmeti için fevkalâde elzemdir..." [147]

Suçluları yargılamak için yukarıda da bahsettiğimiz gibi harp divanları kurulmuştu. İstiklâl Mahkemesi'nin Konya'ya gelişine kadar devam eden harp divanları asıl suçluları bularak cezalandırmak yerine, bölgede birçok insanı suçlu bularak cezalandırma yoluna gitmiş ve bu davranışlar, kendilerinden beklenen olumlu sonuçları vermemiştir. Aksine halk harp divanlarının davranışını intikam almak şeklinde değerlendirmektedir. [148] Gerçekten de Konya Askerî Polis Şube Müdürü Üsteğmen Nazım, Delibaş İsyanı'nın bastırılmasından sonra yaptığı araştırmalarda, kamu oyunun isyan eden suçlulara verilen cezalardan tatmin olmadıkları gibi, asıl suçlu-

[147] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-32.

[148] Ergün Aybars, İstiklâl Mahkemeleri, c. I-II, İzmir 1988, s 82-83.

ların serbestçe dolaştıkları kanaatinde olduklarını tespit etmiştir. [149] Üsteğmen Nazım, kamu vicdanını yaralayan bu durum ortadan kaldırılmadan ve asıl suçluların yakalanarak cezalandırılmaları sağlanmadan, Konya bölgesinde gerçek sükûnetin ve bölge halkının Milli Mücadele'ye katkılarının sağlanamayacağı kanaatinde-dir. [150] Nitekim isyandan sonra 8 Kasım 1920'de Konya'da göreve başlayan İstiklâl Mahkemesi Heyeti de, harp divanlarının yanlış uygulamalarını görmüş ve Konya'ya varışının ertesi günü yayınladığı bir bildiri ile bu kurulların görevlerine son vermiştir. Bundan sonra mahkemenin daha yumuşak ve anlayışlı davranarak kamu vicdanını rahatlaticı uygulamalarda bulunduğunu görüyoruz. [151]

IX. KÜTAHYA MİLLÎ ALAYI

Kütahya Millî Alayı, Jandarma subaylarından İsmail Hakkı Bey tarafından kurularak, mükemmel bir şekilde teçhiz

[149] Bu meyanda, suçlu oldukları halde yakalanmayan ve halen açıkça dolaşan bazı kişiler ve işledikleri suçlar şunlardır :

a. Çumralı Belediye Reisi Hacı Ali : İsyân hareketine karışmış, Konya'ya Delibaş'ın maiyetiyle gelmiş ve Alaaddin Tepesi muhasarasına katılmıştır. Şimdi ise Çumra'da gezmektedir.

b. Çumralı Mehmed Ali Biraderi Bahaeddin : Bu da isyana ve Alaaddin Tepesi muhasarasına katılmış ve şimdi serbestçe dolaşmaktadır.

c. Hotamış Karyeli Hacı Bekir : İsyana katılmış, Hotamış ve civarındaki nüfuzuna binaen çevre halkını tamamen isyana teşvik etmiştir. Kendisine hiçbir şey sorulmadığı gibi gezmektedir.

d. Çumralı Hacı Hasan : Delibaş'ın en çok güvendiği adamdır. Yanında kırk stivari ile Konya'ya gelip isyana katılmıştır. Hatta üzerine bindiği hayvanı Hükûmet Konağı muhafızlarıınca öldürülmüştür. Hakkında işlem yapılmadığı gibi, Çumra'da serbestçe dolaşmaktadır (ATASE Arşivi; K. 983, D. 126A, F. 24-3).

[150] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 244.

[151] Aybars, s. 81-83.

edilmisti. [152] Kütahya'da kurulan bu alay, Eskişehir'e gelmiş ve oradan da 10 Eylül 1920'de Boyu yönünde yola çıkarılmıştı. 10-11 gecesini bir muhacir köyü olan Sulukara'da geçiren alaydan, o gece dokuz kişi firar etmişti. Sabahleyin yoluna devam eden alay, Sakarya köprüsünü geçmiş ve büyüğe bir köy olan Yunaklar yakınında ordugâh kurarak 11-12 Eylül gecesini de burada geçirmisti. Alay Komutanı İsmail Hakkı Bey, inzibat subayı komutasında bir kısım inzibat askerlerini, alayın yiyecek, içecek ihtiyacını karşılamak üzere yakındaki köylere göndermişti. Bu arada tekrar altı asker firar etmiştir. Böylece alayda başlayan huzursuzluk ertesi gün de devam etmiş ve Bolu yönünde tekrar harekete geçen birlikler arasında patlayan bir silâh sesi, isyanı başlatmıştır. Muhafızlar arasında cepheye sevk edilen mahpuslar bunu fırsat bilerek muhafızlara kurşun yağdırmaya başlamışlar, yoğun ateş karşısında muhafızlar ve alay dağılarak tekrar Eskişehir'e doğru kaçmaya başlamışlardı. Alayın gereksinimlerini sağlamak için köylere çıkan inzibat subayı Nusret Bey, durumu kavrayarak dağılan askeri yeniden derleyip toparlamak istemişse de, asi askerlerin çoğluğu karşısında dayanamayarak Eskişehir'e çekilmek zorunda kalmıştır. [153] Alay Komutanı İsmail Hakkı Bey, bir miktar piyade ve kırk elli kadar süvari ile Yunaklar köyü kuzeyindeki harabelerde kalarak savunmaya devam etmişse de, Alay Komutanı Muavini Osman Bey ile üç asker ölmüş, üç asker ile bir köylü de yaralanmıştır. 12/13 Eylül gecesini üç yüz kadar piyade ve süvariden oluşan bir kuvvet, çevredeki bazı köyleri basarak on iki hayvan ve bir jandarma erini de alarak İnönü batısından

[152] Kâzım Özalp, Milli Mücadele 1919-1922, c. I, Ankara 1971, s. 162; Rahmi Apak, İstiklâl Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 168.

[153] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 37; Apak, s. 168-169.

Türkmen dağı - Kütahya yönünde çekilmişlerdir. [154] Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı, Eskişehir'e gelecek olan asi askerlerin yakalanması için gerekli tedbirlerin alınmasını, merkez komutanlığına tebliğ ettiği gibi; kendi karargâhında bulunan subay ve askerleri de bu iş için görevlendirmiş ve yakalanan asileri tutuklamaya ve sorgulamaya başlamıştır. [155]

Kütahya civarında tesadüf ettikleri subayları öldüren bu asiler, ayrıca cephelere gönderilen askerleri, muhafızların elerinden alarak memleketlerine geri göndermişlerdir. [156] Bu alay Batı Cephesi'nde büyük bir üzüntüye sebep olmuştur.

X. ŞAKİ İBRAHİM (İBO)

İbo, Yalova ve Karamürsel muntikasında çeşitli faaliyetlerde bulunan ve millî kuvvetlerle de bağlantısı olan birisidir. Ertuğrul Grubu Kumandanı Kâzım Bey'le irtibatı olup, ona zaman zaman raporlar vermektedir. İbo'nun kuvvetleri, Katır-

[154] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 38.

[155] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 37.

[156] Özalp, s. 162. Bu olayı Kâzım Özalp şu şekilde anlatmaktadır: "... İbnü mevzilerinde tahkim edilecek bir hattı tetkik etmek üzere Eskişehir'den hareket etmiştim. Ben Yaver Nusret ve Dr. Zahit Beylerle Karargâhın faytonuna binmiştim... O civarda askerimiz olmadığı için, sayıları yüzlere varan bu adamların böyle başıboş dolaşmalarının bir sebebi olması gerekirdi. Bir kısmı üzerimize gelerek faytonu durdurdular. Hemen vaziyeti anladım. Bizim için tehlike açıldı. İsyan ederek eşkiyalığa başlayan bu adamlarla karşı karşıya bulunuyorduk. Bizi derhal sorguya çektiler. Bir şans eseri olarak üçümüzde sivil elbiseli idik. Hüviyetimizi gizlemek gerekiyordu. Tereddüt etmeden cevaplar verdim. Doktor ve Sorgu hakimi olduğumuzu, Esnemez Köyüne bir vakânın tahkikine gittiğimizi ve şimdide dönmekte olduğumuzu söyledim. Sivil elbiseli olmamız bizi kurtardı. Asiler bizi tanımış olsalardı, felâket şüphesizdi. (Uğurlar olsun) sesleri arasında tehlikeye uzaklaştık..."

lı yöresinde faaliyete başlayan Yunan eşkıyasıyla çatışmalara girerek bu bölgede düşmanın faaliyetlerine engel olmaya çalışmaktadır. O, Yunan nizamiye kuvvetleri ile yaptığı müsademelerde de başarılı olmaktadır. [157] Yunanlıların buralarda görülmeleri üzerine bölgedeki yerli Rumlar şumararak Türkleri arkadan vurma çalışmalarına başlamışlar ve bu bölgede faaliyet gösteren İbo'ya, "... bundan böyle Hükûmet-i Osmaniye'yi tanımadıklarını ve hiçbir suretle vergi vermeyeceklerini..." [158] bildirmişlerdir. Bunun üzerine harekete geçen İbo bu köyleri "tedip" ile ileri gelenlerini cezalandırmıştır. Daha sonra Katırlı ve Arnavutköy civarını işgal eden Yunanlılarla yaptığı bir müsademede esir düşmüştür. [159]

Yunanlılar tarafından esir edilen İbo'nun idam edildiği yolunda bir takım dedikodular çıkmışsa da iyi ilişkiler içinde bulunduğu İngilizlerce bilahare Yunanlılardan kurtarılan İbo, Karamürsel ve civarının asayiş ve düzenini sağlamakla görevlendirilmiştir. [160] Karamürsel ve havalisinin inzibatına memur olan İbo, bu bölgeye Yunanlılar geldiği takdirde silâhla karşılık vereceğini ve derhal Kuvâ-yı Milliye'ye iltihak edeceğini İngilizlere bildirmiştir. [161] Görüldüğü gibi İbo, hemen Ertuğrul Grubu Komutanı Kâzım Özalp'e faaliyetleri ile ilgili raporlar vermekte hem de İngilizlerle iyi geçinmektedir. Askerî Polis Teşkilâtı onun bu ikili davranışlarından şüphelenmekte ve hareketlerini ihtiyatla takip etmektedir. [162]

[157] a. g. e., s. 153.

[158] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 40-1.

[159] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 40-1.

[160] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 50.

[161] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 72.

[162] Özalp, s. 153. İbo'dan şüphelenildiği konusunda Kâzım Özalp şunları yazıyor : "İbo'ya, Yalova ve Karamürsel muntikasında faaliyet göstermekle beraber, Bahçecik havalisindeki kuvvetlerimizle de teşriki harekâta çalışması yazılmıştır. Mamafih İbo'nun ahvâl ve harekâtı daima nezaret ve tarassut altındadır."

XI. WRANGEL ORDUSU

Rusya'da, 1917'den beri Bolşevik idaresi ile Çarlık Rusya'sına bağlı birlikler arasında kıyasıya bir mücadele sürüp gitmektedir. General Wrangel'e bağlı Çarlık Rusya taraftarı Beyaz Ruslardan, Müslüman Tatarlardan ve Çerkezlerden oluşan bir ordu, komünist birliklere karşı savaşmaktadır. Wrangel bu mücadeleyi kazanabilmek, ordunun insanî gücünü devamlı takviye edebilmek için her türlü baskı ve tedbire başvuruyordu. Bu maksatla Kırım halkına son derece ağır baskı uygulamaktadır. Emirlerle uymamak için az da olsa mazeret gösterenler hemen kurşuna dizilmektedir. Bütün bu baskı ve katı tutuma rağmen, Kırım halkından büyük bir kesim Bolşeviklere taraftar gözükmektedir. [163] Halkın Bolşeviklere meyil göstermesinde, Wrangel'in bu baskı ve şiddete dayalı yönetimi ile birlikte, bunların arasına giren Bolşevik propagandacılarının rolü de şüphesiz büyüktür. Nitekim bu propagandalar sayesinde, Wrangel Ordusu'nun savaşma gücü ve askerlerin maneviyatları bozulmuştur. [164] Sonunda General Wrangel Bolşeviklerin baskılarına dayanamayarak Kuban eyaletini boşaltmıştır. [165]

Bolşeviklere yenilen General Wrangel Ordusu'nun, İngiliz ve Fransızların yardımıyla Rus limanlarından alınarak gemi-

[163] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 22.

[164] Hüsamettin Ertürk, Milli Mücadele Senelerinde Teşkilâtı Mahsusa (Basılmamış daktilo nüsha ATASE Kütüphanesi'ndedir) s. 358.

[165] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 89.

lerle İstanbul'a getirilmelerine karar verilmişti. [166] Bu taşınma olayını haber alan Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanlığı, sahildeki şubeleri uyararak, İstanbul'a taşınan silâh ve mühimmatın ele geçirilmesi için ne gibi tedbirler alınması gerektiğinin tespitini istemiştir. [167]

İstanbul'a getirilen Wrangel Ordusu, Stefon Velikof'a göre : İstanbul'a ve Gelibolu'ya yerleştirilmişlerdir. "Bu ordu İtilâf Devletleri tarafından anti-Sovyet bir müdahale için tam bir askerî teşkilâtlanma hâlinde bulunduruluyordu. Boğaz sa-

[166] İstanbul'a giderken, Wrangel Ordusu'na mensup bir grup, Fransa bandıralı bir vapur ve iki motorla 22 Mart 1921'de Samsun'a gelmişlerdir. Samsun'a gelen 218 Kuban Kazağı 48 Müslüman şehirdeki pavyonlara yerleştirilmişlerdir. Motorlarda bulunan, top, tüfek, makineli tüfek ve kılıca el konuldu. EHUR bunların esir sayılamayacaklarını dolayısıyla İstanbul'a gönderilmelerini ancak, el konulan silâhların iade edilmemesini emretmiştir (ATASE Arşivi, K. 1879, D. 12, F. 2, 2-1). Ayrıca bkz. M. Balcıoğlu, Milli Mücadele'de Merkez Ordusu (AÜTİTE basılmamış doktora tezi), Ankara, 1990, s. 95.

[167] ATASE Arşivi, K. 952, D. 6, F. 9. Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Polis Teşkilâtı Başkanı Binbaşı Osman Behçet Bey'in konu ile ilgili olarak 20 Kasım 1920'de, İnebolu, Bartın, Ereğli (P) şube müdürlükleri ile Cide, Zonguldak, Sinop, Akçagşehir muavin (P) şube şube memurluklarına yazdığı emir şöyledir : "Wrangel Ordusu'na ait esliha ve mühimmatın taka kayıkları ile İstanbul'a nakl olun- duğu haber alınmıştır. Silâh, ahali ve efrad ile bu takaların önle- rine çıkılarak esliha ve mühimmatın zabtı hususunun temini ve bu hususta ifa edilecek hidemât-ı vataniyyeye mukabil mükâfat-ı nakdiye ita edileceği cihetle, serian ittihaz olunacak tedabirin işarı."

hillerine yerleştirilmiş olan bu beyaz Rus ordusu, Türk mil-
letin Kurtuluş Savaşı için de büyük bir tehlike yaratıyor-
du. Bu kuvvetlerin her an İngiliz - Fransız emperyalistleri ta-
rafından Anadolu'ya sevk edilmeleri muhtemeldi. [168] Ancak
Wrangel Ordusu'na mensup askerler İngiliz ve Fransızların
bu tarz tekliflerine karşı çıkmışlardır. [169] Buna karşılık
Wrangel Ordusu'nun ileri gelenleri, çeşitli vasıtalarla, silâh
ve cephanelerini Millî Hükûmet'e bırakabilecekleri gibi, Anado-
lu'ya geçip yardım edebilecekleri şeklinde müracaatlarda da

[168] Stefan Velikof, Kemalist İhtilâl ve Bulgaristan (1918-1922), Çev.
Naime Yılmaer, İstanbul, 1969, s. 122; Selâhattin Tansel, Mondros'
tan Mudanya'ya Kadar, c. II, s. 154-155.

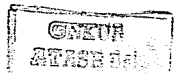
[169] Wrangel Ordusu'na mensup askerlerin, İngiliz ve Fransızların bu
projelerine karşı çıkmaları konusunda değişik yorumlar vardır.
Örneğin Stefan Velikof : "...İşte Bulgar Teşkilâtı bu kuvvetler
arasında propaganda yaptığı için bunların bir kısmı Rusya'ya
dönmek ve yeni Rus hükûmetine tâbi olmak istiyordu.." demek-
tedir. Tansel, s. 155; Velikof, s. 122). Buna karşılık Hüsametdin
Ertürk, "Bolşevik casusların yardımıyla Wrangel ordusu men-
supları İngiliz ve Fransızların Anadolu'ya gitmek hakkındaki
tekliflerine karşı verdikleri cevapta : Bolşevik ordularına karşı
harp etmek üzere General Wrangel'in emrinde toplandıklarını,
Anadolu'ya gönderilecek olurlarsa Türkler üzerine harbe gitme-
yeceklerini söylemeye başladılar" demektedir. Ayrıca kendisinin
de İngiliz ve Fransız haber alma bürolarında çalışan Türk ajan-
ları aracılığı ile "...Wrangel ordusunun Anadolu'ya gönderildik-
ten sonra Kemalist orduya katılarak İngiliz ve Fransız siyasetine
hizmet etmeyip, tersine Millî orduyu güçlendirecekleri..." hakkın-
da İngiliz ve Fransız haber alma örgütlerine raporlar verdiğini,
dolayısıyla bu projeden vazgeçilmesinde büyük rol oynadığını
yazmaktadır (Ertürk, s. 360-361).

bulunmuşlardır. [170] Yalnız Anadolu'daki Millî Hükûmet'in bu tekliflere olumlu veya olumsuz nasıl bir cevap verdiği konusunda herhangi bir belgeye ve bilgiye rastlayamadık.

XII. BOLŞEVİKLER

Ekim Devrimi'nden sonra Rusya'da idareyi ele geçiren yöneticiler, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele ile baştan beri yakından ilgilenmekteydiler. Amaçları, Anadolu'daki hareketi, kendi arzular ıdoğrultusunda kanallıze ederek komünist bir ihtilâl gerçekleştirmekti. Bunun için de zaman zaman adamlarını çeşitli yollardan Türkiye'ye sokarak, Kuvâ-yı Milliye'nin nasıl çalıştığını, halkla ilişkilerini ve daha başka konuları araştırarak görevlendirmişlerdir. Elde ettikleri bilgilere göre de Tür-

[170] Bu konuda elimizde şu belgeler mevcuttur. Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Heyeti Riyaseti'ne : "Wrangel ordusu'na mensup yüksek rütbeli zabıtanıdan mühim bir kısmı (maiyyeti zabitanıyla) Anadolu'ya geçmek talebindedir. Bu hususta bendenize vaki müracaatı birer vesile ile reddettim. Ve Anadolu'dan gelecek cevaba göre hareket etmek mecburiyetinde olduğumu söyledim." Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı Yaveri Reşid, 23 Ocak 1921 (ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 13-2). Ayrıca Tansel, s 155'de şöyle yazılıdır : "19 Haziran 1921'de Beykoz Kadısı Mehmet Sırrı'nın Wrangel Ordusu hakkında verdiği bilgi çok dikkate değer. Kadiya göre "Tekfurdağı'nda sekiz alay miktarında bulunan Wrangel askerleri bilvasıta acizlerine müracaat ederek kendileri Soviyetlere affettirilmek veya badessulh Anadolu'da tevattun eylemelerine müsaade olunmak şartı ile ellerinde bulunan eslihayı ve mitalyözlerle paralıhotları arzu edildiği surette Hükûmet-i Milliye namına terk etmeye veyahut Trakya'da istenilen şekilde Yunanlılar aleyhine icrâ-i harekete âmâde olduklarını bildirmişlerdir. Mesele-i ma'ruza mukaddema bilvasıta arz edilmiş ise de şimdiye kadar bir güne emir vürud etmemiştir. 19 Haziran 337". Ayrıca bkz. Harp Tarihi Vesikalari Dergisi, sayı 55, Ankara 1966, Belge 1278.

kiye'deki faaliyetlerini plânlamışlardır. [171] Millî Mücadele hareketinin başındakiler B l şevik Rusya'nın gerçek amacını iyi bilmekle beraber, onlara karşı yumuşak bir politika izlemeyi tercih etmişlerdir. Zira, hem Batılı emperyalistlere karşı

[171] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 9. Kuvâ-yı Milliye hakkında bilgi toplamak üzere Anadolu'ya geçen ve 12 Ağustos 1920'de yakalanarak Askeri Polis Teşkilâtı'nca Eskişehir'de göz altına alınan müstear ismi Rudolf Pagarof Guldizi 'in (asıl adı, Haim Rubs, aslen İstanbullu Yahudi) ifadesi öyledir : 'Rusya'nın, Sosyalist Sovyet H k meti Cumhuriyesi Odesa Hariciye Halk Vek letinden Türkiye'de Kuvâ'yı Milliye ve İhtil lci Partilerinin ne s retle çalıştıklarını, aynı zamanda zimam-ı idareyi eline alanlarla, millet arasında m neseb t-ı ef ar bulunup bulunmadığını, derece-i saliste aradaki münasebatın takviyesine gayret etmek üzere gönderildim. Neticeten tetkikatımı Odesa'nın Hariciye Halk Komiseri olan Bo omolof'a ihbar ile m kellefim. Benim ismim 'Rudolf Pagarof'tur' Odesa Komünist Partisi'nin 1149 numarasında mukayyidim Odesa'dan, Trabzonlu Niyazi Bey'le birlikte çıktık. İstanbul ahvalinden haberdar olmak ve ona göre hatt-ı hareketimizi tayin etmek  zre İ neada'ya çıktık. Üzerimizde ifa-i vazife hususunda lâzım gelen evrak ve sairimizi kayıkla emin adamlarımızdan birisi vasıtasıyla İstanbul'a gönderdik. Niyazi Bey doğrudan doğruya İstanbul'a, bo azda'ı kontrol memurlarına b l rüşvet vermek sayesinde gidebildi. Ben de Karaburun'a çıkarak, Büyükdere tarikiyle İstanbul'a vasıl oldum. Niyazi Bey İstanbul'a saklandığı için onun ifa etmesi icab eden vezaifi ben gördüm. Birkaç gün sonra Niyazi Bey Ankara'ya müteveccihen hareket etti. Ben yalnız ve parasız kaldım. Hiç kimseye emniyet edemedi imden te rik-i mesai edecek arkadaş bulamadım. Niyazi Bey Anadolu'daki i lerini ikmal edip avdet ile yola çıkmak üzere içen, Sofya'nın Komünist riyaasetine mensub bir yolda ı motorumuza aldık, ben de Karadeniz'e gitmek  zre bulunan ve içinde bir adam eksiki olan diğer bir kayı a binerek Karadeniz'de tekrar buluşmak  zre ayrıldık. Karadeniz'de zuhur eden bir fırtına  zerine Sakarya Bo azına ilticaya mecbur olduk. Bu s retle ben Niyazi Bey'i gaib eyledim. Kayıkçı beni Kuva-yı Milliye'ye, Ankara'ya sevk olunmak üzere teslim

nistlere..." [174] hitabıyla başlayan beyannameleri dağıtanlar, Ankara'dan gelen millet vekilleridir. Beyannamelerin hem millet vekilleri tarafından, hem de serbestçe açıktan dağıtılmasından tereddüte düşen teşkilât şubeleri, haklı olarak bu gizli kuruluşun hükûmetle ilişkisi olabileceği ihtimalini düşünerek, bağlı oldukları merkezlerden aydınlatıcı bilgi istemişlerdir. Askerî Polis Teşkilâtı Genel Merkezi, dağıtılan beyannamelerin "... harici düşmanlar tarafından devamlı zehirlenmekte olan halkı büsbütün tefrikaya düşürecek..." [175] tarzda olduğunu ve bunların millet vekilleri tarafından dağıtıldığının tespit edildiğini bildirerek, Garp Cephesi Komutanlığı'nı uyarmıştır.

Ankara Hükûmeti, Sovyetlerle ilişkilerini mümkün olduğu kadar sıcak ve iyi tutarken, Rusya'dan Anadolu'ya, geçerek propaganda ve faaliyette bulunmak isteyen Türk komünistlerine karşı daima uyanık ve tedbirli davranmıştır. Daha evvel Rusya'ya giderek orada Türkiye Komünist Partisi'ni örgütleyen ve geliştiren Mustafa Suphi ve arkadaşlarını, yakından takip etmiş ve Türkiye'ye girmelerine engel olmuştur. Nitekim Mustafa Suphi ve arkadaşlarının 28-29 Ocak 1921'de öldürülmelerinden hemen önce İçişleri Bakanlığı Kastamonu Havalisi Komutanlığı'nı uyarmıştır. Bölge Komutanı Muhittin Paşa da, Karadeniz sahillerindeki Sinop, İnebolu, Bartın, Ereğli, Akçasehir (P) şubeleri ile Sinop, İnebolu, Bartın, Ereğli Mevki Komutanlıklarını, Bolu Mıntıka Komutanlığı'nı,

[174] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-5. Konya Askerî Polis Şubesi Müdürü Üsteğmen Nazım'ın Türkiye Komünist Partisi ile ilgili yazısı şöyledir : "...Hükûmetin bu cemiyetle derece-i alâkasını bilmiyoruz. Komünistler vasıtasıyla beyannamelerin öteye, beriye dağıtılması bu husustaki tereddütümüzü tezyid etmekte olduğundan, bilâhare bu gibi cereyanlar hakkında malûmatı mufasssala arz etmek üzere tenvir edilmemizi rica ederim efendim..." Müdür Nazım.

[175] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 1-4.

Zonguldak Müfreze Komutanlığı'nı, Zonguldak, Merzifon Mevki Komutanlıklarını, 12 Ocak 1921'de gönderdiği bir şüre emirle dikkatli olmaya davet etmiştir ve Mustafa Suphi ile arkadaşlarının kıyıya çıkmaları halinde derhal "taht-ı nüfuza" alınmalarını emretmiştir. [176] Yine Muhittin Paşa, 14 Mart 1921 tarihinde (P) Teşkilâtı'na verdiği diğer bir emrinde de, Bakû'da Mustafa Suphi ile iş birliği yapan, esir subay ve erlerimize işkence ederek öldüren Yüzbaşı Kudret isimli bir subayın Batum yolu ile Anadolu'ya geçeceğinin öğrenildiğini, yakalandığı takdirde hemen tevkif edilmesini emretmektedir. [177]

Rusya, Türkiye ile görünüşte iyi ilişkilerini sürdürürken, gizli olarak Anadolu'ya silâh ve para sokmaya çalışmaktadır. Ancak Ankara Hükûmeti'nin, Rusya'nın bu teşebbüslerini haber alıp gerekli tedbirler aldığını görüyoruz. Odesa'dan, Komünist İhtilâl Fırkası'na mensup dört kişinin yüz tonluk bir gemi ile silâh ve para getirerek Karadeniz sahillerine çıkacağını haber alan Muhittin Paşa, sahildeki bütün (P) şubelerini uyararak gerekli tedbirleri almaları emretmiştir. [178]

XIII. ŞÜPHELİ ŞAHISLAR VE BUNLAR HAKKINDA YAPILAN İŞLEMLER

Ankara Hükûmeti'ni en çok uğraştıran konulardan biri de şüpheli şahıslardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti, ülkedeki bütün otoritesini kaybetmişti. Asayiş, bozulmuş polis, jandarma ve diğer güvenlik güçleri görev yapamaz duruma gelmişti. Ankara'da yeni kurulan TBMM Hükûmeti de henüz bütün Anadolu'da otoritesini kura-

[176] ATASE Arşivi, K. 955, D. 16, F. 4-2; Ergil, s. 384 vd.; Tevetoğlu, s. 245 vd.; Erik Jan Zürcher, Milli Mücadele'de İttihatçılık Çev. : Nüzhet Salihoğlu, İstanbul 1987, s. 226.

[177] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 10.

[178] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 19.

mamıştı. Hem cephelerde savaşların devam etmesi, hem de iç düzensizlik gerçekten de Ankara Hükûmeti'ni zor durumda bırakmaktadır. Bu karışıklık ortamında kişilere güvensizlik, şüphecilik, yöneticilere hâkim olmuş bir duyguydu. Yöneticiler bu duygularında pek haksız da sayılmazlardı. Çünkü gerek İstanbul Hükûmeti ve gerekse İtilâf Devletleri ajanlarının faaliyetlerinin odak noktası, Ankara'dan yönetilen direniş hareketlerini, sabote ederek başarısız kılmak ve Millî Mücadele'yi söndürmektir. Anadolu'nun çeşitli noktalarından girerek, içeri-
lere gitmek isteyen binlerce insan vardı. Güvenlik güçleri bu kişilerden zararlı ve zararsız olanları tespit ederek, hükûmete bildirmekle yükümlü idi. Askerî Polis Teşkilâtı'nda bir istihbarat örgütü olduğu için şüpheli şahıslarla ilgili birçok faaliyet-
te bulunmuş, yüzlerce yazışma yaparak görevini yapmaya çalışmıştır.

Askerî Polis Teşkilâtı Genel Merkezi ve şubeleri, şüpheli şahıslarla ilgili çalışmalarında, hem kendi ajan ve memurlarından hem de diğer güvenlik kuruluşları ve mülkî makamlardan faydalanmıştır. Şüphelenilerek yakalanan şahıslar, sorguya çekilerek bir takım bilgiler elde edilirken, aynı zamanda başkalarının da bilgisine başvurularak daha sağlam ve adil kararlar verilmeye çalışılıyordu. Haklarında kesin bilgi elde edilemeyen, aynı zamanda suçları da tespit edilemeyen şüpheliler tutuklanmayıp, genellikle serbest bırakılıyorlardı. Ancak, bu kişilerin gidecekleri yerler de varsa Askerî Polis şubelerine, veya diğer güvenlik kuruluşlarına bilgi veriliyor, mülkî makamlar uyarılıyor ve hâl ve hareketlerinin gözlenmesi temin ediliyordu. Özellikle işgal bölgelerinden gelen şüpheli şahısların, hangi güvenlik birimi tarafından yakalanırsa yakalansın, mutlaka o bölgedeki Askerî Polis şubesine bildirilmesi isteniyordu. [179] Askerî Polis Teşkilâtı, şüpheli şahıslar hakkında

[179] ATASE Arşivi, K. 680, D. 118, F. 3; K. 952, D. 6, F. 39.

daha kolay ve çabuk işlem yapılabilmesi için EHUR'a bazı tekliflerde bulunmuştur. Bunlardan biri, Ankara Hükümeti adına çalışan, İstanbul'daki gizli grupların birleştirilerek tek elden yönetilmeleridir. Ayrıca, Anadolu aleyhine çalışanların isimleri ve fotoğrafları her ne pahasına olursa olsun elde edilerek bütün (P) şubelerine dağıtılmalıdır. [180] Teşkilât, vapurlardan iskelelere çıkacak subay, asker ve askeriye mensup memurların kontrollerini mutlaka kendisi yapmak istemektedir. Bu konuda teşkilât, EHUR'u ve İçişleri Bakanlığı'na da ikna etmiştir. Nitekim İnebolu Emniyet Müfettişliği'ne gönderilen bir yazıda, Üsteğmen Hamdi Efendi ile inzibat memurları İsmail ve Ahmed'in askeriye mensup kişileri kontrolle görevlendirildikleri bildirilmiştir. [181] Teşkilât, şüphe ederek yakalanan kimseler hakkında acele karar vermemekte, çok yönlü araştırmalardan sonra hükme varmaktaydı. Yakalanan kişilerin referans olarak verdikleri kişilerle ilişki kuruluyordu. O kişilere yakalananların anlattıkları aktarılıyor, eşkâli bildiriliyor ve kanaati soruluyordu. Bu araştırmadan sonra o kişi hakkında kesin hükme varılıyordu. [182]

Şüpheli şahısların nitelikleri, meslekleri çok çeşitlidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, güvenlik güçleri asayişini sağlamak için hemen herkesten şüphelenmekte ve gerekli işlemleri yapmaktadır. Güvenlik güçlerini ve özellikle (P) şubelerini meşgul eden konulardan biri firarîler sorunudur. Hapishanelerden kaçan mahkûmların eşkâlleri tarif edilerek, yakalanmaları isteniyordu. Genel merkezden gelen emri yerine getirmek için şubeler azamî gayret sarf ederek firarîleri yakalamaya ça-

[180] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 6.

[181] ATASE Arşivi, K. 958, D. 5, F. 65.

[182] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 71.

lışıyorlardı. Polis müdüriyeti memurları ve merkez komutanlığı inzibatları teşkilâtın bu konuda yardım istediği kuruluşlar olarak görülmektedir. [183]

Anadolu'ya girmek isteyenler arasında subaylar büyük yekûn tutuyordu. Bunların bir kısmı Millî Mücadele'ye katılmak için gelirken bir kısmı da İtilâf Devletleri ve İstanbul Hükûmeti adına faaliyetlerde bulunmak üzere geliyorlardı. İyi niyetle gelenlerle ötekileri ayırt etmek için çok sıkı tedbirler alınmakta olduğunu görüyoruz. Anadolu'ya geçmeye çalışan subayların hâl ve hareketleri devamlı kontrol edilmekte ve subaylar göz altında bulundurulmaktadırlar. Subaylar genellikle Karadeniz limanlarına çıkarak Anadolu'ya geçmek istemektedirler. Bunlar için Ankara, Kastamonu, Samsun ve diğer bazı yerlerde merkezler kurulmuştur ve subaylar öncelikle buralardaki kıtalarda görevlendirilerek takip edilmektedirler. Daha sonra "itimada şayan" görülenler cephelere sevk edilmişlerdir. [184]

Subaylar konusunda hükûmet oldukça titiz davranmaktadır. Ankara Komutanlığı, İnebolu Askerî Polis Şubesi'nin genişletilerek kuvvetlendirilmesini istemektedir. Bu noktadaki kontrolleri atlatarak, bazı ajan subayların Ankara'da hükûmete ve askerî birliklere sızmasını önlemek için bu teklifi yapmıştır. Bu çeşit sızmalara engel olmak için Daday'da subay kafiilelerinin dinleneceği bir merkez kurulmuştur. Burada yeniden ciddi bir inceleme ve araştırmaya tâbi tutulan ve güvenilirliliği tespit edilenlerin, Ankara'ya gitmelerine müsaade edilmektedir. [185]

[183] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 95; K. 693, D. 157, F. 2-12.

[184] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 6; K. 1177, D. 2, F. 1-2, 2; K. 959, D. 6, F. 1-23; K. 688, D. 142, F. 47-1.

[185] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 30-1000.

İstanbul Hükûmeti ve İtilâf Devletlerinin Irak, Suriye, ve Arnavutluk bölgelerine mensup subayları kasıtlı olarak Anadolu'ya sokmaya çalıştıklarını daha önce konu etmiştik. Bu önlemek amacıyla teşkilât genel merkezi bütün şubeleri uyarak, bu subayların kesinlikle Anadolu'ya sokulmayıp, memleketlerine iade edilmelerini istemiştir. [186] Kılık, kıyafet değiştirerek Anadolu'ya çıkan bu kişilerin kılık ve kıyafetleri tarrif edilerek bütün şubelere bildiriliyordu. [187]

Anadolu'ya girmek isteyen subaylar hakkında çok sıkı tedbirler alınıp, işlemler yapılırken, bu arada cephelerde de subay sıkıntısı çekiliyordu. Hükûmet, cephelerden gelen istek ve sıkıntı haberlerini dikkate alarak, Askerî Polis Teşkilâtı'nı işlemleri hızlandırması için uyarmıştır. Bunun üzerine teşkilât genel merkezi bütün şubeleri uyarak "tezkiye işlemlerinin" çok çabuk bir şekilde bitirilerek, güvenilirliğine kanaat getirilen subayların bir an önce cephelere gönderilmelerini istemiştir. [188] Tezkiye işlemlerinin hızlandırılması ve kolaylaştırılması için, özellikle daha evvel personel işleri ve asayişle ilgili birimlerde çalışan subayların Askerî Polis şubelerinde görevlendirildiklerini görüyoruz. [189]

İşgal güçleri ve İstanbul Hükûmeti'nin ticaretle uğraşanlardan faydalanmaya çalıştıklarını tespit eden Askerî Polis Teşkilâtı, bu şahısları çok sıkı bir kontrole tâbi tutuyordu. Anadolu ile İstanbul arasında ticarî faaliyette bulunan bir kısım tüccardan hâl ve hareketleri şüpheli görülenler, her gün takip ettiriliyor ve ihtiyaten göz altında bulundurulmaları tercih ediliyordu. [190] Hele ticaret maksadıyla geline yerlerde birtakım olaylar olmuş, isyan vs. çıkmışsa (P) şubeleri daha dik-

[186] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 16.

[187] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 6; K. 636, D. 280, F. 18.

[188] ATASE Arşivi, K. 655, D. 17, F. 22.

[189] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 33, 33-1.

[190] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 8.

katli davranıyorlardı. Meselâ (P) Teşkilâtı, İzmir ve Balıkesir bölgesinden ticaret amacıyla Orta Anadolu'ya ve genellikle Konya bölgesine gelen Arnavutların, bu bölgeye sokulmalarını istemiyordu. Konya Askerî Polis Şubesi'nin, Antalya şubesi'ne gönderdiği bir yazıda, düşmanın ve İstanbul Hükûmeti'nin emellerine karşı koymak için Konya bölgesine şimdilik her türlü geçişin yasaklanması istemekte ve şöyle denilmektedir : "...velev ticarete mâni dahi olsa, memleketin selâmet ve asayiş nokta-i nazarından mekasıd-ı hakikiyeleri muhavvel olan ve memâlik-i müstevliyeden gelen bu eşhasın, kat'iyen dahile gönderilmemeleri..." [191] Fesat ve isyan bölgesi hâline gelen Konya ve çevresinde sükûneti sağlamak için azamî gayret gösteriliyor ve çeşitli tedbirler alınıyordu. Konya Askerî Polis Şubesi müdürü, fitne ve fesat çıkaran Hristiyan grup sıkıştırılıp, takip edilince, halkı şaşırtıcı şayiaların kökünden yıkıldığını ve halen muhalif propaganda yapmaya meyilli olanların da gizlice takip ettirdiklerini, dolayısıyla memlekette hasıl olan sükûnet ve huzurun devamı için "...memâlik-i müstevliyeden her ne maksatla olursa olsun hiçbir ferdin geçmesine müsaade edilmemesi..." [192] kanaatini taşımaktadır. Ticaret amacıyla Anadolu'ya geçen şahıslar konusunda çok titiz davranan Konya (P) Şubesi, mülki makamlarla ilişki kurarak onlardan da yardım talep etmektedir. Şubece Bozkır Kaymakamlığı'na yazılan bir yazıda, Arnavut tacirlerden Prizrenli Şemseddin, Ola'lı Nureddin ve dört çobanın davranış ve hareketlerinin, Bozkır'da bulundukları sürece takip edilmeleri rica edilmektedir. [193]

Teşkilât, bölgeye dışarıdan gelerek yerleşmiş yabancılar üzerinde de durmakta ve onları sıkı sıkıya takip etmektedir. Genel merkez, Konya'da dişçilik ve çiçekçilikle uğraşan "Mekke-i mükerrerme ahalisinden" olan Elhac El Arabi oğlu Yunus'

[191] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-11, 2-12. [191]

[192] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-12. [192]

[193] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 53. [193]

un takip edilerek "muzır bir şahıs" olup olmadığının tespitini istemiştir. Yine Konya'da bulunan ziraat makinisti Adanalı Tevfik Bey'in de davranış ve hareketlerinin kontrol edilerek, uğraştığı işle ilgisinin ne derece olduğunun tespit edilmesi istenmiştir. [194] Hemen harekete geçen Konya şubesi adı geçen şahısları araştırarak zararlı olmadıklarını tespit etmiştir. [195] Teskilâtın, tüccar olsa bile İstanbul ile ilişkisi olanlardan da şüphelenmekte haklı olduğunu, zaman zaman ortaya çıkan olaylar doğrulamaktadır. Karahisar Askerî Polis Şubesi, Konya tacirlerinden Kaşıkçızâde Mehmed Şükrü, Samlızâde Mehmed Emin, manifaturacı Terzi Ali Rıza, koyun taciri Abdüssamedzâde Mustafa, manifaturacı Kalaycızâde Ahmed Efendileri göz altına almıştır. Mehmet Emin, Ali Rıza ve Ahmed Efendilerin üzerinde, Peyâm-ı Sabah Gazetesi çıktığından bunları tutuklayan Karahisar şubesi, Konyalı olduklarından dolayı Konya şubesinden haklarında bilgi istemiştir. [196] Askerî Polis Teskilâtı, haklı olarak bu gazeteyi üzerinde taşıyanları tutuklamıştır. Çünkü, İstanbul'da günlük olarak yayınlanan gazete, açık ve sert bir şekilde Anadolu direnişine muhalefet etmektedir. İngiliz yanlısı olan gazete, Kuvâ-yı Milliye hareketini "cinnet" olarak nitелеmekte ve hareketin liderlerine "dağîler, bâğîler" diye hitap etmektedir. [197]

İstanbul'dan Anadolu'ya girilen en önemli bölgelerden Kastamonu ve çevresinde de aynı şekilde tedbirler alınmaktadır. Burada da ticaretle uğraşan, tutum ve davranışlarından şüphelenilen kimseler takip edilerek devamlı kontrol edilmektedirler. [198]

[194] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-67.

[195] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 38-1; K. 693 D. 157, F. 2-36,

[196] ATASE Arşivi, K. 693, D. 157, F. 2-50.

[197] İzzet Öztoprak, Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını, Ankara 1981, s. 8. Olas.

Teşkilât azınlıklarla ilişki kuranlardan da şüphelenmekte ve onları da izlemektedir. Ermenilerden fahişe Anjelik isimli bir kadınla ilişki kuran Dağıstanlı Udî Nazım Efendi bunlardan biridir. Gerçekten de ülkenin karışık günlerinde kendi ailesini perişan bir şekilde bırakan ve Ermenilerin Türklere karşı olan tutum ve davranışları da ortada iken, bütün bunları bir kenara bırakarak bir Ermeni kadınının peşine düşen kişiden şüphelenmekte teşkilât haklıdır. [199] Bu şahsın casüslük yaptığına dair kesin deliller yoksa da teşkilât, azınlıklarla ilişki kurduğundan dolayı Udî Nazım'ı takibe alma uygun görmüştür.

- [198] ATASE Arşivi, K. 955, D. 17, F. 1-4. Azınlık İdarisi, K. 692, D. 157, F. 2-52.
[199] ATASE Arşivi, K. 692, D. 157, F. 2-52.

ALTINCI BÖLÜM

ASKERİ POLİS TEŞKİLATI'NIN LAĞVEDİLİŞİ VE TETKİK HEYETİ AMİRLİKLERİNİN KURULUŞU

1920 yılının Temmuz ayı ortalarında kurulan teşkilât yaklaşık sekiz ay sonra kaldırılmıştır. Teşkilâtın memleket için faydalı işler yaptığı, ordunun ve hükûmetin ihtiyacı olan istihbaratı temin ettiği muhakkaktır. Kuruluşundan sonra kısa aralıklarla iki defa düzenleme yapılması, yeniden teşkilatlanması, şartların ve ihtiyaçların gereğidir. Örgüte mensup olanlar varlıklarının zaruretine inanmakta ve durumlarında iyileşmeler yapılmasını teklif etmektedirler.

Teşkilâtın ilk başkanlarından olan ve hizmetleri geçen Binbaşı İsmail Hakkı Bey, kuruluşun kaldırılarak Müdâfaa-i Milliye Vekâleti'nin teklifi doğrultusunda cephe, ordu, kolordu, tümen ve bölge komutanlıkları istihbarat şubesi şeklinde çalışmalarına karşındır. Ona göre teşkilâtın lağvedilerek böyle basitçe düzenlenmesi, ordu için bir boşluğu doldurabilir ama, memleket için hayati önemi olan genel istihbarat ihtiyacını temin edemez. İsmail Hakkı Bey, teşkilâtın kaldırılmasını düşünmediği gibi aksine, her tarafa yaygınlaştırılmasını, bütün zabıta kuvvetlerinin emrine verilmesini, Dahiliye ve Milli Müdâfaa Vekaletlerinin asayiş ile ilgili bütün kanun, nizam ve yönetmeliklerini, ordu emrinde almak şartıyla uygulamasını istemektedir. Hatta "... teşkilâtın bir çok merasime tâbi olan bütün kuyudatından kurtarılarak, lâayık olduğu

ehemmiyetin verilip ihtiyaçlarının karşılanmasını..." istemektedir. [1]

Teşkilâtın içinden birisi olarak İsmail Hakkı Bey'in bu iyimserliğine karşılık diğer bazı kişiler tamamen örgütün aleyhinde ve kaldırılmasından yanadırlar. Meselâ Güney (Cenup) Cephesi Komutanı "... muntıkasında halkın çok nefretini kazanan (P) Teşkilâtının uygulanamayacağı..." [2] kanaatinde. Cephe Komutanı Refet (Bele) Bey, İsmail Hakkı Bey'in bütçe kayıtlarından, formalitelerden kurtarılmasını istediği "... teşkilâtın, mecliste müdâfaasının ordu için hiç de şerefli bir hadise olamayacağı..." [3] nı söylemektedir. Hatta ona göre "... bu teşkilâtın isminin derhal ortadan kaldırılarak mesarifinin (masraflarının), bütçede ordu istihbarat mesarifi kaydı altında talep ve müdâfaası, ordu için daha şerefli..." olacaktır. [4]

[1] ATASE Arşivi, K. 687, D. 140, F. 30-3. Teşkilât mensupları teşkilâtın devamını isterken, Millet Meclisi'nde 1921 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Kastamonu Millet Vekili Abdulkadir Kemali Bey teşkilâtın gereksizliğinden ve masraflarından bahsetmekte ve şöyle demektedir : "...Askerî (P) Teşkilâtı gibi idare-i devleti işlak (karıştırma) edecek vaziyetler gerek askerî, gerek sivil bilumum mütekaiddin memleket dahilinde yalnız müstehlaktır (tüketici). Bunları müstehlaktan çıkarmak ve müstahsil (üretici) yapmak mecburiyet katiesindeyiz. Bunlar para alıyorlar, yalnız yiyorlar..." TBMM GC Zabıtları, c. 2, s. 63.

[2] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 89-4.

[3] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 89-4.

[4] ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 89-4. Cenup Cephesi Kumandanı Refet (Bele) Bey'in teşkilât hakkındaki kanaat ve düşünceleri şu şekildedir : "EHUR, Reisi ve Müdâfaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa Hazretlerine : Cephenin kumandasını deruhte ettiğim güne kadar (P) Teşkilâtının ekserisi hakkında edindiğim kanaat şu merkezde idi : Bir zamanlar vilâyetlerin valiler ve onların da yanında İttihat ve Terakî'nin de murahasları vardı. Mesul memurlar yanında gayri mesul insanları daha fazla mevkii sahibi olmak isterler. Kumandanlarla (P) memurlarının da vaziyeti bu halde idi. Gizli kal-

Teşkilâtın kaldırılışına, iyi çalışmadıkları ve gizliliğe uymadıkları sebep olarak gösterilmektedir. Faydalı işler yaptıkları muhakkak olmakla beraber; görevlerinde lâkayt davrandıklarını, yetkilerini aşarak gerekli gereksiz her işe karıştıklarını da belgelerden öğreniyoruz. Bütün bunları göz önüne alan EHUR, teşkilâtı kaldırmaya karar vermiştir. 7 Nisan 1921 tarihinde Garp Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Bey, teşkilâtın lağvedildiğini şubelere şu şekilde bildirmiştir : “EHUR’dan mevrud 2/2809 numara ve 21 Mart 1921 tarihli emriyle Askerî Polis Teşkilâtı lağvedilmiştir. Yeni talimata göre (P) şubeleri namı, (Tetkik Heyeti) namına kalbolunmuştur. Bu teşkilât 1 Nisan 1921’den muteberdir. Buna göre en müktedir memurların tefrikiyle alıkonulması ve mütebakisinin vazifelerine hitam verilmesi” [5]

Bu emirden anlaşıldığına göre (P) Teşkilâtı kaldırılarak yerine “Tetkik Heyetleri Amirlikleri” kurulmuştur. Sadece adı değişen (P) Teşkilâtı memurları, görevlerini yeni teşki-

ması lâzım gelen (P) memurları üzerlerinde levhaları bulunan dairelerde oturuyorlar, koltuklarındaki çantalarla kahvelere giriyorlar, tavra oynarken insanların hissiyat ve metanetine tesiri olan mühürlerini kullanıyorlardı. Bittâbi taharri memurları da devr-i sabkın hafiyeleri gibi dangalı ve herkes tarafından tanınmış insanlardı. Bu insanlardan bir takımı da geceleri ev basmak, insan soy-mak, mevkilerinden istifade ederek tehdit ile adam dolandırmak, kadın kandırmak gibi ahvalden icinab etmediler. Anadolu’daki (P) Teşkilâtı memleketin daha uzun müddet lanetle yadedeceği pek sakim bir şey olmuştu. İka ettikleri yüzlerce cinayet arasında, birkaç canı de elde ettiler, fakat sarf ettikleri para ve yaptıkları fenalıklarla, bu muvaffakiyet listesi teşkilâtın lehinde olmaktan çok uzaktır. Cephenin teşkili ile beraber, bu teşkilât ilga edildiğinden irade buyurulan istatistiki takdim etmek müşkildir.” (ATASE Arşivi, K. 683, D. 126A, F. 89-2).

[5] ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 43-3, 4; K. 636, D. 280, F. 44.

lâtta da aynı şekilde yürüteceklerdi. Yalnız faaliyetlerin gayet gizli olarak yürütülmesine özen gösterilmesi istenmektedir. [6]

(P) Teşkilâtı'nın 1 Nisan 1921'den geçerli olarak kaldırılıp, yerine "Tetkik Heyet-i Amirlikleri"nin kurulmasına rağmen yazışmalardan, bazı şubelerin hâlâ eski teşkilâtın adını kullandıkları, bazı şubelerin ise yeni teşkilâttan haberlerinin olmadığı anlaşılmaktadır. EHÜR Reisi Fevzi imzasıyla Kocaali Mürettep Kolordu Komutanlığı'na yazılan bir şifrede şöyle denilmektedir : "Sabık Askerî Polis teşkilâtları 19 Mart 1921 tarihli tamim mucibince mülga addolunarak, bunların yerine hususî mahiyette olmak ve "Tetkik Heyeti" namını taşımak üzere teşkilât-ı cedide ihdas edilmişti. Karamürsel Tetkik Heyeti Amirliği'nden mevrud şifreli telgrafnamede Askerî Polis müdürü imzası kullanıldığı görülmüştür. Keyfiyetin tashihini rica ederim." [7]

[6] ATASE Arşivi, K. 729, D. 11, F. 37; Balcıoğlu, s. 47.

[7] ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 42-2.

27 Haziran 1921 tarihli Şark Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir imzasıyla EHÜR'a yazılan bir yazıda ise şöyle denilmektedir :

"EHÜR İhânci Şube Müdüriyeti'nden, Trabzon'da (P) Şubesi amirliğine TEDKİK ve TAHKİK-i HÜVIYET AMİRLİĞİ adresiyle telgraf çekildiği 13. Fırka (tümen) Kumandanlığı'ndan bildirilmektedir. Böyle müstakil bir nam ve salâhiyetten malûmat olmadığı... vezaifin bundan başka bir şekli varsa iş'arı" (ATASE Arşivi, K. 1034, D. 105, F. 4-2).

S O N U Ç

Tarihin en eski devirlerinden beri devletler, ülkelerini ve milletlerini dış tehlikelerden korumak için haber toplamaya önem vermişlerdir. Daha önceleri genellikle savaşlar için lüzumlu olan askerî istihbarata önem verilirdi. Ancak haberleşme alanındaki gelişmeler, istihbaratın başlangıçtaki haber toplama işlerinde yoğunlaşan alanını genişletmiş ve devletler karşılıklı olarak birbirlerinin ekonomik, sosyal, siyasal yapıları sanayi ve teknolojik durumları hakkında istihbarat yapmaya başlamışlardır. Geçmişteki askerî olayları incelediğimizde açık bir şekilde görürüz ki gerek sıcak, gerekse soğuk savaşta başarının yolu yalnızca kuvvetli bir orduya sahip olmaktan geçmiyordu. Devletler, aynı zamanda iyi bir haber alma teşkilâtına da şiddetle ihtiyaç duymuşlardı.

İstihbarat, sadece dış tehlikeler için değil, aynı ölçüde iç tehlikeler için de gereklidir. İstiklâl Savaşı başladığı yıllarda, Ankara Hükûmeti düzenli bir istihbarat örgütüne sahip değildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında Enver Paşa'nın Harbiye Nazırlığı yaptığı yıllara rastlayan dönemde kurulan Teşkilât-ı Mahsusa adlı örgüt Mondros Mütarekesi'nden sonra dağılmıştı. Örgütün bir kısım elemanlarının gayretleriyle kurulan Karakol Cemiyeti İstanbul'da kısmî de olsa teşkilâtlanarak Anadolu'da başlayan Millî Mücadele'ye yardım ediyordu. Cemiyet, İstanbul'dan Anadolu'ya silâh, cephane ve itilâf Devletleri ile ilgili birtakım bilgilerin kaçırmamasında da aktif rol oynamıştır.

Ankara Hükûmeti, İstanbul'da kurulan bu cemiyet aracılığı ile birtakım bilgiler elde etmişse de, bununla yetinmemiştir. Cemiyet, tamamen Ankara'nın kontrolünde değildi. Diğer yandan da millî kuvvetler için gerekli cephe ve cephe gerisi istihbaratı için yeterli bilgiyi sağlamakta güçlük çekiyor-

du. Bu eksiklikleri gidermek için Ankara'ya bağı ve özellikle askerî istihbaratı sağlayacak bir örgüte ihtiyaç duyuldu. Bu amaçla, Eskişehir merkez olmak üzere 1920 yılı Temmuz ayı ortalarında, "Askerî Polis Teşkilâtı" kuruldu. Örgütün genel olarak görevleri düşmanın asker sayısı, silâh, cephane, teçhizat durumları, harekât plânları, askerlerinin moral durumu hakkında bilgi elde etmek olarak tespit edilmişti. Aynı zamanda cephe gerisinde de faaliyette bulunacaklardı. Çünkü düşman cephe gerisinde de Millî Mücadele'yi güç duruma sokacak faaliyetlerde bulunuyor, böylelikle de orduyu arkadan vurmaya çalışıyordu.

Yaptığımız incelemelerde, Askerî Polis Teşkilâtı'nın istihbarat tekniklerine genelde uyan bir çalışma düzeninde olduğunu, plânlı hareket ettiğini ve düşmanın uyguladığı metotlara karşı benzeri metotlar uyguladığını görüyoruz. Anadolu'ya çıkan ve yayılmaya çalışan Yunan kuvvetleri, cephe gerisinde bozgunculuk çıkarmak istiyorlardı. Bu amaçla da büyük ölçüde propaganda faaliyetlerine başvurmaktaydılar. Bu işi gerçekleştirmek için de daha çok azınlıkları kullandıklarını görmekteyiz. Kaldı ki zaten yerli Ermeni ve Rumlar işgalcilerin direktifleri doğrultusunda faaliyetlerde bulunuyorlardı. Azınlıkların yaptıkları çalışmalar özellikle cephe gerisinde yoğunlaşıyordu. Yaptıkları olumsuz propagandalarla halkın, ordu ile ilişkilerini bozmaya ve orduya destek olmalarına engel olmaya özel bir önem veriyorlardı. Propagandalarının temelinde yatan fikir, savaşın gereksizliği, düşmanın çok güçlü olduğu, bir an önce barış yapılmasının şart olduğu idi. Diğer yandan da Sevr Antlaşması'nı meşrulaştırmak için, halkın acılarını, sıkıntılarını, yoksulluğunu istismar ederek, onların mücadele azmini kırmaya dayalı yoğun bir propaganda faaliyeti yürütüyorlardı. Yıllarca süren savaşlardan dolayı bezgin olan Anadolu halkı arasında, bu propagandaların tesiri görülmekte gecikmedi. Hem Hristiyan azınlıklar, hem de Müslüman bazı ayrılıkçı gruplar

bağımsızlık elde etmek için ayaklandılar. Zaten günün Ana-dolusu'nda İstanbul Hükûmeti'nin teslimiyetçi politikasından dolayı büyük bir otorite boşluğu söz konusu idi. Mülkî idareler ve bunlara bağlı olarak görev yapan emniyet teşkilâtı da her bakımdan yetersizdi. Bu boşluklardan yararlanan dış güçler, içteki yandaşları aracılığı ile de her geçen gün propagandalarının dozunu artırıyorlardı. Bu durum, halkın Millî Mücadele'ye katılıp, katılmamak konusunda tereddüte düşmesine sebep oluyordu. Bütün bu olumsuz gelişmeleri yakından takip eden Ankara Hükûmeti de gereken tedbirleri almakta fazla gecikmedi. İşte AP bu olumsuz tablo sırasında ortaya çıkmış ve başlangıçta oldukça faydalı hizmetleri olmuştur.

İşgalcilerin gerek ajanları, gerek iş birlikçi Rum ve Ermeniler aracılığı ile ve gerekse gazeteler, bildiriler aracılığı ile yaptığı propagandaya, Askerî Polis Teşkilâtı da benzeri yöntemlerle karşılık vermeye çalışmaktaydı. Millî Mücadele'nin yanında ve başarılı olması yönünde yayın yapan gazeteleri imkânları ölçüsünde teşkilât elemanları aracılığı ile halka ulaştırmaya gayret etmekteydi. Yine Ankara'dan gönderilen ve genellikle de millî bütünlüğü sağlama hedefine yönelik bildirileri çoğaltarak çarşıda, pazarda her sınıftan, her yaştan vatandaşa dağıtarak onları aydınlatmaya özel gayretler göstermekteydi.

Yine araştırmalarımızda Yunanlıların "patrikhane" aracılığı ile din unsurunu kullanarak dinî propaganda yaptığını görüyoruz. Hristiyanlara Türkler tarafından eziyet ve işkence yapıldığını yayarak dinî duyguları coşturucu ve yerli Hristiyan halkı Müslümanlara karşı kışkırtıcı propaganda yapıyorlardı. Buna karşılık Askerî Polis Teşkilâtı da Millî Mücadele'nin gerekliliğine inanmış aydın din adamları aracılığıyla Müslüman halkı aydınlatmaya ve bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yapıyordu. Cuma günleri camilerde toplanan halka, vaizler aracılığı ile Millî Mücadele'nin gerekliliği yönünde bazı mesajlar verilmek istendiğini görüyoruz. Düşmanın, azınlık olan Ermeni ve

Rumlara eziyet, işkence yapıldığı yolundaki propagandasına karşı, Ankara Hükümeti de, Askerî Polis Teşkilâtı'nda görevli memurların, Yunanlıların mezalim ve işkencelerini tespit ve belgeleyen raporlarını, bildiri şekline dönüştürüp dağıtarak istihbarata karşı koyma çalışmalarını başarıyla yürütmüştür.

İşgalcilerin, propagandalarını Anadolu içlerine yayarlarken ve Anadolu'nun genel durumu ile Türk ordusunun gücü hakkında bilgi toplarlarken faydalandıkları unsurlar arasında bir kısım tüccar, esnaf, yolcu ve esirler de vardı. Askerî Polis Teşkilâtı bunlardan suçlu veya şüpheli olanları tutukluyor, sorgularını yapıyor, suçluları mahkemelere sevk ediyordu. Hatta bir kısmının ticaret amacıyla olsa bile işgal bölgelerinden içperlere girmelerine müsaade edilmiyordu. Hiç kuşkusuz bu birtakım ekonomik kayıplara sebep olmaktaydı. Böyle bir kayıp söz konusu olduğu hâlde, cephe gerisi güvenliğinin sağlanması için bu yola başvurulduğunu görüyoruz. Öte yandan, cephe ve cephe gerisinin güvenliği için kıyılarda ve Anadolu'ya giriş çıkışlar için kullanılan önemli noktalarda çeşitli derece ve sınıftan şubeler, merkezler kurulmasına dikkat edilmekteydi. Giriş ve çıkış yerlerinde çok sıkı kontroller yapılmakta, casus ve zararlı olanlar tutuklanırken, güvenilmeyen aynı zamanda suçları tespit edilemeyenler tekrar geldikleri yerlere, özellikle de İstanbul'a geri gönderilmekteydiler. Askerî Polis Teşkilâtı, istihbarat amacıyla ajanlarını işgal bölgelerine gönderiyor ve ordu için gerekli bilgileri toplattırıyordu. Bu bilgiler genellikle düşmanların harekât planları, asker sayısı, silâh ve cephane durumu, ordunun moral durumu ile ilgili stratejik ve taktik kaynaklı istihbarat bilgileri idi.

Millî Mücadele'nin başlangıcında, istihbarat hizmetlerini dönemine göre başarıyla yürüttüğünü belirttiğimiz Askerî Polis Teşkilâtı çeşitli sebeplerden dolayı tenkitlere uğramıştır. Talimat gereği, harp bölgesi dışındaki yerlerde her türlü

soruşturma, araştırma ve müdahaleden Ėmniyet-i Umumiye polisleri sorumludur. Buna rağmen Askerî Polis memurları bazı işlere müdahale etmekte ve bu durumda sürtüşmelere sebep olmaktadır. Bundan dolayı İçişleri, Milli Savunma Bakanlıkları ile EHUR arasında yazışmalar yapılmakta ve bazı şubeler Genelkurmay'ın ikazlarına maruz kalmaktadır. Teşkilât elemanları zaman zaman teşkilât yönetmeliğinde belirtilen görevlerini aşan davranışlar içine girmişlerdir. Bu durum ise yetki ve sorumluluklarının bilincinde olmadıkları görünümünü vermektedir. Öyle ki bazı AP mensupları yetkisi olmadığı halde bölgelerindeki üst seviyedeki komutanların ve mülkî idarecilerin haberleşmelerini dinlemeye kalkmışlardır. Böylesi bir tutumun tepki göreceği muhakkaktır. Nitekim Kastamonu ve çevresi Komutanı Muhittin Paşa, bölge teşkilât başkanı Binbaşı Osman Behçet Bey'i uyararak tepkisini göstermiştir. Ancak memurları bu şekil bir davranışa iten sebeplerin neler olduğunu bilemiyoruz. Yani memurlar mı görevlerini istismar etmişlerdir, yoksa bağlı oldukları amirlerden mi emir almışlardır. Çalışmamızda, işte bu noktaları aydınlatacak belgeleri bulabilmiş değiliz. Askerî Polis'in buna benzer bazı davranışları Meclis'e bile aksetmiştir. Görevli olarak Eskişehir'e giden millet vekili grubuna dahil olan Hakkı Behiç Bey'in Askerî Polis'çe takip edilmesi konusu, tartışmalara sebep olmuştur. Batı Cephesi Komutanlığı'nın, bu konu ile ilgili sorulara, kendilerinin emir vermediği, belki de adı geçen millet vekilinin vehmi olduğu şeklinde yuvanlak bir cevap verdiğini görüyoruz. Bu cevaba rağmen elimizde, yetkililerin ilgili memurlara emir verdiklerine dair açık deliller yoktur. Bundan dolayı, teşkilât mensuplarının yetkilerini aşarak görevlerini istismar ettikleri şeklinde değerlendirmek durumundayız. TBMM'de, bir kısım millet vekilleri, teşkilâtın görevini yapmadığını iddia etmektedirler. Örnek olarak da Delibaş Mehmed İsyamı'nın çıkışından teş-

kilâtın haberinin olmadığını söylemektedirler. Araştırmalarımızda, Konya Askerî Polis Şubesi Müdürlüğü'nün imkânsızlıklara rağmen çok iyi çalıştığını gördük. Askerî Polis raporlarında, Konya bölgesinde bozgunculuk yapanların tek tek tespit edilerek ilgililere bildirildiğini görmekteyiz. Patrikhanenin azınlıklar üzerindeki etkisi ve gizli toplantılarına katılanların isimleri teşkilât raporlarına aksetmiştir. Yine Türklerden de bozgunculuk yapmaya zalımların ve Hristiyanlarla iş birliği yapanların teşkilâtça bilindiğini, yazılan rapordardan anlıyoruz. Konya İsyanı konusunda asıl ihmalkâr davranan valilik ve Mevki Komutanlığı'dır. Bu kanaatimizi, isyandan sonra kurulan Divân-ı Harp kararları da doğrulamaktadır. Suçlu bulunarak cezalandırılanların çoğu, teşkilâtın daha evvel tespit ederek rapor ettiği ve takip ettiği kişilerdir. Ayrıca Konya Askerî Polis Şubesi müdürünün kanaati, Konya İsyanı'nın plânlı, programlı ve Batı Cephesi ile Konya bölgesinin ilişkisini kesmek amacıyla, İngilizlerin organizesi ile çıkarıldığı şeklindedir. Gerçekten, konu ile ilgili olarak yapılan modern araştırmalar da Askerî Polis Konya Şubesi Müdürü Üstegmen Nazım'ın kanaatini doğrulamaktadır. Bütün bu açıklamalardan yukarıda öne sürülen iddiaların bütünüyle gerçek olmadığı sonucunu çıkarabiliriz.

Askerî Polis'in azınlıklar konusundaki bazı gözlemleri, günümüzdeki birtakım düşünce ve iddalara da ışık tutmaktadır. Şöyle ki yabancı kökenli bazı araştırmacılar İstiklâl Savaşı sıralarında Ermenilerin öldürüldüğü, sürüldüğü ve Anadolu'daki nüfuslarının eskiye nazaran az oluşunun bunun delili olduğu şeklinde düşünceler ileri sürmektedirler. Halbuki belgelerden de anlıyoruz ki bilhassa güney bölgelerimizden, Ermeniler gruplar hâlinde Ermenistan'a gitmiştir. Bu durum ise teşkilât ajanlarınınca tespit edilmiştir. Fransız ve İngilizlerin, birçok Ermeniye silâhlandırmak ve birçoğuna da asker elbisesi giydirerek gemilerle İskenderun Limanı'n-

dan alarak İstanbul'a getirdiklerini Askerî Polis raporları-
dan öğreniyoruz. Yine aynı devletler tarafından İstanbul'
dan da, Ermenistan'a gitmeleri için Batum'a götürüldükleri
görülmektedir. Binlerce Ermeni'nin bu yolla, Ermenistan'a
taşındıkları düşünülürse, Batıların ve onların oynacağı
durumunda olan bu günkü Ermenilerin iddialarının ne kadar
asılsız ve propaganda amaçlı olduğu gayet net olarak ortaya
çıkıyor.

Askerî Polis Teşkilâtı'nın yapısında, kurulduğu 1920 yılı
Temmuz ayı ortalarından kapatıldığı 1 Nisan 1921'e kadar
geçen süre içinde birkaç kez değişiklik yapılmıştır. Zamana
ve şartlara göre görev alanı genişletilmiş veya daraltılmış,
yatkınları artırılmış veya azaltılmıştır. Dokuz aydan az
bir süre içerisinde iki defa değişiklik yapılması teşkilât için
bir zaaf kabul edilebilir. Yaptığımız incelemelerde teşkilâtın
başlangıçta mevzuat kargaşasından pek kurtulamadığını
tespit etmiş bulunuyoruz. Teşkilât kurulduğu ilk aylarda
önce Eskişehir'de bir genel merkeze bağlı idi. Daha sonra
Kastamonu'da cephenin genişliği sebebiyle ikinci bir merkez
açılmış ve bölge komutanlığına karşı sorumlu tutulmuştu.
Ancak bu sırada Eskişehir'deki merkez ile Kastamonu'da
azılan merkez arasında, Akşehir ve Ereğli şubelerinin han-
gi merkeze bağlanacağı konusunda tartışmalar çıkmıştır.
Daha sonra 20 Aralık 1920'de ise teşkilât bölge merkezleri
kaldırılarak yukarıdaki duruma benzer tartışmaların önü
alınmıştır. Bundan sonra teşkilât, her bölgede müstakil ola-
rak yeniden düzenlenmiş ve bulundukları yerlerdeki en yük-
sek askerî makamlara bağlanmıştı. Yani kolordu, ordu, cephe
ve havali komutanlıklarının istihbarat şubelerine bağlı olarak
kurulan (P) merkezlerine bağlanmışlardır. Böylelikle de teşki-
lâtın disiplinli bir çalışma ortamına sokulması hedeflenmiştir.
Ancak AP'nin talimatında, Askerî Polis şubelerinin doğrudan
EHUR ile haberleşebilecekleri bildirilmekteydi. Bu ise karışık-

lıklara ve çok başlılığa yol açmıştır. Öte yandan böylesi bir durum komutanlıkların yetkilerini sınırlayarak, Askerî Polis şubeleri üzerinde tam bir otorite kurmalarına engel teşkil etmekteydi. Nitekim Kastamonu Havalisi Komutanı Muhittin Paşa EHUR Reisi Fevzi Paşa'ya yazdığı bir yazıda AP'nin çalışma sistemini tenkit etmekte ve AP Teşkilâtının maksadının, "komutanları takip etmek mi" olduğunu sormaktadır. Bu tarz tepkilere rağmen AP şubelerinin doğrudan EHUR ile haberleşecekleri maddesinin iptal edildiğine veya uygulamanın değiştirildiğine dair herhangi bir belgeye rastlayamadık.

Eleştirilere bazı millet vekillerinin de katıldığını görüyoruz. AP Teşkilâtı'nın kuruluş amacı özellikle bazı millet vekillerince başka türlü değerlendirilmektedir. Askerî ve kısmen de genel istihbaratı sağlamak için kurulan teşkilâtı, daha basit düşünerek bir dönemlerin "hafiye teşkilâtı" olarak görmektedirler. Teşkilâtı eleştiren millet vekilleri AP'nin çalışmalarını beğenmeyerek ülkede yeniden jurnalcılığın gündeme geleceğinden korkmaktadırlar. Onları bu düşünceye sevk eden hususlardan birisi, konuyu iyi bilmemeleri, teşkilâtın yapısından haberdar olmamalarıdır. Yine Meşrutiyet öncesi uygulamaları gören, yaşayan insanlar olarak, o günlerin yeniden geleceği korkusunu yaşamaları da bu eleştirilerinin bir başka sebebi olsa gerektir. Diğer taraftan daha önce de değindiğimiz gibi, teşkilâtın bazı elemanlarının sorumsuzca davranarak millet vekillerini ve diğer görevlileri takip etmeleri bu düşüncelerin oluşmasında en büyük etkindir.

Anadolu'nun durumu ve gelişen olaylar, teşkilâtı askerî istihbaratla birlikte genel istihbaratı da sağlamaya mecbur etmişti. Askerî Polis'in faaliyet alanı yurt içi ve cephe istihbaratı ile sınırlı kalmıştı. Ajanları aracılığı ile yurt dışı istihbarat yaptıklarına dair belgeye rastlamadık. Sadece basın yolu ile dünyadan haberdar olma yoluna gidilmiştir. Aslında bu teşkilâttan önce Ankara Hükûmeti "Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlü-

gü"nü kurmuştu. Bununla yurt içi ve yurt dışı genel istihbaratı sağlamayı, propagandalara karşı propaganda üretmeyi, dünya ve ülke kamu oylarına sesini duyurmayı plânlamıştı. Daha çok askerî amaçla kurulan Askerî Polis de şartlar gereği kendisine lâzım olduğu ölçüde yurt içi istihbarat da yönelmişti. Bu yüzden de iki kuruluşun elemanları zaman zaman görev esnasında karşı karşıya gelerek, istemeyerek de olsa bazı sürtüşmelerin doğmasına sebep olmuşlardı.

AP'nin asıl görevi istihbarat olmakla beraber teşkilât elemanları, Anadolu'ya silâh ve cephaneye kaçırılmasında da aktif rol oynamışlardır. İstanbul'daki gizli gruplarca kaçırılarak bilhassa Karadeniz kıyılarına getirilen silâh ve cephanenin boşaltılması, saklanması ve içerilere gönderilerek cepheye ulaştırılmasında, Askerî Polis'in hizmetleri göz ardı edilemez. Ayrıca cephelerimizin ihtiyacı olan güvenilir insan ihtiyacını sağlamada da teşkilâtın etkin hizmetleri olmuştur.

Teşkilât faaliyetlerinin Kastamonu ve çevresinde, Batı cephesinde, güneyde Antalya ve Konya'da yoğunlaştığını görüyoruz. Diğer yerlerde de teşkilât şubeleri olduğu halde, fazla bir faaliyetlerinin olmadığı görülmektedir. Buna sebep bu yerlerde işgalcilerle, Ankara Hükûmeti'nin anlaşmalar yaparak savaş hâline son vermesidir. Savaşın devam ettiği cephelerde ve buralara yakın yerlerde ve buna paralel olarak şubelerin faaliyetlerinin yoğunlaştığı görülmektedir.

Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği o kargaşalı günler ve ülkenin genel ekonomik durumu göz önüne alındığında, birtakım ekonomik sıkıntıların çekilmiş olduğu muhakkaktır. Malî durumla ilgili bölümde de açıkladığımız gibi yıllık bütçenin yarısına yakını savunma giderleri için ayrılmıştır. Bu miktardan Askerî Polis için ayrılan para çok azdır. İstihbarat konusunun yeterince anlaşılamamış olması bu miktarı tespit etken olduğu gibi, o günkü ekonomik şartların da zarurî bir sonucudur diyebi-

liriz. Dolayısıyla, teşkilâtın paraya dayalı olarak yapılması gereken hizmetlerindeki bazı aksaklıkları doğal karşılamak gereklidir.

Teşkilâtın, profesyonelce düşünülerek kurulduğunu gösteren uygulamalar olduğu gibi, bunun tersi uygulamalara da rastlıyoruz. Örneğin, teşkilât kadrosunda görevlendirilen fotoğrafçı uygulaması oldukça ilginçtir. Bu görevli, düşman mezarlarını ve işkencelerini fotoğraflarla belgeleyecektir. Bu da bize istihbarat konusunda daha evvelce edinilmiş bazı tecrübelerin olduğunu göstermektedir. Yine teşkilâtın, düşmanın kadınlar aracılığı ile yürüttüğü yıkıcı propagandayı öğrenmek ve önlemek için kadın elemanlar kullandığını görüyoruz. O günkü toplum yapısı ve sosyal durum göz önüne alındığında, oldukça ileri bir düşünce ve profesyonelce bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz. Yine görevliler arasında, sadece asker değil, polis ve diğer uzman sivil görevlilerin oluşu da daha önce bir istihbarat teşkilâtı tecrübesi olduğunun delili sayılabilir.

Bunun yanında profesyonelce olmayan uygulamalara da rastlıyoruz. Şube binalarının belli olduğu, hatta üzerlerinde levhalarının bulunduğu şikâyet konusudur. Refet (Bele) Bey de kendi bölgesinde bu tip uygulamalar olduğundan şikâyetçidir. Binalara girip çıkanların etraftan görülmeleri ve tespit edilmeleri her an mümkün olduğundan, bu gibi uygulamalar teşkilâtın gizliliğine gölge düşürmektedir. Yine Hüsnü Açık-sözcü'nün hatıralarında Kastamonu'daki Askerî Polis subesinin yerini tarif etmesi, gizliliğe fazla dikkat edilmediğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Askerî Polis Teşkilâtı'nın kurulmuş olması, hemen her konuda olduğu gibi, istihbarat teşkilâtı konusunda da plânlı programlı bir şekilde hareket edilmesi resmen yeni bir devlet kurulmadığı halde, yeni bir devletin temellerinin atıldığı ve müessesleşme yoluna gidildiğinin işareti sayılabilir. Teşkilât başa-

rıları ve başarısızlıkları ile beraber memlekete o günün şartlarında hizmet vermeye çalışmıştır. Faydalarının zararlarından çok olduğu şüphesizdir. Teşkilâtın varlığı konusunda yapılan tartışmaları yersiz buluyoruz. Zira teşkilâtın lüzumlu olduğunu, uygulamada bir takım eksiklikler olsa da, olaylar ispat etmiştir. Diğer taraftan istihbarat ve istihbarata karşı koyma tekniklerinin XIX. yüzyıldan itibaren hızla gelişerek devam ettiği bir dünyada bu konuya yabancı kalınması da mümkün değildi. Kurtuluş Savaşı zaferle sona erdikten sonra da bu ve benzeri teşkilâtların yapılmasından vazgeçilmemiş, aksine geliştirilerek devam ettirilmiştir. Teşkilâtın, günümüzdeki bazı örgütlerin kuruluşlarında, yetkililere tecrübe sağladığı, örnek teşkil ettiği muhakkaktır.

K. 680, D. 10

K. 682, D. 10

K. 683, L. 10

K. 684, D. 10

K. 685, D. 10

K. 687, D. 10

K. 688, D. 10

K. 690, D. 10

K. 691, D. 10

K. 693, D. 10

K. 695, D. 10

K. 696, D. 10

K. 697, D. 10

[*] Araştırmacılar, bu konuda, coğrafyada çok yer tutmuş. Sadece klasik ve modern dünya

[illegible]

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV BELGELERİ

A. ATASE BAŞKANLIĞI ARŞİVİ [*]

K. 614, D. 204

K. 615, D. 208

K. 620, D. 222

K. 636, D. 280

K. 680, D. 118

K. 682, D. 121

K. 683, D. 126A

K. 684, D. 129

K. 685, D. 130

K. 687, D. 140, 141

K. 688, D. 142

K. 690, D. 148

K. 691, D. 150

K. 693, D. 157, 159

K. 729, D. 11

K. 823, D. 4

K. 825, D. 10

[*] Araştırmamızda kullandığımız belgelerin fihrist numaralarını, bibliyografyada çok yer tutacağı düşüncesi ile ayrı ayrı yazmadık. Sadece klasör ve dosya numaralarını belirtmeyi uygun bulduk.

K. 828, D. 10A :

K. 864, D. 10

K. 952, D. 6, 17

K. 955, D. 16, 17

K. 956, D. 21

K. 958, D. 5

K. 959, D. 6, 7

K.960, D. 12, 13

K. 1034, D. 105

K. 1124, D. 20

K. 1177, D. 2

B. TBMM ARŞİVİ
Rumuz/TV-10-b-1

C. CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ
Dolap No: 1, Kutu No: 7-3, D. 19, F. 18, 18-1

II. RESMİ YAYINLAR

Düstur, c. 1, 3. tertip, 2,6, Ankara, 1953.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, c. 1-4, Ankara, 1985.

TBMM Zabıt Ceridesi, c. 8, Ankara, 1945.

III. DERGİLER

Askerî Tarih Bülteni

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,

Atatürk Yolu

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi

Polis Dergisi

Türk Dünyası Tarih Dergisi

IV. HATIRALAR VE İNCELEMELER

AÇIKSÖZCÜ, Hüsnü, İstiklâl Harbi'nde Kastamonu, Kastamonu, 1933, 162 s.

ADIVAR, Halide Edib, Türkün Ateşle İmtihani, İstanbul, 1962, 312 s.

ALTAY, Fahreddin, 10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası, İstanbul, 1970, 505 s., 19 fotoğraf.

APAK, Rahmi, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, İstanbul, 1942, 188 s.

—————, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları; Ankara, 1957, VIII + 284 s., 1 resim.

ATATÜRK, M. Kemal, Nutuk 1919-1920 (Haz. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz), c. I, Ankara, 1984, XVI + 295 s. 2 harita.

—————, Nutuk 1920-1923; (Haz. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz), c. II, Ankara, 1984, X + 341, s., 1 resim, 4 kroki, 1 harita.

AYBARS, Ergün, İstiklâl Mahkemeleri 1920-1927, c. I-II, İzmir, 1988, VIII + VIII + 548 s.

AYDIN, Mesut, Millî Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar (AÜTİTE, basılmamış doktora tezi), Ankara, 1989, XXIV + 416 s.

—————, "Hamza Grubu", Atatürk Yolu, 2. yıl, sayı 3, Mayıs 1989, Ankara, 1989, 372-393 s.

—————, "Millî Mücadele Döneminde Anadolu'da Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar", Atatürk Yolu, c. II, sayı 5, Mayıs 1990, Ankara, 1990, 21-475.

BALCIOĞLU, Mustafa Millî Mücadele'de Merkez Ordusu (AÜTİTE, basılmamış doktora tezi), Ankara 1990, IX + 321 s., 1 harita.

BİRİNCİ, İhsan, "Millî Mücadele İçin Kurulan Önemli Cemiyet ve Çeteler II", Polis Dergisi, sayı 307, 1 Ocak 1978, Ankara, 1978, 17-19 s.

ÇUKUROVA, Bülent, MM Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler, (AÜTİTE, basılmamış doktora tezi), Ankara, 1989, 253 s.

———, "Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul Gizli Grupları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 2, sayı 5, Mart 1986, Ankara, 1986, 519-526 s.

———, "Yunanistan'ın Anadolu Seferinde Başarısızlığındaki Etkenler" Askerî Tarih Bülteni, Yıl 15, sayı 29, Ağustos 1990, Ankara 1990, 113-122 s.

DOĞANTAN, Tevfik, Bursa Bölgesinde Yapılan Savaşlar (116 sayılı Askerî Mecmua Eki), İstanbul, 1940, 50 s. 9 kroki.

ELLİSON, Grace M, Bir İngiliz Kadını Gözüyle Kuvâ-yı Milliye Ankara'sı (Çev. İbrahim S. Turek), (sy) 1973, 328 s.

ERASLAN, Fethullah - Metin, İsmail, Türk Polis Tarihi : Kurtuluş Savaşı'nda İç Güvenlik ve Polis, c. I. Ankara, 1984, 245 s.

ERDEHA, Kâmil, Millî Mücadele'de Vilâyetlerde Valiler, İstanbul, 1975, 455 s.

ERGİL, Doğu, Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi, Ankara, 1981, XIII + 458 s., 1 harita.

ERTÜRK, Hüsamettin, Millî Mücadele Senelerinde Teşkilât-ı Mahsusa (Haz. Tevfik Apay. Basılmamış daktilo nüsha ATASE Başkanlığı Kütüphanesi'ndedir) Ankara 1975, 576 s.

GÜNEŞ, İhsan, "Bursa'nın Yunan Ordusu Tarafından İşgali ve Bunun Doğurduğu Tepkiler", İkinci Askerî Tarih Semineri : Bildiriler, Ankara, 1985, 140-166 s.

_____, "Millî Mücadele Dönemi Bütçeleri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. IV, sayı 12, Temmuz 1988, Ankara, 1988, 763-781 s.

GÜREL, Ziya, "Kurtuluş Savaşı'nda Demiryolculuk", Belleten, c. XLIV, sayı 175, Temmuz 1980, Ankara, 1980, 539-573 s.

HİMMETOĞLU, Hüsnü, Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları, c. I, İstanbul, 1975, 496 s.

_____, Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları, c. II, İstanbul, 1975, 472 s.

ISKIT, Server, Türkiye'de Matbuat İdaresi ve Politikaları, Ankara, 1943, XV + 391 s.

KALKAVANOĞLU, İlyas Sami, Millî Mücadele Hatıralarım, İstanbul, 1957, 143 s., 31 resim.

KISIKLI, Emine, "Millî Mücadele Başlangıcında Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Hareketi İttihat ve Terakki Faaliyetlerinden Uzak Tutma Teşebbüsleri", Atatürk Yolu, c. 2, sayı 5, Mayıs 1990, Ankara, 1990, 109-127 s.

KOCATÜRK, Utkan, Atatürk ve Türk Devrim Tarihi Kronolojisi 1918-1938, Ankara, 1973, XVII + 438 s.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, "Türk Arşiv Belgelerine Göre Anadolu'da İtalyan İşgal Metodu", Askerî Tarih Bülteni, yıl 14, sayı 27, Ağustos 1989, Ankara, 1989, 113-123 s.

KUTAY, Cemâl, "Millî Mücadelemizin Gerçek Öncüleri ve Arkadan Gelenler, İlk Beşler ve Sonrası III", Türk Dünyası Tarih Dergisi, sayı 5, Mayıs 1987, İstanbul, 1987, 25-35 s.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, Kurtuluş Savaşı Malî Kaynakları, c. II, İstanbul, 1988, 339 s.

OLGUN, Tahirü'l Mevlevî, Matbuat Alemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri (Haz. Sadık Albayrak), İstanbul, 1990, 430 s.

ÖKTE, Ertuğrul Zekâî, "Millî Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi (XIV) Türk Ordusunda (P) Teşkilâtı", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, sayı 41, Temmuz 1988, İstanbul, 1988, 20-25.

———, "Millî Mücadele Döneminde Propaganda Hizmetlerinin Örgütlenmesi (XV), Türk Ordusunda (P) Teşkilâtı", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, sayı 42, Ağustos 1988, İstanbul, 1988, 26-29 s.

ÖZALP, Kâzım, Millî Mücadele 1919-1922, c. I, Ankara, 1971, XXIII + 268 s., 28 resim.

ÖZKAYA, Yücel, "Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. IV, sayı 10, Kasım 1987, Ankara, 1988, 139-186 s.

———, "Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nda Anadolu'nun ve Kamuoyunun Durumu, Atatürk Yolu, c. II, sayı 5, Mayıs 1990, Ankara, 1990, 151-165 s.

ÖZTOPRAK, İzzet Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını, Ankara, 1981, XIV + 435 s.

PEKER, Nurettin, İstiklâl Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi, Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar, İstanbul, 1955, 452 s., 104 resim.

SARIKOYUNCU, Ali, Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi, (AÜTYTE, basılmamış doktora tezi), Ankara, 1990.

SU, Kâmil, Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları, Ankara 1982, IV + 118 s.

TANSEL, Salahattin, Mondrostan Mudanya'ya Kadar, c. I, Ankara, 1977, VIII + 320 s.

———, Mondrostan Mudanya'ya Kadar, c. III, Ankara, 1978, 279 s.

TANSU, Samih Nafiz, İki Devrin Perde Arkası (Anlatan : E. Sv. Albay Hüsamettin Ertürk), İstanbul, 1957, XXIII + 574, s., 32 resim.

TEVETOĞLU, Fethi, Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler 1910-1960, Ankara, 1967, 720 s.

———, Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, Ankara, 1988, X + 284 s., 5 resim.

TUNAYA, Tarık Zafer, Türkiye'de Siyasal Partiler, c. II, genişletilmiş 2. b., İstanbul, 1986, XXIV + 694 s.

Türk İstiklâl Harbi : Batı Cephesi, c. II, 2. kısım, Ankara, 1965, XI + 407 s., 27 kroki, 9 kuruluş.

———, Batı Cephesi, c. II, 3. kısım, Ankara, 1966, XI + 608 s., 69 kroki, 6 kuruluş.

———, İstiklâl Harbi'nde Ayaklanmalar 1919-1921, c. VI, ilâveli 2. b., Ankara, 1974, XII + 362 s., 2 harita, 25 kroki, 3 kuruluş, 1 grafik.

———, İdâri Faaliyetler, c. VII, Ankara, 1975, XII + 617 s., 5 harita, 12 kroki, 4 kuruluş, 4 grafik, 8 çizelge, 14 resim.

VELİKOF, Stefan, Kemâlist İhtilâl ve Bulgaristan 1918-1922 (Çev. Naime Yılmaer), İstanbul, 1969, 162 s.

ZÜRCHER, Erik Jan, Millî Mücadele'de İttihatçılık (Çev. Nüzhet Salihoglu), İstanbul, 1987, 335 s.

Ankara Hükûmeti : 23, 134, 143, 146,
147, 151, 169, 170, 171, 172, 173,
174, 183, 186, 190

Ankara Komutanlığı : 174

Ankara K. (P) Şubesi : 58, 100

Antalya : 109, 157, 191

Antalya (P) Şubesi : 35, 39, 41, 45,
46, 71, 92, 137, 145, 149

Ardahan : 98

Ardahan (P) Şubesi : 70

Ardavast : 134

Armutlu : 115

Arnavutköy : 163

Arnavutluk : 175

Askeri Polis Teşkilâtı (Şubeleri : 6,

7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18,
19, 20, 21, 22, 23, 28, 39, 40, 41,
48, 49, 50, 52, 56, 58, 59, 65, 67,
72, 73, 74, 77, 78, 79, 80, 81, 82,
85, 102, 103, 104, 105, 116, 117,
118, 119, 120, 122, 125, 126, 127,
128, 131, 133, 136, 137, 140, 144,
145, 146, 148, 162, 163, 169, 170,
171, 172, 175, 176, 177, 179, 181,
184, 185, 186, 187, 190, 191, 192.

Aşçıyan : 107

At Pazarı (Konya) : 158

Ayancık : 150

Ayandos : 150

Ayazma : 116

Aydın : 111

Aydıncık : 115

Ayniye Köyü : 116

Ayntab (P) Şubesi : 69

Aziziye (P) Şubesi : 66, 67

— E —

Babıali Caddesi : 109

Bafra : 66, 67, 150

Bafra (P) Şubesi : 38, 65

Baha Said : 2

Bahaeddin Efendi : 22

Bahçeçik : 120, 121

Bahçedere : 116

Bakü : 171

Bahkesir : 111, 115, 176

Bandırma : 111, 112, 115, 145

Bartın : 170

Bartın İskeleyi : 75

Bartın (P) Şubesi : 29, 51, 52, 53, 75

Batı Cephesi : 39, 65, 122, 162, 170

Batum : 137, 189

Bayezid (P) Şubesi : 70

Bayırköyü : 139

Berzenci Grubu : 5

Beşevler : 113

Beşler Grubu : 13

Beypınarı : 116

Beyşehir : 157

Bilecik : 32, 60, 145

Bilecik Mutasarrıflığı : 33, 79

Bilecik (P) Şubesi : 31, 32, 33, 44, 45,

59, 60, 78, 92, 115, 116, 117

Birecik (P) Şubesi : 69

Birinci Dünya Harbi : 109

Birinci İnönü Savaşı : 113

Bizci Grubu : 6

Boğaziçi : 31

Bohacı Zor Bey : 148

Bolşevik(ler) : 164, 167, 168, 169

Bolu : 50, 150, 161
 Bolu Ahz-ı Askerlik Şubesi : 62, 69, 64
 Bolu Livası : 62
 Bolu Mıntıka K. lığı : 52, 170
 Bolu Mutasarrıflığı : 80
 Bolu (P) Şubesi : 30, 44, 45, 61, 62, 63, 64, 65, 92
 Boos Aleksiyaris : 143
 Bosna : 145
 Bostancı : 105
 Boyabat : 150
 Bozkır : 108, 134, 141, 156, 157, 159, 176
 Bozkır Dağları : 159
 Bozkır İstihbarat Memurluğu : 39, 47
 Bozkır Muavin (P) Şubesi : 36
 Bozüyük (P) Şubesi : 27, 44, 45, 59, 92
 Bulaklı Köyü : 121
 Burdur : 109
 Burdur Muavin (P) Şubesi : 39, 46
 Burdur (P) Şubesi : 34
 Burhanzade Hacı Mehmed : 148
 Burhanzade Hacı Mustafa : 148
 Bursa : 76, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 131, 135, 145, 148
 Bursa İstihbarat Memurluğu : 47
 Bursa Kadısı : 148
 Büyük Derbent : 121

— C —

Cemal Bey : 149
 Cenup (Güney) Cephesi : 39, 40, 41, 49, 71, 97, 180
 Cezire bin Ömer (P) Şubesi : 68

Cide : 150
 Cide (P) Şubesi : 29, 52, 53

— C —

Çakır Bey : 128
 Çakmakçının Mehmed Ali : 158
 Çanakkale : 108
 Çapanoğulları : 135
 Çarşamba (P) Şubesi : 38, 65, 66, 67
 Çatalok Köyü : 125
 Çaycuma : 53
 Çekirge : 114, 116, 145
 Çerkez(ler) : 106, 164
 Çerkez Ethem : 79, 150
 Çıkrıkçı Mehmed Efendi : 158
 Çiftlik : 129
 Çiğil : 157
 Cıvırl İstihbarat Memurluğu : 39, 47, 48
 Çorbacının Ahmed : 158
 Çorum (P) Şubesi : 66, 67
 Çubuklu : 109
 Çumra : 152, 153, 156

— D —

Daday : 174
 Dahiliye Vekâleti : 17
 Damat Ferit : 9, 106, 133, 144, 154
 Damat Ferit Hükûmeti : 149
 Darende : 108
 Debreli Ziya (Yzb.) : 108
 Değirmenciyan : 107
 Delibaş Mehmed : 151, 152, 153, 154, 155, 157, 187

Delibaş Mehmed İsyarı : 159
 Delice : 139
 Demirci : 125, 131
 Demirtaş : 119
 Denizli (P) Şubesi : 34, 39, 41, 44,
 45, 71, 92, 110
 Derbent : 116, 119, 120
 Derince : 120, 121
 Derviş Bey (Bnb.) : 156, 157
 Derviş Köyü : 121
 Devrek : 53
 Devrek Askeri Polis Memurluğu : 64
 Dimboz : 113, 114, 115, 116
 Dinar İstihbarat Memurluğu : 39, 47
 Divriği : 108
 Diyarbakır : 15
 Diyarbakır (P) Şubesi : 68
 Doğu Trakya : 117
 Doktor İpokrat : 158
 Doktor Markaryan : 134, 158
 Dolmabahçe Sarayı : 1
 Duma Köyü : 113, 116
 Dutluca Köyü : 139
 Düzce : 53, 130
 Düzce Askerlik Şubesi : 62, 63, 64
 Düzce İstihbarat Memurluğu : 47
 Düzce Muavin (P) Şubesi : 63, 64
 Düzce (P) Şubesi : 30, 51, 52, 62, 65
 Eğin : 108
 Ekmekeçin İsmailoğlu Rahim : 158
 Elaziz (P) Şubesi : 68
 Elcezire Cephesi : 67, 68, 69

Elliahtıncı Tümen : 112, 113
 Elliyedinci Tümen : 119
 Elvanlar İstasyonu : 123
 Elyasoğlu Bursaş : 143
 Elyasoğlu Stefan : 142
 Emet İstihbarat Memurluğu : 47
 Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü : 18,
 79, 80, 81, 94, 96, 187
 Enis Bey : 5
 Enver Paşa : 183
 Erbaa : 66
 Erbekir Köyü : 121
 Erdek : 115
 Ereğli : 73, 84, 189
 Ereğli Mevkii Komutanlığı : 170
 Ereğli (P) Şubesi : 22, 30, 44, 45,
 46, 49, 50, 51, 52, 53, 61, 62, 63,
 64, 84, 85, 92.
 Erivan : 137, 138
 Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâ-
 seti : 9, 12, 17, 22, 39, 41, 42,
 48, 49, 50, 52, 56, 57, 58, 67, 69,
 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 82, 83,
 84, 88, 95, 99, 144, 146, 173, 181,
 182, 187, 189, 190.
 Ermenek : 156, 157, 159
 Ermeni (ler) : 26, 69, 70, 107, 108,
 128, 129, 130, 133, 134, 135, 136,
 137, 139, 140, 142, 149, 154, 178
 Ermenistan : 136, 137, 188, 189,
 Ermeni Komiteleri : 149
 Ermeşe : 106, 121, 129
 Ertuğrul Grubu : 162, 163
 Erzincan (P) Şubesi : 70
 Erzurum : 158
 Erzurum (P) Şubesi : 70

Esad Bey (Sv. Miralay) : 5
 Eski Hamam : 120
 Eskişehir : 12, 15, 19, 25, 28, 33, 56,
 59, 73, 113, 142, 145, 161, 162,
 184, 187, 189
 Eskişehir Mutasarrıflığı : 143
 Eskişehir (P) Şubesi : 25, 43, 44,
 56, 59, 60, 82, 90
 Ethem Şevki Efendi (yzb) : 31
 Eyüp (Top. Yb.) : 6

— F —

Fahreddin (Altay) Bey : 153
 Faruk Efendi : 133
 Felah Grubu : 3, 4, 6
 Ferhad Bey (Sv. Yb.) : 4
 Ferhad Grubu : 4
 Fethiye : 6
 Fethiye (Meğri) İstihbarat Memur-
 luğu : 47
 Fevzi (Çakmak) Paşa : 4, 7, 8, 12,
 14, 56, 102, 182, 190
 Filkri Bey : 106
 Fransız(lar) : 52, 53, 69, 108, 109,
 137, 166, 188
 İzmir

— G —

Galatalı Şevket : 2
 Garbi Karaağaç : 110
 Gargalidis Panayadis (General) :
 120
 Garp Cephesi : 11, 12, 13, 14, 19,
 25, 48, 49, 50, 56, 59, 76, 77, 79,
 82, 85, 95, 96, 103

Garp Cephesi Askeri Polis Teşkilâ-
 tı : 30, 38, 39, 40, 42, 44, 47,
 50, 65, 76, 83, 84, 85, 93, 94, 100
 Garp Ordusu : 16
 Gelibolu : 165
 Gemlik : 117, 138, 139
 Genelkurmay Başkanlığı : 56, 72,
 73
 Gerede : 53
 Gerede Askeri Polis Memurluğu : 64
 Geyve : 128
 Geyve Muavin (P) Şubesi : 46
 Geyve (P) Şubesi : 64, 65, 128, 130
 Giresun (P) Şubesi : 70
 Girit : 131
 Girdes : 125
 Görenez Köyü : 119
 Gubey (Ulubey) : 123
 Gürcistan : 70

— H —

Hacı Ömer Bey : 156
 Hacı Şükrü Bey : 15
 Hacı Yeşil : 158
 Hacı Yusuf Efendi : 120
 Hadım : 159
 Hadisyan : 137, 138
 Hafız Besim Bey : 5
 Hafız Kemal (Eyyüplü) : 5
 Hakkı Behiç Bey : 15, 187
 Halil Bey (Bnb.) : 155
 Halil İbrahim (Yzb.) : 6
 Halis (Tğm.) : 67
 Hamdi (Ütğm.) : 173
 Hamdi Baba : 5

Hamdi Bey (Başar) : 5
Hamza Çavuş : 158
Hamza Grubu : 3
Harran : 68
Hasanoğlu Mehmed : 158
Havza (P) Şubesi : 38, 65, 66, 67
Haydar Bey (Vali) : 152, 153, 155, 156
Haydar Paşa Limanı : 105
Hendek : 65, 120
Hendek Askeri (P) Memurluğu : 64
Hendekli : 114
Hızırın İsmail Çavuş : 158
Hindistan : 145
Hoca Köyü : 121
Hogo : 140
Hotamış (Hotomuş) : 152
Hozat : 108
Hozat (P) Şubesi : 68, 69
Hürriyet ve İtilaf
Fırkası : 144, 149, 150
Hüsamettin Ertürk : 4
Hüseyin Hüsnü Efendi (Ütgm.) : 32
Hüseyin Oğlu Ali : 158
Hüsnü Azıksözcü : 192
Hüsnü Bey (Yzb.) : 5
— I —
İğdır (P) Şubesi : 70
İlgin : 156, 157, 159
Irak : 1, 175
Işıklar Askeri Lisesi : 113, 115, 117

— İ - J —
İbo : 162, 163
İbradi : 157, 159
İğneli İstasyonu : 123
İhsan (Mirliva) : 5
İhsan (Topkapılı) : 5
İhsarlı Köyü : 121
İkinci Kolordu Komutanlığı : 69, 99
İmalat-ı Harbiye Grubu : 5, 6
İnay : 123
İncikler : 125
İncili İstihbarat Memurluğu : 47
İnebolu : 6, 108, 137, 170
İnebolu Emniyet Müfettişliği : 173
İnebolu İstihbarat Zabıtlığı : 84
İnebolu Liman Riyaseti : 86
İnebolu (P) Şubesi : 29, 51, 52, 53, 60, 86, 107, 174
İnegöl : 113, 114, 118, 117, 128, 148
İnegöl İstihbarat Memurluğu : 59
İnegöl Milli Taburu : 117
İnegöl Muavin (P) Şubesi : 46, 47
İnegöl (P) Şubesi : 27
İngiliz(ler) : 105, 106, 107, 108, 112, 115, 119, 132, 133, 143, 145, 146, 149, 154, 158, 163, 166, 188
İnkıdî Salih Ağaoğlu Ali : 158
İnönü : 113, 161
İntenes : 140
İpokrat : 142
İpranusyan : 107
İskenderun : 1, 188
İskoç : 106
İslahiye (P) Şubesi : 69

İslamköy İstihbarat Memurluğu : 39,
47
İsmail : 173
İsmail Hakkı Bey (Bnb.) : 9, 10, 11,
14, 160, 161, 179, 180
İsmail Hakkı (İzmirli) : 145
İsmet (İnönü) : 39, 181
İsparta (P) Şubesi : 34
İstiklâl Mahkemeleri : 8, 17, 110
İstanbul : 1, 2, 3, 6, 7, 9, 11, 17, 22,
49, 74, 83, 85, 87, 105, 106, 108,
129, 133, 137, 144, 145, 150, 151,
158, 159, 165, 173, 177, 183, 186,
189, 191
İstanbul H k meti : 15, 74, 105, 106,
132, 133, 143, 145, 147, 152, 158,
172, 174, 175, 176, 185
İstanbul İstihbarat Memurluğu : 47
İstanbul Merkez K. lığı : 144
İstanbul Polis Müdüriyeti : 149
İstefenekos : 116
İtalyan(lar) : 109, 110, 134, 137
İtilâf Devletleri : 16, 105, 134, 135,
165, 172
İttihat-Terakki Partisi : 12, 149
İzmir : 1, 110, 111, 117, 126, 131, 138,
176
İzmit : 65, 106, 111, 119, 120, 121,
128, 129
İzmit Mutasarrıflığı : 31, 106
İzmit Sultanı Mektebi : 120
İznik : 116
İznik İstihbarat Memurluğu : 47
Jan Vapuru : 137

— K —
Kabaçınar : 115
Kadınhamı : 156
Kalaycız de Ahmet : 177
Kalburkuladı Ahmed : 158
Kalburkuladı Kadir : 158
Kâmil Bey (Yzb.) : 5
Kangal : 66, 108
Kandıra : 120, 121
Kandıra (P) Şubesi : 32
Kapucu Mehmed : 158
Kara Kemâl : 2, 3
Kara Vasıf : 2, 3
Karabekir : 152
Karabetoğlu Artın : 158
Karacabey : 115
Karacasu Kazası : 110
Karadağ : 159
Karadeniz : 16, 22, 53, 107, 145, 146,
170, 171, 174, 191
Karakol Cemiyeti : 1, 3, 6, 183
Karaköy İstihbarat Memurluğu : 47
Karaköy (P) Şubesi : 27
Karalar : 116
Karaman : 134, 155, 156, 157
Karaman İstihbarat Memurluğu : 39,
47, 48
Karaman (P) Şb. : 41, 71
Karamürsel : 33, 139, 163
Karamürsel (P) Şb. : 32, 33, 65
Kars (P) Şb. : 70
Kastamonu : 48, 97, 146, 174, 177, 189
Kastamonu (P) Şb. : 28, 51, 52, 60,
150, 151, 192

- Kastamonu ve Bolu Havalisi Askerî Koçhisar : 157
 Polis Teşkilâtı : 28, 48, 49, 50, 53, Komünist İhtilâl Fırkası : 171
 54, 56, 80, 84, 89, 95, 165 Konya : 108, 109, 134, 139, 140, 142,
 145, 147, 151, 152, 153, 154, 155,
 156, 157, 158, 159, 160, 176, 177,
 188, 191
 Kastamonu ve Bolu Havalisi Komu- Konya (P) Şb. : 36, 39, 41, 45, 71, 75,
 tanlığı : 22 42, 52, 64, 72, 84, 86, 92, 134, 141, 142, 147, 157, 158,
 88, 151, 170, 190 176, 188
 Kaşıkçızade Mehmed Şükrü : 177 Koyunhisar : 115, 116
 Katırlı : 163 Kozlu : 150
 Kaz Hüyükli İsmail Oğlu Mehmed : Kozlu Muavin (P) Şb. : 63
 158 Kömürçüyan : 107
 Kazancı Bayırı : 113, 114, 128 Köse Muhittin (Yb) : 144
 Kâzım (Özalp) : 32, 33 Kuban Eyaleti : 164
 Kâzım Bey : 162, 163 Kudret (Yzb) : 171
 Kâzım efendi (Ütgm.) : 31 Kula : 124, 125
 Kâzım Hüsnü : 158 Kuleli Askerî Lisesi : 144
 Kazören : 114 Kuş Mehmed'in Mustafa : 158
 Keçeci Köse İsmail : 158 Kuşadası İstihbarat Memurluğu : 39,
 Kemal Koçer : 5 47
 Kemal Paşa (Atatürk) : 113 Kuşadası Muavin (P) Şb. : 34
 Kerimî Grubu : 4 Kuyucak : 122
 Keles : 59 Kütahya : 40, 135, 161, 162
 Kestel : 116, 117 Kütahya Milli Alayı : 160
 Kırım : 164 Kütahya (P) Şb. : 27, 28, 41, 44, 45,
 Kırkbirinci Tümen : 157 92
 Kınık : 65 — L —
 Kilikya : 137
 Kilyos : 150
 Kirazlı Yayla : 116
 Kirmastı : 112, 115
 Kisehisarlı Ahmed Nuri : 158
 Kocaeli : 2, 31
 Kocaeli Askerî İnzibat Memurluğu : 63
 Kocaeli Mintika K. lığı : 64, 65, 100
 Kocaeli Mürettep Kolordusu : 182

Nidai Bey (Bnb.) : 84
Nider (General) : 123
Nihad Paşa : 68, 69
Nikola Hafubuteris : 143
Nikola Zitoncualu : 143
Nurettin Paşa : 99, 176
Nurye Köyü : 121
Nusaybin (P) Şubesi : 68, 69
Nusret Bey : 161

— O —

Odesa : 171
Ohannes : 140
Okçular Köyü : 121
Ola : 176
Oltu (P) Şubesi : 70
Onbeşinci Fırka : 67
Onikinci Kolordu : 40
Ordu : 66, 67
Orhaneli : 82, 116
Orhaneli (P) Şubesi : 82
Orhangazi : 139
Osman Behçet Bey (Bnb) : 48, 53, 80, 187

Osman Bey : 128, 157, 161
Osmançık Taburu : 32

Ömer Ağa Köyü : 121

Ömer Bey : 128

— P —

P. Polidesi : 124

Papa Dunkanas : 124

Papaz Frew : 106

Papaz Ohannes : 135
Paraşkevupulas : 138
Paşa Yaylası : 113
Paşabahçe : 109
Pekmezcihanı : 114
Peyam-ı Sabah : 177
Posta ve Telgraf Umum Müdüriyeti : 84, 85

Pozantı : 1
Pozantı (P) Şubesi : 41, 69, 71, 157
Prens Feyzi : 108

— R —

Ragıp : 106
Rami Kışlası : 108
Refet (Bele) : 39, 40, 156, 157, 180, 192

Repin : 158

Resülayn (P) Şubesi : 68

Rize (P) Şubesi : 70

Rizo : 142

Roma : 149

Rum (lar) : 26, 119, 120, 128, 129, 130, 137, 139, 140, 142, 154, 163

Rum Meclisi : 142

Rum Mektebi : 142

Rusya : 16, 49, 164, 169, 170, 171

Rüstem : 108

Rüştü : 113

— S —

Sagıloğlu Araklı : 158

Saka Bedrosoğlu Aram : 158

Sakarya : 161

Sakarya Muavin (P) Şubesi : 63

Salih (Yzb) : 67

Salih Bey : 79
 Salihli : 111, 125
 Samsun : 1, 65, 67, 108, 174
 Samsun (P) Şubesi : 66
 Sapanca : 128, 129
 Sapanca (P) Şubesi : 32
 Sarıköy : 121
 Sava : 140, 143
 Sefer Bey : 28
 Seferci İstasyonu : 115
 Seferzade Şevket : 135
 Selöz : 113, 116, 119
 Sevr Antlaşması : 184
 Seydişehir : 156, 157
 Seyidoğlu Ahmed : 158
 Seyidoğlu Ömer : 158
 Seyr-ü Sefer Talimatnamesi : 18
 Sıraköy Köyü : 121
 Sırçalar : 125
 Sırtmalıköy : 120
 Silifke : 157
 Sille : 140, 141
 Silve : 140
 Simav : 125
 Sinop : 53, 108, 170
 Sinop Mevkii K. hğı : 52
 Sinop (P) Şubesi : 29, 51, 52
 Sirefeyacioğlu : 143
 Sivas : 67, 108
 Sivas Kongresi : 3
 Sivas (P) Şubesi : 66
 Sizos : 140
 Sofya : 149
 Sokrat Marashyan : 158
 Soma : 111
 Söke muavin (P) Şubesi : 39, 46

Söke (P) Şubesi : 41
 Stefan Velikof : 165
 Sultan Ahmet Camii : 144
 Suluhopolos : 122
 Sulukara : 161
 Suluova : 38
 Suluova (P) Şubesi : 65
 Suriye : 1, 137, 175
 Suluç : 68
 Suruç (P) Şubesi : 68
 Susurluk : 115, 119

— Ş —

Şah Hatun : 138
 Şamlızade Mehmed Emin : 177
 Şark (Doğu) Cephesi : 70, 99, 103
 Şebik Ali : 158
 Şemseddin (Prizrenli) : 176
 Şerif Mecdi Paşa : 150
 Şeyh Rifat : 148
 Şeyhzade Rifat : 158

— T —

Tahkik Komisyonları : 126
 Talât Paşa : 149
 Taşbaşı Hacı Hüseyin : 156
 Taşçı Yorgi : 158
 Tatarlar : 164
 Tavşanlı İstihbarat Memurluğu : 47
 Teali İslâm Cemiyeti : 148, 150
 Tekirdağ : 117
 Tepecik : 119
 Terkenli Yavuli : 143
 Teşkilât-ı Mahsusa : 1, 183

Teşvikiye : 113
Tetkik Heyeti Amirlikleri : 181, 182
Tevfik Bey : 177
Thomson (Teğmen) : 106
Tirol Vapuru : 137
Tiryakinin Tahir : 158
Tokat : 108
Tokat (P) Şubesi : 66
Trabzon : 6, 98, 137
Trabzon (P) Şubesi : 70
Tuzla : 106
Türkiye Büyük Millet Meclisi (Hükümeti) : 1, 5, 9, 15, 74, 84, 104, 110, 138, 146, 171, 187
Türkiye Komünist Partisi : 169, 170
Türkmen Dağı : 162

— U - Ü —

Uluabat Köprüsü : 113, 115
Ulukışla İstihbarat Memurluğu : 39, 47
Ulukışla (P) Şubesi : 36
Urfa (P) Şubesi : 68, 69
Urfa Sancağı : 68
Uşak : 122, 123, 124, 125, 145
Uşak Cephesi : 34
Uşum Köyü : 125
Üçüncü Kolordu : 38, 42, 65, 144
Ünye (P) Şubesi : 66, 67
Üsküdar : 31

— V - W —

Vahdi : 158
Van (P) Şubesi : 70

Vasil Lukizisi : 143
Vehbi Bey (Avukat) : 5
Venizelos : 117, 124, 138
Wrangel (General) : 164, 165, 166
— Y —
Yalova : 33
Yalova (P) Şubesi : 32, 33
Yalvaç : 159
Yarımca : 106
Yeniköy : 111
Yenişehir : 78, 117, 118, 119, 148
Yenişehir İstihbarat Memurluğu : 47
Yenişehir Muavin (P) Şubesi : 60
Yenişehir (P) Şubesi : 148
Yenişehir Savaşı : 115
Yeni Selöz : 113
Yirmidördüncü Tümen : 31
Yozgat : 108
Yozgat (P) Şubesi : 66, 67
Yorgi Sakaludu : 143
Yunaklar : 161
Yunus : 176
Yuvato : 117
— Z —
Zara : 66
Zeynel Abidin : 147, 151, 152, 158
Ziya : 148
Zonguldak : 137, 171
Zonguldak İstihbarat Memurluğu : 47, 48
Zonguldak Müfreze Komutanlığı : 52, 171
Zonguldak (P) Şubesi : 30, 63

۱- ...
 ۲- ...
 ۳- ...
 ۴- ...
 ۵- ...

۶- ...
 ۷- ...

EKLER

۸- ...

۹- ...
 ۱۰- ...
 ۱۱- ...
 ۱۲- ...
 ۱۳- ...
 ۱۴- ...

۱۵- ...
 ۱۶- ...
 ۱۷- ...
 ۱۸- ...

تخصیص و تقسیم اموال و جالبه که در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب
آورد و باید که در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب
آورد و باید که در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب

- ۱- ...
- ۲- ...
- ۳- ...
- ۴- ...
- ۵- ...
- ۶- ...
- ۷- ...
- ۸- ...
- ۹- ...
- ۱۰- ...

در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب
آورد و باید که در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب
آورد و باید که در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب

در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب
آورد و باید که در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب
آورد و باید که در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب

در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب
آورد و باید که در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب
آورد و باید که در این مورد، نویسنده، موارد متعددی را در این باب

Askerî P. Teşkilâtı vezâif-i esasîyesi hakkında talimatname

1. P. Teşkilâtı ordu gerisindeki mıntıkalarda ve dahilinde düşman casus faaliyeti ve propagandasının teşkilât-ı hafîye ve iğtîşâs ihdas eylemesinin önünü almak ve mukabil tedabir ittihaz ve faaliyet-i müteakabile ibraz etmek ve düşman menatıkına gönderilecek eşhası tedarik eylemek gibi emniyet-i umumiye ve istihbarata muavin teşkilâttır. Bu maksatla askerî (P = Polis) nukat ve merakızı vücuda getirilmekte bulunmuş ve bunlara sadık inzibat memurlarından maada hafî teşkilâta malik müteaddit taharri memurları ve menatik-ı harbiyedekilere komiser ve polis ilâve edilmiştir. (Numero-1)

2. Teşkilât ve irtibat :

a. Bilumum "P" vezâîfi Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'ce idare olunacaktır. Bu maksatla Erkân-ı Harbiye-i Umumiye İstihbarat Şubesi'ne menbut bir P kısmı ihdas edilecektir. Ve bu kısım P ve istihbarat ve irtibat şubeleri muamelâtıyla meşgul iki cüz-i esasîden mürekkep olacaktır.

b. Cephe ve kolordu ve bu salâhiyetteki havali mıntıkalarındaki kumandanlık karargâhları istihbarat şube veya kısımlarında birer P kısmı bulunacaktır. [*]

c. Menatik-ı harbiyede ve kendi mıntıkları aksam-ı dahilîyesinde en büyük kumandanlar tespit edilir; melfuf muvakkat kadrolara nazaran mevakiin derece-i ehemmiyetine göre ve muhassesaatla mütevazîn olarak lüzum

görülebcek mevâkıde Erkân-ı Harbiye-i Umumiyenin inzıam-ı rey ve muvafakatiyle birinci, ikinci, üçüncü derece veya muvakkat mahiyette muavin [**] P şubeleri vücuda getireceklerdir.

d. P şubâtı, muntıkalarındaki kumandanların emrindedir. Ancak, ahval-i müstacelede ve kumandanın reyi muntam bulunan hususatta, istihbarat şubeleri ve şube bulunan makamların istihbarat kısımlarından da emir alırlar.

3. Vezâif ve icraat :

a. P'nin vezâif-i esasîyesi birinci maddede icmal edilmiştir.

b. Âtîde tayin edilen menatuk-ı harbiyede P şubeleri bilumum P ve emniyet-i umumiye vezaifinden doğrudan doğruya mesûldür. Bunun için sevahil, hudud ve cephelelerden gelecek bilcümle eşhası tahkik ve tetkik, ahvaliyle calib-i şüphe görülenleri lüzumunda tevkif, kumandanlık makamları vasıtasıyla icap eden mahkemelere vesaik ile tevdi ederler. Gelüp gidenler hakkında, Seyr-ü Sefer Nizamnamesi ahkâmı yalnız P'ce tatbik ve icra ve bu sebeble mevcut polis teşkilâtına evamir ve talimat ita olunur.

c. Menatuk-ı harbiye haricinde emniyet-i umumiye hususâtı Dahiliye Vekâleti'ne aittir. Ancak bu muntukalarındaki P Teşkilâtı, bilhassa haricîten gelecek ordu mensubininin tetkik-i ahvali ve hıyanet-i harbiye kanununa temas eden düşman casusluğu hakkında tetkikat ve istihbarat ile muvazzaf sivil casuslara dair istihsal edeceği esaslı haberleri elde edebileceği vesaik ile cihet-i mülkiyeye tevdi eder.

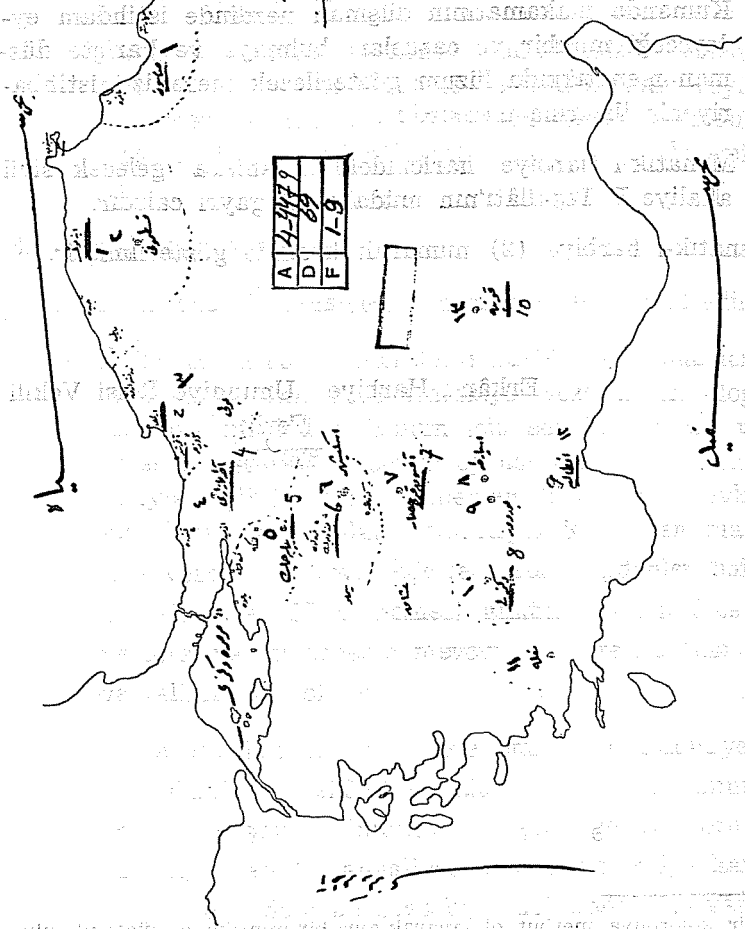
- d. P Teşkilâtı menatık-ı harbiyede, ordunun efkâr-ı umumiyesine kesb-i ittilaa ve kumandanların nukat-ı nazar ve talimatına tevfilkan propaganda icrasına say eder.
- e. Kumanda makamâtının düşman nezdinde istihdam edileceği muhbir ve casusları bulmaya ve haricte düşman menatığında lüzum gösterilecek merakiz-i istihbariyyenin ihzarına memurdur.
- f. Menatık-ı harbiye haricindeki limanlara gelecek sivil ahaliye P Teşkilâtı'nın müdahalesi gayrı caizdir.
4. Menatık-ı harbiye (2) numaralı krokide gösterilmiştir.

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Vekili
Ferik
FEVZİ

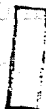
[*] Bir kolorduya merbut olmayarak ayrı bir muntıkada müstakil bulunan fırkalarla müstakil fırkalarda P işlerini karargâhlarından bir kısım vasıtasıyla icra ederler.

[**] Muvakkat mahiyette bir maksad-ı mahsus için sabit veya seyyar olarak herhangi bir şubeden müfrez bir kısımdır.

7
 in die ...
 ...
 ...
 ...

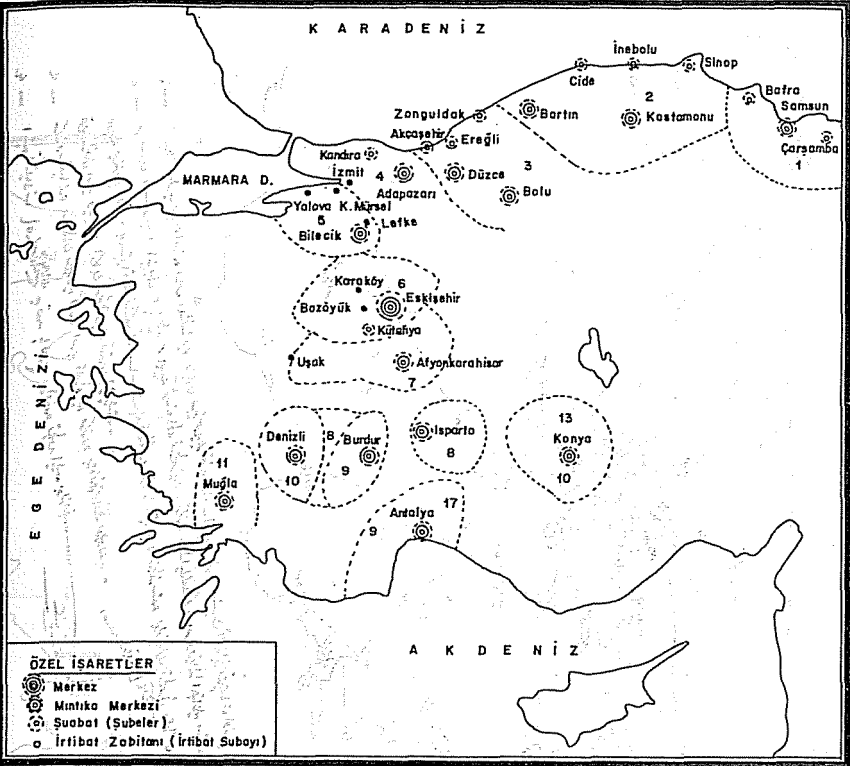
A	4-447
B	66
D	1-9
F	

10

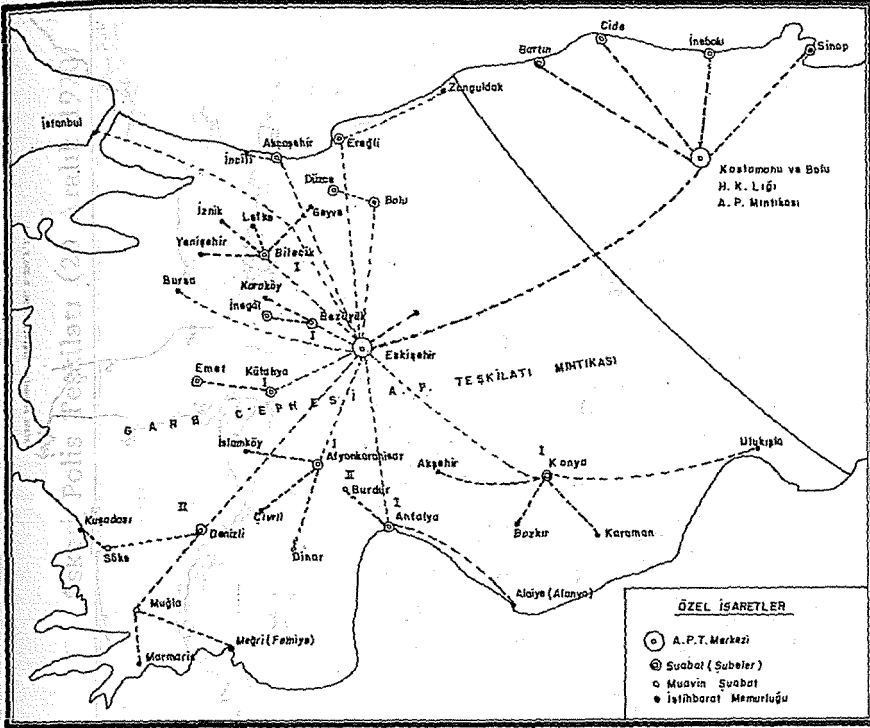
ميدان

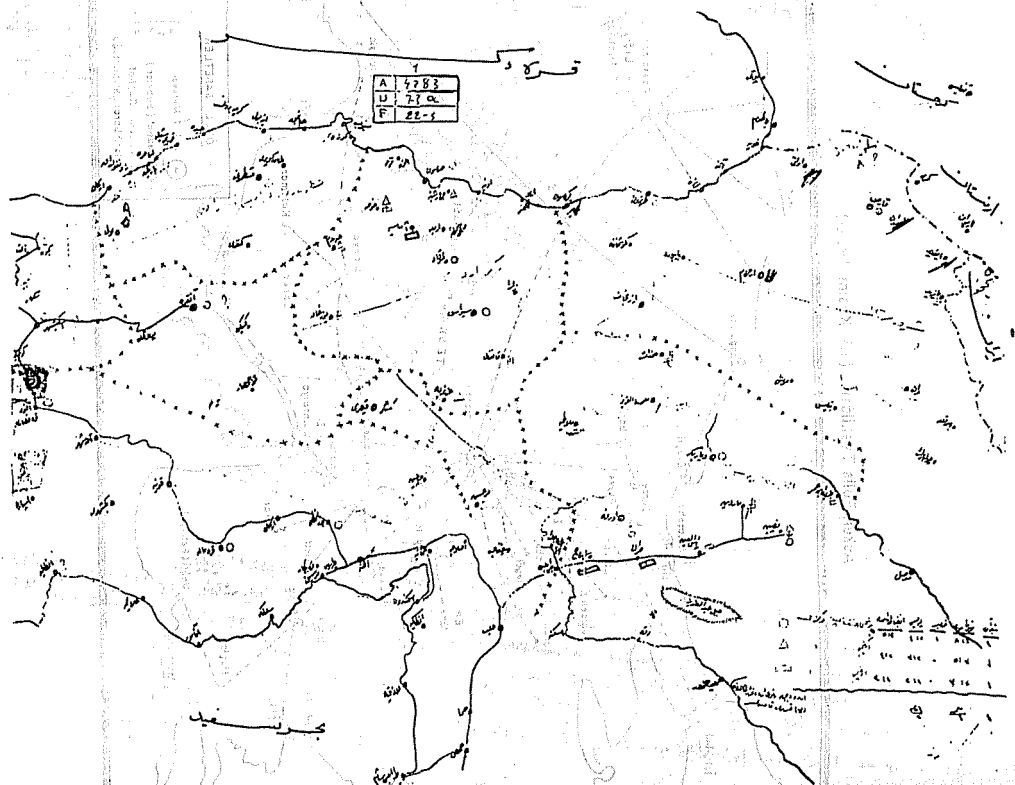
Kroki: 1

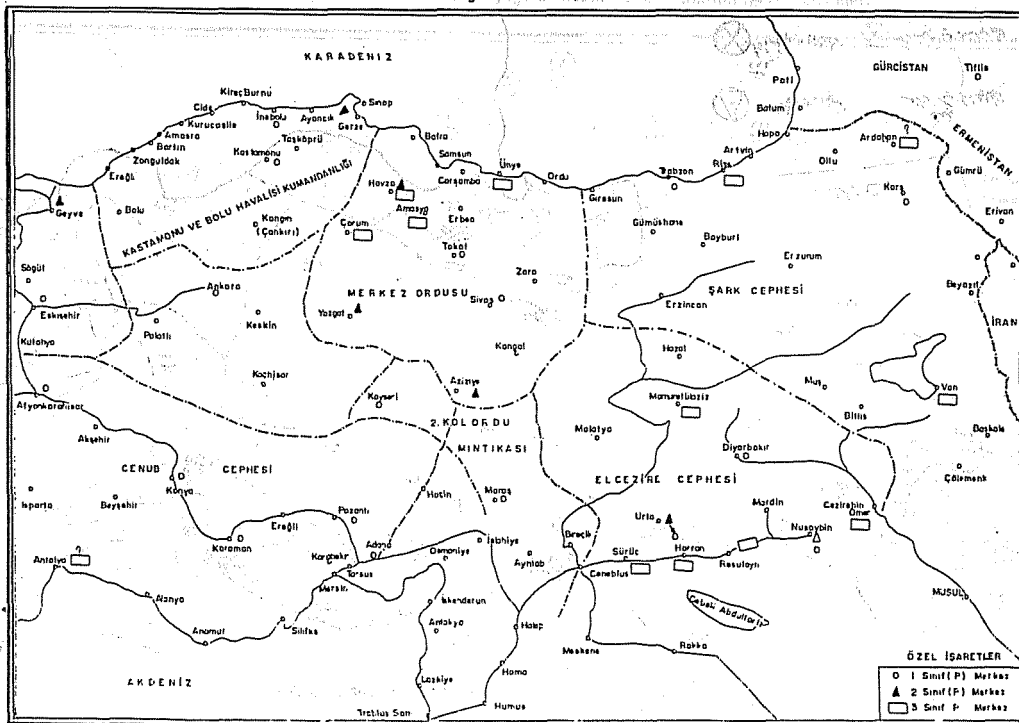
Askeri Polis Teşkilâtı (15 Kasım 1920)

Kroki: 2

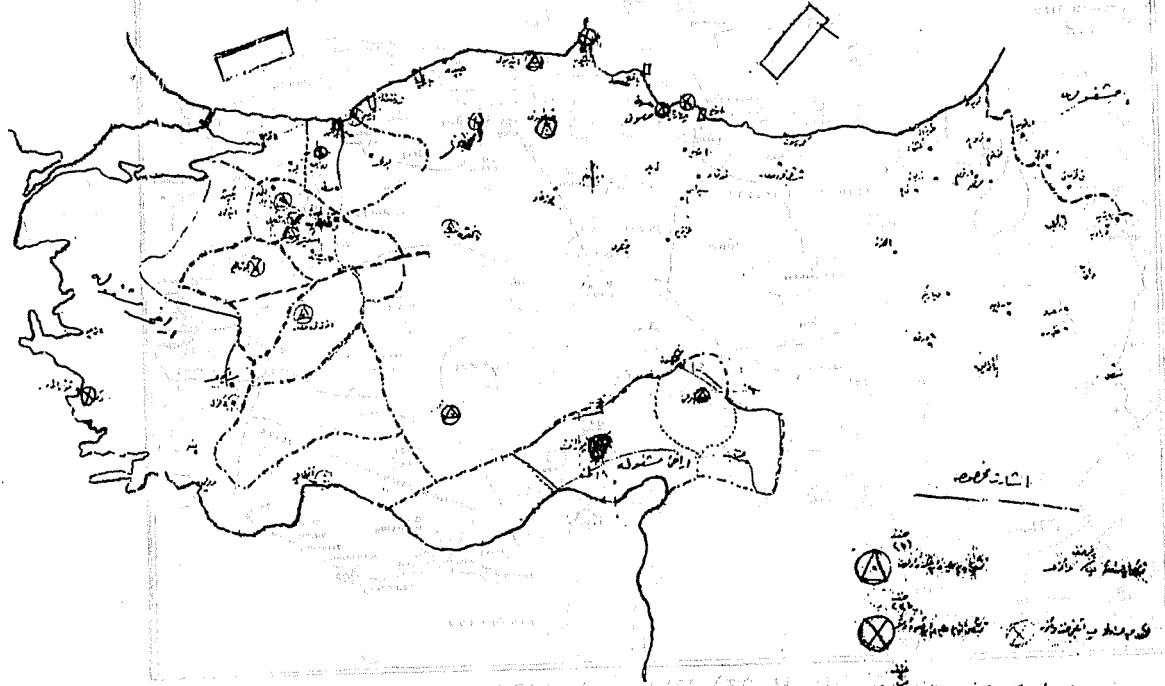

Askeri Polis Teşkilatı (20 Aralık 1920)

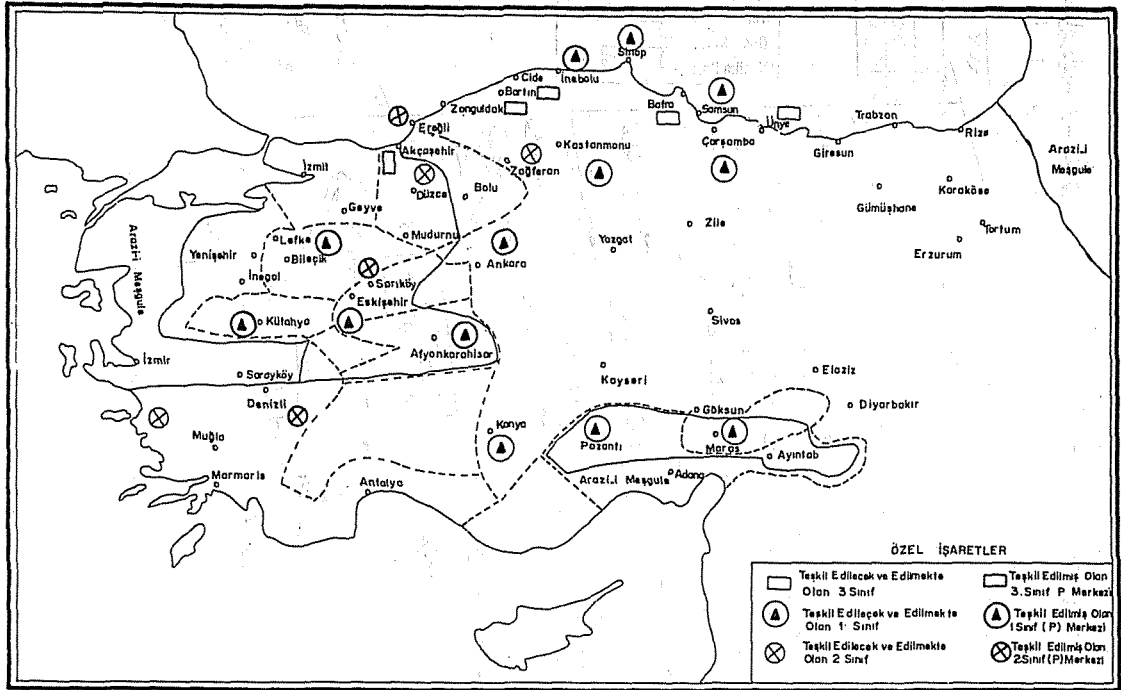
در هر یک از نقاط فوق الذکر یک واحد نظامی مستقر است
اینک که مناطق حاکم و این یکپارچه سازماندهی شده است

A	116699
D	68
F	7-6

نقطه‌های مشخص شده در این نقشه عبارتند از:
 (A) محل استقرار یگان‌های نظامی
 (X) محل استقرار یگان‌های امنیتی
 (X) محل استقرار یگان‌های امنیتی
 (X) محل استقرار یگان‌های امنیتی

Ordu, Cephe ve Kolordu Bölgelerindeki "Harp M ntikası"(P) Ş beleri

229 - 1.29

یہودیوں کے عقائد کے بارے میں

A	191-5-
D	5-21-
E	14

[illegible]

A	III-2-01
D	13
F	12-1

45

CUMHURBAŞKANLIĞI Arşivi, Dolap No.1, Kutu No.7-3, D.19, F.18-1

CUMHURBAŞKANLIĞI Arşivi, Dolap No.1, Kutu No.7-3, D.19, F.18-1

قور کابو بولمەت مجلسی زیناسی
قلم مخصوص
عدد
۶۷۳

آفره
۲۲۶ / ۱۱ / ۷

ÖZEL HURBAŞKANLIĞI ARŞİNİ

Yör. No. : _____

Dos. No. : _____

Yesika No. : _____

2877

[illegible]

A	III - 2 - a
D	19
F	18

تقریباً بیرون عقد مبدیہ
مصطفیٰ علی

جواباً یازدهم احوالہ ، جواب اولیٰ محرمہ کے تاریخ و تسمیہ و سالہ و جی رہا انوود۔

CUMHURBAŞKANLIĞI Arşivi, Dolap No.1,Kutu No.7-3, D.19, F.18

A	4-4488
D	17
F	25-1

محمد و فرزند مور به نسیب

محمد

- ۱- ...
- ۲- ...
- ۳- ...
- ۴- ...
- ۵- ...
- ۶- ...

۱۷/۹/۵
محمد

انگشت
۹/۱۰/۱۵

عبدی
عبدی
عبدی

۱۵۰

۱۵۰

نموده ۹/۱۰/۱۵ ده برده ده کلمه ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه

A	41/44/48
U	40
F	82 145

- ۱ - مدعیان بر عهد زب عهد اند -
- ۲ - بر سر و جواریه یکده فون کلکلیک
- ۳ - قیود عهدیه کلمه یکده فون کلکلیک
- ۴ - بر فونیه بر سر و الیستند کلکلیک
- ۵ - اینگون چه سده که شین آلوده بر سر آلوده ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۶ - اینیکه ۷ دیوسده ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۷ - عهد استا سوده تعداد اکل اعلام بر سر و الیستند کلکلیک
- ۸ - طبعه و اینیکه اینیکه فون کلکلیک ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۹ - طبعه و اینیکه اینیکه فون کلکلیک ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه

- ۱۰ - ۹/۱۰/۱۵ ده (۱۵ نمره) روی و کلمه ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۱۱ - صای کوفی اکل در ادن ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۱۲ - طبعه اینیکه اینیکه فون کلکلیک ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۱۳ - شتله اکل اینیکه اینیکه فون کلکلیک ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۱۴ - قال طفره اکل اینیکه اینیکه فون کلکلیک ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۱۵ - اینیکه اینیکه فون کلکلیک ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه

- ۱۶ - بر سر اکل شده اکل شده اکل شده ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۱۷ - اکل شده اکل شده اکل شده ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۱۸ - اکل شده اکل شده اکل شده ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۱۹ - اکل شده اکل شده اکل شده ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه
- ۲۰ - اکل شده اکل شده اکل شده ۷ نمره ۱ تا نمره ۱۵ کلمه

موجودہ تصدیق شدہ ذریعہ اولیٰ کی توثیق کر کے . برائے بعد کے ذکر بھیج دینا
 ذریعہ اولیٰ کے لئے . ہاں لکھنا چاہیے کہ یہ ذریعہ اولیٰ کے لئے ہے
 والے ایڈمٹیشن کے لئے بھیج دینا . یہ ذریعہ اولیٰ کے لئے ہے
 میں زیادہ بتاؤں اور لکھوں .

۷ - جو سرچہ شدہ کہ دیکھ قطعہ کا کر کے لکھ کر اس کے ساتھ ساتھ لکھنا

ایک بار کے ساتھ ساتھ لکھنا (اگر آئے تو اس کے ساتھ ساتھ لکھنا)

۸ - ۱۱/۹۷۷ تاریخ ۱۵۸۷ء کے لئے لکھنا . ذکر ایڈمٹیشن کے لئے لکھنا .

ایڈمٹیشن کے لئے لکھنا ؟

۹ - اس کے لئے لکھنا . یہ ذریعہ اولیٰ کے لئے لکھنا .

غیر سرچہ
 سرچہ شدہ تصدیق شدہ
 سرچہ

A	
D	
F	

ATASE

ATASE Başkanlığı Arşivi, K.680, D.118, F.82

ATASE Başkanlığı Arşivi, K.680, D.118, F.82

شیرازی
نعمت
۱۳۱۱

A	9/4478
D	69
F	3 2

[illegible][illegible][illegible]

عبدی بن قادیان
جی کسٹھ
محمد علی

44/2/2

2022
✓
9.50

وزارت مخدوم دیس انتظام داری

قریب معاونین جناب الہم اودے

یو ایس نری

انتظام داری

محمد " "

A	4/4479
D	67
F	2-11

ATASE Başkanlığı Arşivi, K.685, D.130, F.2/11

ایہ بولی یہ سبب مدبرینہ

۱۹/۸ ۷۶

۱۷۷

دعاوندہ نہ معلوم غرویدہ نہ وثیقہ آکر رہے کہلہ ضابطہ مذکورہ
ظاہر نہ معلوم وثیقی معلوم کی قبیلہ عدوہ سید کو نہ رہا
وہو کی وثیقی ضابطہ نہ اوزوہ صحت ایہ بولہ ہر ضابطہ رہے
فطوفی ہر اسی وخرجہ اسے نہ فوٹو نہ انجمن ہر اسی
واختیارانہ ضابطہ وہ اولوکیہ نیکیات اجراسی

فطوفی و بولی طوبہ

بشکریہ نہ رہی

خسبہ اسکا

5
601
18
18

A	5/16/1
D	18
F	13-7

دخیره دالت جلیله سنه ۷۷۷ هجری قمری ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ هجری قمری
مصادف ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ هجری قمری ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ هجری قمری

$$G = \frac{1}{\sqrt{1 + \frac{1}{\tau^2}}} \approx \frac{1}{\sqrt{1 + \frac{1}{100}}} \approx \frac{1}{\sqrt{1.01}} \approx \frac{1}{1.005} \approx 0.995$$

این بولی با تسبیح مدیریت

۷۴

کوک فوئاده با س و ک و وائی و لای با س و فوئاده اوله
مخا بران و فوئاده اسبک و آرز و کزی اصفا اینجه مأموری نه
اجد بکیز فوئاده فوئاده جید بکیز - بویا بکیز فوئاده اعطای
و بویا فوئاده زه و نه امرا لیکیز سرعت اشاری

فطریف و طریف

شکیرت

عشایه

۱۰۰	۱۰۰	۱۲
A	D	E

[illegible]

۴- پیشتر بدعت این بود روز اربعه بگو استیده مجلس مؤلفان این کورم بر طبق
شماره پیشتر این بود که یک مجلس استخوان سوار بقدرت عبادت

[illegible]

۷- شناخت وظایف عالی مقامات اردو و نحوه عملکرد و بازخورد
۸- آشنایی با مدیران و کارکنان سازمان و شناخت ساختار و نحوه کار
۹- شناخت مهم ترین فعالیت های سازمان و بازخورد و نظایر آن و نحوه کار و نحوه
و نحوه ارتباط با کارکنان و نحوه ارتباط با کارکنان و نحوه ارتباط با کارکنان

۲
 عقدہ موفقیت و دیگر گزرنہ اور ہم
 ہفتہ ۴۔ تہذیب و تمدن
 اور دیگر
 اس وقت

ATASE Başkanlığı Arşivi, K.823, D.4,F.34

بر مبنای نامی غیر مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه
 بر محله ایسی بود فاشه ایجا رله طو نولسته
~~مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه~~
~~مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه~~
~~مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه~~

مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه
 مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه
 مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه

مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه
 مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه
 مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه

مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه
 مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه
 مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه

مکتوب اوله لفته نه هتا سه محله و ادج ارضه

A 14-478	
U	12.4
F	2-8

